

signum misit. quod a<d> muri speciem pinnis turribusque carceres olim fuerunt, scripsit poeta (*Naev. inc. fab. II*): 'dictator ubi currum insidit, pervehitur usque ad oppidum'. intumus circus ad Murciae 154 vocatur, ut Procilius (*l. s. s. fr. 3*) aiebat, ab urceis, quod is locus esset 5 inter figulos; alii (*Funai. p. 116*) dicunt a murteto declinatum, quod ibi id fuerit; cuius vestigium manet, quod ibi est sacellum etiam nunc Murteae Veneris. item simili de causa circus Flaminius dicitur, qui circum aedificatus est Flaminium campum, et quod ibi quoque ludis Tauriis equi circum metas currunt. comitium ab eo quod coibant eo 155 comitiis curiatis et litium causa[e]. curiae duorum generum: nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut curiae veteres, et ubi senatus humanas, ut curia Hostilia, quod primus aedificavit Hostilius rex. ante hanc rostra; cuius id vocabulum, ex hostibus capta fixa sunt rostra; sub dextra huius a comitio locus substructus, ubi nationum 15 subsisterent legati qui ad senatum essent missi; is graecostasis appellatus a parte, ut multa. senaculum supra graecostasim, ubi aedis 156 Concordiae et basilica Opimia; senaculum vocatum, ubi senatus aut ubi seniores consisterent, dictum ut *γερονσία* apud Graecos. lautolae ab lavando, quod ibi ad Ianum geminum aquae caldae fuerunt. ab his

3 sqq. Cf. *Fest.* 149^a, 33 cum Paulo 148, 10 (Murtiae deae sacellum); *Tertull. d. spect.* 8; *Serv. Dan. in Aen. VIII* 636 (vallis ubi circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est . . . quod fanum Veneris Verticordiae ibi fuerit, circa quod nemus e murtetis fuisset, immutata littera Murtiam appellatam); *Augustin. d. c. d. IV* 16 et alios locos quos conguessit Becker 'Handbuch d. Alterth.' I 467 adn. 72 || 7 Cf. *Fest. Pauli* 89, 9; *Plut. Qu. Rom.* 66 || 8 Cf. *Val. Max. I* 7, 4 || 9 sq. Cf. *Fest. Pauli* 38, 12 (a coeundo, id est insimul veniendo); *Plut. Rom.* 19 (ὅπου δὲ ταῦτα συνέ-
θετο [scil. Romulus et Tatius] μέχρι νῦν κομῆτιον καλεῖται κομῆς γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ συνέλθειν καλοῦσι) || 11 sq. Cf. *VI* 46; *Varro d. v. p. R. apud Non.* 57, 1 (propter curam . . . curia appellatur); *Fest.* 174^b, 6 (novae curiae . . . ut in is ea sacra curarent . . .); *Fest. Pauli* 49, 1; *GL. III* 480, 10 (derivativum a verbo curo . . . curia); *Isid.* XV 2, 28 (quod ibi cura per senatum de cunctis administraretur) = *schol. Bern. in Lucan. V* 32; *Pompon. Dig. I* 2, 2, 2; *Cass. Dio fr. V* 8 || 12 Cf. *Varro apud Gell. XIV* 7, 7; *Liv. I* 30, 2; *Cic. de rep. II* 17, 31 || 13 sq. Cf. *Liv. VIII* 14, 12; *Isid.* XV 2, 27 (quod ex bello Punico captis navibus Carthaginien-
sium rostra ablata sunt et in foro Romano praefixa, ut esset huius insigne victo-
riae) = *XVIII* 15, 1 || 14 sq. Cf. *Plin. XXXIII* 19 (in graecostasi quae tunc supra comitium erat) || 17 sq. Cf. *Fest. Pauli* 337, 12 (locus senatorum); *Fest.* 347^a, 22 ex Nicostrato de senatu habendo (unum, ubi nunc est aedes Concordiae inter Capitolium et forum); *Val. Max. II* 2, 6; *TG. s. senaculum (γερονσία)*; *Fest. Pauli* 94, 13 (gerusia curia ab aetatis vocabulo dicta); *Vitruv. II* 8, 10; *TG. s. gerusia* (quod [scil. dicta quod] seneces conveniunt publice) || 18 sq. Cf. *Fest. Pauli* 118, 5 (quo loco quia aqua fluebat lavandi usum exercebant); *Serv. Dan. in Aen. VIII* 361 (quia calida aqua lavandis vulneribus apta fuit, locus lautulus appellatus est)

1 a muris partem: corr *Mue* | pennis: corr *Laet* | turribus qui || 2 curru *Ribbeck* || 3 insidet *Fleckeisen* | murcim (sic *F*^v) vel mucim: corr *Sp.* (Murciam *Salm*) || 4 uocatū (*F*^v) || 10 causē *F*^v || 18 ierusia

palus fuit in minore Velabro, a quo, quod ibi vehebantur lintribus,
 157 velabrum, ut illud maius de quo supra (§ 43 sq.) dictum est. Aequi-
 melium, quod a(e)quata Meli domus publice, quod regnum occupare
 voluit is. locus ad busta Gallica, quod Roma recuperata Gallorum
 ossa qui possederunt urbem ibi coacervata ac consepta. locus qui vo- 5
 catur doliola ad cluacam maxumam, ubi non licet despuere, a doliolis
 sub terra. eorum duae traditae historiae, quod alii inesse aiunt ossa
 cadaverum, alii Numae Pompilii religiosa quaedam post mortem eius
 infossa. argiletum sunt qui scripserunt (*Funai. p. 115*) ab † Argola
 seu quod is huc venerit ibique sit sepultus, alii ab argilla, quod ibi 10
 158 id genus terrae sit. clivos Public(i)us ab aedilibus plebei Publicis
 qui eum publice aedificarunt. simili de causa Pullius et Cosconius,
 quod ab his viocuris dicuntur aedificati. clivus proximus a Flora
 susus versus Capitolium vetus, quod ibi sacellum Iovis Iunonis Mi-
 159 nervae, et id antiquius quam aedis quae in Capitolio facta. Esquiliis 15
 vicus Africus, quod ibi obsides ex Africa bello Punico dicuntur custo-
 diti. vicus Ciprius a cipro, quod ibi Sabini cives additi consederunt,
 qui a bono omine id appellarunt: nam ciprum sabine bonum. prope
 hunc vicus sceleratus, dictus a Tullia Tarquini Superbi uxore, quod

1 Cf. 15, 1 sqq. || 2 sq. Cf. Liv. IV 16, 1 sq.; Cic. d. dom. 101 (Sp. Maeli reg-
 num adpetentis domus est complanata et quia illud 'aequum' accidisse p. R.
 'Maelio' indicavit, nomine ipso 'Aequimaeli' iustitia poenae comprobata est);
 Val. Max. VI 3, 1; Dionys. Hal. XII 4 (αἶχρον γὰρ . . . τὸ μηδεμίαν ἔχον ἐξοχήν
 καλεῖται· τόπον οὖν τινὰ Μήλιον ἐξ ἀρχῆς κληθέντα, ὅσπερον . . . Αἰκυνήλιον ἐκά-
 λεσαν) || 4 Cf. Liv. V 48, 3 (bustorumque inde Gallicorum nomine insignem locum
 fecere): cf. Huelsen in *encycl. reali* III 1077 || 6 Cf. Fest. Pauli 69, 8 (locus in
 urbe sic vocatus, quia invadentibus Gallis Senonibus urbem sacra in eodem loco
 doliolis reposita fuerunt: qua de causa in eodem loco ne despuere alicui licebat);
 Serv. in Aen. VI 238; Liv. V 40, 8; Plut. Cam. XX; TG. s. v. || 9 Cf. Quint.
 I 6, 31 (quae . . . Argiletum appellandi ratio?); Serv. in Aen. VIII 345 (quasi
 argilletum, multi volunt a pingui terra; alii a fabula. nam Euander Argum
 quendam suscepit hospitio . . . Argum necarunt: cui Euander et sepulturam
 fecit et locum sacravit . . . ergo Argiletum ab Argo illic sacrato et sepulto);
 adde Serv. Dan. (qui inter alia velut ab Argo Danaes filio vel Tusciae filio Romae
 necato habet: alii . . . quod ibi Cassius Argillus bello Punico primo sit inter-
 fectus); Arnob. adv. nat. VI 7 p. 219 Reiff. || 11 Cf. Fest. 235^b, 28 (Publicius
 clivus appellatus, quem duo fratres L. M. Publici Malleoli aediles cur. pecuaris
 condemnatis ex pecunia quam cepera(n)t munierunt e. q. s.); Ovid. Fast. V 281 ||
 12 De clivo Pullio cf. Solin. p. 7, 3 Momms. || 14 Cf. Serv. in Aen. II 225 et
 Serv. Dan. ibid. et III 134 || 16 sqq. Cf. Fest. 371^a, 16 sqq. || 17 Cf. Liv. I 48, 6 ||
 19 sq. Cf. Liv. I 48, 7; Dionys. Hal. IV 39; Fest. 333^b, 32 sqq. cum Paulo 332, 9
 (quod cum Tarquinius Superbus interficiendum curasset Servium Tullium regem,
 socerum suum, corpus eius iacens filia carpento supervecta sit . . .); Ovid. Fast.
 VI 609

1 lustribus: corr Laet || 3 add Rhol | publico: corr Ald || 9 argeletum: corr
 Laet || 11 terrę sit vel terrę [sic (F^r)] || 12 pullius (viz pulius vel publicus) ||
 13 sq. a floras usus: corr Vict et Turn || 15 Exquiliis || 17 sabini [sic (F^r)] vel saunini

ibi cum iaceret pater occisus, supra eum carpentum mulio ut ingeret iussit.

33. quoniam vicus constat ex domibus, nunc earum vocabula 160
vide(a)mus. domus graecum et ideo in aedibus sacris ante cellam, ubi
5 sedes dei sunt, Graeci dicunt *πρόδομον*, quod po[te]st, *ἀπισθόδομον*.
aedis ab aditu, quod plano pede adibant. itaque ex aedibus efferri in-
dictivo funere praeco etiam eos dicit qui ex tabernis efferuntur, et
omnes in censu villas [in]dedicamus aedes. cavum aedium dictum qui 161
locus tectus intra parietes relinquebatur patulus, qui esset ad com(m)u-
nem omnium usum. in hoc locus si nullus relictus erat, sub divo qui
10 esset, dicebatur testudo ab testudinis similitudine, ut est in praetorio
et castris. si relictum erat in medio ut lucem ca[r]peret, deorsum
quo impluebat, dictum implu(v)ium, susum qua compluebat, com-
plu(v)ium: utrumque a pluvia. tuscanicum dictum a Tuscis, postea-
15 quam illorum cavum aedium simulare coeperunt. atrium appellatum
ab Atriatibus Tuscis: illinc enim exemplum sumptum. circum cavum 162
aedium erat unius cuiusque rei utilitatis causa parietibus dissepata; ubi
quid conditum esse volebant, a celando cellam appellarunt; penariam
ubi penus; ubi cubabant cubiculum; ubi cenabant cenaculum vocita-
20 bant, ut etiam nunc Lanuvi apud aedem Iunonis et in cetero Latio
ac Faleris et Cordubae dicuntur. posteaquam in superiore parte

4 Cf. *Fest. Pauli* 67, 11 (a graeco venit *δόμος*); *Isid.* IX 4, 3. XV 3, 1 (*ex Hieron. in Dan.* VI); *GL.* III 505, 32 (a graeco derivatur . . . *δόμος*) || 6 Cf. *Fest. Pauli* 13, 3 (domicilium . . . unius aditus); *aliter Isid.* XV 3, 2 || 8 Cf. *Gell.* VI 11, 9 *ex P. Africano contra Ti. Asellum* (quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicavisti) || 9 sqq. *Serv. Dan. in Aen.* I 505: idem Varro de lingua latina ad Ciceronem: 'in aedibus locus patulus relinquebatur sub divo, qui si non erat relictus et contextus [contentus C] erat, appellabatur testudo' || 11 Cf. *Non.* 58, 8 (loca in aedificiis camerata ad similitudinem aquatilium testudinum); *Vitr.* VI 3 (*de testudine et mox de tuscanico*) || 13 Cf. *Fest. Pauli* 108, 14 (impluvium quo aqua inpluit collecta de tecto; conpluvium quod de diversis tectis aqua plu-
vialis confluit in eundem locum); *Serv. in Aen.* II 512 (sub divo quod impluvium dicitur); *schol. in Verrin.* 177 *Or.* (locus sine tecto in aedibus quo impluere imber in domum possit) || 15 sq. Cf. *Fest. Pauli* 13, 10 sqq. (quia id genus aedificii Atriae primum in Etruria sit institutum . . .); *Serv. Dan. in Aen.* I 726 (alii dicunt Atriam Etruriae civitatem fuisse, quae domos amplis vestibulis habebat: quae cum Romani imitarentur atria appellaverunt) || 18 Cf. *Fest. Pauli* 66, 9 (quod ea celentur quae esse volumus occulta); *Serv. in Aen.* I 433 (a celando); *Don. in Ad.* IV 2, 13 (a celandis reponendisque rebus esculentis et poculentis); *Isid.* XV 3, 9 | Cf. *Fest. Pauli* 211, 3 s. penora (locus eorum penarius); *GL.* I 109, 29 (ubi servantur, ut penaria) || 19 Cf. *Isid.* XV 3, 9 (quod eo cubemus); *Fest. Pauli* 64, 15 (cf. ad 50, 20) | Cf. *Isid.* XV 3, 7 (a communione vescendi)

1 sq. iinceret: *corr Urs* || 3 eorum || 4 uideamus *f* || 5 prodوم || *del Vict*; *an:* po(s)t est? | opisthodom (sic *F*) : *corr Vict* || 6 sq. abibant *vel* adibant [sic (*F*)] | inductivum || 8 inde dicamus: *corr J. F. Gronov* (*v. test.*) || 17 dissepata 'scil. domus' | *Sp.* | *dist Mue* || 20 lanubi *vel* lanuui (sic *F*) || 21 faleris *vel* phaleris [sic (*F*)] | dicuntur posteaquam *F*

cenitare coeperunt, superioris domus universa cenacula dicta; posteaquam ubi cenabant plura facere coeperunt, ut in castris ab hieme hiberna, hibernum domus vocarunt; contraria ****

- 163 34. ** ligionem Porcius (*Buettner p. 52*) designat cum de Ennio scribens dicit eum coluisse Tutilinae loca. sequitur porta Naevia, quod 5 in nemoribus Naeviis: etenim loca, ubi ea, sic dicta. deinde Rauduscula, quod aerata fuit. aes raudus dictum; ex eo [in] veteribus in man-
164 cipiis scriptum 'raudusculo libram ferito'. hinc Lavernalis ab ara Lavernae, quod ibi ara eius. praeterea intra muros video portas dici in Palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in bucita <cir>cum anti- 10 quum oppidum exigebant; alteram Romanulam, ab Roma dictam, quae
165 habet gradus in nova via ad Volupiae sacellum. tertia est Ianualis, dicta ab Iano, et ideo ibi positum Iani signum et ius institutum a Pompilio, ut scribit in annalibus Piso (*hist. R. fr. p. 79 Peter*), ut sit aperta semper, nisi cum bellum sit nusquam. traditum est memoriae 15 Pompilio rege fuisse opertam et post Tit[i]o Man[i]lio consule bello Cart<h>aginiensi primo confecto et eodem anno apertam.

- 166 35. super lectulis origines quas adverti, hae: lectica, quod legébant unde eam facerent stramenta atque herbam, ut etiam nunc fit in castris; lecticas, ne essent in terra[s], sublimis †in his ponebant, nisi 20

1 Cf. *Fest. Pauli* 54, 6 (ad quae scalis ascenditur); *Liv.* XXXIX 14, 2; *TG. s. v.* (δεξινοστήριον, ἀναρτήριον et superiora) et s. in aestivo cenaculo; *Tertull. adv. Val.* 7; *Dig.* XLIII 17, 3, 7 || 3 Cf. *Serv. Dan. in Aen.* IV 143 (hibernam utrum quod ibi hiemare soleat an...); *TG. s. v.* (hiberna loca calida propter hiemem facta et ut tempora et castra militum ubi hiemant dicimus); *GL.* II 81, 15 (ab hieme... hibernus); *VII* 180, 10 || 5 Cf. *Fest.* 169^b, 33 || 7 sq. Cf. *Fest.* 274^a, 2 sqq. cum *Paulo* 275, 1 (quia raudus id est aere fuerit vincta) et 265^a, 4 sqq. (rodus vel raudus... vulgus quidem in usu habuit non modo pro aere imperfecto... sed etiam pro signato, quia in mancipando cum dicitur 'rudusculo libram ferito' asse tangitur libra); *Gaius inst.* I 119 = *Boeth. in Top.* p. 322 Or. (ubi accedit: quaecunque igitur res lege duodecim tabularum aliter nisi per hanc solennitatem abalienari non poterat); *Val. Max.* V 6, 3 | Cf. *VI* 74 || 9 Cf. *Fest. Pauli* 117, 16 || 10 Cf. *Fest. Pauli* 144, 18; *Varr. de v. p. R. apud Non.* 531, 17 || 11 Cf. *VI* 24; *Fest.* 262^b, 2 (porta Romana instituta est a Romulo infimo clivo Victoriae, qui locus gradibus in quadram formatus est. appellata autem Romana a Sabinis praecipue, quod ea proximus aditus erat Romam) et 269^b, 33 (Romanam portam ante... <voci>tatam ferunt quae fuerit...) || 12 Cf. *Augustin. d. c. d.* IV 11; *Macr.* I 10, 7 (in sacello Volupiae) || 18 sqq. Cf. *Fest. Pauli* 115, 3 (lectus... a collectis foliis ad cubitandum... vel a Graeco λέκτρον); *Isid.* XX 11, 1 (lecticae a lectis herbis); *TG. s.* lectus (ab electis et mollibus herbis) || 19 sq. Cf. *Plin.* VIII 193 (antiquis enim torus e stramento erat, qualiter etiam nunc in castris) || 20 Cf. *Fest. Pauli* 64, 15 (cumbam Sabini vocant eam quam militares lecticam)

3 hic defecit exemplar foliis duobus. F^v || 4 <re>ligionem v, regionem *Turn* || 6 naevius: corr *Laet* | et (non ea) enim || 7 del *Sp. duce v* || 10 bucitatum: corr *Mue* (bucita tum *Scal*) || 11 ab vel a [sic (F^v)] || 12 noualia: corr *Scal* (cf. *VI* 24) || 16 apertam: corr *Scal* || 17 <opertam et> apertam *Mue* (del et ante eodem) *duce Aug, al.* || 18 an: <lectus et> lectica et mox ea[m]? v. test. || 19 unde iam: corr *Vict*

ab eo quod Graeci antiqui dicebant λέκτρον lectum potius. qui lecticam involvebant, quod fere stramenta erant e segete, segestria appellarunt, ut etiam nunc in castris, nisi si a Graecis: nam στέγαστρον. ubi lectus mortui fitur, dicebant feretrum nostri, Graeci φέρετρον. 5 posteaquam transierunt ad culcitas, quod in eas acus aut tomentum 167 aliudve quid calcabant, ab inculcando culcita dicta. hoc quicquid insternebant ab sternendo stragulum appellabant. pulvinar vel a pluribus vel a pollulis declinarunt. quibus operiebantur, operimenta, et pallia opercula dixerunt. in his multa peregrina, ut sagum, reno gallica, 10 gaunac[um]a et amphimallum graeca; contra latinum torale, ante torum, et torus a torto, quod is in promptu. ab hac similitudine torulus in mulieris capite ornatus. qua simplici scansione scandebant in lectum 168 non altum, scabellum; in altiore, scamnum. duplicata scansio gradus

1 sqq. Cf. Varro d. v. p. R. apud Non. 11, 14 (lecticam qui involvebant, segestria appellabant); Fest. Pauli 70, 7 (pelles nauticas quas nos vocamus segestria); TG. s. segestrum (στέγαστρον et διαφθέρει πλοῖον) || 4 Cf. Serv. in Aen. VI 222 (feretro graece dixit); Serv. Dan. in Aen. XI 64 (feretrum locus ubi mortui feruntur et est graecum nomen); Isid. XVIII 9, 1. XX 11, 7; Lact. Plac. in Stat. Theb. VI 55; TG. s. v. || 5 Cf. Varro d. v. p. R. et Quinquatr. apud Non. 86, 4; Fest. Pauli 50, 8 (culcita quod tomento inculcatur appellata); Isid. XIX 26, 4 (culcitae vocatae quod calcentur id est farciuntur pluma sive tomento) || 7 sq. Cf. TG. s. instragula (stragula ab sternendo) | Cf. Serv. in Georg. III 532 (pulvinaria . . . proprie lectuli, qui sterni in templis plerisque consueverunt); TG. s. pulvinus (pulvinar vero ac pulvinaria principum vel regum, id est lectisternia quae sternebantur in templis); Isid. XIX 26, 4 = XX 11, 3 (lectus divitum est) || 9 Isid. XIX 24, 13 (sagum autem gallicum nomen est); TG. s. v.; Strabo IV 196 | Cf. Caesar de b. g. VI 21; Sallust. hist. III fr. 104. 105 Maur.; Serv. in Georg. III 383; Isid. XIX 23, 1. 4 (a Rheno Germaniae flumine) || 10 Cf. Hesych. s. γαυνάκει; GL. VII 14, 10 (gaunacen alii caunacen); TG. s. gaunaca; adde Isid. XIX 26, 2 | Cf. Plin. VIII 193; schol. in Iuv. III 283 (antiqui amphimallum laenam appellabant); TG. s. camasus (amfimallus) et dalmatica | Cf. Varro d. v. p. R. apud Non. 11; 12 (quod frontem lecticae struebant, ex ea herba torta torum appellatum. hoc quod incitur etiamnunc toral dicitur); Serv. in Aen. II 2. V 388 (a tortis herbis) = Isid. XX 1, 2; Serv. Dan. in Aen. I 708 (quod veteres super herbam tortam sedebant vel discumbebant); TG. s. torus et toral; Isid. XIX 26, 6 || 12 sq. Cf. Serv. Dan. in Aen. IV 685 (lecti antiquorum alti erant et gradibus ascendebantur) | Cf. Quint. inst. I 4, 12 (nec miretur cur ex scamno fiat scabillum); GL. VII 14, 6; II 111, 1; Isid. XX 11, 8 (scamna sunt quae altioribus lectis apponuntur, dicta a scandendo. hinc et scabelli, qui lectis parvis vel sellis ob ascensum apponuntur. scabellum autem et suppedaneum dicitur) = GL. VII 289, 23; TG. s. scabellum, scamellum, scamnum | Cf. Non. 316, 35 (per quod ad altiora domorum et aedificiorum omnium scanditur); TG. s. v.

1 sq. lectron lectum potius quam lecticam: corr Veneta (v. test.) | segestria vel segestriam [sic (F^v)] || 3 stegastion || 4 an: lectum ubi mortui feruntur? v. test. | fitur vel fertur [sic (F^v)] | feretron || 5 ea sagus: corr Turn || 6 hoc i. e. huc || 8 sq. operiebantur (sic F^v) vel operiebantur | pallia ante operimenta trai Sp., secl A. Sp.; an: ut pallia op. dixerunt? (cf. TG. s. palla [coopertorium]) | gallica Turn: galli quid (fort. ex gallica ut) || 10 gaunacuma (sic F^v) vel gaunacūma: correctimus (gaunacum Scal) | tore uel (fort. ex torach): correctimus duce Ald (qui torale quod) || 11 toruo: corr Antonibon (torso Canal); v. test. | toruius: corr Aug || 13 alium

dicitur, quod gerit in inferiora superiorem. graeca sunt peristromata et peripetasmata, sic ali<a> quae item convivii causa ibi multa.

- 169 36. pecuniae signatae vocabula sunt aeris et argenti haec: as ab aere; dupondius ab duobus ponderibus, quod unum pondus assipondium dicebatur; id ideo quod as erat libra pondo[s]. deinde ab numero 5 reliquum dictum usque ad centussis, ut as [a] singulari numero, ab 170 tribus assibus tressis et sic proportionem usque ad nonussis. in denario numero hoc mutat, quod primum est ab decem assibus decussis, secundum ab duobus decussibus vicessis [quod dici sol<it>um a duobus biccissis]; reliqua conveniunt, quod est ut tricessis proportionem usque 10 ad centussis, quo maius aeris proprium vocabulum non est: nam ducenti<s> et sic proportionem quae dicuntur non magis asses quam denarii 171 aliaeque quae res significantur. aeris minima pars sextula, quod sexta pars unciae. semuncia, quod dimidia pars unciae: se valet dimidium, ut in selibra et semodio. uncia ab uno. sextans ab eo quod sexta 15 pars assis, ut quadrans quod quarta, et triens quod tertia pars. semis, quod semi<a>s, id est [ut] dimidium assis, ut supra dictum est. septunx 172 a septem et uncia conclusum. reliqua obscuriora, quod ab diminutione, et ea quae deminuuntur ita sunt, ut extremas syllabas habeant,

1 sq. Cf. TG. s. v. || 2 sqq. Verba a multa ad a decima libella (53, 7) Priscianus adfert GL. III 410: cuius discrepantiam potiore apparatu addidimus; cf. ibid. 416, 19 sqq. || 4 Cf. IX 81; TG. s. v. (duo pondi vel numi) | Cf. TG. s. as; Fest. Pauli 98, 1 (quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium); Dionys. Hal. IX 27 (ἦν δὲ ἀσσερίων τότε χαλκεὸν νόμισμα βάρος λιτραίων) || 6 sq. Cf. IX 81; Mart. Cap. III 305 || 11 Cf. GL. III 416, 19 (centussis, post quem numerum teste Varrone non componuntur cum asse numeri) || 13 sqq. Cf. Anthol. lat. 486, 22 R. (sextula quae fertur: nam sex his uncia constat) | Cf. Fest. 293^b, 9 cum Paulo 292, 7 (semis semodius semuncia . . . ab eo quod illi dicunt ἥμιον declinata sunt); TG. s. v. (selibra dimidia libra, al.); GL. II 32, 20. 455, 6; III 16, 20 (ἥμιον semis) et III 57, 15 (se a semis, quod separationem facit); Didym. in GL. III 412, 10 (τοῦ μὲν ση τὸ ἥμιον δηλοῦντος ὥς ἐν τῷ σημόδιον) || 15 Pollux IX 80 ex Aristotele (παρ' αὐτῷ τις ἂν ἐν τῇ Ἱμεραίων πολιτείᾳ καὶ ἄλλα εἴροι Σικελικῶν νομισμάτων ὀνόματα οἷον οὐγκίαν ὅπερ δύνανται χαλκοῦν εἶναι); Isid. XVI 25, 19 || 16 Cf. TG. s. quadrans (quarta pars nummi); Isid. VI 17, 26 | Cf. TG. s. triens (tertia sc. pars); Pseudacr. in Hor. a. p. 328 || 17 sq. Cf. Pseudacr. in Hor. a. p. 329. 330; v. ad 13 sq. | Cf. GL. III 408, 25 (septunx unciae septem)

2 sq. aliquid item: corr Sp. | dist Sp. (ibi multa apogr, multa Prisc. [cf. test.] proximis adiungunt) || 4 a duobus: corr ex Prisc || 5 sq. pondus (item Prisc): corr Gronov (libram) | numero usque ad centussem ab tribus (reliquis om) Prisc | del Laet || 7 et supra pretionem (vel ptionē vel proportionē) Prisc || 9 biccissis: corr Turn | secl Sciop, om Prisc || 10 bicensis: corr Laet | quod est om Prisc | tricensis: corr ex Prisc || 11 sq. post centussis add Prisc quod et Persius (V 191) ostendit 'et centum Graecos uno centusse licetur' | ducenti et sic Prisc: ducenti in (corr Sp) || 13 alieueq quē F^v: aliaeque Prisc || 14 sq. unciae est: uncia (reliquis om) Prisc | sic valet: corr Bent | uno <dicta> Prisc || 16 ut] est Prisc || 17 add Turn (cf. v. 14) | ut om Prisc || 18 sq. collisum Prisc, fort. recte | ab diminutione Prisc: a deminutione F^v || 19 deminuuntur (sic F^v) vel diminuuntur (sic Prisc)

ut deunx dempta uncia [deunx], dextans dempto sextante, dodrans dempto quadrante, bes, ut olim des, dempto triente. in argento nummi, 173 id ab Siculis. denarii, quod [denarii quod] denos aeris valebant; quinarii, quod quinos; sestertius, quod semis tertius (dupondius enim 5 et semis antiquus sestertius est) et veteris consuetudinis, ut retro aere dicerent, ita ut semis tertius, <semis> quartus, semis <quintus> pronuntiarent. ab semis tertius <sestertius> dictus. nummi denarii decuma 174 libella, quod libram pondo as valebat et erat ex argento parva. simbella, quod libellae dimidium, quod semis assis. terruncius a tribus 10 unciis, quod libellae ut haec quarta pars, sic quadrans assis.

eadem pecunia vocabulum mutat: nam potest idem dici dos, 175 arrabo, merces, corollarium. dos, si nuptiarum causa data; haec graece *δωρίνη*: ita enim hoc Siculi; ab eodem donum: nam graece ut *†*isse-donion et ut alii *δόμα* et ut Attici *δόσιν*. arrabo sic data, ut reli- 15 quum reddatur: hoc verbum item a graeco *ἀρραβάν*. reliquum, quod ex eo quod debitum reliquum. damnum a demptione, cum minus re 176

1 sqq. Cf. *Anthol. lat.* 486, 45 R. (uncia si librae desit dixere deuncem); *ibid.* 741, 2 (uncia de libra linquit subtracta deuncem) | Cf. *Fest. Pauli* 73, 14 (dextans dicitur quia assi deest sextans quemadmodum . . . deunx) | Cf. *Fest. Pauli* 33, 1; *Fest.* 363^a, 32; *lib. de asse* 2; *GL.* III 408, 25; *Anthol. lat.* 486, 49 sq. R. (dodrantem reliquum vocitant quadrante retracto, cumque triens desit, bessem dixere priores); *ibid.* 741, 4 sq. (hinc quadrans . . . dodrantem, inde triens . . . bessem); *GL.* VII 177, 1. 298, 12 (bes . . . quod significat octo uncias) | Cf. *Fest.* 173^b, 8; *Pollux* IX 79 sq. ex *Aristotele* (ὁ δὲ νόμμος δοκεῖ μὲν εἶναι Ῥωμαίων τοῦνομα τοῦ νομίσματος, ἔστι δὲ Ἑλληνικὸν καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Δωριέων . . . καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ταλαντίων πόλει καλεῖσθαι ᾧησι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νόμμου) || 3 sq. Cf. *GL.* I 76, 8 sqq. (. . . si sciamus, apud veteres denarium decem asses habuisse . . . cuius quarta pars, dipondius semis, sestertius dicitur, quod de tribus assibus semis deficiat); *Fest.* 334^b, 33 et 347^b, 9 et 363^a, 33; *Fest. Pauli* 98, 1; *GL.* III 407, 29 (cum testimonio *Arruntii*) et 412, 10 (ex *Didymo*); *Plin.* XXXIII 44 (placuit denarium pro decem libris aeris valere; quinarium pro quinque, sestertium pro dupondio ac semisse); *TG.* s. v. (semis tertius) || 7 Cf. *Fest. Pauli* 116, 14 (libella deminutivum est a libra); *Volus. Maecianus* (*script. metrol. ed. Hultsch* II) 70, 16 (quasi pusilla libra); *Plin.* XXXIII 42 (libralis — unde etiam nunc libella dicitur et dupondius — adpendebatur assis); *TG.* s. v || 8 sq. Cf. X 38 | Cf. *Fest.* 173^b, 30 cum *Paulo* 172, 8; *Plin.* XXXIII 45 (quadrans ante terruncius vocatus a tribus unciis); *TG.* s. libella et terruncium || 10 Cf. *Fest.* 363^b, 1 || 12 Cf. *Fest. Pauli* 69, 7; *GL.* II 134, 16 (do dos); *Pseudacr. in Hor. c.* III 24, 21; *Isid.* V 24, 25 || 13 Cf. *Fest. Pauli* 69, 4; *GL.* VII 119, 6 (donum . . . a dando) || 14 sq. Cf. *TG.* s. arrabonem; *GL.* I 552, 36; VII 262, 10 (arra latine dicitur, arrabon graece) || 16 Cf. *Isid.* V 27, 5 (damnum a diminutione rei vocatum) et *diff.* 169; *Dig.* XXXIX 2, 3 (ab ademptione et quasi diminutione); *TG.* s. v.

1 ut de una: una *Prisc* (corr et mox secl Sp.) || 3 syculis *F^v* | om *Prisc* || 4 sestertius (sic *F^v*) vel sextertius | quod semis tertius: duobus semis *Prisc* || 5 sextertius (sic etiam *F^v*) | aera *Prisc* || 6 semis tertius quartus semis (semis quartus v): *correximus* duce *Prisc* (ubi semis quintus semis quartus semis tertius nuntiarent) || 7 suppl ex *Prisc* | <a> decima *Prisc* || 8 sq. *sembella Laet* || 11 item [sic (*F^v*)] vel idem || 13 dotine | an. ut <H>esiodion δός (cf. *Op. et D.* 356, *Hesych.*, *Et. m.*, *Suid.* s. v.)? || 14 doma | dosin || 15 arrabon

factum quam quanti constat. lucrum ab luendo, si amplius quam ut exsolveret, quanti esset, <re>ceptum. detrimentum a detritu, quod ea quae trita minoris pretii. † ab eadem mente intertrimentum ab eo, quod duo quae inter se trita, et deminuta, a quo etiam in<ter>trigo
 177 dicta. multa [a] pecunia quae a magistratu dicta, ut exigi posset ob peccatum; quod singulae dicuntur, appellatae eae multae, quod olim
 † unum dicebant multae: itaque cum <in> dolium aut culleum vinum addunt rustici, prima urna addita dicunt etiam nunc. poena a poeniendo aut quod post peccatum sequitur. pretium, quod emptionis aestimationisve causa constituitur, dictum a peritis, quod hi soli facere pos-
 178 sunt recte id. si quid datum pro opera aut opere, inerces, a merendo. quod manu factum erat et datum pro eo, manupretium, a manibus et pretio. corollarium, si additum praeter quam quod debitum; eius vocabulum fictum a corollis, quod eae, cum placuerant actores, in scena dari solitae. praeda est ab hostibus capta, quod manu parta, ut
 179 parida praeda. praemium a praeda, quod ob recte quid factum concessum. si datum quod reddatur, mutuum, quod Siculi moeton: itaque scribit Sophron 'moeton † antimo et'. munus quod mutuo animo qui sunt dant officii causa; alterum munus, quod muniendi causa imperatum, a quo etiam municipes, qui una munus fungi debent, dicti.
 180 [si is] ea pecunia quae in iudicium venit in litibus, sacramentum a

2 Cf. *Isid. diff.* 169 (a terendo); *TG. s. v.* (a deterendo dicitur); *GL. VII* 525, 27 (usu tritum) || 3 sqq. Cf. *TG. s.* intertrimentum (si aliqua species in medio teratur) et intertrigo | Cf. *Varro ap. Fest.* 142^b, 23 (ex quaest. epist. I) et *Gell. XI* 1, 5 (ex rer. hum. l. XXI) quem exser. *Non.* 216, 29; *Dig. L* 16, 131; *TG. s.* multa || 8 Cf. *Isid. V* 27, 2 (quod puniat) || 11 Cf. *Non.* 345, 8 || 12 Cf. *Isid. XI* 1, 66 (manus etiam ars vel artifex: unde et manupretium dicimus); *TG. s. v.* || 15 Cf. *Gell. XIII* 25, 3. 26 (in libris rerum verborumque veterum ... praeda dicitur corpora ipsa rerum quae capta sunt) = *Non.* 432, 26 || 18 sq. Cf. *Hesych.* μοιτοὶ ἀντιμοῖ (μοιτόν ἀντί μοιτόν v: etsi mirum si extrema syllaba similiter illic ut hic interciderit) παροίμια Σικελιωτῶν ἡ γὰρ χάρις μοι τὸν οἰνόχαριν (ἡ γὰρ χάρις μοιτόν οἶον χάριν <ἀντί χάριτος> Wilamowitz teste Kaibelio *Com. gr. fr.* 179 (ἡ γὰρ χάρις μοιτο<v> τιν' ἄν τινος χάριν Schoell) | Cf. *Fest. Pauli* 140, 12 (munus ... officium, cum dicitur quis munere fungi, item donum quod officii causa datur); *GL. VII* 524, 16 (quod amicus vel cliens vel libertus officii causa mittunt vel munus gladiatorium) et 119, 6 (a muniendo ... dictum); *Dig. L* 16, 18; *TG. s. v.* || 20 Cf. *Gell. XVI* 13, 6 (muneris tantum cum populo Romano honorari participes, a quo munere capessendo appellati videntur); *Fest.* 142^b, 6; *Isid. IX* 3, 21. 4, 21 (ab eo quod munia capiat); *diff.* 371; *Dig. L* 1, 1. 16, 18; *TG. s. v.* (quod munera fisci idem accipiat) || 21 sqq. Cf. *Fest.* 344^b, 33 sqq. (sacramentum aes significat quod poenae nomine penditur, sive eo quis interrogatur, sive contenditur. id in aliis rebus quinquaginta assium est, in alis rebus quingentorum c. q. s.)

2 add *Sp.* (captum v) || 3 an: ab eodem <retri>mentum? cf. *Varro r. r.* I 64 et apud *Non.* 217, 24 || 4 add *Bent* duce v || 5 del *Vertr. c. al.* || 6 sq. eae multas: corr *Turn* | an: olim <ovem> unum? cf. *Gell. XI* 1, 3 sq. || 7 multa v, fort. recte; multam *Goeschen* || 10 sq. possunt facere *Laet*, ubi ''et'' suprascr. et del *F*^v || 17 moeton vel meton [sic (*F*^v)] || 18 μοιτόν ἀντί μοιτόν *Lindembrog in Ter. Eun. III* 1, 55: v. test. || 21 lac post si is sign *Ald* | indicium

sacro; qui[s] petebat et qui infitiabatur, de aliis rebus uterque quingenos aeris ad pontem deponebant, de aliis rebus item certo alio legitimo numero assum; qui iudicio vicerat, suum sacramentum e sacro auferebat, victi ad aerarium redibat. tributum dictum a tribubus, 181
 5 quod ea pecunia, quae populo imperata erat, tributim a singulis pro portione census exigeba[n]tur. ab hoc ea quae assignata erat attributum dictum; ab eo quoque quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni aerarii dicti; id quod attributum erat, aes militare; hoc est quod ait Plautus (*Aul.* 526): 'cedit miles, aes petit'. et hinc
 10 dicuntur milites aerarii ab aere, quod stipendia facerent. hoc ipsum 182 stipendium a stipe dictum, quod aes quoque stipem dicebant: nam quod asses libras pondo erant, qui acceperant maiorem numerum non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est componebant, quo minus loci occuparet; ab stipando stipem dicere coeperunt. stips
 15 ab *στροιβή* fortasse, graeco verbo. id apparet, quod ut tum institutum etiam nunc diis cum thesauris asses dant stipem dicunt, et qui pecuniam alligat, stipulari et restipulari. militis stipendia ideo, quod eam stipem pendebant; ab eo etiam Ennius scribit (*Ann.* 265 V.²): 'Poeni stipendia pendunt'. ab eodem aere pendendo dispensator, et in 183
 20 tabulis scribimus expensum et [in] prima pensio et sic secunda aut quae alia, et dispendium, ideo quod in dispendendo solet minus fieri;

4 sqq. Cf. ad p. 18, 12. 26, 4; *Liv.* I 43, 14 (partes eas tribus appellavit, ut ego puto, a tributo; nam eius quoque aequaliter ex censu conferendi ab eodem initia ratio est); *Serv. in Aen.* V 560 (sic autem in tres partes divisum fuisse populum constat, ut etiam qui praeerant singulis partibus tribuni dicerentur: unde etiam sumptus quos dabant populo tributa nominarunt); *Plut. Rom.* 20 (τρίβους γὰρ ἔτι νῦν τὰς φυλὰς καλοῦσι καὶ τριβούρους τοὺς φυλάρχους); *Dionys. Hal.* IV 14; *Isid.* XVI 18, 7 (quod antea per tribus singulas exigebantur); *TG.* s. v. || 8 sq. Cf. *Fest. Pauli* 2, 6 (aerari tribuni a tribuendo aere sunt appellati); *Plin.* XXXIV 1 | Cf. *Cato (immo Varro) epistol. quaest. I* apud *Gellium* VI 10, 2 (aes militare quod aes a tribuno aerario miles accipere debebat) || 10 sqq. Cf. *Gai.* IV 27 (dicebatur autem ea pecunia quae stipendii nomine dabatur aes militare); *Varro d. v. p. R.* II apud *Non.* 532, 5 (stipendium appellabatur quod aes militi semestrem aut annum dabatur); *Dig. L.* 16, 27 | Cf. *Fest.* 297^a, 3 (stipem esse nummum signatum testimonio est et de eo quae datur stipendium militi et cum spondetur pecunia quod stipulari dicitur). 313^b, 17; *Fest. Pauli* 108, 16; *Dig. L.* 16, 27; *GL.* I 109, 27 (in aeris significatione correpte stips dicitur); *TG.* s. v. || 14 Cf. *TG.* s. stipo || 17 sq. Cf. *Isid.* XVI 18, 8 (stipendium a stipe pendenda); v. ad 10 sqq. || 19 sqq. Cf. *Fest. Pauli* 72, 9 (dispensatores dicti qui aes pensantes expendebant . . . hinc deducuntur expensa . . . item compendium, dispendium) et 208, 4 (aere gravi . . . penso . . . debitum solvebant, unde etiam pensiones dictae); *Plin.* XXXIII 42 sq. (adpendebatur assis . . . et adhuc expensa in rationibus dicuntur, item impendia et . . . dispensatores); *Gai.* I 122; *Isid.* X 67. XVI 25, 3

1 inficiabatur | utrique *Laet*, (*F*^v) || 2 pont(ificem) *Aug* || 6 del *Ald* cum *F*^v, ut vid || 10 ante hoc dist *Mue* || 12 librae *Laet* (cf. p. 52, 5) || 14 sq. stipa ab *stroene* || 17 milites: corr *Sciop* | stipendii: corr *Sciop*; stipend(ia)rii (*serv.* milites) v || 20 del *Laet*; an: item (*pro* et in)?

compendium quod cum compenditur una fit; a quo usura, quod in sorte accedebat, impendium appellatum; quae cum accederet ad sortem usu[m], usura dicta, ut sors quod suum fit sorte. per trutinam solvi solitum: vestigium etiam nunc manet in aede Saturni, quod ea etiam nunc propter pensuram trutinam habet positam. ab aere aerarium 5 appellatum.

184 37. ad vocabula quae pertinere sumus rati ea quae loca et ea quae in locis sunt satis ut arbitror dicta, quod neque parum multa sunt aperta neque, si amplius velimus, volumen patietur. quare in proximo, ut in primo libro (§ 11 sq.) dixi, quod sequitur de tempori- 10 bus dicam.

2 sq. Cf. *Isid.* V 25, 15 (usura . . . ab usu aeris crediti) | Cf. VI 65; *Fest.* 297^b, 8 cum *Paulo* 296, 7 (sors . . . et quod cuique accidit in sortiundo) || 4 Cf. *Serv. Dan. in Aen.* VIII 319. 322 (in aede ipsius Saturni aerarium); *Serv. in Georg.* II 502; *Macr.* I 8, 3; *Plut. Poplic.* 12; *Qu. Rom.* 42 || 5 Cf. *Isid.* XV 5, 3. XVI 18, 5

1 compendetur: corr *Laet* || 3 del *Ald* || 4 iam nunc et manet

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGVA LATINA
LIBER V EXPLICIT INCIPIT
LIBER VI

1. origines verborum qua(e) sunt locorum et ea quae in his in 1
priori libro scripsi. in hoc dicam de vocabulis temporum et earum
rerum quae in agendo fiunt aut dicuntur cum tempore aliquo ut se-
detur, ambulatur, loquuntur; atque si qua erunt ex diverso genere
5 adiuncta, potius cognationi verborum quam auditori calumnianti gere-
mus morem. huius rei auctor satis mihi Chrysippus (154 Arn.) et 2
Antipater (17 Arn.) et illi in quibus, si non tantum acuminis, at plus
litterarum, in quo est Aristophanes (269 N.) et Apollodorus (hist. Gr.
fragm. I p. 462 M.), qui omnes verba ex verbis ita declinari scribunt,
10 ut verba litteras alia assumant, alia mittant, alia commutent, ut fit in
turdo [in] turdario et turdelice. sic declinantes Graeci nostra nomina
dicunt L[e]uci[en]um Λεύκι[εν]ον et Quin[c]tium Κοῦντιον, et (nostri
illorum) Ἀριστάρχον Aristarchum et Δίωνα Dionem; sic, inquam, con-
suetudo nostra multa declinavit [ut] a vetere ut ab †solu solum, ab loebeso
15 liberum, ab lasibus lares: quae obruta vetustate ut potero eruere conabor.

8 sqq. Cf. Quintil. I 6, 32 (iam illa minora in quibus maxime studiosi eius
rei fatigantur, qui verba paulum declinata varie et multipliciter ad veritatem
reducunt aut correptis aut porrectis aut adiectis aut detractis aut permutatis
litteris syllabisve); Orus apud Ritschelium Op. I 651 (cf. Heinicke de Quint. Sexti
Asclep. arte gr. p. 44. 68) || 14 Cf. Quint. I 4, 17 (non E quoque I loco fuit, ut
... leber?); Fest. Pauli 121, 1 (loebesum et loebertatem antiqui dicebant liberum
et libertatem. Ita Graeci λειβήν et λειβήν); Serv. Dan. in Georg. I 7 (Sabini ...
Liberum Loebasium ... quia Graece λειβή dicitur res divina) | Cf. Fest. Pauli 264, 6
(r pro s littera saepe antiqui posuerunt ut ... lasibus pro ... laribus); Quint.
I 4, 13 (lases fuerunt); GL. I 548, 29 (unde corrigendum 32, 22 sed legimus et
las [pro lar] laris confirmante additamento sic uti mas [ma^r N] maris); VII 13, 14
(lares quos lases); anecd. Helv. 113, 29; TG. s. lar (las laris) et hasenam

1 sint: corr Rhol c. al. | ea om Laet c. al. (eorum vel earum rerum Sp.) ||
5 sq. oremus || 11 seclusimus [et (F^r)] | .r. i. e. et (ut saepius) F^r | an: turdella?
(turdellis Sciop: cf. Fest. 161^a, 13; Isid. XII 7, 71) || 12 leucienum leucienon: corr
Sp. || 12 Quintum Κόυντον Sp. | quinction | suppl Sp. praeeunte nos, illi (post
Aristarchon) Laeto | Aristarchon || 13 Diona || 14 del Popma | an: ab helus(e)
olus (cf. Fest. Pauli p. 100, 1) ? | libero: corr Mue (cf. test.) | liberam

3 2. dicemus primo de temporibus quam quae per ea fiunt, sed
 ita ut ante de natura eorum: ea enim dux fuit ad vocabula imponenda
 homini. tempus esse dicunt in<ter>vallum mundi [et] motus. id divi-
 sum in partes aliquot maxime ab solis et lunae cursu. itaque ab
 eorum tenore temperato tempus dictum, unde tempestiva; et a motu 5
 4 eorum qui toto caelo coniunctus mundus. duo motus * * * casu venit,
 quo tempus id ab hoc deo dies appellatur. meridies ab eo quod
 medius dies. D antiqui, non R in hoc dicebant, ut Praeneste incisum
 in solario vidi. solarium dictum id, in quo horae in sole inspicie-
 bantur, quod Cornelius in basilica Aemilia et Fulvia inumbravit. diei 10
 principium mane, quod tum manat dies ab oriente, nisi potius quod
 bonum antiqui dicebant manum, ad cuiusmodi religionem Graeci quo-

3 Cf. V 12; Stob. *Ecl.* I 8, 42 (105, 8 W.) ex Apollodoro (χρόνος ἐστὶ τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως διάστασις); cf. 104, 7. 105, 20. 106, 5 et v. Wilmanns 11, *Reitzenstein* 31 adn. 2 || 5 sq. Cf. *Fest. Pauli* 143, 1 (mundus . . . quia non alius est quam quod moveri potest); *Isid.* XIII 1, 1 (latine a philosophis dicitur, quod in sempiterno motu sit); aliter Varro sat. *Men. frg.* 420 (a puritia); *Censorin. d. d. n.* 23, 2 || 7 sq. Cf. *Fest. Pauli* 74, 7 (dies dictus quod divini sit operis sive ab Iove eius ut putabant rectore, qui graece Δία appellatur); *Macr.* I 15, 14 (cum Iove accipiamus lucis auctorem, unde . . . et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant, ipsi quoque Romani Diespitrem appellant ut diei patrem). De Iove vel Diespitre quem commemoratum esse vult *Reitzenstein* 32, cf. praeterea ad 21, 11 | Cf. *Cic. or.* 157 (meridiem cur non medidie?); *Quint.* I 6, 30 (meridiem an medidie oporteat quaeritur); *Don. in Ad. V* 3, 62 (meridiem veteres dixerunt quasi medidie r pro d posita propter cognationem inter se harum litterarum); *Macr.* I 3, 14 (ad meridiem hoc est ad medium diei); *idem in Somn. Scip.* II 5, 19 (tamquam quidam medidies una mutata littera meridies nuncupatus est); *Non.* 60, 18 (manifeste medius dies). 451, 5; *Censorin. d. d. n.* 24, 3 (meridies quod est medii diei nomen); *Isid.* III 42, 3 (quod ibi sol facit medium diem). V 30, 15. XIII 1, 6. XVII 7, 2; *GL.* II 35, 2 (d transit . . . in r . . . meridies). 137, 8 (pro medidies a medio die); VII 71, 23 (meridiem pro medio die); *Ps. Augustin. Qu. vet. et n. test.* 108, 5 (pro medidie meridie dicimus); *TG. s. v.* || 10 *Eodem spectare Plin.* VII 215 (tunc Scipio Nasica collega Laenati primus aqua divisit horas aequae noctium ac dierum idque horologium sub tecto dicavit e. g. s.) *Canal coniecit.* Cf. *Censorin. d. d. n.* 23, 7 (deinde aliquanto post P. Cornelius Nasica censor ex aqua fecit horarium, quod et ipsum ex consuetudine noscendi a sole horas solarium coeptum vocari) || 11 sq. Cf. *Fest.* 146^b, 20 (unde discimus manos *Stilonem* bonos interpretatum) et 158^a, 30 cum Paulo 159, 7 (manare solem antiqui dicebant cum solis orientis radii splendorem iacere coepissent, a quo et dictum putabant mane. alii dictum mane putant ab eo quod manum bonum dicebant); *Fest. Pauli* 122, 4. 125, 14. 147, 13; *Serv. in Aen.* I 139 (= *Isid.* V 30, 14. X 140; cf. VIII 11, 100); *Serv. Dan. in Aen.* I 110; *Serv. in Aen.* II 268. III 63; *Macr.* I 3, 13 (mane autem dictum aut quod ab inferioribus id est a manibus exordium lucis emergat aut, quod verius mihi videtur, ab omine boni nominis. nam et Lanuvini mane pro bono dicunt); *Non.* 66, 8; *GL.* V 250, 8 (quoniam dies tunc primum per totum effluit, quando nascitur, appellatur mane, quasi quod emanet et effluat). Cf. *Kriegshammer* 102

1 prius de Sp. || 3 add Laet | del Turn || 5 motu vel motor (sic F*) || 6 lac sign Popma et Sciop, quo duce <ab ortu ad oc>casu<m> venit suppl *Reitzenstein* || 11 cum

que cum lumen affertur, solent dicere $\phi\omega\varsigma \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{o}\nu$. suprema summum 5
diei, id ab superrimo. hoc tempus XII tabulae (*I 9 Schoell*) dicunt
occasum esse solis; sed postea lex Plaetoria id quoque tempus esse
iubet supremum quo praetor in comitio supremam pronuntiavit po-
5 pulo. secundum hoc dicitur crepusculum a crepero: id vocabulum
sumpserunt a Sabinis, unde veniunt Crepusci nominati Amiterno, qui
eo tempore erant nati, ut Luci<i> prima luce in Reatino; crepusculum
significat dubium; ab eo res dictae dubiae creperae, quod crepusculum
dies etiam nunc sit an iam nox multis dubium. nox, quod, ut Catulus 6
10 (*Funai. p. 123; Pacuv. 14 R.*) ait, 'omnia nisi interveniat sol pruina
obriguerint', quod nocet, nox, nisi quod graece $\nu\acute{\upsilon}\xi$ nox. cum stella
prima exorta (eum Graeci vocant $\acute{\epsilon}\sigma\pi\epsilon\rho\omicron\nu$, nostri vesperuginem ut
Plautus [*Amph. 275*]: 'neque vesperugo neque vergiliae occidunt') id
tempus dictum a Graecis $\acute{\epsilon}\sigma\pi\acute{\epsilon}\rho\alpha$, latine vesper; ut ante solem ortum
15 quod eadem stella vocatur iubar, quod iubata, Pacui (*347 R.*) dicit

1 sqq. Cf. VII 51; Fest. 305^b, 27 cum Paulo 304, 11; Censorin. d. d. n. 24, 3
(hinc suprema, quamvis plurimi supremam post occasum solis esse existimant,
quia est in XII tabulis scriptum sic: 'solis occasus suprema tempestas esto'; sed
postea M. Plaetorius tribunus plebiscitum tulit, in quo scriptum est: 'praetor urbanus
qui nunc est quique posthac fuat' e. q. s. ex Varronis libris antiq. hum., ut videtur:
cf. R. Schoell 'XII tab.' 3 adn. 2); Gell. XVII 2, 10; Macr. I 3, 14 (suprema
tempestas, hoc est diei novissimum tempus); Plin. VII 212; Isid. V 30, 16; TG. s.
supremus (quando sol ad occasum suppremitur) || 7 sq. Cf. IX 60; Fest. Pauli
119, 15 (Lucius praenomen est eius qui primum fuit, quia oriente luce natus est)
et 148, 16; de praen. 5 = p. 590, 1 Kempf | Cf. VII 77; Fest. Pauli 52, 18 (locus
contractus) et 71, 12; Non. 13, 11 (crepera res proprie dicitur dubia, unde et
crepusculum dicitur lux dubia); Serv. in Aen. II 268 (de crepusculo vero, quod
est dubia lux — nam creperum dubium significat . . . quaeritur); Censorin. d.
d. n. 24, 5 (crepusculum sic fortasse appellatum, quod res incertae creperae di-
cuntur idque tempus noctis sit an diei incertum est ex Varrone, ut videtur);
Serv. Dan. in Aen. III 587; Macr. I 3, 12; TG. s. noctis partes et creperae
res et creperum; Isid. V 31, 7 et N. R. II 2 || 9 sqq. Cf. Serv. in Aen. I 89 (nox
dicta quod oculis noceat) = Isid. V 31, 1; GL. I 92, 20 (nox . . . noctis idcirco
quia graece $\nu\acute{\upsilon}\xi \nu\nu\chi\rho\acute{\varsigma}$ declinatur) = II 280, 3; Suet. p. 159 R. || 12 Cf. VII 50;
Fest. Pauli 368, 16 (vesperugo vesper stella); Quint. I 7, 12 (in pulvinari Solis
. . . vesperug, quod vesperu[gine]m accipimus [del Vollmer]); Censorin. d. d. n.
24, 4 (ex Varrone, ut vid.); Augustin. d. c. d. XXI 8 (ex Varrone d. g. p. R.);
Suet. p. 159 R.; Mart. Cap. VIII 883; GL. VI 344, 650; TG. s. vesperugo
et hesperus (stella quae primo sero apparet) || 14 Cf. Macr. I 3, 15 (vespera,
quod a Graecis tractum est: illi enim $\acute{\epsilon}\sigma\pi\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu$ a stella Hespero dicunt); Serv. in
Aen. I 374; Lact. Plac. in Stat. Theb. V 250; Isid. V 31, 5 et N. R. II 3. XXVI 12;
TG. s. vesper et noctis partes || 15 Cf. VII 76; Fest. Pauli 104, 2 (quod splendor
eius diffunditur in modum iubae leonis); Serv. in Aen. IV 130 = Isid. III 71, 18;
TG. s. v. (quod in modum iubarum radii . . . extenduntur)

1 ΦΟΡΑΓΑΘΟΝ || 3 praetoria || 4 praeco Urs (cf. test.) || 6 sauinis <in>
Amiterno Sp. || 7 add Laet | in reatione vel in creatione [sic (F^r): corr Mue
(proximis adiungens)] || 9 Pacuius Ribbeck cum Scal (Pacuvius), recte ut vid ||
12 hesperon || 14 hespera || 15 pacui vel pacuius (sic F^r: Pacuvianus Vict)

- pastor: 'exorto iubare, noctis decurso itinere'; Enni[us] Ajax (336 R.):
 7 'lumen iubarne in caelo cerno?' inter vesperuginem et iubar dicta
 nox intempesta, ut in Bruto Cassii (*Acc. praet. 41 R.*) quod dicit Lu-
 cretia: 'nocte intempesta nostram devenit domum'. intempestat Aelius
 (*Funai. p. 60*) dicebat cum tempus agendi est nullum, quod alii 5
 †inconcubium appellarunt (*Funai. p. 115*), quod omnes fere tunc cuba-
 rent; alii ab eo quod sileretur silentium noctis, quod idem Plautus
 (*Asin. 685*) tempus conticinium: scribit enim 'uidebimus, factum volo.
 redito conticinio'.
 8 alter motus solis est, [alter caeli] quod movetur a bruma ad 10
 solstitium. dicta bruma, quod brevissimus tunc dies est; solstitium,
 quod sol eo die sistere videbatur aut quod ad nos versum †proximum
 est solstitium; cum venit in medium spatium inter brumam et solsti-
 tium, quod dies aëquus fit ac nox, aequinoctium dictum. tempus a

4 Cf VII 72; *Fest. Pauli* 110, 19; *Censorin. d. d. n. 24, 5* (id est multa nox, qua nihil agi tempestivum ex Varr., ut vid.); *Macr. I 3, 15* (quae non habet idoneum tempus rebus gerendis); *Serv. in Aen. III 587* (inactiosa, carens actibus, per quos tempora dinoscimus e. g. s.) = *Isid. V 31, 9 sq. et N. R. II 3*; *Serv. Dan. in Aen. XII 846*; *GL. VII 275, 1*; *TG. s. v. || 6 Cf. VII 78*; *Censorin. d. d. n. 24, 6* (cum itum est cubitum); *Serv. Dan. in Aen. III 587* (quo nos quieti damus); *Non. 91, 19* (primi somni); *TG. s. concubia* (cum omnes cubant) || 7 Cf. *Fest. 348^a, 29*; *TG. s. intempesta* (vel omnino silentium media nocte) || 8 Cf. VII 79; *Suet. p. 160 R.*; *Serv. in Aen. II 268* (ex Varrone, sed non ex h. l.) = *Isid. V 31, 8 et N. R. II 3*; *Serv. Dan. in Aen. III 587* (post cantum gallorum silentium); *Non. 62, 19* (quo omnia quiescendi gratia conticescunt); *Censorin. d. d. n. 24, 2* (cum conticuerunt ex Varrone, sed non ex h. l.); *Macr. I 3, 12* (conticium, cum et galli conticescunt et homines etiamtum quiescunt); *TG. s. v. || 11 Cf. Vitr. IX 3, 3* (a brevitate diurna); *Plin. II 151*; *Fest. Pauli 31, 14* (a brevitate dierum [antea breve a Graeco descendit quod est βραχύ]); *Serv. in Aen. II 472* (quasi βραχὺ ἡμαρ id est brevis dies: cf. additam. in *Georg. I 211*) = *Macr. I 21, 15 et Isid. V 35, 6*; *Lyd. d. mens. IV 158 = 174, 4 W.* (καὶ βροῦ-μαρ αὐτῇ παρὰ τῆς ὀνύκας οἰοῦνται βραχὺ ἡμαρ); *TG. s. v. || 12 Cf. IX 25*; *Isid. V 34, 1* (quasi solis statio, quod tunc sole stante crescant dies vel noctes); *Serv. in Georg. I 100 = Isid. V 34, 2* (cf. *N. R. VIII 2*); *GL. V 452, 22* (solsto solstitium); *Macr. in Somn. Scip. II 7, 10* (constat... solem neque sursum ultra Can-
 crum neque ultra Capricornum deorsum meare, sed cum ad tropicorum confinia
 pervenerit, mox reverti, unde et solstitia vocantur); *TG. s. v.* (quia dicitur in
 ipso die uno momento sol quasi stare vel sol crescere, ubi sistere fortasse verum
 est vel consistere) || 14 Cf. *Mart. Cap. VIII 820* (mensuram noctis lucis aequali-
 tate compensat); *Isid. V 34, 1* (quod tunc dies et nox horarum spatio aequali
 consistunt) = *N. R. VIII 2*

1 partor vel pactor vel pastor [sic (F^v)] | del Vahlen cum Laet (Ennii) vel
 Enni(an)us corr || 2 iubarne vel iubarue [sic (F^v)] || 3 Accii Vict., viz recte
 (cf. VII 22) | dicit vel dicebat [sic (F^v)] || 6 in del Laet; an: ut (Plautus)
 (*Trin. 866*)? cf. VII 78 et idem Plautus quod sequitur | omnes fere (sic F^v) vel
 fere omnes || 8 conticinnium f | uidebitur Plautus || 9 redito huc Plautus: cf. VII 72
 (ad reditum F) | conticinio f || 10 secl Scip || 12 sq. proximus est (sol), sol-
 stitium Sp., proximum est solstitio Ellis

bruma ad brumam dum sol redit, vocatur annus, quod ut parvi circuli anuli, sic magni dicebantur circites ani, unde annus. huius temporis 9 pars prima hiems, quod tum multi imbres; hinc hibernacula, hibernum vel, quod tum anima quae flatur omnium apparet, ab hiatu hiems. 5 tempus secundum ver, quod tum virere incipiunt virgulta ac vertere se tempus anni; nisi quod Iones dicunt ἦρ ver. tertium ab aestu aestas; hinc aestivum, nisi forte a graeco αἰθέσθαι. quartum autum- 10 nus * * * ab sole, sic[ut] mensis a lunae motu dictus, dum ab sole profecta rursus redit ad eum. luna, quod graece olim dicta μῆνη, 10 unde illorum μῆνες, ab eo nostri. a mensibus intermestris dictum, quod putabant inter prioris mensis senescentis extremum diem et novam lunam esse diem, quem diligentius Attici ἔτην καὶ νέαν ap- 11 pellarunt ab eo quod eo die potest videri extrema et prima luna. lustrum nominatum tempus quinquennale a luendo, id est solvendo, 11 quod quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa per censores per- solvebantur. seculum spatium annorum centum vocarunt, dictum a

1 sq. Cf. *Fest. Pauli* 6, 15; *Serv. in Aen.* I 269 (quasi anus, id est anulus, quod in se redeat) et *V* 46. 85; *Isid.* *V* 36, 1 (v. *XIX* 32, 1) = *N. R.* *VI* 2 (quasi anum dici quidam putant, id est circulum, unde et anuli dicti sunt diminutive); *Lyd. de mens.* *III* 5 = 39, 1 *W.*; *Macr.* *I* 14, 5 (Ateius Capito annum a circuitu temporis putat dictum, quia veteres an pro circum ponere solebant, ut . . . ambire dicitur pro circumire); *Augustin. hept.* *II* 132 (anulus vel circulus); *TG. s. v.* (rotunditas) || 3sq. *Huc spectat additamentum* sic et Varro ad *Serv. in Aen.* *I* 122 (hiems duas res significat aut tempus aut vim venti) | Cf. *V* 61. 162; *GL.* *II* 81, 15 (ab hieme quoque vel imbre hibernus fit) = *VII* 180, 10 || 5 sq. Cf. *GL.* *VI* 344, 654 (ἦρ enim nativa vox est: ille ver hoc dicitat); *Isid.* *V* 35, 3 (ver autem dictum, quod viret) || 6 sq. Cf. *Serv. in Aen.* *II* 706 (aestus id est calorem. unde etiam aestas dicitur) = *Isid.* *V* 35, 4; *GL.* *VII* 521, 21; *TG. s. v.*; *Serv. in Georg.* *III* 472 (aestiva . . . loca . . . quibus per aestatem pecora vitant solis calorem) = *Isid.* *XIV* 8, 37 || 7 sq. Cf. *Fest. Pauli* 23, 11 (quod tunc maxime augeantur hominum opes, coactis agrorum fructibus); *Isid.* *V* 35, 5 (a tempestate vocatur, quando et folia arborum cadunt et omnia maturescunt) || 8sq. Cf. *Macr. in Somn. Scip.* *II* 11, 6 (et a luna mensis dicitur, quia Graeco nomine luna μῆνη vocatur) = *Isid.* *V* 33, 1 || 10 sqq. Cf. Varro *d. r. r.* *I* 37, 1 (intermenstrium, [e] quo die dicitur luna esse extrema et prima; a quo eum diem Athenis appellant ἔτην καὶ νέαν [cenen cenean]). Adde *Plut. Sol.* *XXV*; *schol. Aristoph. Ach.* 172 et *Hes. Op. et D.* 410, al. || 14sq. Cf. *Fest. Pauli* 120, 10 (nunc tempus quinquennale); *Serv. in Aen.* *I* 283 (quod post quinquennium unaquaque civitas lustrabatur: cf. in *VIII* 183) = *Isid.* *V* 37, 2 et *N. R.* *VI* 6; *GL.* *I* 554, 18; *Lyd. d. mens.* *III* 22 = 61, 10 *W.* (ἐς τὸ λεγόμενον αὐτοῖς λοῦσθρον τουτέστιν ἐς τὴν πενταετηρίδα); *TG. s. v.* | Cf. *VI* 79. *VIII* 36; Varro *Sat. Menipp.* 100 Bueche (quoniam est luere solvere); *Serv. in Aen.* *I* 136; *TG. s. v.*, al. || 15 ultro tributa] cf. *Liv.* *XXXIX* 44, 7. *XLIII* 16, 2; *lex Iul. munic. c.* 18 || 16sq. Cf. *Fest.* 329^b, 15 cum *Paulo* 328, 3 (seculum centum annos extendi existimabant); *Serv. in Aen.* *VIII* 508 et *additam. in Buc.* *IV* 5 (quidam centum annorum definiunt); *TG. s. v.*

3 sq. hibern. (bis) vel (bis) ibern. [sic (*F*^v)] || 5 uiuere: corr *Ald* (cf. *test.*) || 6 et: corr *Sp. duce Vict* (Ξαρ): cf. *test.* || 7 αἰθέσθαι (sic *F*^v) vel ΘΕΩCΤΕ || 8 lac sign v (*cf. test.*) || 9 post eum dist *Sp.* | mene: corr *Ald* || 10 menes | dictum vel dictus [sic (*F*^v)] || 12 menencenean: corr *Vict* (cf. *test.*)

sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum id putarunt. aevum ab aetate omnium annorum (hinc aeviternum, quod factum est aeternum): quod Graeci αἰῶνα, id ait Chrysippus (163 Arn.) esse <ἀ>ε<ι> ὅν. ab eo Plautus (*Truc.* 22) 'non omnis aetas ad perdiscendum est satis', hinc poetae 'aeterna templa caeli [celi]'.

5

- 12 3. a<d> naturale discrimen civilia vocabula die<ru>m accesserunt. dicam prius qui deorum causa, tum qui hominum sunt instituti. dies Agonales per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab 'agon', eo quod interrogatur a principe civitatis et princeps gregis immolatur.
- 13 Carmentalia nominantur quod sacra tum et feriae Carmentis. Luper-¹⁰ calia dicta, quod in Lupercali Luperci sacra faciunt. rex cum ferias menstruas nonis februariis edicit, hunc diem februatum appellat; februm Sabini purgamentum, et id in sacris nostris verbum: nam et Lupercalia februatio, ut in antiquitatum libris demonstravi. Quirinalia a Quirino, quod <e>i deo feriae et eorum hominum, qui Furnacalibus¹⁵

2 sq. Cf. *Fest. Pauli* 13, 3 (aevum . . . quod graece αἰών vocatur); *Augustin. d. c. d.* XVI 26; *Isid.* V 38, 4; *TG. s.* aevum et aeternus et aeviternus; *GL.* II 81, 6 (aeternus. antiqui . . . aeviternus dicebant ab aevo) || 4 Cf. *Aristoteles de caelo* I 9 = 279, 27 || 7 sqq. Cf. § 14; *Fest. Pauli* 10, 5 (agonium dies appellatur quo rex hostiam immolabat . . . Agonium etiam putabant deum dici praesidentem rebus agendis, Agonalia eius festivitatem e. q. s). 8, 11 (agonias hostias putabant ab agendo dictas: haec ex libris de antiqu., ut videtur, quibus et Varro hic usus est); *Ovid. Fast.* I 317 sq. (nominis esse potest succinctus causa minister . . . qui . . . semper agatne rogat nec nisi iussus agit e. q. s. cf. V 721); *Seneca contr.* II 3 (11), 19 (filius . . . cervicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde respiciat ad patrem et dicat 'agon?' quod fieri solet victimis); *Plut. Symp.* VIII 8, 3 p. 729 F' (ἔρδειν μὲν ἐκάλον καὶ ῥέζειν, ὥς τι μέγα δρῶντες τὸ θύειν ἐμψυχον. ἄγχι δὲ νῦν παραφυλάττονται ἰσχυρῶς τὸ μὴ σφάττειν πρὶν ἐπιτεῖναι κατασπινδόμενον); *TG. s.* agonia; v. Wissowa 'Ges. Abh.' 169 adn. || 10 sqq. Cf. *Ovid. Fast.* I 462 sqq.; *GL.* I 33, 27. 544, 29. 550, 2; *Plut. Rom.* 21 || Cf. § 34; *Fest. Pauli* 85, 15 (eiusque [scil. mensis] feriae erant Lupercalia, quo die mulieres februabantur a lupercis . . . is quoque dies februatus appellabatur. quaecumque denique purgamenti causa in quibusque sacrificiis adhibentur, februa appellantur: id vero quod purgatur, dicitur februatum); *GL.* V 500, 35; *Censorin. d. d. n.* (ex Varronis libris de antiqu.) 23, 14 (est februum quidquid piat purgatque et februaimenta purgamenta); *Macr.* I 13, 3; *Varro d. v. p. R.* apud Non. 114, 18; *Plut. Qu. Rom.* 68; *Num.* 19. *Rom.* 21; *Lygd. d. mens.* IV 25 = 83, 11 W.; *Serv. in Georg.* I 43; *Serv. Dan. in Aen.* VIII 343; *Augustin. contra Faust.* 185 = *Isid.* V 33, 4; *Mart. Cap. I* 149; *Ovid. Fast.* II 19 sq. 267 sqq.; *TG. s.* Februa, februare, Februarius, Februs, februatum || 14 sq. Cf. *Fest.* 254^b, 3 (Quirinalia mense Februario dies qui Quirini fiunt sacra. idem stultorum . . . quod qui d<i>em suorum fornacalium sacrorum cognominant eo potissimum rem divinam faciunt). 317^b, 12 sqq. cum *Paulo* 316, 7. 253^a, 13 (cf. ad § 25). *Paul.* 83, 8. 93, 11; *Ovid. Fast.* II 513 sqq.; *Plut. Qu. R.* 89

1 putarunt vel putant [sic (F^v)] || 3 αἰῶνα (sic F^v) vel AEONA || 4 EON: corr Turn || 5 sat est Plautus | del Laet (F^v) || 6 a naturali discrimine: correxi-mus (ad cum Sciop) | add Sciop || 7 qui deorum (sic F^v) vel quid eorum | sunt vel sint [sic (F^v)] || 8 diti vel dicti [sic (F^v)] | agoneo vel agone [sic (F^v)] : corr Ald || 9 post interrogatur nonnulla deesse videntur (v. adn.) | 10 sacratum: corr Laet (F^v) || 13 februum (F^v) | non et: corr Ald || 15 ideo

suis non fuerunt feriatī. Fer[i]alia ab inferis et ferendo, quod ferunt
 tum epulas ad sepulcrum quibus ius [s]ibi parentare. Terminalia, quod
 is dies anni extremus constitutus: duodecimus enim mensis fuit Fe-
 bruarius et cum intercalatur inferiores quinque dies duodecimo demun-
 5 tur mense. Ecurria ab equorum cursu: eo die enim ludis currunt in
 Martio campo. Liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sedent 14
 sacerdotes Liberi anus hedera coronatae cum libis et foculo pro
 emptore sacrificantes. in libris Saliorum quorum cognomen Agonen-
 sium (*frg. inc. 2 p. 351 Maurenbr.*) forsitan hic dies ideo appelletur
 10 potius Agonia. Quinquatrus: hic dies unus ab nominis errore observa-
 tur proinde ut sint quinque dictus; ut ab Tusculanis post diem sex-
 tum idus similiter vocatur sexatrus et post diem septimum septimatrus,
 sic hic, quod erat post diem quintum idus quinquatrus. dies tubu-
 lustrum appellatur, quod eo die in atrio sutorio sacrorum tubae
 15 lustrantur. Megalesia dicta a Graecis, quod ex libris Sibyllinis arcessita 15

1 sq. Cf. *Fest. Pauli* 85, 11 (dies manibus sacrata festa a ferendis epulis vel
 a feriendis pecudibus appellata); *Macr. I* 4, 14 (Varro Feralium diem ait a
 ferendis in sepulchra epulis dici. non dixit Feraliorum: ubi locum parallelum ex
 libris divinarum rerum, ut videtur, respexit, non hunc locum, ut cum aliis opina-
 batur Eyssenhardt); *Ovid. Fast. II* 569 sqq. || 4 Cf. *Macr. I* 13, 15 (Romani non
 confecto Februario, sed post vicesimum et tertium eius diem intercalabant Termi-
 nalibus scilicet iam peractis. deinde reliquos Februarii mensis dies qui erant
 quinque post intercalationem subiungebant e. g. s.); *Censorin. d. d. n.* 20, 6; *Ovid.*
Fast. II 50. 639 sqq.; *TG. s. v.* || 5 Cf. *Fest. Pauli* 81, 12 (Equirria ludi quos
 Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur).
 131, 13 (Martialis campus in Caelio monte dicitur, quod in eo Equirria solebant
 fieri, si quando aquae Tiberis campum Martium occupassent); *Ovid. Fast. II* 859
 (Marsque citos iunctis curribus urget equos: ex vero positum permansit Equiria
 nomen, quae deus in campo prospicit ipse suo) et *III* 519; *Tertull. d. spect.* 5
 (Ecurria ab equis Marti Romulus dixit) || 6 sq. Cf. *Fest. Pauli* 116, 6 (v. 102, 16);
Ovid. Fast. III 761 sqq. 725 sq. || 8 sqq. Cf. ad § 12; *Dionys. Hal. II* 70; *Ovid. Fast.*
V 721 (et *I* 325) | Cf. *Masurius Fast. II* apud *Macr. I* 4, 15 (Liberalium dies
 a pontificibus agonium Martiale appellatur) || 10 sqq. Cf. § 17; *Fest.* 254^b, 31 (quin-
 quatrus appellari quidam putant a numero dierum . . . qui scilicet errant . . .
 forma autem vocabuli . . . quod post diem quintum iduum est is dies festus, ut
 apud Tusculanos triatrus et sexatrus et septematrus et Faliscos decinatrus);
Ovid. Fast. III 809 sq. (una dies . . . nominaque a iunctis quinque diebus habent);
GL. I 81, 20; *Gell. II* 21, 7; *Porphyr. in Hor. ep. II* 2, 197; *schol. in Iuv. X* 115;
TG. s. quinquatrus || 13 sq. Cf. *Fest.* 352^a, 21 (<tubilustria> quibus diebus ad-
 scriptum in <fastis est in atrio sutorio agna tubae <lustrabantur, quos> tubos
 appellant); *fast. Praen. CIL. I*² 234 (cf. 313) (hic dies appellatur ita quod in
 atrio sutorio tubi lustrantur quibus in sacris utuntur); *Ovid. Fast. III* 849.
V 725 sq. (lustrantur purae quas facit ille tubae) || 15 sq. Cf. *Fest. Pauli* 125, 1 et
Fest. 262^a, 25; *fast. Praen. CIL. I*² 235 (cf. 314) (Megalesia vocantur quod ea dea
 Megale appellatur); *Ovid. Fast. IV* 357 sqq.; *Liv. XXIX* 14; *Strabo XII* p. 567

1 del Ald || 5 equiria Laet (v. test. et adn.) | ludis om (F^v) || 6 sq. an: sedent
 <ut> sacerdotes Liberi anus? cf. *Ov. fast. III* 763 sqq. || 9 appelletur (sic F^v)
 vel appellatur || 12 sq. septematrus sit: corr Laet || 13 sq. tubilustrum v || 14 tubi
 fast. Praen. (cf. *V* 117 et test.) || 15 arcessita vel accersita [sic (F^v)]

ab Attalo rege Pergama; ibi prope murum Megalesion, id est templum eius deae, unde advecta Romam. Fordicidia a fordīs bubus; bos forda quae fert in ventre; quod eo die publice immolantur boves praegnantēs in curiis compluris, a fordīs caedendis Fordicidia dicta. Palilia dicta a Pale, quod ei feriae, ut Cerialia a Cerere. Vinalia a vino; hic 5 dies Iovis, non Veneris. huius rei cura non levis in Latio: nam aliquot locis vindemiae primum ab sacerdotibus publice fiebant, ut Romae etiam nunc: nam flamen Dialis auspicatur vindemiam et ut iussit vinum legere, agna Iovi facit, inter cuius exta caesa et proiecta flamen † porus vinum legit. in Tusculanis hortis est scriptum: 'vinum novum ne 10 vehatur in urbem ante quam Vinalia kalentur'. Robigalia dicta ab Robigo; secundum segetes huic deo sacrificatur, ne robigo occupet 17 segetes. dies Vestalia ut virgines Vestales a[ut] Vesta. Quinquatrus minusculae dictae Iuniae idus ab similitudine maiorum, quod tibicines tum feriati vagantur per urbem et conveniunt ad aedem Minervae. 15 dies Fortis Fortunae appellatus ab Servio Tullio rege, quod is fanum Fortis Fortunae secundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit Iunio 18 mense. dies Poplifugia videtur nominatus, quod eo die tumultu repente fugerit populus: non multo enim post hic dies quam decensus Gallorum ex urbe, et qui tum sub urbe populi, ut Ficuleates ac Fidenates et 20 finitimi alii, contra nos coniurarunt. aliquot huius d(i)ei vestigia fugae

2 sq. Cf. *Fest. Pauli* 83, 13 (boves fordae id est gravidae immolabantur, dictae a fetu). 102, 15 (= d. r. r. II 5, 6); *Ovid. Fast.* IV 629 sqq.; *Serv. Dan. in Aen.* II 140; *TG. s. forda* || 4 sq. Cf. *Fest. Pauli* 222, 12; *Fest.* 237^b, 22 cum *Paulo* 236, 5. 245^b, 34; *Ovid. Fast.* IV 721 sqq.; *GL.* I 58, 21; VI 25, 23; *Serv. et Prob. in Georg.* III 1; *schol. Pers.* I 72; *Polem. Silv. CIL.* I² 315 || 5 sq. Cf. *Dionys. Hal.* VI 17; *TG. s. Cerealis*; *GL.* I 33, 28 | Cf. § 20; *Fest. Pauli* 374, 12. 65, 13; *Plin. XVIII* 287; *Ovid. Fast.* IV 863 sqq.; *Macr.* I 4, 6 (ex *Masurio fastorum* II: Vinaliorum dies . . . Iovi sacer est, non ut quidam putant Veneri); *fast. Praen. CIL.* I² 316 || 9 Cf. § 31; *Macr.* III 2, 3 || 11 Cf. *Varro d. r. r.* I 1, 6; *Fest. Pauli* 267, 1; *Ovid. Fast.* IV 907 sqq.; *Plin. XVIII* 285; *fast. Praen. CIL.* I² 316; *Gell.* V 12, 14; *Tertull. d. spect.* 5; *Serv. in Georg.* I 151 (cum additam.); *Colum. X* 342 sq. || 13 sq. Cf. *Ovid. Fast.* VI 249 sqq.; *additam. ad Serv. in Buc. VIII* 82; *TG. s. v.* | Cf. *Fest.* 149^a, 22 (minusculae quinquatrus appellantur idus Iun., quod is dies festus est tibicinum, qui colunt Minervam); *Censorin. d. d. n.* 12, 2 (Quinquatribus minusculis . . . urbem vestitu quo vellent personatis temulentisque pervagari); *Ovid. Fast.* VI 651 sqq.; *Valer. Max.* II 5, 4 || 16 Cf. *Dionys. Hal.* IV 24, 7; *Ovid. Fast.* VI 773 sqq. || 18 Cf. *Macr.* I 11, 36 sq. et III 2, 14; *Dionys. Hal.* II 56; *Plut. Rom.* 29. *Cam.* 33; *Ovid. art. am.* II 257

1 in templum: *correximus* (id = id est); [in] *Scal* || 5 et feriae: *corr Vict* || 9 porrecta v, recte ut vid (cf. *Cic. ad Att.* V 18, 1): quo spectat fortasse porus ut correctura male intellecta (prius *Ellis*. primus *Mue.* praecinctus *Usener*) || 10 sortis: *corr Sp.* (cf. § 20); portis *Bergk* || 11 calentur || robicalia: *corr Laet* (*Rubig.*) || 13 del *Sp.*; an: ab Vesta? | quinquatrus (*sic F^v*) vel quinquatris || 15 cum: *corr Laet* || 16 quod is vel quod dis; an: quo is?

in sacris apparent, de quibus rebus antiquitatum libri plura referunt. nonae Caprotinae, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinae mulieres sacrificantur et sub caprifico faciunt; e caprifico adhibent virgam. cur hoc, togata praetexta data eis Apollinaribus ludis docuit populum. 19
 5 Neptunalia a Neptuno: eius enim dei feriae. Furrinalia <a> Furrina[e], quod ei deae feriae public<a>e dies is; cuius deae honos apud antiquos: nam ei sacra instituta annua et flamen attributus; nunc vix nomen notum paucis. Portunalia dicta a Portuno, cui eo die aedes in portu Tiberino facta et feriae institutae. Vinalia rustica dicuntur 20
 10 ante diem XIV Kalendas Septembres, quod tum Veneri dedicata aedes et <h>orti ei deae dicantur ac tum sunt feriatii olitores. Consualia dicta a Conso, quod tum feriae publicae ei deo et in circo ad aram eius ab sacerdotibus ludi illi, quibus virgines Sabinae raptae. Vulcanalia a Volcano, quod ei tum feriae et quod eo die populus pro se
 15 in ignem animalia mittit. Opeconsiva dies ab dea Opeconsiva, cuius 21 in regia sacrarium quod ideo † actum, ut eo praeter virgines Vestales et sacerdotem publicum introeat nemo. 'is cum eat, suffibulum [a]ut habeat' scriptum. (id dicitur ab suffiendo subligaculum?) Volturnalia a deo Volturmo, cuius feriae tum. Octobri mense Meditrinalia dies

2 sq. Cf. *Macr. I 11, 36 sqq.*; *Plut. Cam. 33*; *Rom. 29*; *Polyaen. VIII 30*; *Auson. d. fer. 9* || 5 sqq. Cf. *TG. s. Neptun.* | *Cf. V 84. VII 45*; *Cic. d. n. d. III 46*; *Fest. Pauli 88, 16* (Furnalia sacra Furinae quam deam dicebant); *Mart. Cap. II 164* (Fura Furinaque) || 8 sq. Cf. *Cic. d. n. d. II 66* (Portunus a portu); *Fest. 242^a, 1 cum Paulo 243, 1 et 56, 5*; *Serv. in Aen. V 241 et schol. Veron.* (Portunus, ut Varro ait, deus por<uum> porta<rum>que praeses: quare huius dies festus Portunalia e. q. s.); *Ovid. Fast. VI 547* || 9 sq. Cf. § 16; *d. r. r. I 1, 6 et Non 8, 1 = sat. Men.* Vinalia περί Ἀρροδιῶν; *Fest. 265^a, 28 cum Paulo 264, 5* (rustica Vinalia appellantur mense Augusto XIV Kal. Sept. . . . eodem autem die Veneri templa sunt consecrata . . . quia in eius deae tutela sunt horti). 289^b, 10; *Plin. XVIII 289* (Vinalia altera quae aguntur a. d. XIV Kal. Sept.) et *XVIII 50* (hortos tutelae Veneris assignante Plauto); *Plut. Qu. R. 45*; *Ovid. Fast. IV 863. 877* || 11 sq. Cf. *Cic. d. rep. II 12*; *Dionys. Hal. II 31*; *Plut. Rom. 14*; *Fest. Pauli 41, 15*; *Ovid. Fast. III 199 sqq.*; *Liv. I 9*; *Serv. in Aen. VIII 636*; *Tertull. d. spect. 5*; *ad nat. II 11*; *Pseudascon. p. 142, 22 sqq. Or.*; *Augustin. d. civ. d. IV 11*; *Arnob. p. 127, 12*; *TG. s. Consus* || 13 sq. Cf. *TG. s. Vulcanalia* || 15 sq. Cf. *Fest. 186^b, 25. 249^b, 14*; *Macr. III 9, 4* || 17 Cf. *Fest. 348^a, 25 cum Paulo 349, 8* || 18 sq. Cf. *Fest. Pauli 379, 2* (Volturnalia Volturmo suo deo sacra faciebant) || 19 sqq. Cf. *Fest. Pauli 123, 15* (mos erat . . . dicere ominis gratia: vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. a quibus verbis etiam Meditrinae deae nomen conceptum eiusque sacra Meditrinalia dicta sunt); adde *Plut. Symp. II 7, 1 (655 E) de Atheniensibus* (καὶ πάλαι γ' ὥς εἶκιν ἐβχοντο, τοῦ οἴνου πρὶν ἢ πρὶν ἀποσπένδοντες, ἐβλαβή καὶ σωτήριον ἀντοῖς τοῦ φαμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι)

3 sacrificant *Laet (F^v)* || 4 an: Togata (cf. *adn. ad V 25*)? || 5 die: *corr Viet* || 6 add *Ald c. al.* || 10 XII: *corr Aug (v. test)* || 11 dicuntur: *corr Mue c. al.* || 15 ab ea *fM* | *Opic. (non Opec.) calendaria.* Opem consiviam (dixerunt) *Macr.* | cuius [*sic (F^v)*] vel quouis || 16 quod ideo artum *Canal.* quo de sanctorum *Huschke*; an: quod adeo artum? || 17 del *Sp. (haut Laet c. al.)* || 18 sq. *quaestionem se iunxit Vahlen* | suffigendo *Sk.* | uortunalia et uorturno (*v. test. et adn.*) | Octobri mense ante Meditrin. suspecta

dictus a medendo, quod Flaccus flamen Martialis dicebat hoc die solitum vinum <novum> et vetus libari et degustari medicamenti causa; quod facere solent etiam nunc multi cum dicunt: novum vetus vinum
 22 bibo, novo veteri [vino] morbo medeor. Fontanalia a Fonte, quod is dies feriae eius; ab eo tum et in fontes coronas iaciunt et puteos 5 coronant. Armilustrium ab eo quod in armilustrio armati sacra faciunt, nisi locus potius dictus ab his; sed quod de his prius (V 153), id ab lu<d>endo aut lustro, id est quod circumibant ludentes ancilibus armati. Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriae eius, ut post diem
 23 tertium Opalia Opis. Angeronalia ab Angerona, cui sacrificium fit in 10 curia Acculeia et cuius feriae publicae is dies. Larentinae, quem diem quidam in scribendo Larentalia appellant; ab Acca Larentia nominatus, cui sacerdotes nostri publice parentant[e] †sexto die, qui atra
 24 dicitur diem tarentum accas tarentinas. hoc sacrificium fit in Velabro, qu[i]a in novam viam exitur, ut aiunt quidam ad sepulcrum Accae, 15 ut quod ibi; prope faciunt diis Manibus servilibus sacerdotes; qui uterque locus extra urbem antiquam fuit non longe a porta Romanula, de qua in priore libro (V 164) dixi. dies Septimontium nominatus ab his septem montibus, in quis sita urbs est; feriae non populi, sed
 25 montanorum modo, ut †paganalibus, qui sunt alicuius pagi. de sta- 20

4 Cf. *Fest. Pauli* 85, 3 (Fontinalia fontium sacra) || 6 sqq. Cf. V 153; *Fest. Pauli* 19, 6 (res divinas armati faciebant); *Lyd. d. mens.* IV 34 = 92, 21 W. (ἐρμιλοῦσσιον οἰονεῖ καθαρὸν ὅπλων μὴ χεῖματος μὴ ἑτέρας τινὸς περιστάσεως εἰργασίας τὴν κίνησιν τῶν ὅπλων ἐπὶ τῷ τοῦ Ἄρεος πεδίῳ); *Plut. Rom.* 23; *TG. s. v.* || 9 Cf. *Fest.* 325^a, 6; *Serv. Dan. in Aen.* VIII 319; *Macr.* I 8, 1 (ex l. VI antiquitatum); *Liv.* II 21 || 10 Cf. *Fest.* 185^a, 33; *Macr.* I 10, 18 sq. (ex *Macro hist.* I) | Cf. *Fest. Pauli* 17, 11; *Plin.* III 65 (unde pendet *Solinus* c. 1); *Macr.* I 10, 7 (duodecimo vero [scil. Kal. Ian.] feriae sunt divae Angeroniae, cui pontifices in sacello Volupiae sacrum faciunt e. q. s.). III 9, 4; *fast. Praen. CIL.* I² 337^b; *TG. s. Angeronia* || 11 sqq. Cf. *Cic. ad Brut.* I 15, 8 (Larentiae . . . cui vos pontifices ad aram in Velabro facere soletis); *Fest. Pauli* 119, 1; *Macr.* I 10, 11 sqq. (Larentinalia); *fast. Praen. CIL.* I² 338^a; *Ovid. Fast.* III 57; *Lact. inst.* I 20, 4 || 18 sq. Cf. V 41; *Fest.* 340^a, 7 et 348^b, 24 (Septimontio, ut ait Antistius Labeo, hisce montibus feriae: Palatio . . . Veliae . . . Fagutali Suburae Cermalio Oppio [Caelio monti] Cispio monti) cum *Paulo* 341, 2; *Plut. Qu. R.* 69; *schol. Veron. in Georg.* II 535 (septem montes, unde etiam dies sacer Septimontii constitutus est); *Lyd. d. mens.* IV 155 = 172, 23 W. (Σεπτιμόνδιος ἑορτή . . . <ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ λόφους τὰ τελεῖ τῆς Πόλεως ἐκτελεῖται>); *Tertull. ad nat.* II 15; *TG. s. v.* || 20 Cf. *Dionys. Hal.* IV 15, 3; *Macr.* I 16, 6 || 20 sq. *Macr.* I 16, 6 (sunt stativae universi populi communes certis et constitutis diebus ac mensibus et in fastis statis observationibus adnotatae . . . conceptivae sunt quae quotannis a magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur in dies vel certos vel etiam incertos); *Fest. Pauli* 62, 15 et

2 suppl *Laet* || 3 dicant: corr *Sp* || 4 uno morbo vel morbo (v. test. ad 65, 19) || 8 add *Vertr* || 10 cui vel quoi || 11 sq. larent. (ter) vel laurent. (ter, sic *F*^v) || 13 parent ante | talia expectat Mommsen: stato die qui ab ea dicitur dies parentium Accas Larentinas || 15 del *Laet* | sepulcrum vel sepulchrum (sic *F*^v) || 16 post ibi dist *A. Sp.* (ubi fortasse aliquid intercidit) || 20 paganali<a (sic *Ald*) omni>bus *Sp.*, <faciunt> paganalibus *Wi*

tutis diebus dixi; de annalibus nec d(i)e statutis dicam. Compitalia dies attributus Laribus vialibus: ideo ubi viae competunt tum in competis sacrificatur. quotannis is dies concipitur. similiter Latinae feriae dies conceptivus dictus a Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnem petere fuit ius cum Romanis, a quibus Latinis Latinae dictae. Sementivae feriae dies is, qui a pontificibus dictus, appellatus a semente, quod sationis causa suscepta(e). Paganicae eiusdem agriculturae causa susceptae, ut haberent in agris omnes †pagus, unde paganicae dictae. sunt praeterea feriae conceptivae quae non sunt annales, ut hae quae dicuntur sine proprio vocabulo aut cum perspicuo, ut Novendialis sunt.

4. de his diebus nunc iam, qui hominum causa constituti, videmus. primi dies mensium nominati kalendae, quod his diebus

92, 14 (feriae statae appellabantur, quod certo statutoque die observarentur); *Fest.* 344^b, 3 (stata sacrificia sunt quae certis diebus fieri debent) et 253^a, 13 (popularia sacra sunt, ut ait Labeo, quae omnes cives faciunt nec certis familiis adtributa sunt: Fornacalia, Parilia, Laralia [cf. 245^a, 28])

1 sq. Cf. *Fest. Pauli* 40, 3 (festa quae in compitis peragebant) et 62, 15. 121, 17. 239, 1; *Dionys. Hal.* IV 14; *Plin.* XXXVI 204; *Sueton. Aug.* 31; *schol. Pers.* IV 28; *Gell.* X 24, 3; *Macr.* I 7, 34; *Serv. in Georg.* II 382 (quod multae viae in unum confluant . . . unde ludi compitalicii) = *schol. Bern.*; *Isid.* XV 2, 15; *TG.* s. compitalia et compitum (multae viae quae ad unum locum competunt vel ducunt); *GL.* I 544, 29. 550, 2; *CIL.* XI 3079 || 3 sq. Cf. *Macr.* I 16, 16 (cum . . . Latinarum sollemne concipitur); *Cic. pro Planc.* 23 (quibus e municipiis vix iam qui carnem Latinis petant reperiuntur) cum *schol. Bob. p.* 129, 6 sqq. *Hild.*; *Dionys. Hal.* IV 49; *Plut. Camill.* 42; *Plin.* III 69 (carnem in monte Albano soliti accipere populi); *Serv. in Aen.* I 211 (in Albano Latinis visceratio dabatur, id est caro) || 6 sq. Cf. *d. r. r.* I 2, 1; *Fest. Pauli* 337, 9 (et 62, 15); *Ovid. Fast.* I 658 sqq. (Sementina . . . dies . . . non stata sacra); *Macr.* I 16, 6; *Lyd. d. mens.* III 9 = 42, 9 W. (αἱ τοῦ σπόρου ἑορταὶ αἱ λεγόμεναι παρὰ Ῥωμαίοις σημαντίβαι, τοιούτοι σπόροι, οὐκ ἔλαχον δεικνύμενην ἡμέραν e. q. s.); *Prob. in Georg.* II 385 (feriis sementinis) || 8 sq. Cf. ad 66, 20 et adde *Fest. Pauli* 221, 6 (pagi dicti a fontibus . . . aquae enim lingua Dorica παγαί appellantur); *Serv. in Georg.* II 382 (ἀπὸ τῶν πηγῶν . . . unde et pagani dicti sunt quasi ex uno fonte potantes) = *schol. Bern.* et *schol. in Pers. prol.* 6; *TG.* s. pagus (loca iuxta fortes = fontes) || 11 Cf. *Fest.* 177^b, 27 cum *Paulo* 176, 10; *Liv.* I 31, 4; *Serv. in Aen.* V 64, al. || 13 sqq. Cf. *Varro d. v. p. R. apud Non.* 23, 27 (calendis calabantur id est vocabantur: et ab eo calendae appellatae, quod est tractum a Graecis, qui καλεῖν vocare dixerunt); *Cal. Praenest. ad cal. Ian.* (calendae appellantur quia <eorum pri>mus is dies est quos pontifex minor quo<vis anni> mense ad nonas singulas currere edicit in Capi>tolio in curia Calab<ra ann>us no<vus incipit>); *Fest. Pauli* 225, 8. 38, 13. 107, 17. 114, 2. 14; *Gell.* XV 27, 2. 3; *Serv. Dan. in Aen.* VIII 654; *Macr.* I 15, 10 sq. (cf. ad 68, 1); *Plut. Qu. R.* 24 (ex Iuba); *Lyd. d. mens.* III 10 = 47, 3. 16 W.; *TG.* s. calendae et calo

1 add *Mommsen* || 2 laribus ut alibi: corr *Bongars* || 4 conceptivus: corr *Laet* || 5 carmen: corr *Vict* (v. test.) || 6 sementine: corr *Vertr* c. f. (v. test.) || de errore qui est in his monet *Wi.* || 7 add *Ald* || 9 an: παγός? v. test. || post dictae dist *A. Sp.* || 11 perspicio || 13 calendē | quod vel ab eo quod [sic (F^v)]

calantur eius mensis nonae a pontificibus, quintanae an septimanae sint
 futurae, in Capitolio in curia Calabra sic dicto quinquies 'kalo Iuno
 28 Covella', septies dicto 'kalo Iuno Covella'. nonae appellatae aut quod
 ante diem nonum idus semper, aut quod, ut novus annus kalendae
 Ianuariae ab novo sole appellatae, novus mensis <ab> nova luna 5
 nonae; eodem die [enim] in urbe<m> <qui> in agris ad regem con-
 veniebat populus. harum rerum vestigia apparent in sacris nonalibus
 in arce, quod tunc ferias primas menstruas, quae futurae sint eo
 mense, rex edicit populo. idus ab eo quod Tusci itus, vel potius
 29 quod Sabini idus dicunt. dies postridie kalendas, nonas, idus appellati 10
 atri, quod per eos dies <nihil> novi inciperent. dies fasti, per quos prae-

1 sqq. Cf. *Macr. I 15, 10* (itaque sacrificio a rege et minore pontifice celebrato idem pontifex calata, id est vocata, in Capitolium plebe iuxta curiam Calabram, quae casae Romuli proxima est, quot numero dies a kalendis ad nonas superessent pronuntiabat et quintanas quidem dicto quinquies verbo *καλῶ*, septimanas repetito septies praedicabat verbum autem *καλῶ* graecum est, id est voco, et hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit kalendas vocari. hinc et ipsi curiae ad quam vocabantur Calabrae nomen datum est, et classi, quod omnis in eam populus vocaretur) || 3 sqq. Cf. *Fest. p. 173^a, 26* (nonas quidam a nova luna, quod in eas concurreret principium lunae; alii quod semper ante diem iduum nonum essent, scribique ideo debere primam appellationis eius syllabam adiecta u littera); *Macr. I 15, 12 sq.* (ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad nonas superessent calando prodebat, quod post novam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris essent confluere in urbem ... unde quidam hinc nonas aestimant dictas, quasi novae initium observationis vel quod ab eo die semper ad idus novem dies putentur *c. q. s.*); *Plut. Qu. R. 24* (cf. *ibid. 19, al.*); *Lyd. de mens. III 10 = 46, 8 W.*; *Isid. V 33, 14* (a nundinis vocatae) || 7 Cf. § 13 || 9 Cf. *Macr. I 15, 14* (iduum porro nomen a Tuscis, apud quos is dies 'itis' vocatur sumptum est *c. q. s.*); *Plut. et Lyd. l. s. s. (3)* || 10 sq. Cf. *Fest. 278^b, 12* (dies autem religiosi quibus nisi quod necesse esset nefas habetur facere, quales sunt sex et triginta atri qui appellantur) et 178^a, 6 cum *Paulo 179, 2* et *Gellio V 17, 1 ex Verrio Flacco de verb. sign. IV* (dies qui sunt postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosque atrōs esse *c. q. s.*); *Macr. I 15, 22* (omnes autem postriduani dies seu post kalendas sive post nonas Idusve ex aequo atri sunt) et *I 16, 21 sqq.*; *Ovid. Fast. I 57 sq.*; *Non 73, 30. 379, 1*; *Liv. VI 1, 12*; *Suet. p. 155 R.*; *Plut. Qu. R. 25*; *CIL. I² p. 231*; *Isid. N. R. I 4 || 11 sq. Cf. § 53*; *Fest. Pauli 93, 18* (fastis diebus iucunda [III verba?] fari licebat, nefastis quaedam non licebat fari); *Macr. I 16, 14* (fasti sunt quibus licet fari praetori tria verba sollemnia 'do dico addico'. his contrarii sunt nefasti); *fast. Praen. CIL. I² 231* (quod iis licet fari *c. q. s.*); *Ovid. Fast. I 47 sq.* (ille nefastus erit per quem tria verba silentur: fastus erit per quem lege licebit agi); *Liv. I 19, 7* (idem nefastos dies fastosque fecit, quia aliquando nihil cum populo agi utile futurum erat); *Gai. IV 29* (quod nefasto quoque die, id est quo non licebat lege agere pignus capi poterat); *GL. III 486, 20*; *VII 312, 22*; *Isid. VI 18, 1* et *N. R. I 4*; *TG. s. fastus dies*

1 menses || 2 sq. dictae quinque calo et septem dictae calo: corr *Turn (v. test.)* || 4 calende (cal. item *v. 10*) || 5 a add *Sciop* || 6 nonis: corr *Sciop* | secl *Mue* | m add *Lact* | qui suppl *Sp. (v. test.)* || 9 itus] *v. test. (itis)* || 10 sabini [*sic (F^v)*] vel sauini || 11 suppl *Turn*

toribus omnia verba sine piaculo licet fari; comitiales dicti, quod tum ut
 †esset populus constitutum est ad suffragium ferendum, nisi si quae
 feriae conceptae essent, propter quas non liceret, <ut> Compitalia et
 Latinae. contrarii horum vocantur dies nefasti, per quos dies nefas
 5 fari praetorem 'do dico addico'; itaque non potest agi: necesse est
 aliquo uti verbo, cum lege qui<d> peragitur. quod si tum imprudens
 id verbum emisit ac quem manumisit, ille nihilo minus est liber, sed
 vitio, ut magistratus vitio creatus nihilo setius magistratus. praetor
 qui tum fa[c]tus est, si imprudens fecit, piaculari hostia facta piatur;
 10 si prudens dixit, Quintus Mucius a[b]i[g]ebat (*Bremer I p. 57*) eum
 expiari ut impium non posse. interci[n]si dies sunt per quos mane 31
 et vesperi est nefas, medio tempore inter hostiam caesam et exta
 proiecta fas; a quo quod fas tum intercedit aut eo[s] intercisum nefas,
 intercisi[m]. dies qui vocatur sic 'quando rex comitiavit fas', [s]is
 15 dictus ab eo quod eo die rex sacrific[i]ulus †dicat ad comitium, ad
 quod tempus est nefas, ab eo fas: itaque post id tempus lege actum
 saepe. dies qui vocatur 'quando stercum delatum fas', ab eo appella- 32
 tus, quod eo die ex aede Vestae stercus everritur et per Capitolinum
 clivum in locum deferitur certum. dies Alliensis ab Allia fluvio dic-
 20 tus: nam ibi exercitu nostro fugato Galli obsederunt Romam.

1 sq. *Cf. Fest. Pauli 38, 12* (comitiales dies appellabant cum in comitio conveniebant); *Macr. I 16, 14* (comitiales sunt quibus cum populo agi licet; et fastis quidem lege agi potest, cum populo non potest, comitialibus utrumque potest); *Fast. Praen. CIL. I² 231; Ovid. Fast. I 53; Dio XXXVIII 6 || 4 sq. Cf. § 53 et ad 68, 11; Fest. 165^b, 14 || 9 sq. Cf. VI 53; Macr. I 16, 10* (qui talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum dare debere, prudentem expiare non posse Scaevola pontifex adseverabat) || 11 sq. *Cf. § 53; Fast. Praen. CIL. I² 231; Ovid. Fast. I 49 sqq.; Macr. I 16, 3* (intercisi in se, non in alia dividuntur. illorum enim diebus quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est ius dicere: nam cum hostia caeditur, fari nefas est, inter caesa et porrecta fari licet, rursus cum adoletur, non licet) || 14 *Cf. Fest. 258^a, 16 cum Paulo 259, 4* (quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit) et 278^a, 14 = 279, 3; *Fast. Praen. ad IX kal. Apr. CIL. I² 234; Ovid. Fast. V 727 sq. VI 225 sqq.; Plut. Qu. R. 63 || 17 Cf. Fest. 258^a, 25 (cum Paulo 259, 6) et 344^b, 13* (stercus ex aede Vestae XVII kal. Iul. deferitur in angiportum medium fere clivi Capitolini . . . tantae sanctitatis maiores nostri iudicaverunt); *Ovid. Fast. VI 711 || 19 sq. Cf. Fest. Pauli 7, 3* (dies . . . obscenissimi ominis, ab Allia fluvio scilicet, ubi Romanus fusus a Gallis exercitus est); *Fest. 278^b, 14 (ubi inter dies religiosos est †alii senes = Alliensis); Verr. Flacc. apud Gell. V 17, 2; Cic. ad Att. IX 5, 2 = Gell. IV 9, 6; Liv. VI 1, 11* (Alliensem appellarunt insignemque rei nullius publice privatimque agenda fecerunt); *Ovid. Ib. 217, al.*

1 sq. ut <in comitio> esset *Bergk*, ut coiret *Mue dubitanter*, ut <ad>esset *Sp.* | ferendum [sic (*F'*)] vel ferendum || 3 add *Laet* || 5 est <enim> *Vertr*, e<ni>m *Mue* | add *Laet* || 8 sed ius: corr *Viet* (secius) || 9 del *Turn* || 10 del *Sp.* (ambigebat *Laet. c. al.*) || 11 intercensi: corr *Laet* || 13 porrecta v (*v. test.*) | del *Sp.* duce *Mue* (eost) | nefas intercisum: corr *A. Sp.* || 14 sq. fassis: corr *Viet* (fas sic c. *Urs. Mommsen*) | sacrificiolus (sic *F'*) vel sacrificio ius: corr *Laet* (*v. test.*) | itat *Urs*, it *Mommsen* (recte ut vid: *v. test.*), litat *Hirschfeld* || 19 alio: corr *Laet*

- 33 quod ad singulorum dierum vocabula pertinet dixi. mensium nomina fere sunt aperta, si a Martio, ut antiqui constituerunt, numeres: nam primus a Marte. secundus, ut Fulvius scribit et Iunius (*Funai. p. 121*), a Venere, quod ea sit Aphrodite; cuius nomen ego antiquis litteris quod nusquam inveni, magis puto dictum, quod ver omnia aperit, Aprilem. tertius a maioribus Maius, quartus a iunioribus dictus Iunius (*Funai. p. 121*). dehinc quintus Quintilis et sic deinceps usque ad Decembrem a numero. ad hos qui additi, prior a principe

3 Cf. Varro *qu. epistol. in additam. ad Serv. in Georg. I 43; Fest. 150^b, 16; Fast. Praen. CIL. I² 286^a; Ovid. Fast. III 75 sqq.; Plut. Qu. R. 19; Num. 19; Serv. in Georg. I 217. III 304; Censorin. d. d. n. 22, 11; Macr. I 12, 5; Isid. V 33, 5 et N. R. IV 2; Auson. de mens. monost. 3, dist. 5; Anthol. lat. 395, 10. 665, 5 sq. R.; TG. s. Ianuarius et menses || 4 Cf. Plut. Num. 19 (τινὲς δὲ οὐ διὰ τὴν Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλλιον φασίν... ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοῦνομα φιλὸν Ἀπρίλλιον κεκλησθαι τὸν μῆνα τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἀκαζούσης ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν); Fast. Praen. CIL. I² 286^b (quia fruges flores animaliaque ac maria et terrae aperiuntur); Ovid. Fast. IV 89 sq. (Aprilem memorant ab aperto tempore dictum, quem Venus injecta vindicat alma manu e. q. s.); Censorin. d. d. n. 22, 11 (ab aperiendo, quod tunc... nascendi claustra aperiat natura); Serv. in Georg. I 43 (quasi terras tepore aperiens) et 217; Macr. I 12, 12 sqq. (Cingius in eo libro quem de fastis reliquit ait imperite quosdam opinari Aprilem mensem antiquos a Venere dixisse... Cingio etiam Varro consentit... sed cum... omnia verno id est hoc mense aperiuntur... Aprilem dici merito credendum est, quasi Aperilem sicut apud Athenienses ἀνθεσθηριῶν idem mensis vocatur ab eo quod hoc tempore cuncta florescant) et I 21, 6; Augustin. c. Faust. XVIII 5; Lyd. d. mens. IV 64 = 118, 5 W. (οἰοῦντο ἀφροδίσιον... ὥσπερ Ἀπρίλλιον ἀντὶ τοῦ ἀνοικτικόν); Isid. V 33, 7 et N. R. IV 2 (quasi Aperilem); Ovid. Fast. IV 129; Auson. dist. d. mens. 7 sq.; Anthol. lat. 395, 13. 665, 7; Carm. d. mens. P. L. M. I p. 207, 310; TG. s. Ianuarius et menses, al. || 6 sq. Cf. Fest. 134^b, 27 (utrum a maioribus ut Iunius a iunioribus dictus sit an a Maia); Ovid. Fast. I 41 (tertius a senibus, iuvenum de nomine quartus) et V 1. 73. 78. 427; VI 26. 88; Censorin. d. d. n. 22, 12 (non a maioribus, sed a Maia); Fulvius Nobilior apud Macr. I 12, 16 sqq. (Romulum postquam populum in maiores iunioresque divisit... hunc Maium, sequentem Iunium vocasse e. q. s.); Plut. Qu. R. 86; Num. 19 (ἀπὸ Μαιας... ἀπὸ τῆς Ἥρας. εἰς δὲ τινες οἱ τούτους ἡλικίας ἐπανόμους εἶναι λέγοντες πρεσβυτέρας καὶ νεωτέρας· μαιώρεις γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐτοῖς, ἰουνιώρεις δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται); Serv. in Georg. I 43 (Maius a Maia, Iunius a Iunone: quamquam alii a maioribus et iunioribus e. q. s.); Isid. V 33, 8 et N. R. IV 3; Polem. Silv. (CIL. I² 287); Auson. monost. 5, dist. 8; TG. s. Ianuarius et menses et Maium | Cf. Fest. Pauli 103, 14 (a Iunone: v. supra); Censorin. d. d. n. 22, 12 (a Iunone potius quam iunioribus); Macr. I 12, 30 sqq.; Isid. V 33, 9 et N. R. IV 3; Polem. Silv. (CIL. I² 287; Auson. monost. 6, dist. 10 sq.; TG. s. Ianuarius et menses || 7 sq. Cf. Censorin. d. d. n. 22, 13 (Quintilem, quod loco iam apud Latinos fuerit quinto, item Sextilem ac deinceps ad Decembrem a numeris appellatos); Ovid. Fast. III 149; Plut. Num. 19; Qu. R. 19; Macr. I 12, 34—37; Isid. N. R. IV 4; TG. s. Quintilis et menses || 8 sq. Cf. Plut. l. s. s. et Qu. R. 68; Rom. 21; Censorin. d. d. n. 22, 13 (ceterum Ianuarium et Februarium postea quidem additos, sed nominibus iam ex Latio sumptis, et Ianuarium ab Iano cui attributus est nomen traxisse, Februarium a februo. est februum quidquid piat purgatque e. q. s.); Lyd. d. mens. IV 1 sqq. = 63 sq. W. et IV 25 = 83, 5 sqq. (φεβρουᾶρε τὸ καθ'ἅραι τὰ ποντιφικὰ καὶ βιβλικά καλεῖ, Φέβρον τὸν Πλούτωνα); Serv. in Aen.*

2 a martio ut (sic F^v) vel ut a martio || 4 si vel sit [sic (F^v)] | afrodite || 6 an: ut aperilem? v. test.

deo Ianuarius appellatus; posterior, ut idem dicunt scriptores (*Funai. p. 16*), ab diis inferis Februarius appellatus, quod tum his paren<te>tur; ego magis arbitror Februarium a die februato, quod tum februatur populus, id est lupercis nudis lustratur antiquum oppidum Palatinum
5 gregibus humanis cinctum.

5. quod ad temporum vocabula latina attinet, hactenus sit satis
dictum; nunc quod ad eas res attinet quae in tempore aliquo fieri
animadverterentur, dicam, ut haec sunt: legisti, cur<su>rus, ludens;
de quis duo praedicere volo, quanta sit multitudo eorum et qui sint
10 obscuriora quam alia. cum verborum declinat[i]uum genera sint 36
quattuor, unum quod tempora adsignificat neque habet casus, ut ab
lego leges, lege, alterum quod casus habet neque tempora adsignificat,
ut ab lego lectio et lector, tertium quod habet utrumque et tempora
et casus, ut ab lego legens, lecturus, quartum quod neutrum habet,
15 ut ab lego lecte ac lectissime, horum verborum si primigenia sunt ad
mille, ut Cosconius (*Funai. p. 109*) scribit, ex eorum declinationibus
verborum discrimina quingenta milia esse possunt ideo, quia <a> sin-
gulis verbis primigenii<s> circiter quingentae species declinationibus
fiunt. primigenia dicuntur verba ut lego, scribo, sto, sedeo et cetera, 37
20 quae non sunt ab aliquo verbo, sed suas habent radices. contra verba
declinata sunt, quae ab aliquo oriuntur, ut ab lego legis, legit, legam
et sic [in] indidem hinc permulta. quare si quis primigeniorum ver-
borum origines ostenderit, si ea mille sunt, quingentum milium sim-
plicium verborum causas aperuerit una; sin nullius, tamen qui ab his
25 reliqua orta ostenderit, satis dixerit de originibus verborum, cum unde
nata sint, principia erunt pauca, quae inde nata sint, innumerabilia. a 38
quibus iisdem principiis antepositis praeverbis paucis immanis verbo-
rum accedit numerus, quod praeverbis <in>mutatis additis atque
commutatis aliud atque aliud fit: ut enim <pro>cessit et recessit, sic

VII 607; in Georg. I 43. III 304; Macr. I 7, 23 sq. 13, 2 sqq.; Auson. monost. 1, dist. 1; Anthol. lat. 395, 1; Isid. V 33, 3 sq. et N. R. IV 4; TG. s. Ianuarius et menses, ut alia mittamus

2 Cf. *Auson. monost. 2, dist. 3 sq.; Anthol. lat. 395, 8 || 10 sq. Cf. ad VIII 44. IX 31. X 17 || 15 Cf. frgm. 99 W. = GL. V 202, 2 (dico tibi: ego dixi quia non sunt primigenia, quae dicit Varro, sed deductiva) || 28 Cf. frgm. 101 W.; GL. I 194, 15 (Suetonius etenim Tranquillus [frgm. 206 p. 353 Reiff.] praeverbium putat dici debere, quod ante . . . verbum, appellationem etiam nomenque ponatur); *Annianus apud Gell. VI 7, 5* (addebat etiam quod 'ad' praeverbium tum ferme acueretur, cum significaret ἐπίρασιν); *GL. VII 525, 23**

8 add *Sp.* || 9 quę (sic *F^v*) vel qui || 12 leges lego (sic *F^v*) vel leges lege || 15 sq. ac (sic *F^v*) vel et | admitte: corr *Vict* || 17 add. *Sp.* (vel quod a pro quia) || 21 alio *Aug c. al.* || 24 unas in: corr *Turn* || 28 addidimus (secl *Laet c. al.*) || 29 suppl *Fritzsche*

accessit et abscessit; item incessit et excessit, sic successit et decessit, <discessit> et concessit. quod si haec decem sola praeverbia essent, quoniam ab uno verbo declinationum quingenta discrimina fierent; his decemplicatis coniuncto praeverbio ex uno quinque milia numero efficerent, ex mille ad quinquagies centum milia discrimina fieri possunt. 5
 39 Democritus, E<pi>curus (*p. 201, 33 Us.*), item alii qui infinita principia dixerunt, quae unde sint non dicunt, sed cuiusmodi sint, tamen faciunt magnum: quae ex [h]is constant in mundo, ostendunt. quare si etymologus principia verborum postulet mille, de quibus ratio ab se non poscatur, et reliqua ostendat, quod non postulat, tamen immanem 10
 40 verborum expediat numerum. de multitudine quoniam quod satis esset admonui[t], de obscuritate pauca dicam. verborum quae tempora adsignificant ideo locu[tu]s difficillimus ἔτυμα, quod neque his fere societas cum graeca lingua, neque vernacula ea quorum in partu[m] memoria adfuerit nostra; e quibus, ut dixi[t] (*V 10*), quae 15 poterimus.

41 6. incipiam hinc primum quod dicitur ago. actio ab agitu facta. hinc dicimus 'agit gestum tragoedus' et 'agitantur quadrigae';
 2 hinc 'agitur pecus pastum'; * * * qu[i]a vix agi potest; hinc angiporum, qua nil potest agi; hinc angulus, quod in eo locus angustissi- 20
 42 mus, cuius loci is angulus. actionum trium primus agitatus mentis, quod primum ea quae sumus acturi cogitare debemus, deinde tum dicere ac facere. de his tribus minime putat volgus esse actionem cogitationem; tertium, in quo quid facimus, id maximum. sed et cum co[a]gitamus quid et eam rem agitamus in mente, agimus, et cum 25 pronuntiamus, agimus. itaque ab eo orator agere dicitur causam et

8 Cf. *Ioh. Euchait. v. 54 sqq.* (*Reitzenstein 6 et 29*) || 18 sq. Cf. *Fest. Pauli 23, 4* (agere modo significat ante se pellere, id est minare. Virgilius 'et potum pastas age' . . . si accessit gestus et vultus quidam decor, ut cum scenici agere dicuntur) et 17, 14 (actus significant . . . modo motum corporis, ut histrionum); *Serv. in Buc. I 13* (ago proprie: nam agi dicuntur pecora); *Serv. Dan. in Aen. IV 245* || 19 sq. Cf. *ad 44, 15* | Cf. *Fest. Pauli 11, 7* || 25 sq. Cf. *Fest. Pauli 66, 7* (cogitatio dicta velut coagitatio, id est longa eiusdem rei agitatio in eadem mora consilii explicandi) || 26 sq. Cf. *Fest. Pauli 23, 5* (agere . . . modo verbis iudicare, ut cum dicimus 'causam ago'); *Non. 243, 15* (agere loqui); *Isid. diff. 64*; *TG. s. causas ago* (διχαολογῶ)

2 *supplevimus duce Vertr* (qui et concessit <et discessit>) || 4 sq. efficerent<ur> *Ald* || 6 securus vel secutus (sic *F^v*): *corr Turn* || 8 sq. *del Usener* | etymologos (sic *F^v*) vel etymologus (etymologos *corr Viet*) || 12 *del Laet* || 13 *del f* | est *TYMā* || 14 sq. in partum (sic *F^v*) vel impartum: *corr Rhod* | nostrę quibus | *del Laet c. al.* || 17 primus: *corr Laet* (*F^v*) || 18 tragedus *F^v* || 19 *lac sign Madvig: v. adn.* | *del Ald* || 22 deinde [sic (*F^v*)] vel dein || 24 sq. cum hos (sic *F^v* vel os) agitamus: *corr Sciop*; an: cum animis (aīis) agitamus? | rem cogitamus: *corr Sp.* | post in mente *dist Mue*

augures (*Regell p. 16*) augurium agere dicuntur, quom in eo plura dicant quam faciant. cogitare a cogendo dictum: mens plura in unum 43 cogit, unde eligere possit. (sic e lacte coacto caseus nominatus, sic ex hominibus contio dicta, sic coemptio, sic compitum nominatum.)
 5 a cogitatione concilium (inde consilium), quod ut vestimentum apud fullonem cum cogitur, conciliari dictum. sic reminisci, cum ea quae 44 tenuit mens ac memoria, cogitando repetuntur. hinc etiam comminisci dictum, a con et mente, cum finguntur in mente quae non sunt; et ab hoc illud quod dicitur †reminisci, cum commentum pronuntiatur.
 10 ab eadem mente meminisse dictum et amens, qui a mente sua disce[n]dit. hinc etiam metuo mentem quodammodo motam vel †metuisti amovisti; 45 sic, quod frigidus timor, 'tremuisti' timuisti. tremo dictum a similitudine vocis, quae tunc cum valde tremunt apparet, cum etiam in corpore pili, ut arista in spica <h>ordei, horrent. curare a cura dic-
 15 tum. cura, quod cor urat; curiosus, quod hac praeter modum utitur. 46 recordare rursus in cor revocare. curiae, ubi senatus rempublicam curat, et illa ubi cura sacrorum publica; ab his curiones. volo a 47 voluntate dictum et a volatu, quod animus ita est, ut puncto temporis

1 Cf. *Serv. Dan. in Aen. III 20* (augurium agere nisi in patriis sedibus non licet) || 2 Cf. *GL. II 431, 4* (cogo cogito) || 3 sq. Cf. *ad 34, 1; Fest. Pauli 38, 4, 66, 6* (contio conventus); *Gell. XVIII 7, 5 sq.* (ex *Verrio Flacco, ut putat*) || 5 Cf. *Fest. Pauli 38, 2, 41, 11; TG. s. concilium et consilium; Isid. VI 16, 12* || 9 Cf. *TG. s. eminiscitur* || 10 Cf. *Fest. Pauli 23, 15* (amens qui mentem suam non habet); *Fest. 158^a, 25 cum Paulo 159, 4* (amens quod a mente abierit); *Isid. X 79* (id est sine mente). *XI 1, 11. 12. 13; TG. s. v.* || 11 Cf. *infra ad 74, 3; Gell. XIX 1, 17* (cum sonus aliquis formidabilis . . . vel quid aliud est eiusmodi factum, sapientis quoque animum paulisper moveri et contrahi et pallescere necessum est . . . quibusdam motibus . . . officium mentis atque rationis praevertentibus); *GL. VII 524, 28* (metus motus est animi); *Isid. diff. 214* (metus est motus interior animi subitus) || 12 Cf. *Serv. in Aen. I 92* (nam et timor pro frigore et frigus pro timore ponitur); *TG. s. frigus et mens it [sic enim scribendum] (timet, formidat)* || 14 Cf. *Non. 422, 25* (horridum plerumque exstans . . . et erectum) || 15 Cf. *Fest. Pauli 50, 1* (quasi cor edat vel quia cor urat: v. *Reitzenstein l. s. s. 35, qui Etym. gen. hanc glossam adfert: μελεδῶναι αἱ τὰ μέλη ἔδονσαι φροντίδες e. q. s.*); *Serv. in Aen. I 208* (quod cor urat) = *Isid. diff. 88; GL. III 480, 11* (cura . . . videtur ergo esse derivativum verbale a verbo curo curas . . . nomina derivata ex eo: curiosus . . . curia curialis . . . quidam putant ab eo curam dici quod cor agitat) | Cf. *Gell. IV 9, 2. 12* (ut ait Nigidius omnia istius modi inclinamenta nimium ac praeter modum significant . . . ut vinosus e. q. s.); *GL. II 138, 19* (o productam habent ante sus et significant plenum esse aliquem eius quod significatur ut . . . curiae curiosus) || 16 Cf. *V 155; Isid. XV 2, 28* (quod ibi cura per senatum de cunctis administretur) || 17 Cf. *TG. s. curio* (qui curam gerit) || 17 sq. Cf. *GL. V 486, 20* (volo volas et volo vis intellectus causa diversas coniunctiones meruerunt)

3 elicere: *corr Rhod. c. al.* || 6 consiliari: *corr Aug* || 9 eminisci *Heusinger; an: ementiri?* || 10 descendit (*v. test.*) || 11 metuo <a> mente q. m. mota *Canal (an: metus <a> m. q. m. m. ?)* | de 'metuisti' amovisti cf. *adn.* || 14 horrent (*sic F^v*) vel orrent || 16 recordari v | curia *Laet*

pervolet quo volt. lubere ab labendo dictum, quod lubrica mens ac prolabitur, ut dicebant olim. ab lubendo libido, libidinosus ac Venus

48 Libentina et Libitina, sic alia. metuere a quodam motu animi, cum id quod malum casurum putat. refugit mens. cum vehementius in movendo ut ab se abeat foras fertur, formido; cum pavet †et; ab eo 5

49 (45) pavor. meminisse a memoria, cum id quod remansit in mente †in id quod rursus movetur; quae a manendo ut mani[o]moria potest esse dicta. itaque Salii (*fr.* 8 p. 339 *Maurenbr.*) quod cantant 'mamuri veturi', significant memoriam veterem; ab eodem monere[m], quod is qui monet, proinde sit ac memoria; sic monimenta quae in sepulcris, 10 et ideo secundum viam, quo praetereuntis admoneant et se fuisse et illos esse mortalis. ab eo cetera quae scripta ac facta memoriae 50 causa monimenta dicta. maerere a marcere, quod †etiam corpus marcescere; hinc etiam macri dicti. laetari ab eo quod latius gaudium propter magni boni opinionem diffusum. itaque Iuventius (*v.* 2 *sqq. R.*) 15

1 sq. Cf. *fragm. IV* 5 (7 W.) male a quibusdam huc relatum; *Serv. Dan. in Aen. I* 720 (Lubentina quae lubentiam mentibus novam praestat, quamvis alii hanc Lubiam dicant, quod eo numine consilia in medullas labantur); *Augustin. d. c. d. IV* 8 (Libentinae cui nomen a libidine); *Non. 453, 17* (ut sit libido omne quod libuerit); *GL. II* 122, 13 (libet libido); *Serv. in Aen. II* 474 (lubricum dicitur et quod labitur . . . et locus in quo labimur). *V* 84 = *Isid. X* 159. *XIV* 8, 36; *TG. s. libentia, libido, Libitina* || 3 Cf. 73, 11 || 5 sq. Cf. *GL. VII* 524, 29 (formido fert interdum rationem, pavor puerilis est); *Isid. XV* 8, 10 = *XIX* 10, 25 (paviantur id est caedantur, unde et pavor quia caedit cor) et *X* 230 (pavidus est quem vexat trepidatio mentis — habet enim cordis pulsationem, cordis motum —; nam pavire ferire est) || 6 sq. Cf. *Etym. gen.* *Μνήα ἀπό τοῦ μένω μνήα καὶ καθ' ὑπερβασμὸν μνήα καὶ κατὰ συναίρεσιν μνήα. Μνήμη· παρὰ τὸ μένω μνήμη καὶ κατὰ συγκρίτην μνήμη* (attulit Reitzenstein p. 35) || 8 sq. Cf. *Fest. Pauli* 131, 7; *Plut. Num. c. 13* (οἱ δὲ οὐ Οὐστόριον Μακροβόριον εἶναι φασὶ τὸν ἀδόξουν, ἀλλὰ οὐτέρου μνηοελαμ, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην); *Ovid. Fast. III* 259. 389 || 10 sq. Cf. *Fest. Pauli* 139, 6 (monimentum est quod et mortui causa aedificatum est et quicquid ob memoriam alicuius factum est ut . . . scripta et carmina); *Cic. ad Caesarem apud Non. 32, 17* (quae monimenti ratio sit, nomine ipso admonere: ad memoriam magis spectare debet posteritatis quam ad praesentis temporis gratiam); *Serv. Dan. in Aen. III* 22 (inscriptum nomen memoriae 'monumentum'); *Serv. in Aen. III* 486 (a mentis admonitione sunt dicta) et *VI* 102 (quod mentem moneat) = *Isid. XV* 11, 1 (monumenta itaque et memoriae pro mentis admonitione); *diff. 522*; *TG. s. v.*; *GL. VII* 304, 31 || 14 Cf. *Isid. X* 156 (laetus a latitudine) = *GL. VII* 304, 26; *Serv. in Georg. I* 1. *Aen. III* 220 (laeta pingua; nam in animalibus . . . laetitiam pingue corpus ostendit)

1 libere: corr *Sp.* || 5 et *F^v*: om apogr; an: cum pavit <cor pav>et? v. test. || 6 sq. init Canal (qui debuit saltem in mente<m> init); in id quod secl *Sp.*, fort. recte || 7 manando: corr *Rhol* || 8 memurij: corr *Turn* || 9 ueterum [sic (*F^v*)] vel ueteri: corr *Turn* | memoriam metuere (vel meminere vel monere; 'verbū quod legi nō potuit' *F^v*): duce v (veterem memoriam) corr *Maurenbrecher* (v. test.) || 10 ac sit trai *A. Sp.* | sic monimenta [sic (*F^v*)] vel sit monitio menta; an: sic <a> monitio<n>e mentis monimenta (v. test.)? || 11 admoueant *F^v* || 12 mortalis vel mortales [sic (*F^v*)] || 13 sq. marcesc<it> maer<ore> *A. Sp.*; videtur potius mutandum ubi etiam per se offendit, e. g. quod <facit (cf. de r. r. III 5, 3, vel solet) maest>itia[m] c. m.

ait: 'gaudia sua si omnes homines conferant unum in locum, tamen mea exsuperet laetitia'. sic cum se habent, laeta.

7. narro, cum alterum facio nar[r]um, a quo narratio, per quam 51
cognoscimus rem gestam. quae pars agendi est [ab] a di[a]cendo ac
5 sunt aut coniuncta cum temporibus aut ab his: eorum hoc genus vi-
dentur *ἔτυμα*. fatur is qui primum homo significabilem ore mittit 52
vocem. ab eo, ante quam ita faciant, pueri dicuntur infantes; cum id
faciunt, iam fari; †cum hoc vocabulorum a similitudine vocis pueri
ac fatuus fari id dictum. ab hoc tempora quod tum pueris constituent
10 Parcae fando, dictum fatum et res fatales. ab ha[e]c ea[n]dem voce[m]
qui facile fantur facundi dicti et qui futura praedivinando soleant fari
fatidici; dicti idem vaticinari, quod vesana mente faciunt: sed de hoc
post erit usurpandum, cum de poetis (*cf. VII 36*) dicemus. hinc fasti 53
dies, quibus verba certa legitima sine piaculo praetoribus licet fari;
15 ab hoc nefasti, quibus diebus ea fari ius non est et, si fati sunt, pia-

3 *Cf. frgm. d. serm. l. II 52 W.; GL. VII 80, 9. 212, 4* (r litteram narrationi tolles superfluum; a gnaro enim id est scito seu perito venit nominis ista compositio). 305, 34; VI 17, 12; VII 522, 2 (narramus quod ignoratur) || 7 sq. *Cf. Non. 56, 1* (a non fando . . . quod aut dici non debeat aut fari non possit; nam et infantes usque eo appellandi sunt, donec coeperint fari); *Isid. XI 2, 9* (homo primae aetatis . . . quia adhuc fari nescit id est loqui non potest); *TG. s. v.* || 9 *Cf. Cornel. Labeo apud Macr. I 12, 22* (Fatuam a fando quod . . . infantes partu editi non prius vocem edunt quam attigerint terram); *Serv. in Aen. VI 775. VII 47* (a vaticinando id est fando; unde et fatuos dicimus inconsiderate loquentes); *Serv. Dan. in Aen. VIII 314; Don. in Eun. V 8, 49* (inepta loquens; a fando fatuus dicitur; inde Fauni Fatui et Nymphae Fatuae vocatae sunt . . . Fatui di quoque sunt . . . non stulti, sed multum fantes); *Mart. Cap. II 167* (Fatui Fatuaeque vel Fantuae vel etiam Fanae, a quibus fana dicta, quod soleant divinare); *Iustin. XLIII 1, 8; Lact. div. inst. I 22, 9; Isid. X 104; diff. 500; TG. s. v.: v. Agahd Varr. ant. rer. div. 193 adm.* || 10 *Cf. Augustin. d. c. d. V 9, 15* (fatum a fando dictum . . . id est a loquendo) = *Isid. VIII 11, 90 et addit. ad Serv. in Ecl. IV 45; GL. III 486, 13* (antiqui etiam passive proferebant fatus pro dictus dicentes. unde fatum dictum et iussum dei); *II 131, 2* (fatum fati fatalis); *Serv. in Aen. II 54* (fata modo participium est, hoc est quae dii loquuntur). *VII 51* (fato . . . voluntate: nam dii fantur quod sentiunt) et *X 628; TG. s. v.; adde quae ad VII 36 adscripsimus* || 11 sq. *Cf. Isid. X 96* (quia facile fari potest) || *Cf. TG. s. fatidicus et Faunus* (a fando unde et fatidici dicti eo quod futura caneabant) || 12 *Cf. VII 36; Plato Phaedr. 244 B. 255 A, Democritus frg. 17 Diels, al.; Serv. Dan. in Aen. III 443* (vates a vi mentis appellatos Varro auctor est) = *Isid. VII 12, 15. VIII 7, 3* (scripta eorum vaticinia dicebantur, quod vi quadam et quasi vesania in scribendo commoverentur) || 13 sq. *Cf. ad 68, 11 sq.* || 15 *Cf. ad 69, 4*

3 *del Vict* || 4 gesta. *Que F^v | ab (sic F^v: om apogr) adiacendo: corr Urs; ab dicendo Mue, fort. recte* || 5 earum || 6 *ΕΤΥΜΑ* || 7 ita faciunt *Rhol c. al.* || 8 sq. vocabulum *v; an: cum hoc vocabulum, tum a similitudine vocis pueri <fariolus (cf. Don. in Phorm. IV 4, 27; GL. VII 11, 6. 13, 10; TG. s. 'furiolus, hariolus')> ac fatuus [fari id] dictum?* || 9 tempore: *corr Ποῦμα* || 10 ad haec: *corr Canal et del* || 11 et qui (*sic F^v*) *vel qui* || 13 post erit *vel postea [sic (F^v)]*

culum faciunt. hinc effata dicuntur, qui augures finem auspiciorum caelestum extra urbem agri<s> sunt effati ut esset; hinc effari templa dicuntur: ab auguribus (cf. *Regell* p. 19) effantur qui in his fines sunt.
 54 hinc fana nominata, quod pontifices in sacrando fati sint finem; hinc profanum, quod est ante fanum coniunctum fano; hinc profanatum 5
 quid in sacrificio †ad quae Herculi decuma appellata ab eo est quod sacrificio quodam fana[n]tur, id est ut fani lege sit. id dicitur pollu<c>-
 tum, quod a porriciendo est fictum: cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in aram, tum pollu<c>tum est, ut cum profan<at>um dicitur, id est proinde ut sit fani factum: itaque ibi olim 10
 fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fit quod praetor urb<an>us quotannis facit, cum Herculi immolat publice iuven-
 55 cam. ab eodem verbo fari fabulae, ut tragoediae et comoediae, dictae. hinc fassi ac confessi, qui fati id quod ab [h]is quaesitum. hinc pro-
 fessi; hinc fama et famosi. ab eodem falli, sed et falsum et fallacia, 15

1 sqq. Cf. *Fest. Pauli* 80, 10 (effata elocuta). 81, 11 (effari et effata a fando, quod ipsum ex Graeco ὁς φάτο); *Fest.* 157^a, 28 (templum est locus ita effatus); *Gell.* XIII 14, 1 (ex augurum libris de auspiciis: pomerium est locus intra agrum effatum . . . qui facit finem urbani auspicii); *Serv. Dan. in Aen. II* 692 (augurum 'effata' dicuntur). III 463 (verbo augurali usus est, quia scit loca sacra id est ab auguribus inaugurata 'effata' dici); *Serv. in Aen. VI* 197 (= mythogr. *Vatic. III* 11, 15: proprie effata sunt augurum preces, unde ager post pomeria ubi captabantur auguria dicebatur effatus); adde *Serv. Dan. in Aen. I* 13; *TG. s. v.* || 4 *Cf. VII* 36; *Fest. Pauli* 88, 1 (a Fauno dictum sive a fando, quod dum pontifex dedicat, certa verba fatur). 93, 17 (quod fando consecrantur); *Serv. in Aen. VII* 47. *Serv. Dan. in Aen. VIII* 314; *Don. in Eun. V* 8, 49; *Mart. Cap. cf. ad* 75, 9; *Isid. XV* 4, 8; *TG. s. fanaticus* || 5 *Cf. Fest.* 229^b, 7 cum *Paulo* 228, 15 et 253^a, 26 (quod fani religione non tenetur). 250^b, 21; *Serv. Dan. in Aen. XII* 779; *Macr. III* 3, 3 (quasi porro a fano: cf. in *Somn. Sc. I* 2, 6); *GL. I* 235, 6 (quasi porro a fano positus); *Isid. X* 225; *diff.* 423; *TG. s. v.* || 6 *Cf. Fest.* 237^a, 21 (Hercules cum ad aram quae hodieque maxima appellatur decimam bovum . . . profanasset, genus sacrificii edocuit); *Macr. I* 12, 28; *Masurius Sabinus memorabilium II* apud *Macr. III* 6, 11 (M. Octavius Herrenus . . . decimam Herculi profanavit); *Serv. Dan. in Aen. VIII* 363; *TG. s. profano* || 7 *sq. Cf. Macr. III* 12, 2 = *Varro sat. Men. frg.* 413 B. (maiores solitos decimam Herculi vovere nec decem dies intermittere quin polluerent); *TG. s. profano* (profanant polluunt) || 8 *Cf. Fest.* 253^a, 17 || 13 *Cf. GL. I* 490, 22 (latinae fabulae appellantur sive fatibulae; in latinis enim fabulis plura sunt cantica quae canuntur: vel a faciendo; nam et agi fabula, non referri ab actoribus dicitur: ubi plura <fantium diverbia quam> cantica *Leo* [*fr. com. ed. Kaibel I* p. 60], viz recte: de fatis potius vel de faciendo derivat, non a fando propter ipsa cantica plura = compluria); *Macr. in Somn. Sc. I* 2, 7 (fabulae quarum nomen indicat falsi professionem); *Isid. I* 40, 1 (fabulas poetae a fando nominaverunt) || 15 *Cf. Fest. Pauli* 86, 14 (fama a fando dicta: sic apud Graecos φήμη ἀπὸ τῆς φάσεως) = *Isid. V* 27, 26; *Serv. Dan. in Aen. IV* 190 (famae epitheton 'gaudens' . . .

2 add *Laet* (F^v) | ubi *Mue* || 3 ante (non post) ab auguribus dist *Canal* (v. test.) || 4 quae: corr *Laet* (F^v) | sunt v || 6 atque *MV*; ad aram (et Herculi<s>) *Wi* | decuma [sic (F^v)] vel dicuma || 7 del *Laet c. al.* (F^v) | fit. id *Canal* | add *amicus Aug* (item v. 9) || 9 proiecta || 10 sqq. add *Turn* | ubi: corr *Vertr*; uti (et mox nunc pro ut) *Mommsen*, fort recte | <in> fano *Vertr* | profan<at>um *Sp.* | P. R. urbis || 13 tragedię et comēdię *F^v*

quae propterea, quod fando quem decipit ac contra quam dixit facit. itaque si quis re fallit, in hoc non proprio nomine fallacia, sed tralati<ci>o, ut a pede nostro pes lecti ac betae. hinc etiam famigerabile et sic compositicia alia item ut declinata multa, in quo et Fatuus
5 et Fatuae.

loqui ab loco dictum, quod qui primo dicitur iam fari[t] voca- 56
bula et reliqua verba dicit ante quam suo quisque loco ea dicere
potest. hunc C(h)rysippus (143 Arn.) negat loqui, sed ut loqui:
quare ut imago hominis non sit homo, sic in corvis, cornicibus, pueris
10 primitus incipientibus fari verba non esse verba, quod non loqu[eb]an-
tur. igitur is loquitur, qui suo loco quodque verbum sciens ponit, et
†istum prolocutum, quom in animo quod habuit extulit loquendo.
hinc dicuntur eloquium ac reloqui in fanis Sabinis, e cella dei qui 57
eloquuntur. hinc dictus loquax, qui nimium loqueretur; hinc eloquens,
15 qui copiose loquitur; hinc colloquium, cum veniunt in unum locum
loquendi causa; hinc adlocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad ali-
quam locutum consolandi causa; hinc quidam loquelam dixerunt ver-
bum quod in loquendo efferimus. concinne loqui dictum a concinere,
ubi inter se conveniunt partes ita <ut> inter se †condeant aliud alii. 58
20 pronuntiare dictum <a pro> et nuntiare; pro idem valet quod ante, ut
in hoc: proludit. ideo actores pronuntiare dicuntur, quod in proscenio
enuntiant poeta cogitante, quod maxime tum [id] dicitur proprie,
novam fabulam cum agunt. nuntius enim est a <n>ovis rebus nomi-
natus, quod a verbo graeco potest declinatum; ab eo itaque Neapolis

generale, ut multiplici sermone gaudeat) | Cf. Non. 305, 23 (fama . . . unde et famosum dictum est infame, famosam infamem); Isid. diff. 208 = TG. s. v. | Cf. Isid. X 105 (fallax quod fando, id est loquendo, decipiat)

3 Cf. Non. 461, 26 || 4 sq. Cf. ad 75, 9 || 14 Cf. Isid. X 156 (loquax non est eloquens) | Cf. Isid. X 82 (eloquens profusus eloquio) || 16 Cf. Serv. Dan. in Aen. X 860 (proprie adloquitur dixit: est enim adloqui consolari) || 18 Cf. Fest. Pauli 38, 1 (concinnare est apte componere: concinere enim convenire est); GL. III 467, 6 (concinnus quoque a canendo compositum est); Non. 43, 21 (recte autem concinnare et consentire intellegi potest quasi concinere, ut multis diverse canentibus unus efficitur modus); TG. s. concinno

3 add Sciop (tranlatio F^v: cf. ad 79, 19) | famiger habile [fabile Laet (F^v)] vel famigerabile || 4 sq. compositicia (sic F^v) vel compositicia | fatuus et fatue [sic (F^v) vel fatuae]: ubi intellegit = Faunus et Nymphae (v. test. ad 75, 9) || 6 sq. farit vocabula (sic F^v) vel fari u. | quidque Aug || 8 crisippus || 12 an: is tum (sic Canal) pro<nuntiat> 'locutu<s su>m'? || 13 sq. eloqui v | reliqui | qui eloquuntur [sic (F^v)] vel quid e(l)loquuntur || 15 veniunt vel conveniunt [sic (F^v)] || 17 consulendi || 18 a concinne: corr Scal || 19 add et concinant corr Mue (an: <res>pondeant? <res>pondent Ald) || 20 suppl Groth || 22 del Laet || 23 a quis: corr Turn

59 illorum Novapolis ab antiquis vocitata nostris. a quo etiam extremum
 novissimum quoque dici coeptum vulgo, quod mea memoria ut Aelius
 (*Mentz* p. 37, 21) sic senes aliquot, nimium novum verbum quod esset,
 vitabant; cuius origo, ut a vetere vetust(i)us ac veterrimum, sic ab
 novo declinatum novissimum, quod extremum. sic ab eadem origine 5
 novitas et novicius et novalis in agro et 'sub novis' dicta pars in
 foro aedificiorum, quod vocabulum ei pervetustum, ut novae viae, quae
 60 via iam diu vetus. ab eo quoque potest dictum nominare, quod res
 novae in usum quom[odo] additae erant, quibus ea(s) novissent, no-
 mina ponebant. ab eo nuncupare, quod tunc <pro> civitate vota nova 10
 suscipiuntur. nuncupare nominare valere apparet in legibus, ubi
 'nuncupatae pecuniae' sunt scriptae; item in choro in quo est (*inc.*
inc. trag. I R.): 'Aenea! quis est qui meum nomen nuncupat?' item in
 Med[i]o (*Pac. 239 R.*): 'quis tu es, mulier, quae me insueto nuncupasti
 61 nomine?' dico originem habet graecam, quod Graeci δεικνύω. hinc 15

1 sqq. *Gell. X 21, 2*: et novissimus et novissime . . . qui doctissimus eorum
 temporum fuerat L. Aelius Stilo ut novo et inprobo verbo uti vitaverat. propterea,
 quid M. quoque Varro de ista voce existimaverit, verbis ipsius Varronis ex libro
 de lingua latina ad Ciceronem sexto demonstrandum putavi. quod 'extremum',
 inquit, dicebatur, dici 'novissimum' coeptum vulgo, quod mea memoria ut Aelius,
 sic senes ali<quot> . . . cuius origo ut a 'vetere' 'vetustius' ac 'veterrimum', sic a
 'novo' declinatum 'novius' et 'novissimum'. Cf. *Tiro et Fl. Caper GL. I 207, 30* ||
 4 Cf. *Serv. et Serv. Dan. in Aen. II 513* (veterrima usurpatum est . . . hoc nomen
 comparativum non habet, sicut deterior positivum); *GL. II 97, 5. 264, 16 (ex*
Capro) || 5 Cf. *GL. I 156, 34. 324, 37. 536, 36* (aliquando solus superlativus in-
 venit ut novissimus, supremus); *II 99, 14* (novissimus videtur a novo factum);
IV 374, 23; V 154, 19. 342, 13 || 6 Cf. *Gell. VII 5, 1. 4* (Alfenus . . . in libro dig-
 estorum XXXIV coniectaneorum autem II . . . inquit . . . "novum novicium di-
 cimus . . . augere atque intendere volentes novi . . . significationem" . . . cum
 sit 'novicius' non quod magis novum sit, sed quod a novo dictum sit inclina-
 tumque) || 6 Cf. *ad 13, 14* || 7 Cf. *Fest. 174^a, 13* || 8 sq. Cf. *Fest. 173^b, 33 cum Paulo*
172, 9 (nomen dictum quasi novimen [notamen?] quod notitiam facit); *addit. ad*
Serv. in Georg. I 137 (nomina fecit vero notamina); *GL. I 320, 25* (nomen autem
 dicitur quod unam quamque rem monstret ac notet, quasi notamen media syllaba
 per syncopen subtracta) = 533, 9; *II 57, 3; IV 405, 12. 488, 3. 535, 22; V 10, 8.*
96, 26; VII 390, 1; Boeth. comm. in Aristot. de interpr. 221; Isid. I 7, 1 ||
 11 sq. Cf. *Fest. 173^a, 9* (nu(n)cupata pecunia est, ut ait Cincius in l. II de officio
 iuris consulti, nomina<ta>, certa, nominibus propriis pronuntiata . . . At Santra
 l. II de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non de recto nominata
 significare, sed promissa et quasi testificata, circumscripta, recepta, quod etiam
 in votis nuncupandis esse convenientius [cf. *Funaioli p. 384 et Bremer I 256*]);
Cic. de off. III 65; Gai. inst. II 104 (nuncupare est enim palam nominare) =
Isid. V 24, 12; TG. s. nuncupo

1 illorum om (*F^r*) || 2 dico: *corr e Gellio* || 3 alii quod et verbum esset
Gellius || 4 *add e Gellio* | veterrimus: *corr e Gellio* || 5 <novius et> novissimum
Gellius || 6 novicius (*sic F^r*) vel novitius || 7 peruestustas || 9 *del amicus Aug*
(idem mox qui[bus]) | *add Vertr* || 10 *suppl. Sp.* || 14 *del Ald* || 15 *Nidhce (sic F^r)*: *corr*
Sp. duce Scal (δεικν) et *Mue (δεικνύειν)*: ubi id δειξαι *Lachm.*, ius δειξη *Canal*

Ennius (*inc. 39 V.*²): 'dico qui hunc dicare'; hinc iudicare, quod tunc ius dicatur; hinc iudex, quod iudicat accepta potestate, id est quibusdam verbis dicendo finit: sic enim aedis sacra a magistratu pontifice prae(e)unte dicendo dedicatur. hinc, ab dicando, indicium; hinc illa
 5 indicit illum, indixit funus, prodixit diem, addixit iudicium; hinc appellatum dictum in mi[ni]mo ac dictiosus; hinc in manipulis castrensibus †ducibus; hinc dictata in ludo; hinc dictator magister populi, quod is a consule debet dici; hinc antiqua illa <ad>dici numo et dicis causa et addictus. si dico quid <ne>scienti, quod [d]ei quod ignoravit
 10 trado, hinc doceo declinatum vel quod cum docemus [ut] dicimus vel quod qui docentur inducuntur in id quod docentur. ab eo quod scit ducere qui est dux aut ductor; <hinc doctor> qui ita inducit, ut doceat. ab †docendo docere disciplina discere litteris commutatis paucis. ab eodem principio documenta, quae exempla docendi causa dicuntur.
 15 disputatio et computatio e[t] propositione putandi, quod valet purum 63 facere; ideo antiqui purum putum appellarunt; ideo putator, quod arbores puras facit; ideo ratio putari dicitur, in qua summa fit pura: sic is sermo in quo pure disponuntur verba, ne sit confusus atque ut diluceat, dicitur disputare. quod dicimus disserit item translati<ci>o 64

1 sq. Cf. Fest. 153^a, 17 (dicare ait Ennius): *quo loco adhibito verba Varronis distinxit Vahlen 236^a | Cf. Isid. XVIII 15, 2* (vocatam autem iudicium quasi iuris dictio) || 5 Cf. V 160. VII 42; Fest. Pauli 106, 13 (indictivum funus); Fest. 334^b, 17; Cic. d. leg. II 61 || 7 Cf. Cic. d. leg. III 3, 9 (isque ave sinistra dictus populi magister esto); Isid. IX 3, 11 (dicti dictatores quasi principes et praeceptores . . . unde et dicta<ta> dicuntur) || 8 Cf. Gaius II 252 (olim [cf. antiqua illa Varronis] autem nec heredis loco erat nec legatarii, sed potius emptoris: tunc enim in usu erat ei cui restituebatur hereditas nummo uno eam hereditatem dicis causa venire: v. adn.) || 9 Cf. Fest. Pauli 13, 2 (alias addicere damnare est) || 13 Cf. Isid. I 1, 1 (ex Augustin. soliloqu. II 11) = X 66 || 14 Cf. TG. s. documentum (quod docetur ignorans et alterius exemplum) || 15 sqq. Cf. Fest. Pauli 24, 18 (amputata . . . ab eo quod antiqui putum pro puro dicebant). 108, 20; Fest. 217^b, 16 cum Paulo 216, 8 (putus antiqui dicebant pro puro, unde putatae vites et arbores, quod decisis impedimentis remanerent purae . . . et ratio putata, id est pura facta); Gell. VII 5, 1. 5—8 (his igitur assentimus qui 'putum' esse dicunt a 'putando' dictum . . . prima syllaba . . . non longa, ut existimasse Alfenus videtur, qui a 'puro' id esse factum scripsit. 'putare' autem veteres dixerunt vacantia . . . excidere . . . sic namque arbores et vites et sic rationes etiam 'putari' dictum e. q. s.); Non. 27, 19. 157, 30. 369, 23; Don. in Andr. II 6, 11. Ad. V 3, 10 et schol. Bemb. ibid.; Serv. in Aen. VIII 522; Isid. XVII 5, 32; TG. s. putatus

1 dist Vahlen (v. test.) || 3 a verbis sic enim redit F (fol. 9) || 4 p unce | [ab dicando] Sp. || 5 indicit bellum Turn, indictivum Canal duce Scal || 6 an: dictum; <hinc dicerium> in? | del Ald || 8 dicinumo (vix dicimimo): *correximus* duce Budaeo et Popma (an: numo I = uno? v. test.) || 9 add Scal | quod d& quod: *corr Sciop* || 10 del Laet || 11 inducant: *corr Reiter* || 12 ducare: *corr Laet c. al.* | <doctor> Sp., cui hinc *addidimus* || 13 an: ab dicendo? | docere disciplina discere || 15 an: ut amputatio? (v. test.) | &ppositione: *corr Sp.* (nisi post et quaedam intercederint: cf. v. 19) || 19 disputatio Sp. (?) | translatio (translatio F^v: cf. 77, 3)

aeque ex agris verbo: nam ut olitor disserit in areas sui cuiusque generis res, sic in oratione qui facit, disertus. sermo, opinor, est a serie, unde sarta; etiam in vestimento sartum, quod comprehensum: sermo enim non potest in uno homine esse solo, sed ubi <o>ratio cum altero coniuncta. sic conserere manu dicimur cum hoste; sic 'ex iure manu<m> consertum' vocare; hinc adserere manum in libertatem cum prendimus; sic augures dicunt (*Regell* 18) 'si mihi auctor †est 65 verbi nam manum asserere dicit consortes'; hinc etiam, a[d] quo ipsi consortes, sors; hinc etiam sortes, quod in his iuncta tempora cum hominibus ac rebus; ab his sortilegi; ab hoc pecunia quae in faenore 10 sors est, impendium quod inter se iungit. legere dictum, quod leguntur ab oculis litterae; ideo etiam legati, quod <ut> publice mittantur leguntur. item ab legendo leguli, qui oleam aut qui uvas legunt; hinc legumina in frugibus variis; etiam leges, quae lectae et ad populum

2 sq. Cf. *Fest. Pauli* 72, 15 (disertus a disserendo dictus) = *Isid.* X 65 (disposite enim disserit); *Serv. Dan. in Aen. II* 149 (edissere autem ordine cuncta narra, unde qui plana loquuntur dissertores fiunt et diserti vocantur); *GL. V* 280, 19, 22 (sero hoc est sine dubio loquor . . . ab eo quod est sero sertus disertus) | Cf. *Serv. in Aen. IV* 277 (sermo est consertio orationis et confabulatio duorum vel plurium) = *Serv. Dan. in IX* 654; *Serv. in VI* 160 (hic proprie dictus est sermo qui inter utrumque seritur) = *Isid. VI* 8, 3; *diff.* 578; *TG. s. v.* || 5 sq. Cf. *Cic. de or. I* 41 (qui . . . te ex iure manum consertum vocarent); *ad Att. XV* 7 (debuerat autem non ex iure manum consertum); *pro Mur.* 26; *Gell. XX* 10, 1. 9 sq. ('ex iure manum consertum' verba sunt ex antiquis actionibus . . . Ennius enim verbis hisce usus est [*Ann. VIII* 272 V.²] 'non ex iure manum consertum sed magis ferro' . . . institutum est contra XII tabulas tacito consensu, ut litigantes non in iure apud praetorem manum consererent, sed 'ex iure manum consertum' vocarent, id est alter alterum ex iure ad conserendam manum in rem de qua ageretur vocaret . . . idcirco Ennius significare volens non . . . legitimis actionibus neque ex iure manum consertum e. q. s.) || 6 sq. Cf. *Fest. Pauli* 25, 10 (adserere manum est admovere: quo ea quoque quae in terram demittuntur seri dicuntur); *Fest.* 340^b, 22 (sertorem quidam putant dictum a prendendo, quia cum cuipiam adserat manum educendi eius gratia ex servitute in libertatem vocetur adsertor . . . ac potius adsertorem a serendo cepisse nomen e. q. s.); *Don. in Ad. II* 1, 40; *comm. Bern. in Lucan. III* 56; *TG. s. v.* || 9 Cf. *ad V* 183; *Isid.* X 51 || 10 Cf. *Isid. VIII* 9, 28; *TG. s. v.* || 11 sq. Cf. *Fest. Pauli* 115, 14 (legimus aut scriptum aut oleam glandemve et alia quaedam); *Non.* 331, 32 (legere . . . significat oculis scripta percurrere . . . rursum colligere); *GL. IV* 552, 26 (aliud est lego librum, aliud est lego, id est custodiendum commendo); *TG. s. lego* || 12 Cf. *V* 87 || 13 Cf. 29, 14. 80, 11 || 14 Cf. *d. r. r. I* 23, 2. 32, 2 (legumina alii . . . legarica appellant, utraque dicta a legendo, quod ea non secantur, sed vellendo leguntur); *Non.* 61, 13; *Serv. in Georg. I* 199. 74 (quod manu legatur nec sectionem requirat) = *Isid. XVII* 4, 1; *TG. s. v.* | Cf. *Cic. d. leg. I* 19 (legem . . . Graeco putant nomine a suum cuique tribuendo appel-

1 atq; (aeque scil. ut 79, 16 sq.) || 5 manum apogr (non F) | dicim² || 6 add *Sciop* (v. test.) | manu in v, recte, ut vid (quamquam cf. test.) || 7 sq. sic auctores <iuris> dicunt, si mihi auctor est et tibi una manum asserere, dici consortes *Mommsen* | est uerbi. Nā manū (manu v) | ad q: corr *Sp.*; ad quae *Canal* || 11 iunga (t in fine v. add m. rec.): corr *Groth* || 12 add *Ald* || 13 Hinc, H ex n ut vid || 14 frugib; (gib; ex mītis ut vid c. ras.)

latae quas observet. hinc legitima et collegae, qui una lecti, et qui in eorum locum suppositi, sublecti; additi allecti et collecta, quae ex pluribus locis in unum lecta. ab legendo ligna quoque, quod ea caduca legebantur in agro quibus in focum uterentur. indidem ab
5 legendo legio et diligens et dilectus.

murmuratur (dictum a similitudine sonitus [dictus]) qui ita leviter 67 loquitur, ut magis e sono id facere quam ut intellegatur videatur. hinc etiam poetae 'murmurantia litora'. similiter fremere, gemere, clamare, crepare ab similitudine vocis sonitus dicta. hinc (*trag. inc. inc. XXXIV R.*)
10 illa 'arma sonant, fremor oritur'; hinc (*trag. inc. inc. CXXXV R.*) 'ni[c]hil me increpitando commoves'. vicina horum quiritare, iubilare. quiritare 68 dicitur is qui Quiritum fidem clamans inplorat. Quirites a Curensibus; ab his cum Tatio rege in societatem venerunt civitatis. ut quiritare urbanorum, sic iubilare rusticorum: itaque hos imitans
15 †Aprissius (*com. rel. p. 332 R.*³) ait: 'io bucco! quis me iubilat? — vicinus tuus antiquus.' sic triumphare appellatum, quod cum imperatore milites redeuntes clamitant per urbem in Capitolium eunti '⟨i⟩o triumphe'; id a *ῥοιᾶμβω* ac graeco Liberi cognomento potest

latam, ego nostro a legendo: nam ut illi aequitatis sic nos delectus vim in lege ponimus); *GL. II 140, 13* (lego legis lex)

1 Cf. *GL. II 121, 5* (lego hic collega) || 2 Cf. *Fest. Pauli 7, 5*; *GL. VII 297, 21*; *Isid. X 20*; *TG. s. v.* || 3 Cf. *ad 27, 16* || 5 Cf. *GL. VII 124, 10*; *Cic. d. n. d. II 72* || 6 sq. Cf. *Quint. I 6, 38* (ex sono . . . 'murmurare') et *VIII 6, 31*; *Non. 427, 12* [cf. 478, 3] (mussare et murmurare ita discernuntur, quod mussare hominum sit occulte quid et pressa voce loquentium, quod celatum velint . . . murmur autem maioris soni est proximi ad tumultum); *Serv. Dan. in Aen. I 55* (sic dixit Pacuvius 'murmur maris', quia ventos murmur sequitur); *TG. s. v.* (murmurant ursi) || 8 Cf. *Non. 447, 11* (fremere magnum sonare); *Serv. in Aen. XI 453* (hoc fremebant 'arma arma' et militaris vox est); *additam. ad Serv. in Georg. I 12* (veteres murmura aquae fremitum dicebant) = *Serv. Dan. in Aen. XI 299*; *GL. VII 125, 8* = 272, 22. 301, 26 (fremor est murmur hominum, fremitus ferarum); *TG. s. v.*; *Serv. in Buc. I 58* (gemere canere, proprie de turture) = *TG. s. v.*; *Non. 255, 1* (crepare sonare); *additam. in Serv. Georg. I 85* (et *Macr. VI 4, 5*); *Lact. Plac. in Theb. VI 62*; *Fest. Pauli 114, 10* (increpitare clamare); *TG. s. v.* || 11 *GL. I 381, 22*: quirit⟨are⟩ Varro ad Ciceronem de ⟨lingua latina⟩. Fenestella quiritur. est autem quiritare Quirites ciere (*supplevimus*). Cf. *Non. 21, 19 sq.* (quiritare tractum ab is qui Quirites invocant . . . Nigidius Commentariis grammaticis 'clamat quiritur'); *Don. in Ad. II 1, 1* (veteres quiritari dicebant quirites conclamare); *TG. s. quiritat* || 12 Cf. *ad 17, 7. 23, 14*; *Serv. in Aen. VII 710* (post foedus Titi et Romuli placuit ut quasi unus de duobus fieret populus: unde et Romani Quirites dicti sunt, quod nomen Sabinorum fuerat a civitate Curibus) || 14 Cf. *Fest. Pauli 104, 9* (iubilare est rustica voce inclamare); *TG. s. iubilatus* (ῥοιᾶνῃ ἀρροίκων et δλολυμὸς ἀρροίκων, ex ipso Festo) || 18 Cf. *Athen. I 30 B* (τιμάται δὲ παρὰ Λαμψακηνοῖς ὁ Πρίηπος ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διονύσῳ, ἐξ ἐπιθέτου καλούμενος οὕτως, ὥς Θρίαμβος καὶ Διδύραμβος); *Diod. III 65. IV 5* (Θρίαμβον

6 murmurat²; murmurari [dictum] *Sp.*, ubi *distinximus* | *scd Sciop* | leniter *Hauthal* || 7 sono *ras ex sonio* || 13 ciuitates: *corr Sciop* || 15 Apussius *Buecheler* || 18 *add Laet* | triambo: *corr Ald* | a[c] *Sp.* (*om apogr aliquot*)

Varro de ling. lat.

- 69 dictum. spondere est dicere spondeo, a sponte: nam id valet et a voluntate. itaque Lucilius (925 sq. *M.*) scribit de Cret(a)ea, cum ad se cubitum venerit sua voluntate, sponte ipsam suapte adductam, ut tunicam et cetera[e] reiceret. eandem voluntatem Terentius (*Ad. I 1, 50*) significat, cum ait satius esse 'sua sponte recte facere quam alieno metu'. ab eadem sponte, a qua dictum spondere, declinatum spondit et respondet et desponsor et sponsa, item sic alia. spondet enim qui dicit a sua sponte spondeo; †spondit est sponsor; qui (i)dem faciat
- 70 obligatur sponsu[s], consponsus. hoc N(a)evius (*inc. com. XXVI R.*) significat cum ait 'consponsi'. spondebatur pecunia aut filia nuptiarum 10 causa; appellabatur et pecunia et quae desponsa erat sponsa; quae pecunia inter se contra sponsum rogata erat, dicta sponsio; cui de-
- 71 sponsa quo erat, sponsus; quo die sponsum erat, sponsalis. qui spoponderat filiam, despondisse dicebant, quod de sponte eius, id est de voluntate, exierat: non enim, si volebat, dabat, quod sponsu erat 15 alligatus: nam ut in com(o)ediis (*inc. inc. VIII R.*) vides dici: 'sponde(n) tuam [a]gnatam filio uxorem meo?' quod tum et praetorium ius ad legem et censorium iudicium ad aequum existimabatur. sic

δὲ αὐτὸν ὀνομασθήσεται φασιν *e. q. s.*), *al.*; *Plin. VII 191* (idem [*h. e. Liber*] et triumphum invenit); *Macr. I 19, 4*; *GL. V 239, 15* (triumpho . . . ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν . . . ex causa Liberi patris *e. q. s.*); *Serv. Dan. in Aen. IV 37*; *Serv. in Aen. X 775* (triumphum ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν); *GL. II 20, 19* (triumphus pro θριαμβος); *Isid. XVIII 2, 3*; *Mart. Cap. III 311* (triumfo quamquam a Graecis veniat); *TG. s. v.*

1 *sqq.* Cf. *TG. s. sponte* (voluntate); *Fest. 329^a, 23* (spondere Verrius putat dictum quod sponte sua, id est voluntate, promittatur) et 343^a, 34 cum Paulo 342, 3 (spondere antea ponebatur pro dicere, unde et respondere ad(huc manet, sed postea) usurpari coeptum est (de promissu ex interrogatio)ne alterius); *Serv. in Aen. X 79* (proprie sponderi puellae est: ergo sponsus non quia promittitur, sed quia spondet et sponsos dat) = *Isid. IX 7, 4*; *Don. in Andr. I 1, 75* (despondi ex vetere more quo spondebat etiam petitoris pater, unde et sponsus et sponsa dicitur . . . desponsa dicitur quia spondet puellae pater, despondet adolescentis); *id. in Ad. III 4, 53*. *IV 7, 17*; *Lact. Plac. in Theb. III 172* || 7 Cf. *Serv. Sulpicius apud Gell. IV 4, 2* (quae promissa erat, sponsa appellabatur, qui spoponderat ducturum, sponsus); *Non. 439, 4*; *Dig. XXIII 1, 2*; *Arnob. IV 20* || 8 Cf. *Gai. III 115 sq.* (sponsor ita interrogatur: 'idem dari spondes?' *e. q. s.*) || 9 Cf. *VII 107*; *Fest. Pauli 41, 14* (consposos antiqui dicebant fide mutua conligatos) || 12 Cf. *VII 107* (sponsus contra sponsum rogatus) || 14 *sqq.* Cf. *ad 1*; *Don. in Ad. IV 7, 17* (despondet puellam qui petit, spondet a quo petitur; recte ergo socer futurus 'despondi' dixit); *TG. s. v. despondeo et sponsus*; *GL. VII 99, 14* (foedus sancitur religione, at sponsio poena est)

1 *dist Mue* (dicere. spondeo *v*) | & a *del Sciop* (& c. *al.*); et (i)a(m) *Koehm* || 2 *sqq. dist Varges* | gretea cum || 3 secubitum | voluntate. Sponte || 4 & ceterę || 6 *an.*: <de>spondet? cf. § 71 et test. || 8 <qui> sp(op)ondit *Sp.* | qdē: qui idem <ut> *v* || 9 *del Sp.* || 12 sponsū: sponsu *Sp.*, fort. recte || 13 <a> quo *A. Sp.* quae *Mue* | qui quo: *corr Laet*; quo(m) *Mommsen* || 14 dispondisse: *corr Ald* || 15 sponsuerat || 16 comediis uides. dici. (*prius . lineola del et ' s. alterum . add m. 2 ut vid*) || 17 *add et del Rhol*

despondisse animum quoque dicitur, ut despondisse filiam, quod suae
 spontis statuerat finem. a qua sponte †dicere cum spondere quoque 72
 dixerunt, cum a<d> sponte<m> responderent, id est ad voluntatem
 rogat[i]oris. itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non respondet,
 5 ut non spondet ille statim qui dixit spondeo, si iocandi causa dixit,
 neque agi potest cum eo ex sponsu. itaqu<e> is qui dicit in tra-
 goedia (*inc. inc. CIII R.*): 'meministin[e] te despondere mihi [a]gna-
 tam tuam?' quod sine sponte sua dixit, cum eo non potest agi ex
 sponsu. etiam spes a sponte potest esse declinata, quod tum sperat, 73
 10 cum quod volt fieri putat: nam quod non volt si putat, metuit, non
 sperat. itaque hi[c] quoque qui dicunt in Astraba (*frg. I*) Plauti[ne]:
 'sequere adsecue, Polybadisce, meam spem cupio consequi. — sequor
 hercle quidem, nam libenter mea<m> sperata<m> consequor', quod sine
 sponte dicunt, vere neque ille sperat qui dicit adolescens neque illa
 15 sperata est. sponsor et pr<a>es et vas neque idem, neque res a qui- 74
 bus hi, sed e re simile. itaque pr<a>es qui a magistratu interroga-
 tus, in publicum ut praestet; a quo et cum respondet, dicit 'pr<a>es.'
 vas appellatus qui pro altero vadimonium promittebat. consuetudo
 erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alium
 20 daret; a quo caveri postea lege coeptum est ab his, qui praedia ven-
 derent, vadem ne darent; ab eo ascribi coeptum in lege mancipiorum
 'vadem ne poscerent nec dabitur'.

5 Cf. *Paul. inst. II Dig. XLIV 7, 3, 2* (verborum quoque obligatio constat, si inter contrahentes id agatur; nec enim si per iocum puta vel demonstrandi intellectus causa ego tibi dixero 'spondes?' et tu responderis 'spondeo', nascetur obligatio) || 9 sq. Cf. *Cic. Tusc. IV 37* (si spes est expectatio boni, mali expectationem necesse est metum); *Serv. Dan. in Aen. I 218* (spes bonorum, metus malorum); *Serv. in Aen. I 543. IV 419; GL. VI 453, 15* || 13 sqq. Cf. *Non. 174, 33* (speratum id est sponsum) et 438, 4 (inter speratam et . . . sponsam hoc interest, quod virgo priusquam petatur sperata dicitur . . . dehinc promissa . . . sponsa dici potest) || 16 sq. Cf. *V 40; Fest. Pauli 223, 9* (praes est is qui populo se obligat interrogatusque a magistratu, si praes sit, ille respondet 'praes'); *idem 151, 9* (qui idem praes dicitur, quia tam debet praestare populo quod promisit quam is qui pro eo praes factus est); *TG. s. v.* || 18 Cf. *Fest. Pauli 377, 10; Auson. technopaegn. 12*

1 animū (ni s. f. v. et mū pallidiore: sed nullo modo animum fuit) || 2 cūspendere: respondere *Mue*; *an*: <spondere pro> dicere, un<de re>spondere? cf. *test. ad 82, 1* || 3 add *Turn* || 4 rogationis: *corr Sp.* || 6 itaq; qui: *corr Sp.* (itaque qui c. al.) || 7 *Meministine* | a *del Rhol* || 10 quod cū uolt || 11 *del Sp.* | *plautine* (*non-ea*) sequere: *del Laet* || 12 adsequere: *corr Lachm* | *polyba disce* | *cupio defec* (*vel desec potius quam desee*, *litteris his in fine v. in marg* [ut saepius] *scriptis deletisque*) consequi || 13 herclē († fortasse, nullo modo ~ m. 2) | add *Ritschl* || 14 neq; *om*, *sed in marg c. signo add* || 15 ideo: *corr Laet* || 19 reos || 20 cauari | ceptū || 21 uade* (*non uadē*) | ceptum || 22 nec poscet *Sciop*

- 75 canere, accanit et succanit ut canto et cantatio ex Camena permutato pro M N. ab eo quod semel, canit, si s<a>epius, cantat. hinc cantitat, item alia; nec sine canendo tibicines dicti: omnium enim horum † quod a canere; etiam bucinator a vocis similitudine et cantu dictus.
- 76 oro ab ore et perorat et exorat et oratio et orator et osculum dictum. indidem omen, ornamentum; alterum quod ex ore primum elatum est, osmen dictum; alterum nunc cum † propositione dicitur vulgo ornamentum, quod sicut olim ornamenta[m] scenici plerique dicunt. hinc oscines dicuntur apud augures, quae ore faciunt auspicium. 10
- 77 8. tertium gradum agendi esse dicunt, ubi quid faciant; in eo propter similitudinem agendi et faciendi et gerendi quidam error his qui putant esse unum. potest enim aliquid facere et non agere, ut poeta facit fabulam et non agit, contra actor agit et <non> facit, et sic a poeta fabula fit, non agitur, ab actore agitur, non fit. contra 15
- 78 imperator quod dicitur res gerere, in eo neque facit neque agit, sed gerit, id est sustinet, tralatum ab his qui [h]onera gerunt, quod hi sustinent. proprio nomine dicitur facere a facie, qui rei quam facit

1 sq. Cf. VII 26 sq.; Fest. Pauli 43, 16 (Camenae ... quod canunt antiquorum laudes); Macr. in Somn. Scip. II 3, 4 (Etrusci ... Camenas quasi Canenas a canendo dixerunt); Serv. in Buc. III 59 (Camenae ... a cantu nomen est inditum); TG. s. v.; GL. II 571, 11 (a canendo ... accino). 438, 11 (cano recino ... canto decanto); III 466, 11 sqq. (cano ... canto ... succino ... canto et cantito ... et cantatio); Isid. diff. 98 || 3 Cf. VIII 60 | Cf. V 91; Fest. Pauli 366, 3; Isid. III 21, 4 (tibicen quasi tibiæ cantor); TG. s. v. (qui tibia [cum t., in t.] canunt) || 4 Cf. Fest. Pauli 32, 9 (a similitudine soni dicunt); GL. VII 99, 16 = 265, 8 et TG. s. bucina; Isid. XVIII 4, 1 || 6 Cf. Fest. 198^b, 23. 182^a, 29; Fest. Pauli 19, 5; Serv. in Aen. IV 205 (orasse id est dixisse: hinc et oratores dicimus). VII 446. X 96 = TG. s. oro; Serv. Dan. in Aen. XI 100; Don. in Hec. IV 4, 95; Isid. X 196; GL. III 474, 8 (oro quoque verbum ab ore est); TG. s. oratio (oris ratio) | Cf. Fest. Pauli 28, 9 (osculari quod est os cum ore conferre); Non. 424, 16 (ab ore osculum); Serv. Dan. in Aen. I 256 (ora diminutive oscula); GL. III 474, 5 (os oris ... diminutivum ... osculum) || 7 sq. Cf. VII 97; Fest. Pauli 195, 4 (omen velut oremen, quod fit ore augurium, quod non avibus aliove modo fit); Cic. d. div. I 45; Don. in Andr. I 2, 29 (omen autem est quidquid ore dicitur) || 9 Cf. V 129 | Cf. Fest. 297^b, 11 cum Paulo 296, 8 (soracum est quo ornamenta portantur scenicorum) || 10 Cf. Fest. 197^a, 3. 8 (oscines aves Ap. Claudianus esse ait, quae ore canentes faciant auspicium); Serv. in Aen. III 361 (quae ore futura praedicunt); Isid. XII 7, 76; TG. s. oscines || 15 Cf. ad 72, 18 || 16 Cf. Dig. L 16, 58; Fest. Pauli 95, 10 (a gerendo quia plurimum posse putabantur) || 18 sq. Cf. Gell. XIII 30, 2 (quando facies sit forma omnis et modus et factura quaedam corporis totius a faciendo dicta, ut ... a

1 Canere. | <et> accanit Mue | ex camena oblitteratum, sed certum || 2 pro .N.M.: trai Mue || 3 tibicines, liticines aliosque id genus ante tibicines suppl Mue || 4 an: <commune> quod a? quoddam Canal || 6 ore <: inde> et Krumbiegel || 8 <omen ut> osmen Krumbiegel; an: <olim> osmen? | dicitur ex dictu inter scribendum || 9 ornamtu bis: correximus (v. adn.) || 11 agendesse || 12 errorhi^s in loco raso, orh (non i^s) e corr || 14 auctor

imponit faciem. ut fictor cum dicit fingo, figuram imponit, quom dicit [in]formo, formam, sic cum dicit facio, faciem imponit; a qua facie discernitur, ut dici possit aliud esse vestimentum, aliud vas, sic item quae fiunt apud fabros, fictores item alios alia. qui[c] quid
 5 amministrat, cuius opus non extat quod sub sensu(m) veniat, ab agi-
 tatu, ut dixi (§ 41 sq.), magis agere quam facere putatur; sed quod
 his magis promiscue quam diligenter consuetudo est usa, translaticiis
 utimur verbis: nam et qui dicit, facere verba dicimus, et qui aliquid
 agit, non esse inficientem. * * * qui adlucet dicitur. lucere ab luere, 79
 10 et luce dissolvuntur tenebrae; ab luce Noctiluca, [lucere item ab luce]
 quod propter lucem amissam is cultus institutus. acquirere est ad
 et qu(a)erere; ipsum qu(a)erere ab eo quod quae res ut reciperetur
 datur opera; a qu(a)erendo qu(a)estio, ab his conqu(a)estor.

video a vi[su]: qui(n)que enim sensuum maximus in oculis: nam 80
 15 cum sensus nullus quod abest mille passus sentire possit, oculorum
 sensus vis usque pervenit ad stellas. hinc visenda, vigilant, †vigilium,
 invident, †et atti cum illud '†oblivio lavet qui incidit invidendum'.
 a quo etiam violavit virginem pro vit(i)avit dicebant; aequae eadem
 modestia potius cum muliere fuisse quam concubuisse dicebant.

50 cerno idem valet: itaque pro video ait Ennius (336 fr. trag. R.): 81
 'lumen iubarne in caelo cerno?' Canius: 'sensumque inesse et motum
 in membris cerno.' dictum cerno a cereo, id est a creando; dictum
 ab eo quod cum quid creatum est, tunc denique videtur. hinc fines

figendo figura) = Non. 52, 22 = TG. s. facies; Serv. Dan. in Aen. VIII 634
 (ingere tamen et formare aliquid et ad integram faciem arte producere significat,
 inde fictores dicuntur qui imagines vel signa ex aere vel cera faciunt); Isid. XX 4, 2

10 Cf. V 68; ad VI 11; TG. s. Noctacula || 11 Cf. Augustin. d. civ. d. XVII 6 ||
 13 Cf. V 81 || 14 sq. Cf. Gell. V 16, 4 (Plato [Tim. p. 45 B] existimat genus quod-
 dam ignis lucisque de oculis exire idque coniunctum continuatumque vel cum
 luce solis vel cum alterius ignis lumine sua vi et externa nixum efficere, ut quae-
 cumque offenderit inlustraveritque cernamus); Isid. XI 1, 21 (visus dictus quod
 vivacior sit ceteris sensibus . . . ampliusque vigeat e. q. s.) || 18 Cf. Augustin. pr.
 dial. 11, 18 Cr. (cum dicimus 'vim' sonus verbi . . . quasi validus congruit rei
 quam significat: iam ex illa vicinitate per id quod efficiunt, hoc est quia violenta
 sunt, dicta e. q. s.) || 20 Cf. Non. 261, 1 (cernere significat videre); TG. s. v. ||
 21 Cf. § 6. VII 76 || 22 Cf. Fest. Pauli 122, 5 (in carmine Saliari Ceres manus intel-
 legitur creator bonus); Serv. in Georg. I 7 (Ceres a creando dicta) = TG. s. Ceres

2 del Sp. || 4 fictores. Ite et alia qcqd: pictores, item a. a. Sp. (ubi distinc-
 tionem deleverimus) || 5 add Ald || 8 uerb. Nā (b nequaquam ex a) || 9 *git ex gat |
 lac sign Mue: ubi <et facere lumen> qui adlucet supplemus, post dicitur distin-
 guentes || 10 noctiluca in loco raso | secl Sp. || 11 institutus, n ex s inter scriben-
 dum || 14 secl Pauw (v. test.) || 16 sensus uis usq; aut sensus aut vis del A. Sp. |
 uisenda (non uisunda) | uigiliū. Invident. || 17 & attj || cū: et anticum Vict | oculis
 violavit Mue | in invidendum Sp. || 21 Iubar ne | cerno? | cf. test. || 22 cerno in
 ras m. 2 ut vid | cero Canal

capilli discripti, quod finis videtur, discrimen; et qui id in testamento, <cernito>, id est facito videant te esse heredem: itaque in cretione adhibere iubent testes. ab eodem est quod ait Medea (*Enn. 223 R.*): 'ter sub armis malim vitam cernere quam semel modo parere.' quod, ut decernunt de vita eo tempore, multorum videtur vitae finis.

82 spectare dictum ab antiquo, quo etiam Ennius (*Ann. 421 V.*²) usus: '<q>uos Epulo postquam spexit' et quod in auspiciis (*Regell p. 20*) distributum est qui habent spectionem, qui non habeant, et quod in auguriis etiam nunc augures dicunt (*Regell p. 16*) avem specere. consuetudo com<m>unis quae cum praeverbis coniun<c>ta fuerunt etiam 10 nunc servat, ut aspicio, conspicio, respicio, suspicio, [di]de[st]spicio, sic alia; in quo etiam expecto quod spectare volo. hinc specula; hinc speculum, quod in eo specimus imaginem. specula, de quo prospicimus. speculator, quem mittimus ante, ut respiciat quae volumus. hinc qui oculos inunguimus quibus specimus, specillum.

83 ab auribus verba videntur dicta audio et ausculto; auris ab ave[t]o,

1 Cf. *V. 129*; *Non. 282, 20* (discrimen rursum separatio a discernendo, unde . . . discerniculum dicitur acus quae capillos a media fronte disseparat); *Serv. in Aen. XI 144* (discriminat dividit: unde et discrimen capitis muliebris dicitur); *Isid. XIX 31, 8 sq.*; *TG. s. discrimen et discriminale* || 2 Cf. *Gai. II 154 sqq., in primis 165, 174* (adicere debemus 'cernitoque . . . quodni ita creveris exheres esto'); *Ulp. XXII 27 sqq.*; *Fest. Pauli 53, 8* (crevi modo significat hereditatem adii); *Non. 261, 26* (cernere rursum succedere: unde et cernere hereditatem filii . . . sunt dicti); *TG. s. v. (cernitoque καὶ ἐγγχειρησάτω)*; *GL. I 565, 17* (cerno crevi ὁρῶ προσέτρεχαι κληρονομία); *Isid. V 24, 15* (cretio . . . ut puta 'ille mihi heres esto' additurque 'cernitoque' e. q. s.) | *Cic. ad Att. XIII 46, 3* (ex eo cognovi cretionem . . . testibus praesentibus) || 6 Cf. *Fest. 330^b, 29* (spicit quoque sine praepositione dixerunt antiqui). *344^a, 29* || 7 sq. Cf. *Fest. 333^a, 9* (spectio in auguralibus ponitur pro aspersione e. q. s.) || 10 sq. Cf. *Fest. Pauli 2, 2* (quod nos cum praepositione dicimus aspicio, apud veteres sine praepositione spicio dicebatur); *GL. II 400, 10* (spicio ex quo aspicio). *435, 5* (spicio . . . aspicio respicio suspicio dispicio). *562, 11* (aspicio inspicio despicio suspicio conspicio a specio). *178, 11* (sunt tamen quaedam quorum simplicia in usu frequenti non sunt, ut . . . respicio aspicio suspicio despicio) || 12 Cf. *V. 129*; *GL. II 125, 9* (a simplici quoque quod in usu non est specio specis speculum pro speciculum per syncopam ci euphoniae causa); *Non. 434, 13* (specula despicientiam significat . . . speculum quo imago redditur); *Serv. in Aen. I 180* (scopulum id est speculam. et quando speculationem significamus, generis est feminini . . . speculum autem in quo nos intuemur, generis est neutri) || 14 Cf. *Fest. Pauli 79, 9* (speculator hostilia silentio perspicit) || 15 Cf. *Plin. VII 183* (medicus dum inunguit specillum per oculum trahens), *al.* || 16 Cf. *Plauti Miles gl. 33*; *Lact. de opif. 8* (aures, quibus inditum est nomen a vocibus hauriendis . . . aut quia vocem αὐδῆν vocant ab auditu, per immutationem litterae aures velut audes sunt nominatae); *Isid. XI 1, 22 et 46. XVII 7, 2*; *GL. VII 71, 22* (ab audiendo auriculas dicimus)

1 descripti: corr *A. Sp.* || 2 suppl *Turn (v. test.)* || 3 ter, ex in ras. m. 2 || 4 multa: uitam *Nonius 261, 18* || 7 Uos: corr e *Festo* || 9 post augures ras. in f. v. || 10 ciunta || 11 didestspicio. (prior d del m. 2) || 12 speculo<r>; hinc Canal (*v. test.*) || 16 aurib; (u in ras m. 2) | audio. abaucto: auris corr *Mue*, aueo *Laet*

quod his avemus di<s>cere semper, quod Ennius videtur *ἐνυμον* ostendere velle in Alexandro (34 sq. R.) cum ait: 'iam dudum ab ludis animus atque aures avent avide expectantes nuntium.' propter hanc aurium aviditatem theatra replentur. ab audiendo etiam auscultare
 5 declinatum, quod hi auscultare dicuntur qui auditis parent, a quo dictum poetae: 'audio, <h>aut ausculto.' littera commutata dicitur odor olor, hinc olet et odorari et odoratus et odora res, †sic ab ore. edo, sorbeo, bibo, potō. edo a graeco *ἔδω*, hinc esculentum et esca
 <et> edulia; et quod graece *γεύεται*, latine gustat. sorbere, item bi-
 10 bere a vocis sono, ut fervere aquam ab eius rei simili sonitu. ab eadem lingua, quod *πότον*, potio, unde poculum, potatio, repot[at]ia. indidem puteus, quod sic graecum antiquum, non ut nunc *φοῦεαρ* dictum. a manu man[t]u[r]pr[a]etium; mancipium, quod manu capitur; 85
 <quod> coniungit plures manus, manipulus; manipularis, manica. manu-
 15 brium, quod manu tenetur. mantelium, ubi manus terguntur * * * *

9. nunc primum ponam <de> censoriis tabulis: 'ubi noctu in
 templum censor[a] auspicaverit atque de caelo nuntium erit, prae-
 con[i]s' sic imperato ut viros vocet: quod bonum fortunatum felix

4 Cf. Non. 246, 15 (auscultare audire); TG. s. v. || 5 Cf. Non. 246, 9 (auscultare est obsequi. Pacuvius Chryse [85] 'magis audiendum quam auscultandum censeo' . . . Caecilius Symbolo [196] 'audire . . . soleo, non auscultare'; TG. s. v. || 6 sq. Cf. TG. s. oleo et olor; Fest. 178*, 31 cum Paulo 179, 12 (odefacit dicebant antiqui ab odore pro olfacit . . . quae vox ut quibusdam videtur ex Graeca *ὀσμή* tracta est); GL. VI 26, 3 (communione enim habuit <l cum d> littera apud antiquos, ut . . . olere ab odore . . . olere *ὀδωδένα*); V 461, 8 (odor odor odoraris) | Cf. Serv. in Aen. IV 132 (odorum quod per se olet, odoratum quod aliunde odorem accipit, odorisecum quod odorem sequitur) = TG. s. odoratus; Isid. diff. 411 || 8 sq. Cf. Non. 108, 19 (esculentum et escarium ab escis et ab edendo dictum); Isid. XII 1, 13 (ab edendo . . . et edulium vocatur); TG. s. edule et edulium || 9 Cf. GL. III 276, 25; I 552, 28 || 11 Cf. ad V 122 | Cf. Fest. 281*, 3 (repotia . . . quia quasi reficitur potatio); Pseudacr. in Hor. Sermon. II 2, 60 (dies secundus a nuptiis quo repotant e. q. s.) || 12 Cf. V 25 ibique test. || 13 Cf. V 178 ibique test. | Cf. Fest. Pauli 128, 11 (manceps dictus quod manu capiatur). 151, 9; Don. in Ad. II 1, 27 (mancia dicuntur quod manu capta sunt); Isid. IX 4, 45. diff. 525; TG. s. manceps et mancipium || 14 sq. Cf. V 88 ibique test. | Cf. Non. 350, 22 (manicae quibus manus vinciuntur); Isid. V 27, 10; TG. s. v. | Cf. GL. VII 200, 6 (manubrium manuhaberium); TG. s. v. | Cf. Fest. 133*, 31 (frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit mantelorum); Serv. in Aen. I 701. Georg. IV 376 (quibus manus tergunt); Isid. XIX 26, 6; TG. s. v. || 18 Cf. Cic. d. div. I 45, 102 (omnibus rebus agendis "quod bonum faustum felix fortunatumque esset" praefabantur)

1 *Εἶνυμον* || 2 abludis || 6 add quidam apud Aug | obseculto || 7 odorat: corr Sp. †. Sic (ex Sib, nequaquam sio ex sit) ab ore; an: <odori>sec(i) (v. test.). ab ore <oro, de quo supra (§ 76)>? || 8 sq. edon. hinc: corr Ald | escēdulia: corr Canal duce Ald | .geuete. || 11 poton. | repotatio: corr quidam apud Aug || 12 Phrear || 13 mantēptiū: corr Vict || 15 lac maiorem sign Aug || 16 add Laet; <e> Sp. || 17 templo Bergk | censora (τ m. 2 ut vid): corr Ald || 18 del Ald | imperat Sp.

salutareque sie[ri]t populo Romano Quiritibus reique publicae populi Romani Quiritium mihiue collegaeque meo, fidei magistratuque nostro, omnes Quirites, pedites armatos privatosque, curatores omnium tribuum, si quis pro se sive pro altero rationem dari volet, voca[t] inilicium huc ad me.’

- 87 ‘praeco in templo primum vocat, postea de moeris item vocat. ubi lucret, censor scribae magistratus murra unguentisque unguentur. ubi praetores tribunique plebei quique in consilium vocati sunt venerunt, censores inter se sortiuntur, uter lustrum faciat. ubi templum factum est, post tum conventionem habet qui lustrum conditurus est.’¹⁰
- 88 in commentariis consularibus scriptum sic inveni: ‘qui exercitum imperaturus erit, accenso dicit hoc: ‘Calpurni, voca inilicium omnes Quirites huc ad me.’ accensus dicit sic: ‘omnes Quirites, inilicium visite huc ad iudices.’ ‘C. Calpurni’, cos. dicit, ‘voca ad conventionem omnes Quirites huc ad me.’ accensus dicit sic: ‘omnes Quirites, ite¹⁵ ad conventionem huc ad iudices.’ dein consul eloquitur ad exercitum: ‘impero qua convenit ad comitia centuriata.’
- 89 quare hi[n]c accenso, illic praeconi dicit, haec est causa: in aliquot rebus item ut praeco accensus acci[pi]ebat, a quo accensus quoque dictus. accensum solitum ciere Boeotia ostendit, quam co[m]m(o)e-²⁰ diam A<qui>lii esse dicunt, hoc versu (*Plauti fr. II*): ‘ubi primum accensus clamarat meridiem’. hoc idem Cosconius (*Funai. p. 109*) in actionibus [sui]scribit praetorem accensum solitum [tum] esse iubere, ubi ei videbatur horam esse tertiam, inclamare horam tertiam esse, itemque meridiem et horam nonam.²⁵
- 90 circum muros mitti solitus quo modo inliceret populum in eum

2 Cf. *Liv. XL 46, 9* (quod in omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis ‘ut ea res mihi collegaeque meo bene et feliciter eveniat’) || 5 Cf. *ad § 94* || 9 Cf. *Liv. XL 45, 8* et *46, 7 sq.* || 15 Cf. *Liv. III 55, 11 sq.* || 18 sqq. Cf. *Varro rer. hum. XX ap. Non. 59, 1* (ut consules ac praetores qui secuntur in castra accensi dicti, quod ad necessarias res saepius acciantur velut accensiti); *Liv. XLV 29, 2*; *TG. s. accensi* || 21 Cf. *Plin. VII 212* (adiectus est et meridies accenso consulum id pronuntiante) || 22 sq. Cf. § 5 || 26 Cf. § 94

1 sq. salutare quesierit: *corr Laet* | poplo .R. qritiū. et popli .R. qritiū: *corr Brissonius c. al.* || 4 sq. se si uerbo: *corr Sciop* | dare *Gronov* | uocat Inliciū. Huc ad me pco || 6 vocat(o) *Bruns-Mommsen (item 12. 14 et mox unguentor — sortiuntur — habeto et § 88 dicit: C. [pro dicit hoc] et eloquitor) | post eadē eris || 7 licet | censor(es) Sp. || 9 sortitjuntur (prius tj lineolis del m. 2 ut vid) | post faciat (non factum est) dist. Mue || 11 exercitui Sp. || 12 v. ad 6 || 14 .C. calpurnicos: corr Sciop, dist Mue duce Gronov || 18 del Ald | ante (non post) haec dist Canal || 19 idē: corr Bent (v. test.) | del Laet | ad censum: corr Laet || 20 sq. cōmēdiā | add Turn || 23 suiscribit (sui lineolis del m. 2 ut vid) | secl Vict || 25 sq. horam. nonā circū auras mitti: moeros corr Urs | solitum v | quomodo inljeer& (1 ex inqohata c ut vid inter scribendum, non lj ex u)*

<locum>, unde vocare posset ad contionem, non solum ad consules et censores, sed etiam qu<a>estores, commentarium indicat vetus antiqui-
 sitionis M. Sergii, Mani filii, qu<a>estoris, qui capitis accusavit <T>ro-
 gum; in [a]quo sic est: 'auspicio †orande sed in templo auspiciis. 91
 5 dum aut ad praetorem aut ad consulem mittas auspicium petitus,
 †commeatum praetores vocet ad te, et eum de muris vocet praeco;
 id imperare <o>portet. cornic<in>em ad privati ianuam et in arcem
 mittas, ubi cau[n]at. collegam roges ut comitia edicat de rostris et
 argentarii tabe<r>nas occludant. patres censeant exqu<a>eras et ades-
 10 iubeas; magistratus censea<n>t ex<qua>era<s>, consules praetores tri-
 bunosque plebis collegasque <t>uos [et] in templo adessee iubeas
 [h]om[i]nes; ac cum mittas, contionem a<d>voces.'

in eodem commentario antiqui- sitionis ad extremum scriptum caput 92
 edicti hoc est: 'item quod attingat qui de censoribus classicum ad
 15 comitia centuriata redemptum habent, uti curent eo die quo die co-
 mitia erunt, in arce classicus ca[n]nat[um] circumque muros et ante
 privati huiusce T. Quinti Trogi scelerosi [h]ostium canat, et ut in
 campo cum primo luci adsi[t]et.'

inter id cum circum muros mittitur et cum contio advocatur, 93
 20 interesse tempus apparet ex his quae interea fieri †illicitum scriptum
 est; sed ad comitiatum vocatur populus ideo, quod alia de causa hic
 magistratus non potest exercitum urbanum convocare; censor, consul,
 dictator, interrex potest, quod censor[em] exercitum centuriato con-
 stituit quinquennalem, cum lustrare[t] et in urbem ad vexillum du-
 25 cere debet; dictator et consul in singulos annos, quod hic exercitui

7 Cf. C. Gracchus apud Plut. III (καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων
 δίχην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τοῦτον πρὸς τὰς θύρας ξωθεν ἐλθόντα σάλπιγγιν
 ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοῖς δικασταῖς);
 Tac. ann. II 32 (in P. Marcium consules extra portam Esquilinam, cum classi-
 cum canere iussissent, more prisco advertere) || 14 Cf. Gell. XV 27, 1 (curiata
 per licetorem . . . centuriata per cornicinem).

1 suppl v ex p. 90, 4 || 2 sqq. Inquisitionis: corr Aug ex § 92 | .o). sergii
 mani: M.⁷ Sp. | questores | <T. Quinctium> Rocum Bruns: cf. § 92 | Inaqua-
 sic ē auspicio orande (c. ras supra and, non grande) | auspicio o<pe>ram des
 et Bergk | auspices. Mommsen || 6 comitiatum (sic Sciop) praeco (sic Aug) popu-
 lum vocet Mommsen | <r>eum Canal || 7 add Lact || 8 del Ald | colligā: corr
 Rhol | rogis: corr Mue | comitię dicat: corr Vict || 9 sq. tabenas (~ supra e
 m. 2) | a add Bergk | n add Mue | extra: corr Bergk duce Mue (exquiras) ||
 11 add Sciop | et del Bruns-Mommsen || 12 del Sciop || 13 acquisitionis (agquisi-
 tionis Groth coll fragm. 107 W.) || 14 decessoribus || 16 cannatū (~ lineola del
 m. 2): corr Vict | muros (u ex incohata e inter scribendum) || 17 T. Quin<c>ti
 Roci Bruns (cf. § 90) | del Sciop || 18 adsit. &: corr Sciop || 20 Illjeitū (t lineolis
 del m. 2); secl Sciop: cf. illicium scriptum p. 90, 14 || 21 comitia tum: corr Sciop ||
 23 censorē || 24 lustrar&: corr Scal

- imperare potest quo eat, id quod propter centuriata comitia imperare
 94 solent. quare non est dubium, quin hoc inlicium sit, cum circum
 muros itur, ut populus inliciat^r ad magistratus conspectum, qui
 <vi>ros vocare potest, in eum locum unde vox ad contionem vocantis
 exaudiri possit. quare una origine illici et inlicis quod in choro 5
 Proserpinae est (*fr. trag. inc. poet. fr. p. 272 R.*³), et pellexit, quod in
 <H>ermiona est, cum ait Pacuius (170 R.): 'regni alieni cupiditas
 95 pellexit.' sic Elicii Io[bis]uis[a] ara in Aventino ab eliciendo. hoc
 nunc aliter fit atque olim, quod augur consuli adest tum cum exercitus
 imperatur ac pr<a>eit quid eum dicere oporteat. consul augur<i> 10
 imperare solet, ut inlicium vocet, non accenso aut praeconi. id in-
 ceptum credo, cum non adesset accensus, et nihil intererat cui im-
 peraret; et dicis causa fieba<n>t quaedam neque item facta neque
 item dicta semper. hoc ipsum inlicium scriptum inveni in M. Iunii
 (I p. 39 Bremer) commentariis, quod tamen †ibidem est quod †illicite 15
 illexit, quae cum E et C cum G magnam habet co<m>munitatem.
 96 10. sed quoniam in hoc de paucis rebus verba feci plura, de
 pluribus rebus verba faciam pauca, et potissimum quae in graeca lin-
 gua putant (*Funai. p. 116*) latina, ut scalpere a σκαλεύειν, sternere
 a στρωννύειν, lingere a λιχμαῖσθαι, I ab hε, ite ab ιτε, gignitur <a> 20
 γίγνεται, ferte a φέρετε, providere <a> προοιδειν, errare ab ἔρρειν, ab eo

2 sqq. Cf. § 90 | Cf. *Fest. Pauli* 113, 3 (inlicium vocare antiqui dicebant ad contionem vocare). 114, 4 (inlicium dicitur cum populus ad contionem elicitur, id est vocatur); *TG. s. illicitum* || 4 Cf. 87, 18 (ut viros vocet); *Varro in augurum libris ap. Macr. I* 16, 19 (viros vocare) || 5 sq. Cf. *Fest. Pauli* 27, 16 (a verbo laeit id est decipit; hinc descendit illicere e. q. s.). 113, 4. 5. 6. 117, 9; *Serv. in Aen. II* 90 (pellicere enim est blandiendo elicere) || 8 Cf. *Ovid. Fast. III* 327 sq. (Elicunt caelo te, Iuppiter; unde minores Nunc quoque te celebrant Eliciumque vocant); *Liv. I* 20, 7 (ad ea elicienda ex mentibus divinis Iovi Elicio aram in Aventino dicavit); *Plin. II* 140; *Plut. Num. c.* 15; *Arnob. V* 1 || 15 sq. Cf. *Fest. 202^b*, 31 (per c litterae formam nihilominus g usurpabant scil. antiqui). 229^a, 14; *GL. VII* 14, 9 (c cognationem habet cum g); *VI* 12, 21; *Quint. I* 4, 17 (non e quoque i loco fuit? e. q. s.); *GL. VII* 76, 13 (hae duae litterae e et i per ius adfinitatis recipiunt immutationem); *VI* 14, 15 (et saepe i litteram commutatis in e) || 19 sq. Cf. *TG. s. scalpo* (σκαλιδεύω) | Cf. *TG. s. sterno* || 21 Cf. *TG. s.*

2 cū hoc: corr Vertr || 3 sq. q ros: suppl Sp. (v. test.) | uocari: corr Ald || 7 paculus (i longa, ut saepe) || 8 iobis uisa: corr Vict || 10 add Vict || 11 is||lceiū: corr Laet; is <in>licium Mue || 15 ibidē est quod illicite illexit. quē cum .E. & .C. cū .G.; coll. *Festo Pauli* 113, 6. *Nonio* 436, 34. *TG. s. 'illex' tale quid latere conicias*: commentariis; quod tamen <inlex apud Plautum in Persa [408] est qui legi non paret> ibidem [597] est quod (vel qui) illicit[e] illex, <f>it quod I cum E e. q. s. (quod pro quē cum Mue, I cum Ciacconio apud Aug) || 17 reb; supra v. m. 1 || 19 SCOLPSd. (non SCOIPSA) & sternere: corr Rhol || 20 STRONYIN | Αθυμωστε (vix -αστε) | .J. ab hε; i ab ιθ<i> A. Sp. | hεε | gigni² YhYNOITE (a om) | ferete. | prouidete: corr Laet c. al. | addidimus | .ΠΡΩΗδΕΗΝ. | ΕΡΡΕΗΝ.

quod dicunt στραγγαλᾶν strangulare, tingue(re) a τέγγειν. praeterea †ades ΨΕC; ab eo quod illi μαλάσσειν nos malaxare, ut gargarissare ab ἀναγαργαρίζεσθαι, putere a πύθεσθαι, domare a δαμάζειν, mulgere ab ἀμέλγειν, pectere a πέκειν, stringere a στελεγγίζειν: id enim a στελεγγίς, ut runcinare a runcina, cuius ὀνύκωνη origo graeca.

11. quod ad origines verborum huius libri pertinet, satis multas 97
arbitror positas huius generis; desistam, et quoniam de hisce rebus
tri(s) libros ad te mittere institui, de oratione soluta duo, poetica
unum, et ex soluta oratione ad te misi duo, priorem de locis et quae
10 in locis sunt, hunc de temporibus et quae cum his sunt coniuncta,
deinceps in proximo de poeticis verborum originibus scribere in-
<cipiam>.

fero | Cf. Cloatius Verus in libris verborum a Graecis tractorum apud Gell. XVI
12, 2 (errare dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν)

1 TG. s. strangulo (στραγγαλίζω) || 2 sqq. Cf. Non. 99, 10 (depsere a graeco
magis significantiam vel originem trahit e. q. s.) | Cf. Gell. XVI 7, 7 (Laberius in
mimis . . . verba finxit praelicenter . . . in Compitalibus 'malas malaxavi'); TG.
s. malaxat et malaxatus | Cf. Varro ep. ad Fufum ap. Non. 117, 4 (gargaridiare);
TG. s. gargarizo (conluo) | Cf. TG. s. domo, domans et s. mulget || 4 sq. Cf. schol.
in Pers. V 126 (strigiles . . . a tergendō, quod graeco στελεγγίζω dicitur); adde
schol. Aristoph. Equ. 580 (στελεγγίς γὰρ ἡ ξύστρα [v. TG. s. strigilis] καὶ στελεγγι-
ζόμενος ἀποξύμενος) | Cf. TG. s. runcina

1 strangalā | Tingue. a | THNKEΔΕ: corr Buttmann || 2 .ΨΕC. | [a]de(p)s(ere
δέ)ψειν Sp. (v. test.) | ΜΑΛΑΣΕΝ.: corr Sp. (vel μαλακίζειν cum Rhol et nos ma-
lacissare: sed v. test.) | nos ex ma incohato inter scribendum || 3 ἀΝΔΡΓΑΡΗCΤΕ.:
corr Sp. | potare: corr Canal | ΠΟΛΘΕCΤΔΕ: corr Canal | Δμαίσιν: corr Sp. ||
4 sq. ΑΜΕΛΓΗΝ. | ΠΕΞΕΡΕ: corr Sp. | CPHNΓHΔΕ. et CHNΓHMHC.: correximus
(v. test.) | PHXΔNΕ: corr Scal || 7 generis || 8 trj libros || 11 in (stitui suppl m.
rec.) | scribere in in primo v. f. 11^r: reliqua pars huius v. et XX qui secuntur
scriptura vacant hic deē in exēpt | folj .I. | in q̄ ð prin'cipium ljbrij VII. m. 2
in marg. Inde ab hac pagina usque ad 12 (13)^r litterae sunt paulo graciliores
quam antea: etsi omnino minime aequali manu codex perscriptus est, ut aut de
pluribus librariis aut de interstitiis scribendi cogitandum esse videatur

<M. TERENTI VARRONIS
DE LINGVA LATINA

AD
M. TULLIUM CICERONEM

LIBER VII>

- 1 1. . . repens ruina aperuit, ut verbum quod conditum est e quibus litteris oportet inde post aliqua dempta si[t] obscurius fit, voluntas impos<i>t[er]ioris. non reprehendendum igitur in illis qui in scrutando verbo litteram adiciunt aut demunt, quo facilius, quid sub ea voce subsit, videri possit: ut enim facilius obscuram operam 5 <M>yrmecidum ex ebore oculi videant, extrinsecus admovent nigras
2 setas. cum haec amminicula addas ad eruendam voluntatem impositoris, tamen latent multa. quod si poetice <quae> in carminibus servavit multa prisca quae essent, sic etiam cur essent posuisse[n]t, fecundius poemata ferrent fructum; sed ut in soluta oratione sic in 10 poematis verba <non> omnia quae habe[re]nt *ἐννέα* possunt dici, neque multa ab eo, quem non erunt in lucubratione litterae prosecutae, multum licet legeret. Aelii hominis in primo in litteris latinis exercitati interpretationem carminum Saliorum videbis et exili littera ex
3 pedita<m> et praeterita[m] obscura[m] multa. nec mirum, cum non 15 modo Epimenides †opos post annos L experrectus a multis non

6 Cf. IX 108 || 13 Cf. Gell. I 18, 2 (L. Aelius noster litteris ornatissimus memoria nostra)

1 operuit *Turn*; an fuit velut: <sic saepe ars architectonis formam aedificii, quam oppressit> repens ruina, aperuit, ut . . . voluntas impositoris <eruitur> (cf. v. 7)? || 2 del *Ald* (si suppl ante post *Laet*, post post *Madvig*, post ut *Mue* alia insuper mutantes) | obscurior v | fit. || 3 inposterioris (ri *lineola* del m. 2 ut vid):

corr *Aug* | rephendendū. Jgit:² ante non dist *Mue* || 4 qd facilius qd: corr *Turn* || 5 uidere: corr *Sp.* | & enī: corr *Vict* || 6 add *Ald* || 7 amminicula || 8 add *Sp.*; an mox: <si> sic? | seruabit: corr *Vict* || 9 sq. del *Vict* | secundius: corr *Laet* || 11 add *Mue*; <neque> verba *Canal* | habent (= haberent) *ETyMà* || 13 legerit *Sciop* | leger& helji || 15 add *Laet* | praeteritam. obscurā || 16 epamenidis | opōs (sic ^, nullo modo v, vix a): *Cres Sp.* et *Reifferscheid*; an: <s>opore?

cognoscatur, sed etiam Teucer Livii (*inc. fab. XII R.*) post XV annos ab suis qui sit ignoretur. at hoc quid ad verborum poeticorum aetatem? quorum si Pompili regnum fons in carminibus Saliorum neque ea ab superioribus accepta, tamen habent DCC annos. quare cur scriptoris industriam reprehendas qui herois tritavum, atavum non potuerit reperire, cum ipse tui tritavi matrem dicere non possis? quod intervallum multo tanto propius nos, quam hinc ad initium Saliorum, quo Romanorum prima verba poetica dicunt †latina. igitur de originibus verborum qui multa dixerit commode, potius boni consulendum, quam qui aliquid nequierit reprehendendum, praesertim quom dicat et[h]ymologice non omnium verborum posse dici causa<m>, ut †qui a quare res u ad medendum medicina; neque si non norim radices arboris, non posse me dicere pirum esse ex ramo, ramum ex arbore, eam ex radicibus quas non video. quare qui ostendit equitatum esse ab equitibus, equites ab equite, equitem ab equo neque equus unde sit dicit, tamen hic docet plura et satisfacit grato, quem imitari possimusne ipse liber erit indicio.

2. dicam in hoc libro de verbis quae a poetis sunt posita, primum de locis, dein quae in locis sunt, tertio de temporibus, tum quae cum temporibus sunt coniuncta †dis ut qu<a>e cum his sint coniuncta, adiungam, et si quid excedit ex hac quadripartitione, tamen in ea ut comprehendam.

incipiam hinc (*Enn. ann. 65 sq. V.²*): ‘unus erit quem tu tolles 6 in c<a>erula caeli templa.’ templum (*cf. Regell frgm. aug. p. 18*) tribus modis dicitur: ab natura, ab auspicando, a similitudine; <ab> natura in caelo, ab auspiciis in terra, a similitudine sub terra. in caelo te<m>plum dicitur, ut in <H>ecuba (*fr. tr. Enn. 163 R.*): ‘o magna

1 sq. *Cf. Iustin. XLVIII 3, 2 sq. || 4 Cf. de r. r. III 1, 2* (nunc denique est ut dici possit, non cum Ennius scripsit ‘septingenti sunt paulo plus aut minus anni’ *c. q. s.*); *Cic. Or. 120 || 8 Cf. V 9 ibique adn. || 14 sq. Cf. Gell. XVIII 5, 9* (equitare etiam, quod verbum e vocabulo equitis inclinatum est *c. q. s.*) || 20 *Cf. V 13. VI 1*

1 post’ anno’ .xv. (*lineolae m. 2 ut vid*) || 2 .Ad hoc || 5 verbis pro herois *Madvig; an: <quasi> herois (ut Varro audacius herois vocabulum ad prisci verbi dignitatem transferre videatur)? || 6 aui pro tui apogr (non F) || 8 dicunt <pro>lata Mue; an: <inducta a rege> Latino? (v. test.) || 10 p̄serti quō (sic) || 11 sq. etymologice | add Sp. (causa<s> Ald) | q quare res u///////// || ad (c. 7 fere litt. ras et 1 litt. vestigio post u//); sententiae conveniat: ut <ne>qui<t> cu<r>are (*cf. ad 14*) res in<habiles> ad m. m. || 13 possim dicere *C. F. W. Mueller* (possem v) || 14 Quare’ (*cum signo quod solet coniunctioni addi [sed non additur 12], de quo errabat Keil || 17 possimus ne || 18 poetis, o ex e incohato inter scribendum || 19 sq. .tū que cū in loco raso || 20 di s. Vtq; (sic); an velut: <multis mo>dis ut quae? || 21 excidit: corr Sciop || 24 cerula celi Tēpla. || 25 auspicando || 27 teplū | Inecuba.**

templa caelitum, commixta stellis splendidis.' in terra, ut in Periboea
 (Pac. 310 R.): 'scrupea saxe Ba(c)chi templa prope aggreditur.' sub
 terra, ut in Andromacha (Enn. 70 sq. R.): 'Acherusia templa alta Orci
 7 salvete infera.' quaqu[i]a intuiti era(n)t oculi, a tuendo primo tem-
 plum dictum: quocirca caelum qua attuimur dictum templum; sic 5
 (Enn. Ann. 541 V.²): 'contremuit templum magnum Iovis altitonantis',
 id est, ut ait N(a)evius, '[h]i[em]isph(a)erium ubi conc(h)a c(a)erula
 septum stat.' eius templi partes (cf. Regell frgm. aug. p. 18) quattuor
 dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem,
 8 postica ad septemtrionem. in terris dictum templum locus augurii 10
 aut auspicii causa quibusdam conceptis verbis finitus. concipitur ver-
 bis non [h]isdem usque quaque; in arce sic: '[i]tem<pla> tescaque
 † me ita sunt quoad ego † eas te lingua[m] nuncupavero. ullaber
 arbos quirquir est, quam me sentio dixisse, templum tescumque[m]
 † festo in sinistrum. ollaner arbos quirquir est, quod me sentio di- 15
 xisse te(m)plum tescumque[m] † festo dextrum. inter ea conregione
 conspiciuntur cortumione utique ea erectissime sensi.'
 9 in hoc templo faciundo arbores constitui fines apparet et intra eas
 regiones qua oculi conspiciant, id est tueamur, a quo templum dic-

4 Cf. ad 10; Cic. Tusc. I 21, 48 || 5 Cf. Macr. in Somn. Sc. I 14, 2 (bene autem universus mundus dei templum vocatur propter illos qui aestimant nihil aliud esse deum nisi caelum ipsum et caelestia ista quae cernimus) || 8 sq. Cf. Liv. I 18, 7 sq.; Vitruv. IV 5; Serv. in Buc. IX 15 (augures enim designant spatia lituo et eis dant nomina, ut prima pars dicatur antica, posterior postica, item dextra et sinistra); Isid. XV 4, 7 (locus designatus ad orientem a contemplatione templum dicebatur. cuius partes quattuor erant, antica ad ortum, postica ad occasum, sinistra ad septemtrionem, dextra ad meridiem spectans) || 10 Cf. ad 95, 10; Varro in ελεγχωρικῶν apud Pomp. apud Gell. XIV 7, 7 (docuitque . . . nisi in loco per augurem constituto quod templum appellaretur senatus consultum factum esset, iustum id non fuisse; propterea et in curia Hostilia et in Pompeia . . . cum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta); Serv. in Aen. I 92. Georg. III 16; GL. VII 523, 27 (templum in loco augurato); Serv. Dan. in Aen. I 446 (antiqui enim aedes sacras ita templa faciebant, ut prius per augures locus liberaretur effareturque . . . erant tamen templa, in quibus auspicio et publice res administrarentur et senatus haberi posset c. q. s.). IV 200 || 16 Cf. Fest. Pauli 66, 3 (conregione e regione)

1 celi tum: corr Sciop || 2 saxa (saxa apogr.) || 4 Quaga: corr Aug | Initiū erat: corr Sciop (tuiti Sp.) || 5 scelū (s lineola del m. 2 ut vid) | qua tuimur Ald || 7 hiemisferiū: corr Turn | cacherulo (caerula corr Scal) || 8 septum statu (ult. litt. lineola del m. 2 ut vid) ej || 9 anticū (del m. 2 ut vid); cf. test. || 12 Sic itē. testaq;: corr Turn || 13 an: ambita (vel effata)? | caste Scal | linquā: corr Vict c. al. | olluper Jordan: item v. 15 || 14 sq. arbos (s ex r) qqr ē. | tēplū (. casu add.) tectū quē: corr Turn (et [f]esto, ubi m. f. [i. e. meum finitus] esto Bergk): item v. 16 | [in] Jordan | arbo^s | quam me Mue || 16 teplū tectum || quē. (v. ad 15) | Interea c^{et}retione. (c post c lineola del) || 17 uti quam rectissime Jordan (rectissime apogr) || 18 . & (secl Sp.)

tum, et contemplare, ut apud Ennium in *Medea* (244 R.): 'contempla et templum Cereris ad l(a)evam aspice.' contempla et conspiciare id(em) esse apparet, ideo dicere, cum conte(m)plum facit, augurem 'conspicione', qua oculorum conspectum finiat. quod cum dicunt 'conspicionem', addunt 'cortumionem', dicitur a cordis visu: cor enim cortumionis origo. quod addit templa ut si(n)t 'tesca', aiunt sancta esse 10 qui glossas scripserunt (*Funai. p. 113*). id est falsum: nam curia Hostilia templum est et sanctum non est; sed hoc ut putarent aedem sacram esse templum * esse factum quod in urbe Roma pleraeque 10 aedes sacrae sunt templa, eadem sancta, et quod loca quaedam agrestia, quod alicuius dei sunt, dicuntur tesca. nam apud Accium in *Philoct[eta]tem* Lemnio (554 R.): 'quis tu es mortalis, qui in deserta et tesca te apportes loca?' loca enim quae sint designat, cum dicit (525 sqq. R.): 'Lemnia praesto litora rara et celsa Cabirum delubra 11 tenes, mysteria quae pristina cast[r]is concepta sacris.' dein (529 sqq. R.): 'Volcania templa sub ipsis collibus, in quos delatus locos dicitur alto ab limine caeli.' et: 'nexus expirante vapore vides, unde ignis cl[a]uet mortalibus divisus.' quare h(a)ec quo(d) tesca dixit, non erravit, neque ideo quod sancta, sed quod ubi mysteria fiunt aut tuentur, 20 tuesca dicta. tueri duo significat, unum ab aspectu ut dixi, unde est 12

1 Cf. 94, 4, 8; *Fest. Pauli* 38, 10 (contemplari dictum est a templo, id est loco qui ab omni parte aspicitur vel ex quo omnis pars videri potest) || 6 Cf. ad 94, 10; *Liv. I* 30, 2 (Tullius . . . templumque ordini ab se aucto curiam fecit quae Hostilia usque ad patrum nostrorum aetatem appellata est); *Serv. in Aen. VII* 153. XI 235 (scimus domum Latini augurato conditam et eandem tam templum fuisse quam curiam e. g. s.). XII 120 || 10 sq. Cf. § 18; *Fest. Pauli* 356^a, 14 (. . . sed sancta loca e. g. s.) cum *Paulo* 357, 4 (Cicero aspera ait esse et difficilia); *Hor. Epi. I* 14, 19 (ibique schol. *Porphyr. et Pseudacr.*); *TG. s.* tesqua; *Isid. XV* 12, 3; v. *Mommsen 'Unterital. Dial.'* 354; *Woelfflin Arch. X* 208; *Kriegshammer* 118 || 17 Cf. *Cic. Tusc. II* 10, 23 || 20 sqq. Cf. *Fest. Pauli* 355^b, 1 cum *Paulo* 354, 8 (tuor video, tueor defendo . . . sed iam promiscue utuntur); *Non. 413*, 32 (tueri dicitur servare custodire . . . tueri videre); *Serv. in Aen. II* 604 (tuenti modo videntur, alias defendenti); *TG. s. v.*

3 add *Bent c. al.*; <et> ideo *Sp.* | tum cum templum *Turn* || 6 add *Laet* | dextra: corr *Turn* | scā (item postea) || 9 an: <eo videtur> esse? nisi alterum esse secludendum || 11 quae alicuius *Sp.* | dicuntur: corr *Bent* | tesca (sca m. 2 in ras; eadem quod in marg *Tesca adscr.*, non spectat ad correcturam: nam eadem ratione antea Templū mox *Tuerj* ibidem extant aliaque sim.) | acciū. Ut: corr *Laet* | philoctetate: corr *Ald* || 12 lenio. qs || 13 appones? loca enī loca quē: corr *Ald* (apportas *Festus*), traī *Laet* (<L>emni loca *Bergk*) || 14 sq. prest olitor || a rarat &: corr *Aug* | delubrateus (nequaquam tenes) || 15 mysteria quē (qua *Sk.*) | del *Ald* | sacris. (ult. s casu ut vid cum medio -) || 16 uolganā || 17 lumine: cf. *Norden ad Aen. VI* 255 | ignes: corr *Vertr ex Cic.* | del *Ald* || 18 mortalibus clam *Cic.* | diuīs. vel duīs. (2 [non ~] s. scr.): divisus *Cic.* | Quare^s (v. ad 93, 14) | tesca ex testa inter scribendum || 19 ibi v | mysteria, e ex ē | aut tuent: a tuendo *Madvig*

- Enni illud (*fr. tr. 335 R.*): 'tueor te, senex? pro Iupiter!' et (*Ann. 463 V.²*): 'quis pater aut cognatus volet nos contra tueri?' alterum a curando ac tutela, ut cum dicimus †bell et tueri villam, a quo etiam quidam dicunt illum qui curat aedes sacras <a>edituum, non aeditomum; sed tamen hoc ipsum ab eadem est profectum origine, quod quem volu-
mus domum curare dicimus 'tu domi videbis', ut Plautus cum ait (*Men. 352*): 'intus para, cura, vide. quod opus fiat.' sic dicta vestis<pi>ca, quae vestem spiceret, id est videret vestem ac tueretur: quare a tuendo et templa et tesca dicta cum discrimine eo quod dixi.
13 etiam indidem illud Enni (*fr. tr. 355 R.*): 'extemplo acceptum me ne-
cato et filium.' extemplo enim est continuo, quod omne te<m>plum
esse debet conti<nu>o septum nec plus unum introitum habere.
14 quod est apud Accium (*678 R.*): 'pervade polum, splendida mundi sidera †bigis continui<s> se<x> cepit spoliis', polus graecum, id significat circum caeli: quare quod est 'pervade polum' valet vade πῆξι
πόλον. signa dicuntur eadem et sidera. signa quod aliquid significant, ut libra aequinoctium; sidera, quae <qua>si insidunt atque ita significant aliquid in terris perurendo †aliudve: qua re, ut 'signum candens' in pecore.

2 sq. Cf. Ovid. *Fast. I 253. II 699* || 4 Cf. *V 50. 52. VIII 61; fragm. 54 W.*; de r. r. *I 2, 1* (ab aeditumo, ut dicere didicimus a patribus nostris, ut corrigimus a recentibus urbanis, ab aedituo: v. *I 2, 12. 69, 2*); *Serv. Claudius apud Cic. top. 36* (productionem esse verbi . . . in finitumo legitumo aeditumo et non plus inesse 'tutum' quam in meditullio 'tullium'); *Gell. XII 10, 1 sq.* (aeditumus verbum latinum est et vetus ea forma, dictum qua finitimus et legitimus. sed pro ea a plerisque nunc aedituus dicitur nova et commenticia usurpatione quasi a tuendis aedibus appellatus c. q. s.); *Fest. Pauli 13, 6* (aedituus aedis sacrae tuitor, id est curam agens; aeditimus aedis intimus); *GL. I 75, 18; Anecd. Helv. 214, 17; Dig. XXVI I 1, 1; Non. 75, 13; TG. s. v. V. Marquardt de Romanorum aedituis 1887* || 7 sq. Cf. *Varro sat. Men. frg. 384* (ideo dici . . . uestispicam quod vestem spiciat) *apud Non. 12, 12* (vestispici appellabantur vestium custodes servi, quod frequenti diligentia vestis inspiciant) || 11 Cf. *Serv. in Aen. I 92. II 699. VIII 4; TG. s. extemplo* || 13 sqq. Cf. *sat. Men. 92 B.* | Cf. *Cornificius apud Macr. I 17, 9* (intra circuitum mundi, quem Graeci πῶλον appellant); *Serv. in Aen. I 90; Serv. Dan. in Aen. I 607; Mart. Cap. VIII 817; Isid. III 37 = XIII 5, 5 = N. R. XII 6 = Suet. 202, 8 Reiff.* (poli ex caelestibus cyclis cacumina); *TG. s. v.* || 17 Cf. *Mart. Cap. VIII 817* (sidera a considendo); *Isid. III 71, 4* (quod ea navigantes considerando dirigunt) || 18 sq. Cf. *Fest. 340^a, 3 cum Paulo 341, 1* (signare significat . . . pecora signis notare). *Pauli 72, 16* (digno-

1 enī: corr *Mue c. al.* (ennii) || 2 uos v || 3 bell (c. lac. 2 fere litt.) &; an: cum dicimus bella tueri [uillam] (cf. test.) || 7 qd : quod *Plautus* | opust *Plautus* || 8 add *Ald* || 9 et tēpla & erasa (sed tēpla & agnoscī possunt) || 10 enī: corr *Scal* | acceptū, cc ex u (non ex t) corr; an fuit: auctum? cf. p. 103,3 al. | negato: corr *Scal* || 12 contio, io ex iu (non ex in) corr || 14 de corruptela v. adn. | add *Scal* || 15 puāde (: fort. casu, nisi puāde voluit) | ualde uade: corr *Viet* | perj. poli: corr *Mue* || 16 dē | & sydera || 17 quē si: supplevimus duce *Sp.* (<quod> quae[si]) | item *Mue* || 18 aliudve . qua re | aliudve . . . pecore adiungenda verbis ut libra aequinoctium | signum candens *distinximus: v. test.*

quod est (*Acc. 336 R.*): 'terrarum anfracta revisam', anfractum est 15 flexum, ab origine duplici dictum, ab ambitu et frangendo: ab eo leges (*cf. XII tab. ed. Sch. p. 138*) iubent in directo pedum VIII esse <viam>, in anfracto XVI, id est in flexu.

Ennius (*fr. tr. inc. 362 R.*): 'ut tibi Titanis Trivia dederit stirpem 16 liberum.' Titanis Trivia Diana est, ab eo dicta Trivia, quod in trivio ponitur fere in oppidis graecis vel quod luna dicitur esse, quae in caelo tribus viis movetur, in altitudinem et latitudinem et longitudinem. Titanis dicta, quod eam genuit, ut [ni] Plautus (*Bacch. 893*), Lato; ea, 10 ut scribit Manilius (*fr. poet. p. 284 B.*), 'est Coe<o> creata Titano.' ut idem scribit (*ibidem*): 'Latona pari<e>t casta complexu Iovis † Delia deos geminos', id est Apollinem et Dianam † dii quod Titanis Deliadae eadem.

'o sancte Apollo, qui umbilicum certum terrarum optines' (*fr. tr. 17 inc. inc. 19 sq. R.*). umbilicum dictum aiunt (*Funai. p. 117*) ab umbilico 15 nostro, quod is medius locus sit terrarum, ut umbilicus in nobis; quod utrumque est falsum: neque hic locus est terrarum medius neque noster umbilicus est hominis medius. itaque pingitur quae vocatur <ἀντ>ιχθὼν Πυθαγόρα, ut media caeli ac terrae linea ducatur infra 20 umbilicum per id quo discernitur homo mas an femina sit, ubi ortus humanus similis ut in mundo [ubi ortus humanus similis ut in mundo]:

rant signa imponunt, ut fieri solet in pecoribus; *Non. 405, 15* (signare discernere, separare. Lucilius . . . : 'neque signat linea alba'). 266, 26 sqq.

1 sqq. *Cf. Fest. 371^b, 11 sqq. cum supplemento R. Schoellii Leg. XII tab. rel. 138; Gai. Dig. VIII 3, 8* (viae latitudo ex lege duodecim tabularum in porrectum octo pedes habet, in anfractum, id est ubi flexum est, sedecim); *TG. s. amfractum, amfractus (et cod. R Vergili Aen. VII 565) || 6 sqq. Cf. Serv. in Aen. X 216* ('Titanis' luna); *TG. s. Titania; Nigidius ap. Macr. I 9, 6* (Dianae vero ut Triviae viarum omnium tribuunt potestatem); *Serv. Dan. in Aen. IV 511* (quibusdam ideo triplicem placet, quia Luna tres figuras habet . . . cuius in triviis templa ideo struxerunt); *TG. s. Trivia; Isid. VIII 11, 57 || 16 Cf. Vitruv. III 1 = 64, 26 R.* (item corporis centrum medium naturaliter est umbilicus *e. q. s.*) || 19 *Cf. Philolaus 247, 17 Diels; Cic. Tusc. I 68 sq.* (globum terrae eminentem e mari fixum in medio mundi universi loco duabus oris distantibus habitabilem et cultum, quarum altera quam nos incolimus . . . altera australis ignota nobis, quam vocant Graeci ἀντίχθονα)

1 qđ ēl̄traꝥ (| lineola del et t ex n inter scribendum) anfractare uisū. || 3 Ἰ. UIIJ. (pedum Laet) | supplevimus duce Sciop || 4 .XUJ. || 9 del Sp. | plaut; latōēa (sic ^ s. oe) || 10 coecreata: corr Mue || 11 add Neue (pariit Scal) | Iobis. || 11 sqq. Delia dōs: Deli deos v; Deliadās Lachm | deliadē eadē | an: D<e>li (sic A. Sp.) quos Titanis <e>deba<t> d<i>e eadem (eodem?)? post eadem nisi plura desunt, certe nomen poetae (Enni?) desideratur || 14 O scē (v. ad 95, 6) | obsides Cic. de div. II 56, 115 || 18 q: corr Mue || 19 IXToN.: suppl G. Hermann (ἡ χθὼν Turn); cf. test. et adn. | pytagora.: corr Turn | actrē, ē ex a || 20 quodiscernitur || 21 sq. similis alt. loco ex situlis | mundo. Ubi enī: corr Aug

ibi enim omnia nascuntur in medio, quod terra mundi media. pr<a>eterea si quod medium id est umbilicus †ut pila terrae, non Delphi medium; et terrae medium non hoc, sed quod vocant Delphis in aede ad latus est quiddam ut thesauri specie, quod Graeci vocant *ὀμφαλόν*, quem Pythonos aiunt esse tumulos; ab eo nostri interpretes *ὀμφαλόν* 5 umbilicum dixerunt.

- 18 Pacius (404 R.): 'Calydonia altrix terra exuperantum virum.' ut ager Tusculanus sic Calydonius ager est, non terra; sed lege poetica, quod terra <A>etolia in qua Calydon, a parte totam accipi <A>etoliam voluit.

- 19 Acci (687 sq. R.): 'mystica ad dextram vada praetervecti.' mystica a mysteriis, quae ibi in propinquis locis nobilia fiunt.

Enni[i] (349 R.): 'Areopagitae quid dedere quam †pudam.' Areopagitae ab Areopago; [h]is locus Athenis.

- 20 'Musae quae pedibus magnum pulsatis Olympum' (Enn. Ann. 1 V.²). 15 caelum dicunt Graeci Olympum, montem in Macedonia omnes; a quo potius puto musas dictas Olympiadas: ita enim ab terrestribus locis aliis cognominatae Libethrides, Pipleides, <T>hespiades, <H>eliconides.

- 21 'quasi <H>ellespontum et claustra' (trag. fr. inc. inc. 106 R.), quod Xerses quondam eum locum clausit: nam, ut Ennius ait (Ann. 378 V.²), 20

2 Cf. Varro frgm. sat. Men. 516 B. apud Non. 333, 35 (in terra [terrae Iun.] pila); Cassiod. d. art. et disc. VI 5606; TG. s. umbilicus || 4 Cf. Strabo IX 419 sq. (τῆς γὰρ Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πῶς ἔστι τῆς συμπάσης . . . ἐνομιόθη δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὀμφαλόν . . . δείκνυται δὲ καὶ ὀμφαλὸς τις ἐν τῷ ναῶ τετυκνωμένος) || 13 Cf. additam. ad Serv. in Georg. I 18; TG. s. Areopagita || 15 sqq. Cf. Suet. 139, 13 Reiff. (diplēn aperistictōn primus Leogoras Syracusanus apposuit Homericis versibus ad separationem Olympi a caelo, proprie Olympum ab eo pro monte positum adnotans, nusquam pro caelo: cf. scholiorum Homeric. locos quos conguessit Lehrs de Aristarchi st. H. 164 sqq.); Serv. in Aen. IV 268 (Olympus . . . sive mons sit Macedoniae, qui dicitur esse diversorium deorum, sive caelum). II 779. X 1. in Georg. I 282; Isid. XIV 8, 9; GL. III 507, 11; TG. s. Olympus || 18 Cf. Mart. Cap. VI 654 (Magnesia, cuius fons est Libethris poetici haustus nomine celebratus); Serv. in Buc. VII 21 | Cf. Porph. in Hor. c. I 26, 9 (Pipleides Musae dicuntur a Pipleo fonte Macedoniae) = Pseudacr. (qui addit aut a monte Pipleo Orchomeniorum aut . . . a peplo); Fest. Pauli 212, 10 (Pimpeles [vel Pipl. Peptaeides codd. ut vid.] Musae a fonte Macedoniae dictae); TG. s. Piplia | Cf. Fest. Pauli 100, 10 (Heliconides Musae a monte Helicone vocatae); Serv. in Aen. VII 641. X 163. in Georg. III 11 (Prob. III 10). 291

2 ut lineolis del m. 1: an fuit in? v. test. || 4 allatus | ΟΜΦΔΛΩΝ: corr Ald || 5 pithonos | tumulum Lobeck | ΟΜΦΔΛΩΝ. || 7—9 calid- ter | apte || 11 sq. Acci: Mystica | Mistica (sic) || 12 que (non que) | locas (a lineola del) || 13 del Mue | quia d. <ae>quam pilam Ribbeck duce Bothe (aequom palam) || 14 his locis: corr Laet || 15—17 olimp- ter || 16 om̄s. scil. non solum 'Graeci' || 17 ab (non a) || 18 piple. idē[†] hespiades. († paulo breviorē, sed ead. ut vid m. add) eliconides. || 19 Cassi Mue; lac ante quasi sign Scal: certe poetae nomen desideratur propter Ennius sequens | elles pontū. & | <claustra> quod Scal || 20 exerses

'isque Hellesponto pontem contendit in alto'; nisi potius ab eo quod Asia et Europa ibi †colludit mare; inter angustias facit Propontidis fauces.

Pacui (420 R.): 'liqui in <A>egeō fretu[m]'. dictum fretum ab 22
5 similitudine ferventis aquae, quod in fretum s<a>epe concurrat <a>estus
atque effervescat. <A>egeum dictum ab insulis, quod in eo mari sco-
puli in pelago vocantur ab similitudine caprarum <a>eges.

'ferme aderant aequore in alto ratibus repentibus' (fr. trag. inc. 23
inc. 225 R.). <aequor> mare appellatum, quod a<e>quatum cum com-
10 motum vento non est. ratis navis longa<s> dixit, ut N<a>evius (fr.
poet. R. p. 48 B.) cum ait: '†conferreque aut ratem aeratam qui per
liquidum mare sudantes eunt atque sedantes.' ratis dicta navis longa
propter remos, quod hi, cum per aquam sublati sunt dextra et sinistra,
duas rates efficere videntur: ratis enim, unde hoc tralatum, illi ubi
15 plures mali aut asseres <iuncti aqua ducuntur. hinc naviculae cum
remis ratariae dicuntur>.

2 sq. Cf. Serv. in Aen. III 411 (propter curvaturam litorum clausae videntur angustiae); TG. s. v. (claustra exitus vel aditus angusti); Isid. XIII 16, 3 || 4 sqq. Cf. VI 84; Suet. in prato IX apud Isid. R. N. XLIV 2 p. 242, 9 Reiff.; Serv. Dan. in Aen. I 557 (sane quidam a fervore dici putant); Serv. in Aen. I 607 (ab undarum fervore nominatum); Isid. XIII 18, 2 (fretum autem appellatum, quod ibi semper mare ferveat ... nam freta dicta Varro ait quasi fervida, id est ferventia et motum fervoris habentia) || 6 sq. Cf. Artemidor. II 12 (= Suid. s. v. alyes); Strabo VIII 7, 4 p. 386 C.; Fest. Pauli 24, 10 (Aegeum mare appellatur, quod crebrae in eo sint insulae, ut procul aspicientibus species caprarum videatur); Varro d. r. r. II 1, 8 (in mari quod nominaverunt a capris Aegeum pelagus); Plin. IV 51; schol. in Stat. Theb. V 56; Isid. XIII 16, 5; Solin. 71, 11; Mart. Cap. VI 658 || 9 Cic. Acad. II fragm. 3 apud Non. 65, 18 (quid tam planum videtur quam mare? e quo etiam aequor illud poetae vocant); Serv. in Georg. I 50 (aequor ... terram ab aequalitate dictam accipe ... , unde et maria aequora dicuntur). in Aen. II 69. VIII 89; Isid. XIII 12, 1. XX 3, 1; diff. 66; TG. s. v. || 12 sqq. Serv. in Aen. I 43: rates abusive naves: nam proprie rates sunt conexae invicem trabes: ubi Serv. Dan.: Varro ad Ciceronem ratis dicta navis longa propter remos, quod hi supra aquam sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur. ratis enim, unde hoc translaturum, ubi plures mali aut trabes iuncti aqua ducuntur. hinc naviculae cum remis ratariae [sic Thilo coll. Gell. X 25, 5 et Isid. ratiamae cod. ratiariae Burm.] dicuntur; cf. Isid. XIX 1, 9; Fest. 273^b, 22 cum Paulo 272, 8; TG. s. v.

1 Isq; helles ponto || 2 Asia<m> et Europa<m> ibi concludit Laet (cf. adn.) || 4 fretū; corr A Sp. (freto Laet) || 5 se<m>pe<r> Sp. (v. test.) || 6 sq. marj. Scopulj ex marj scopulj || 7 sq. ·eges ferme || 8 ratib; repentib; · || 9 suppl et add Laet || 10 s add Mue || 11 sq. conferreq; aut ratē ēratam q perit. qdū (per liquidum corr Scal, reliqua praeter initium desperatum sana esse videntur) | eūnt (· lineola del) || 13 hi cum || 14 duas partes: corr Mue e Serv. Dan. | illi om Serv., fort. recte || 15 aut trabes (uel trabes sunt cod. P) iuncti Serv., ex quo proxima suppl Mue (quamquam verba hinc ... dicuntur num Varronis sint dubium) | post verba ratis enim ... asseres quae fol. 13^r primum v. occupant cod. scriptura vacat usque ad fol. 13^r v. 25, ubi extat agrestis ab agro e. q. s.; in marg. add m. 1: hic deest | in exēplari | fol. ·I.

- 24 3. *** agrestis ab agro dictas apparet; 'inful(at)as hostias', quod velamenta his e lana quae adduntur, infulae: itaque tum, quod ad sepulc[h]rum ferunt frondem ac flores, addidit (*fr. tr. inc. inc. 220 sq. R.*): 'non lana[s] sed velatas frondenti[s] coma[s].'
- 25 'cornu(t)a taurum umbram iaci' (*fr. tr. inc. inc. 222 R.*). dicere 5 apparet cornutam a cornibus; cornua a curvatore dicta, quod pleraque curva.
- 26 'Musas quas memorant †nosce nos esse' (*Enn. Ann. 2 V.*). Camenarum priscum vocabulum ita natum ac scriptum est alibi; Carmenae ab eadem origine sunt declinatae. in multis verbis in quo[d] 10 antiqui dicebant S, postea dicunt R, ut in carmine Saliorum sunt haec (*frg. 1 p. 331, 3.4 p. 335, 7 p. 339, 20 p. 347, 26.27 p. 349 Maur.*): 'cozeulodorioso. omnia vero adpatula coemisse. ian cusianes duonus ceruses. dunus Ianusue uet pom melios eum recum' ***
- 27 . . . f(o)edesum foederum, plusima plurima, meliose[m] meliore[m], 15

1 sq. Cf. *GL. II 133, 22* (ager agri agrestis) | Cf. *Fest. Pauli 113, 1* (infulae sunt filamenta lanea quibus sacerdotes et hostiae templeaque velantur) et *81, 18*; *TG. s. infula* || 11 *Cf. Varro rer. div. V apud Macr. III 2, 8 et Serv. Dan. in Aen. IV 219*; *Fest. Pauli 264, 6* (R pro S [immo S pro R] littera saepe antiqui posuerunt, ut maiosibus, meliosibus, lasibus, fesiis); *Fest. 242*, 25*; *Quint. I 4, 13*; *GL. VI 7, 31*; *VII 13, 10. 23, 15. 69, 8. 73, 8*; *Pomponius in Dig. I 2, 2 § 26*; *Mart. Cap. III 245*; *Isid. I 27, 33* || 13 sq. *Ad (co)z(eul) cf. GL. VII 51, 5* (z . . . cum inveniatur in carmine Saliari) | *Ad adpatula, in quo Patulcium latere perspexit Bergkiius, cf. Macr. I 9, 15* (in sacris quoque invocamus . . . Ianum Patulcium et Clusivium); *Ovid. Fast. I 129 sq.* (modo namque Patulcius idem et modo sacrifico Clusivum ore vocor); *Serv. Dan. in Aen. VII 611* (alii Clusivium dicunt, alii Patulcium, quod patendarum portarum habeat potestatem); *Labeo apud Lyd. d. mens. IV 1 = 63, 14 W.* (*καλίσθαι . . . Πατολίσιον καὶ Κλοβόσιον οἰοεὶ θρησκόν*) | *Ad coemisse (cosmissae?) cf. ad 101, 2 sq.* | *Ad ian cus (ianeus?) cf. Fest. Pauli 103, 11* (ianeus ianitor); *ad duonus cf. Fest. Pauli 67, 1* (duonum bonum) et *TG. s. v.*; *ad (duonus) cerus es cf. Fest. Pauli 122, 5* (in carmine Saliari Cerus manus intellegitur creator bonus) | *Ad po(mmelios eum) Bergkiius rettulit Fest. 205*, 11* (pa pro parte [patre Valckenaer] et po pro potissimum [an: potissimo?]) positum est in Saliari carmine); *sed eodem pertinere possit corrupta glossa in eadem pagina iuxta alias ex eodem carmine exstans promerion(?)* || 15 *Cf. Fest. 205*, 17* (plisima [plusima Aug. ploisima Mue] plurima); *cf. ad 11* (meliosibus) et *TG. s. bonus (meliosa)*

1 appar&. Infulas hostiis: corr Mue (post agro dist v) || 2 adduntur Infule itaq; tū. qđ || 3 sq. addidit n̄ lanas. sed | del Ribbeck || 5 add Viet (cornuatam v) | taurū. Umbrā Iaci (iacit Scal) || 6 cornuatam apogr || 7 sq. curuam; Ac quas: corr Scal || 8 sqq. nosce(s) nos esse <Camenas> Jordan | Casmenarum Laet | post alibi dist Vahlen | Carmen(t)ae Mue || 10 eadem, a ex o | Inqđ || 13 Cozeulodorj eso. (non esc.) Omnia uō | harum reliquiarum emendatio nimis incerta certe a Varrone edendo aliena est: cf. test. || 14 dun; | pō melios eū recū. | post recū. alt. v. 31 pars scriptura vacat, item v. 4 qui secuntur, nisi quod in medio v. quarto erasa esse tria vel quattuor verba olim scripta a m. 1 (desunt X uersus in ex. vel simile quid qualia extant in apogr) testatur Groth; quode nil nec affirmare nec negare possumus || 15 sq. fedesū. fēderū. plusima. plurima. meliosē. meliorē. d̄senam. arenam. Janitos. Ianī|tor. Qua re ē

asenam arenam, ianitos ianitor. quare e[st] Casmena Carmena carmina carmen, R extrito Camena factum. ab eadem voce canite, pro quo in Saliari versu (*frg. 2 p. 332 Maur.*) scriptum est cante, hoc versu: 'divum empta cante, divum deo supplicante.' in carmine Priami 28
 5 (*fr. poet. l. p. 52 B.*) quod est: 'veteres Casmenas cascam rem volo profari' † et primum cascum significat vetus, secundo eius origo sabina, quae usque radices in oscam linguam egit. cascum vetus esse significat Ennius (*Ann. 24 V.²*) quod ait: 'quam prisce casci populi genere Latini.' eo magis Manilius (*fr. poet. R. p. 283 B.*) quod ait:
 10 'cascum duxisse cascam non mirabile est, quoniam cariosas conficiebat nuptias.' item ostendit Papini (*fr. poet. R. p. 274 B.*) epigrammation, quod in adolescentem fecerat Cascam: "ridiculum est, cum te cascam tua dicit amica, fili Potoni, sesquisenex puerum. † dicit pusum puellam pusam: sic fiet 'mutua[m] muli': nam vere pusus tu, tua amica senex."
 15 idem ostendit quod oppidum vocatur Casinum (hoc enim ab Sabinis 29 orti Samnites tenuerunt) et [nunc] nostri etiam nunc forum vetus appellant. item significa[n]t in Atellanis (*inc. nom. rel. VII R.*) aliquot Pappum senem, quod Osci casnar appellant.

1 Cf. Varro in *GL. VII 81, 11. 69, 8* (a Sabinis fasena dicitur); *TG. s. hasenam* || 2 *sqq.* Cf. *VI 75; Fest. 205^a, 14* (Casmenas dicebant pro Camenis); *Paul. 67, 9* (antiqui enim interserebant S litteram et dicebant cosmittere pro committere et Casmenae pro Camenae) et 43, 16 (Camenae musae a carminibus sunt dictae); *Macr. in somn. Scip. II 3, 4* (Musas . . . Etrusci . . . qui eas Camenas quasi canenas a canendo dixerunt); *TG. s. carmen (carminae[?] litterae)* || 4 Cf. *Macr. I 9, 14 sq.* (Saliorum quoque antiquissimis carminibus deorum deus canitur [scil. Ianus] . . . in sacris quoque invocamus . . . Ianum patrem . . . patrem quasi deorum deum); *Fest. Pauli 52, 12* (Ianus . . . cui primo supplicabant veluti parenti) || 7 *sq.* Cf. *Fest. Pauli 47, 11* (cascum antiquum); *Cic. Tusc. I 12, 27* (prisce illis quos cascos appellat Ennius); *Hieron. epist. 8 t. I 21 A Vall.*; *TG. s. v.* || 11 *GL. II 90, 2*: 'haec senex' . . . Pomponius [sic libri, nisi quod Pomponius P. Pompilius Hertz cum Bergkio coll. VII 93 et Non. 88, 7] in epigrammate quod M. Varro in libris qui sunt de lingua latina refert: 'tua amica senex' || 18 Cf. *Fest. Pauli 47, 12* (Casnar senex Oscorum lingua); *TG. s. v.*

1 Carmina || 2 carmen <et> Canal | canite., ~ supra e extincto || 4 Dium ēpta: divum patrem *Maurēnbr* duce *Bergk* | dō | suppl | cante.: supplicate *Grotefend* | post priami tertia fere v. et reliqua folii pars (tres v.) scriptura vacant: quae secuntur a fol. 14 aut alia m. aut eadem alio tempore scripsit (et atramentum differt et litterae minus nitidae sunt) || 5 Camenae Scal || 6 sq. profarj. & primū: profari(er) et Pri(a)mm Scal; an: profari' et 'Priamum <cascum>' e. q. s. ? | [secundo] Mue (certe et hoc suspectum et et primum) | sauina. | Inoscā (sic cum lineola) || 9 tenere Columna || 10 carioras: corr *Lachm* || 11 Po(m)pili *Bergk* (v. test.) || 12 fecerat: Cascā ridiculum || 13 sq. dicit: amici fili | potonis es. q. senex: corr *Turn* | puerū dicit pusū. puellā. pusā. | dic tu illam pusam *Turn*; dic rusum pusam (immo Pusam) *Bachrens* | mutuā mulinā. uere: corr *Pantagathus* | senex, n ex t vel a (lineola del et n s. scr.): senex <est> *Prisc* codd praeter P || 15 item apogr | ad casinum in marg Not. adscr. *librius* Casinensis || 16 & nunc (. casu ut vid) | secl *Sp.*; an: ut nostri e. q. s. ? || 18 ostji

- 30 apud Lucilium (1281 M.): 'quid tibi ego ambages †ambiū scribere coner?' profectum a verbo ambe, quod inest in ambitu et ambitioso.
- 31 apud Valerium Soranum (*fr. poet. R. p. 272 B.*): 'vetus adagio est, o Publi Scipio', quod verbum usque eo evanuit, ut graecum pro eo positum magis sit apertum: nam id est quod *παροιμίαν* vocant Graeci, ut est: 'auribus lupum teneo'; 'canis caninam non est.' adagio est littera commutata a<m>bagio, dicta ab eo quod ambit orationem, neque in aliqua una re consistit sola. <amb>agio dicta ut a<n>bustum, quo<d> circum ustum est, ut ambiegna bos apud augures (*Regell p. 17.*),¹⁰ quam circum aliae hostiae constituuntur.
- 32 cum tria sint coniuncta in origine verborum quae sint animadvertenda, a quo sit impositum et in quo et quid, s<a>epe non minus de tertio quam de primo dubitatur, ut in hoc, utrum primum una canis aut canes sit appellata: dicta enim apud veteres una canes. ita¹⁵ que Ennius scribit (*Ann. 528 V.²*): 'tantidem quasi feta canes sine dentibus latrat'.
- Lucilius (1221 M.): 'nequam et magnus homo, laniorum immanis canes ut.' impositio unius debuit esse canis, plurium canes; sed neque Ennius consuetudinem illam sequens reprehendendus nec²⁰ is qui nunc dicit 'canis canina<m> non est.' sed canes quod latratu[s] signum dant, ut signa canunt, canes appellatae, et quod ea voce in-
- 33 dicant noctu quae latent, latratus appellatus. sic dictum a quibusdam ut una canes, una trabes 'remis rostrata per altum' (*Enn. Ann. 616 V.²*).

2 Cf. V 22; *Serv. in Aen. I 342* (ambages id est circuitus); *TG. s. v.*; *GL. I 40, 1* (ambages *περίοδος*); *VII 179, 8* (quasi ambo actae, unde dicitur et ambire) || 4 Cf. *Fest. Pauli 12, 12* (adagia ad agendum apta); *Don. in Eun. III 1, 38* (adagiones qua(e a)d rem agent); *TG. s. v.* || 7 Cf. *Ter. Phorm. III 2, 21 ibique Don.*; *Aristaenet. epist. II 3* (τὸν λόγον τῶν ὥρων ἔχω); *Macar. 8, 44, al.*; *Hieron. lib. contra Ioh. Hieros. 6* | Cf. *Varro d. r. r. II 9, 9* (ibique Keil); *append. prov. 3, 55* (κίων κινὸς οὐχ ἄπτεται); *schol. in Iuv. XV 159 p. 557 Cramer* || 9 sq. Cf. *Fest. Pauli 5, 3* (ambustus circumustus); *TG. s. v.* | Cf. *Fest. Pauli 4, 16* (ambegni bos et verbix appellabantur, cum ad eorum utraque latera agni in sacrificium ducebantur); *Fulg. expos. serm. ant. 6*; *TG. s. amb(i)egnae*; v. *Kretzer de Rom. voc. pontif. 46*, *Wessner Comm. Ien. VI 2, 108* || 15 Cf. *GL. I 125, 19* (canes Lucilius I... pro canis) et 145, 19 || 22 Cf. V 99 || 23 Cf. § 103 || 24 sq. Cf. *GL. II 320, 15* (... 'haec trabs huius trabis'. vetustissimi tamen etiam

1 qđ (*sic cum ~*) | ābiū (*non ābui*): amborum *Marx* (Ambivi *Laet*) || 4 sq. soranū vet; ad agio ē ·O· p· Scipio· || 6 id est *Mue* | ΠάΡΟΙΜΙΑΝ· || 8 add *Turn* | ābit || 9 re^a c̄sisitit (^ add ne recon- iungatur) | ·āgio: suppl. *Sp.* | adustū || 10 ābiegna: ambegna *Turn* (v. test.) || 11 hostie ex hosteē || 13 ·Sepe || 15 sic || 16 sq. scribit tantidē· Quasi feta || 18 sq. immanes canes· Ut impositio || 21 add *Laet* || 22 signa dant, ut 'signa canunt' (ex *Ennio* ut putat: cf. *Verg. Aen. X 310*) *Scal* | appellate, ē inter scribendum ex a (imperfecta, nequaquam a ex e) || 24 trabes <(trabes)> remis *Columna*

Ennius (*fr. trag. 205 sq. R.*): 'utinam ne in nemore Pelio securibus c(a)esa accidisset abiecta ad terram trabes', cuius verbi singularis casus rectus correptus ac facta trabs.

in Medo (*Pac. 232 R.*): 'c(a)elitum camilla, expectata advenis: 34
5 salve, (h)ospita.' camilla(m) qui glos(s)emata interpretati (*Funai. p. 112*) dixerunt administram; addi oportet, in his quae occultiora: itaque dicitur nuptiis [s]camillus qui cum[m]erum fert, in quo quid sit, in ministerio plerique extrinsecus ne(s)ciunt. hinc Casmil[l]us nominatur Samothrece(s) mysteris diis quidam amminister diis magnis.
10 verbum esse graecum arbitror, quod apud Callimachum in poematibus (*frgm. 409 Schm.*) eius inveni.

apud En(n)i(u)m (*Sat. 65 V.?*): 'subulo quondam marinas propter 35
astabat plagas'. subulo dictus, quod ita dicunt tibicines Tusci: quocirca radices eius in Etr(ur)ia, non Latio qu(a)erundae.

15 'versibus quo(s) olim Fauni [et] vatesque canebant' (*Enn. 36 Ann. 214 V.?*). Fauni dei Latinorum, ita ut et Faunus et Fauna sit;

trabs pro trabs proferebant. Ennius in *Medea e. q. s.*; *Serv. in Georg. II 121* (Seres posuit pro Ser, sicut trabs pro trabs); *TG. s. trabs*

4 sqq. Cf. *Fest. Pauli 43, 13* (camillus proprie appellatur puer ingenuus). 50, 7 (cumerum vas nuptiale e. q. s.). 63, 11 (cumeram vocabant antiqui vas quoddam quod opertum in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis utensilia, quod et camillum dicebant, eo quod sacrorum ministrum κάμιλον appellabant). 93, 2; *Serv. in Aen. XI 558* (ministros enim et ministras inpueres camillos et camillas in sacris vocabant, unde et Mercurius Etrusca lingua Camillus dicitur, quasi minister deorum); *Statius Tullianus de vocab. rer. I apud Serv. Dan. in Aen. XI 543 et Macr. III 8, 6 sq.* (ait dixisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium, quo vocabulo significant praeministrum deorum . . . nam et Pacuvius cum de *Medea* loqueretur 'caelitum . . . hospita' e. q. s.); *Iuba apud Plut. Num. VII s. f.* (τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερεὶ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον ὡς καὶ τὸν Ἑμῆν οὕτω ἐνιοὶ τῶν Ἑλλήνων Καμίλον ἀπὸ τῆς διακονίης προσηγόρευον); *Dionysiodorus apud schol. in Ap. Rh. I 917; Dionys. Hal. II 22; GL. VII 543, 27 (unde apud Serv. in Buc. VIII 78 corr.: haec cam[ar]illa eius quam Graeci συμμύστην dicunt); TG. s. v. || 8 Cf. schol. Lycophr. 162 (Καμίλος ὁ Ἑμῆς ἐν Τυρρηνίᾳ) || 12 sq. Cf. Fest. 309*, 2* (subulo Tusce tibicen dicitur; itaque Ennius e. q. s.); *TG. s. v. || 15 sqq. Cf. additam. ad Serv. in Georg. I 11: Varro ad Ciceronem ita ait <Fauni> dii Latinorum, ita ut <et> Faunus et Fauna sit. † per ex [par: eos Vahlen, eos cum Thilone] versibus quos vocant Saturnios in silvestribus locis solitos fari futura atque inde Faunos dictos); *Fest. 325*, 10* (versus quoque antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur); *ex Varrone et Festo pendet scriptor de orig. gent. R. 4, 5; schol. Bern. in Ecl. VI p. 792 Hag.* (fauni a fando dicti); *adde quae ad 75, 9 et 10 allata sunt**

1 ut Ināne In | polio || 2 accidisset, a ex sa (*lineola del*) || 3 recte: corr Sciop | correctus: corr Laet || 4 Celj tū || 5 ospita camilla q: corr Mue || 7 qcū merū: corr Turn || 8 nectunc. (non nectunt): corr Turn | casmillus (non casmilus) || 9 misteris (non misteris) | ādminister || 12 enī: corr Laet || 13 sq. astabat aqas: corr ex Festo || 14 sq. In etria | querunda e uersib; : corr. Viet | add Ald | fauni & vates que (et del Laet cum Cic. de div. I 114) || 16 ut Faunus Laet c. Serv. Dan.

hos versibus quos vocant Saturnios in silvestribus locis traditum est solitos fari, <a> quo fando Faunos dictos. antiquos poetas vates appellabant a versibus viendis, ut <de> poematis (*Funai. p. 213*) cum scribam ostendam.

- 37 'corpore tartarino prognata Paluda virago' (*Enn. Ann. 521 V.²*). 5
tartarino dictu(m) a Tartaro. Plato in *III (Phaed. 112)* de fluminibus apud inferos quae sint in his unum Tartarum appellat: quare Tartari origo graeca. Paluda a paludamentis. haec insignia atque ornamenta militaria: ideo ad bellum cum exit imperator ac lictores mutarunt vestem et signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci; quae 10 propter quod conspiciuntur qui ea habent ac fiunt palam, paludamenta dicta.
- 38 Plautus (*frgm. fab. inc. 1*): 'Epeum fumificum qui legioni nostrae habet coctum cibum.' Epeum fumificum, cocum, ab Epeo illo qui dicitur ad Troiam fecisse equum Troianum et Argivis cibum curasse. 15
- 39 apud N<a>evium (*fr. poet. R. p. 51 B.*): 'atque prius pariet lucusta[m] lucam bovem'. luca bos elephans; cur ita sit dicta, duobus modis inveni scriptum. nam et in Corneli commentario (*cf. V 150*) erat ab Libycis Lucas, et in Virgilio (*Funai. p. 106*) ab Lucanis Lucas; ab eo quod nostri, cum maximam quadripedem quam ipsi haberent 20 vocarent bovem et in Lucanis Pyrr(h)i bello primum vidissent apud hostis elephantos †idem non item quadripedes cornutas (nam quos dentes multi dicunt sunt cornua), Lucanam bovem quod putabant,
- 40 Lucam bovem appellasse. si ab Libya dictae essent Lucae, fortasse

3 Cf. VI 52; *frgm. 70 W.*; *Serv. Dan. in Aen. III 443* (uates a vi mentis appellatos Varro auctor est) = *Isid. VIII 7, 3* (ubi additur vel a viendis carminibus, id est flectendis [plectendis?], hoc est modulandis) et VII 12, 15; *schol. Bern. app. II buc. 9, 34*; *TG. s. v.* || 5 sq. Cf. *Fest. 359^b, 25* (Tartarino cum dicit Ennius horrendo et terribili Verrius vult accipi, qui locus est apud inferos); *Serv. in Aen. VI 127* (inferos in quibus esse dicitur Tartarus). 295. 577 (= *Isid. XIV 9, 8* et *Lact. Plac. in Stat. Ach. I 134*). VII 514; *TG. s. v.* || 8 sq. Cf. *Fest. 253^a, 2* (paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici); *Non. 538, 33*; *Isid. XIX 24, 9* (dictum, ut quibusdam videtur, quod eo indutus palam faceret imperator bellum futurum); *Lyd. de mag. II 4* = 58, 13 W.; *GL. II 441, 26* (a paludamento paludatus); *TG. s. paludamentum* || 14 Cf. *Fest. Pauli 82, 12* || 17 sqq. Cf. *Plin. VIII 16* (elephantos Italia primum vidit Pyrris regis bello et boves Lucas appellavit in Lucanis visos); *Lucr. V 1302*; *Isid. XII 2, 15*; *TG. s. v.*

2 fari <futura> Mue ex *Serv. Dan.* | antiqui Canal || 3 viendis bis scr., sed alt. lineola del | suppl. Sp. ex VI 52 || 4 sq. offendā corpore: corr Laet || 6 dicta: corr Laet || 13 legioni (. casu ut vid) || 15 troiā ex traiā c. ras | argjuis, r ex p || 16 at quē || 17 elefans || 19 libicis | Vergilii Laet || 22 elephantos | Idē. n Itē: id est [non item] v; an: item non item fuit oxymoron? || 24 appellasse<nt> apogr (nisi anacoluthon tolerandum) | libia

an pantherae quoque et leones non Africae bestiae dicerentur, sed
Lucae; neque ursi potius Lucani quam Luci. quare e[r]go arbitror
potius lucas ab luce, quod longe relucebant propter inauratos regios
clupeos, quibus eorum tum ornatae erant turres.

5 apud Ennium (*Ann.* 207 V.²): 'orator sine pace redit regique 41
refert rem.' orator dictus ab oratione: qui enim verba [orationum]
haberet publice adversus eum quo legabatur, ab oratione orator dic-
tus; cum res † maiore ratione, legebantur potissimum qui causam
commodiss(im)e orare poterant. itaque Ennius (*Ann.* 582 V.²) ait:
10 'oratores doctiloqui.'

apud Ennium (*Ann.* 119 V.²): 'olli respondit suavis sonus Eg(e)riai.' 42
olli valet dictum illi ab olla et ollo, quod alterum comitiis cum reci-
tatur a praecone dicitur 'olla centuria', non illa; alterum apparet in
funeribus indictivis, quo dicitur 'ollus leto datus est', quod Graecus
15 dicit λήθη, id est oblivioni.

apud Ennium (*Ann.* 120 V.²): 'mensas constituit idemque ancilia.' 43
dicta ab ambecisu, quod ea arma ab utraque parte ut T(h)racum incisa.
'libaque fictores Argeos et tutulatos' (*Enn. Ann.* 121 V.²). liba, quod 44
libandi causa fiunt. fictores dicti a fingendis libis. Argei ab Argis; Argei
20 fiunt e scirpeis, simulacra hominum XXVII; ea quotannis de ponte sub-

2 Cf. *GL.* II 78, 17 (lux lucis, lucanus, ex quo compositum fit antelucanus);
TG. s. lucanum (lucem diem) || 6 sq. Cf. ad VI 76; *Non.* 360, 18 (oratores legatos).
361, 2; *TG.* s. orator et oro || 12 Cf. *Fest. Pauli* 19, 3 (ab oloes dicebant pro ab
illis; antiqui enim litteram non geminabant) et 196, 6; *Serv. in Aen.* XI 236
(olli illi secundum Ennium). I 254. IV 105. V 10; *GL.* I 193, 7. 265, 18; II
25, 22; IV 562, 25 adn.; V 390, 18; VI 9, 19 (v. adn.). 452, 11; *TG.* s. v. ||
13 Cf. *Fest.* 254^a, 34 (praeco qui in funeris ... † illius Quiris leto datus) || 14 sq. Cf.
Fest. Pauli 115, 9 (letum ab oblivione quam Graeci λήθην vocant dictum) ||
17 Cf. VII 30; *Fest. Pauli* 131, 7 (ancile id est scutum breve, quod ideo sic est
appellatum, quia ex utroque latere erat recisum) et 20, 3 (ancaesa dicta sunt ab
antiquis vasa quae caelata appellamus, quod circumcaedendo talia fiunt); *Serv. in Aen.*
VII 125 (565). 188. VIII 664 (ancile autem dicitur aut quasi undique circumcisum
e. q. s.); *Iuba* apud *Plut. Num.* XIII (ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα· κύκλος γὰρ
ὄν ἐστιν ... ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει e. q. s.); *Ovid. Fast.* III 377 (ancile vocat quod
ab omni parte recisumst e. q. s.); *Non.* 554, 6; *comm. Luc.* IX 477; *Isid. XVIII*
12, 3; *TG.* s. v. || 18 Cf. V 106; *TG.* s. libus (σπονδίτης) et libo (liba σπον-
δαί) || 19 sq. Cf. V 45 sqq.; *Fest. Pauli* 15, 12 (Argeos vocabant scirpeas effigies
quae per virgines Vestales annis singulis iaciebantur in Tiberim); *Fest.* 334^a,
16 sqq.; *Dionys.* I 38; *Plut. Qu. Rom.* 32; *Ovid. Fast.* V 621 sq. (priscorum virgo
simulacra virorum mittere roboreo scirpea ponte solet e. q. s.); *TG.* s. v.

4 tumor nate: *corr Bent* || 6 secl *Sciop* || 7 legebatur: *corr Scal* || 8 maior
erat *Turn*, cui addendum velut <act>ioni vel <ad act>ione<m> || 9 cōmodisse ||
11 egria J.: *corr Vict* || 14 leto || 15 ΑΕΤΕ || 16 sq. idēq; ancilia dicta. (ancilia
bis v) || 17 sq. Incisa. Saliba que: *corr Vict* || 18 tutulatos liba. qđ || 20 XXUIJ.
quot annis

- licio a sacerdotibus publice deici solent in Tiberim. tutulati dicti hi, qui in sacris in capitibus habere solent ut metam; id tutulus appellatus ab eo quod matres familias crines convolutos ad verticem capitis quos habent vit<ta> velatos dicebantur tutuli, sive ab eo quod id tuendi causa capilli fiebat, sive ab eo quod altissimum in urbe quod est, 5
45 arcs, tutissimum vocatur. eundem Pompilium ait (*Enn. Ann. 122 sqq. V.²*) fecisse flamines, qui cum omnes sunt a singulis deis cognominati, in quibusdam apparent *ἔρνυα*, ut cur sit Martialis et Quirinalis; sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, ut in his qui sunt versibus plerique: 'Voturnalem, Palatualet, Furinalet, Floralemtuē 10 Falacrem et Pomonalem fecit hic idem', quae oscura sunt; eorum origo Voturnus, diva Palatua, Furrina, Flora, Falacer pater, Pomo-
[rum]na[m].
- 46 apud Ennium. (*Ann. 459 V.²*): 'iam cata signa fer[a]e sonitum dare voce parabant.' cata acuta: hoc enim verbo dicunt Sabini: quare 15
(*Enn. Ann. 331 V.²*) 'catus <A>elius Sextus' non, ut aiunt (*Funai. p. 115*), sapiens, sed acutus, et quod est (*Enn. Ann. 529 V.²*): 'tunc c<o>epit memorare simul cata dicta', accipienda acuta dicta.
- 47 apud Lucilium (938 M.): 'quod thynno capto cobium excludunt foras' et (54 M.): 'occidunt, Lupe, saperd<a>e te et iura siluri' 20
et (1304 M.): 'sumere te atque amian' piscium nomina sunt eorum-que in Graecia origo.

1 sqq. Cf. *Fest. 355^a, 29* (tutulum vocari aiunt flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus et exstructum in altitudinem . . . Ennius 'libaque fictores argaeos et <tutulatos>'); *Suet. apud Serv. Dan. in Aen. II 683* (tutulum pileum lanatum metae figura[e]); *TG. s. v.* (est amicta a tutando); *Fulg. exp. s. a. 14*; v. *Wessner Comm. Ien. VI 2, 114* || 8 Cf. *V 84* || 10 Cf. *VI 21*; *Fest. Pauli 379, 2* (Voturnalem); 245^a, 12 (Palatualis flamen e. q. s.); *V 84. VI 19* (Furrinalis) || 11 Cf. *V 84* (Falacer); *Fest. 154^b, 29* (minimi habetur Pomonalis e. q. s.) || 15 Cf. *ad 31, 7 sqq.*; *Plin. VII 118* (sapientia, ob id Cati . . . apud Romanos cognominati); *Cic. d. or. I 198 et de rep. I 30*; *Plut. Cat. mai. I* ('Ποματοὶ γὰρ τὸν ἔρνερον καὶ τὸν ὀνομαζόμενον'); *Don. in Andr. V 2, 14*; *Non. 92, 20* (catus pro sapiente); *Serv. in Aen. I 423*; *Augustin. de Genesi 467, 4*; *d. c. d. IV 21*; *Isid. XII 2, 38. diff. 296*; *TG. s. v.* || 19 Cf. *Isid. XII 6, 14* (thynni nomen graecum habent); *TG. s. v.* | Cf. *TG. s. gobio* || 20 Cf. *Fest. 325^b, 7 cum Paulo 324, 5* (saperda genus pessimi piscis); *schol. in Pers. V 154*; *TG. s. silurus* || 21 Cf. *Fest. Pauli 21, 9* (amian genus piscis); *Plin. IX 49*; *Athen. VII 277 sq.*

1 duci: corr *Rhol* | Tutulati ex tj. Tutulati m. 2 ut vid (tj lineolis del et v s. i scr.) | hi. q || 2 tjtulus (v m. 2 ut vid) || 3 convolutos (. casu ut vid) || 4 utj: corr *Mue praeunte uittis Popma* (v. test.) | uelatas': corr *Laet* || 6 ares (i. e. arcs; arx v) || 8 ερυνλ. | sit. | s (= sunt) s. v. m. 1 || 10 Furrinalem *Mue* | floralē. q: corr *Mue* || 11 fecit hic idē que || 12 sqq. pomoτ. Nā apud: corr *Turn* || 14 ferē: corr *Laet* || 15 sauiui || 17 acutus in fine v. c. obscuriore ut vid syllabae tus compendio || 18 memorari: corr *Scal* || 19 qdē. Thynno (qui L. Mueller) | coriū: corr *Mue* || 20 foras & occidunt. lupes || ap de te &: corr *Turn* || 21 & sumere. te

apud Ennium (*Ann. 9 V.*²): '† quaeque in corpore cau[s]a c(a)e- 48
ruleo † cēlo cortina receptat.' cava cortina dicta, quod est inter terram
et caelum ad similitudinem cortinae Apollinis; ea a corde, quod inde
sortes primae existimatae.

5 apud Ennium (*fr. tr. 385 R.*): 'quin inde invitis sumpserint per- 49
duellibus.' perduelles dicuntur hostes; ut perfecit sic perduellum, et
duellum, id postea bellum; ab eadem causa facta Duell[i]ona Bellona.

apud Plautum (*Amph. 275*): 'neque iugula, neque vesperugo, ne- 50
que vergiliae occidunt.' iugula signum, quod Accius (693 R.) appellat
10 Oriona, cum ait: 'citius Orion patefit.' huius signi caput dicitur ex
tribus stellis, quas infra duae clarae, quas appellant umeros; inter
quas quod videtur iugulum, Iugula dicta. vesperugo stella quae
vespere oritur, a quo eam Opillus scribit vesperum: itaque † dicitur
alterum 'vesper adest', quem Graeci dicunt † di ἑσπέριον.

15 N(a)evius (*fr. poet. R. p. 45 B.*): 'patrem suum supremum optu- 51
mum appellat.' supremum ab superrumo dictum: itaque duodecim
tabulis (*I 9 Sch.*) dicunt: 'solis occasu diei suprema tempestas esto.'
libri augurum (*Regell p. 16*) pro tempestate tempestutem dicunt supre-
mum augurii tempus.

3 Cf. Serv. in *Aen. III 92* (cortina . . . quia cor illic vatis tenetur: ubi
Serv. Dan. alii cortinam quasi ortinam tradunt, quod inde vox oriator) et *VI 347*
(quod cor teneat); *TG. s. v.* || 6 sq. Cf. ad p. 5, 1 sqq. | Cf. *V 73 ibique adm.*;
Cic. or. 153 (hominum etiam nomina contrahebant, quo essent aptiora: nam
ut duellum bellum et dvis bis, sic Duellium eum qui Poenos classe devicit Bel-
lium nominaverunt e. q. s.); *Quint. I 4, 15*; *Fest. Pauli 66, 17* (duellum bellum,
videlicet quod duabus partibus de victoria contententibus dimicatur. inde et
perduellio qui pertinaciter retinet bellum); *GL. I 211, 18* (perduellio[nem] per-
quam duellio et <perduellis> plus quam hostis); *III 497, 7* (duellum antiqui
dicebant pro bellum, ex quo perduellio); *Ovid. Fast. VI 201* (hac sacra die
Tusco Bellona duello dicitur et Latio prospera semper adest); *TG. s. duellum*,
duellio, duellis, perduellio, perduellis, perduellium, Duellona; *Pseudacr. in Hor. ep.*
I 2, 7 (duello bello; et dictum duellum, quod inter duas partes geratur) || 8 sqq. Cf.
Fest. Pauli 104, 4 (iugula stella Orion, quod amplior sit ceteris, quasi nux iuglandis);
comm. in Arat. rel. p. 246 rec. int. 5 Maass (hunc Latini iugulam vocant); *schol.*
in Germ. 93, 20. 163, 1. 11 B. (quem Orion appellarunt . . . hic latine iugula ap-
pellatur); *Isid. III 71, 10 sq.* = anon. de computo c. 142; *TG. s. v.* || 12 Cf. ad
VI 6 || 16 Cf. ad *VI 5*

1 causa. || 2 Cēlo (C ex s inter scribendum) orta nare ceptat. | quae cava corpore
caeruleo cortina receptat Mue, cava et cortina receptat cum Turn || 3 .ea. acorde ||
6 sic ex fic | cum nec sic perduellum (perduellis Sp.) ferri possit nec recte et
duellum adplicetur nec ab eadem causa habeat quo referatur, desideres velut sic
perduell(is qui pertinaciter ret)inet duellum (v. test.), id postea bellum (an =
καλόν? v. test.) e. q. s. || 7 duelljona || 8 Neq; iugula: nec iugulae Plautus || 10 pal-
lescit Buecheler || 11 quas Infra. duę clare quas || 14 sq. quę gŕci (sic, non greci ut
solutum) dicunt DI ECITEPION.; an: alterum 'vesper' <ut (Catull. c. LXII 1)
'vesper' adest, quem Graeci dicunt [di<unt>] ἑσπέριον? || 15 sqq. Ne uius.
Supmū. et supmū et supma et .Supmū || 16 <in> XII Laet || 17 tabulae Sciop
an: dicitur? | sol occasus (del diei) Turn (v. test.)

- 52 in Cornicula (*fr. II*): 'qui regi latrocinatus decem annos Demetrio.' latrones dicti ab latere, qui circum latera erant regi atque ad latera habebant ferrum, quos postea a stipatione stipatores appellarunt, et qui conducebantur: ea enim merces graece dicitur *λάτρον*. ab eo veteres poetae nonnunquam milites appellant latrones (*ut Plaut. Mil. 76*)⁵
 * * * quod item ut milites <sunt> cum ferro, aut quod latent ad insidias faciendas.
- 53 apud N<a>evium (*fr. com. 120 R.*): 'risi egomet mecum cassabundum ire ebrium.' cassabundum a cadendo. idem (*fr. trag. 54 R.*): 'diabathra in pe[eu]dibus habebat, erat amictus epicroco.' utrumque¹⁰ vocabulum graecum.
- 54 in Men<a>echmis (797): 'inter ancillas sedere iubeas, lanam carere.' idem hoc est verbum in Cemetria N<a>evii (*fr. com. 35¹ R.*). carere a carendo, quod eam tum purgant ac deducunt, ut careat spurcitia; ex quo carminari dicitur tum lana, cum ex ea carunt quod in ea h<a>eret¹⁵ neque est lana, quae in Romulo N<a>evius (*fr. trag. praet. I R.*) appellat asta ab Oscis.

1 Cf. *Non. 134, 29* (latrocinari militare mercede. Plautus Cornicularia 'latrocinatus annos decem Demetrio') || 2 *sqq. Serv. Dan. in Aen. XII 7*: latronis insidiatoris a latendo; sed modo venatoris. et est Graecum: nam *λατρεῖν* dicunt obsequi et servire mercede, unde latrones vocantur conducti milites . . . sic etiam dicti qui circa vias sunt, quod ut milites sunt cum ferro aut quod latent ad insidias faciendas . . . Varro tamen dicit hoc nomen posse habere etiam Latinam etymologiam, ut latrones dicti sint quasi laterones, quod circa latera regum sunt, quos nunc satellites vocant: una tamen est significatio licet in diversa etymologia. Plautus in Pyrgopolinice aperte ostendit quid sint latrones dicens: 'rex me Seleucus misit ad conducendos latrones' (*ubi F.*: nam rex me Seleucus opere oravit maximo, ut ei adconducerem latrones et conscriberem); idem in Bacchidibus exsecutus est militem latronem dicens: suam qui auro vitam venditat; cf. *Fest. Pauli 118, 6* (latrones antiqui eos dicebant, qui conducti militabant, *ἀπὸ τῆς λατρείας*. at nunc viarum obsessores dicuntur, quod a latere adoriuntur vel quod latenter insidiantur); *Fest. 314^a, 3 cum Paulo 315, 1* (stipatores appel<lantur> corporis custodes, quos antiqui latrones vocabant i. mer<cenarios qui cu>m ferro ve<lut> stipati circumdant regum corpora) et 351^a, 30 (stipatores ait dictos a stipe, quam mercedis nomine accipiant custodes cuiusque corporis); *TG. s. latro et stipator; Isid. X 160* (latro insector est viarum a latendo dictus. Aelius autem 'latro est' inquit 'latero ab latere insidiator viae'); *GL. II 121, 17* (a latendo latro); v. Goetz 'Berl. phil. Wochenschr.' 1886 p. 782; *Kriegshammer 79, 88* || 9 Cf. *Fest. Pauli 48, 4* (cassabundus crebro cadens); *TG. s. v.* || 10 Cf. *Fest. Pauli 74, 9* (diabathra genus solearum Graecanicarum); *TG. s. diab[r]atra* | Cf. *Fest. Pauli 82, 13* (epicrocum genus amicali croco tinctum, tenue et pellucidum); *TG. s. v.* || 13 *sqq. Cf. TG. s. carrio et carmino; Isid. I 39, 4* (carptim . . unde hodie lanam quam purgantes discerpunt carminare dicimus)

3 stipateres || 4 CATPON.: *corr Vict* || 6 *lac sign Sp. (v. test.)* | addidimus e Servio || 8 neuui. || 10 dyabathra | *del Rhol* | epycroco. || 12 *Int, t ex d inter scribendum* || 13 *Commotria Turn*; an: Demetria? | neuui. || 15 carent: *corr Neu-kirch* | her&. || 16 quam *Ald* || 17 *asta*

in Persa (89): 'iam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.' 55
congerro a gerra; hoc graecum est et in latina cratis.

in Men(a)echmis (183): 'idem istuc aliis ascriptivis fieri ad le- 56
gionem solet.' ascriptivi dicti, quod olim ascribebantur inermes arma-
tis militibus qui succederent, si quis eorum deperisset.

in Trinummo (455 sq.): 'nam illum tibi <ferentarium esse ami- 57
cum inventum intellego>.' ferentarium a ferendo, id est inane ac sine
fructu; aut quod ferentarii equites hi dicti qui ea modo habebant
arma quae ferrentur, ut iaculum. huiusmodi equites pictos vidi in
10 <A>esculapii <a>ede vetere et ferentarios ascriptos.

in Frivolaria (fr. IV): 'ubi rorarii estis? adsunt. ubi sunt accensi? 58
ecce.' rorarii dicti ab rore qui bellum committebant, ideo quod ante
rorat quam pluit. accensos ministratores Cato (p. 81, 14 Jord.) esse
scribit; potest id ab arbitrio: nam †inde ad arbitrium eius cuius
15 minister.

2 Cf. Fest. Pauli 40, 6 (c<ong>errones [vel gerrones: cf. GL. II 193, 1 gerro
ὀνδακνός, ἀπὸ τοῦ γέρον] leves et inepti, a cratibus dicti, quod Siculi adversus
Athenienses cratibus pro scutis sunt usi, quas Graeci γέρας appellant) et 94, 4;
Fest. 297^b, 29; Non. 118, 24; v. Wessner Comm. Ien. VI 100, 1. 125; GL. I 33, 14.
549, 13; TG. s. gerrae et congerro; Hesych. s. γέρα || 4 Cf. Varro d. vita p. R.
ap. Non. 520, 7 (i quide(m) ascriptivi[s], cum erant attributi decurionibus et
centurionibus, qui eorum habent numerum, accensi vocabantur. eosdem etiam
quidam vocabant ferentarios, qui depugnabant fundis et lapidibus, his armis
quae ferrentur, non quae tenerentur); Fest. Pauli 14, 13 (adscripticii veluti quidam
scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adscribebantur. hos et accensos
dicebant, quod ad legionum censum essent adscripti. quidam velatos, quia vestiti
inermes sequerentur exercitum. nonnulli ferentarios, quod fundis lapidibusque
proeliaturi ea modo ferrent quae in hostes iacerent. alii rorarios, quod id genus
hominum antequam acies coirent in modum rorantis tempestatis dimicaret); Non.
57, 7; Kriegshammer 114 || 7 Cf. ad 4; Fest. Pauli 85, 7 (ferentarii auxiliares in
bello, a ferendo auxilio dicti vel quia fundis et lapidibus pugnabant, quae tela
feruntur, non tenentur, ita appellati). 93, 14. 369, 5; Lyd. de mag. I 46 = 49, 4 W.;
Veget. II 15, 17; Non. 554, 23; TG. s. v. || 12 Cf. ad 4; Varro d. vita p. R. ap.
Non. 553, 6 (rorarii appellati quod imbribus fere primum rorare incipit); Liv.
VIII 8, 8; Fest. Pauli 264, 8 (qui levi armatura primi proelium committebant,
quod, ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi ante gravem armaturam quod
prodebant rorarii dicti); Non. 552, 30 || 13 Cf. ad 4; Varro rer. hum. XX ap.
Nonium 59, 2 (ut consules ac praetores qui secuntur in castra accensi dicti, quod
ad necessarias res saepius acciantur velut accensiti); Non. 59, 1 (genus militiae
est administrantibus proximum ... quos nunc dicimus, deputati); Fest. Pauli
18, 6; TG. s. v.

1 pol ille c. spat. 2 litt. || 2 hic: corr Sp., Groth | gratis || 3 menechmis
Idē. Istuc || 6 sq. illū libi ferentariū. a ferendo. (aferendo nequaquam bis scr.)
idē: suppl Sp. et mox ferendo id <quod non> est, ubi exspectes ferendo <auxilio
(v. test.)> alias a ferendo> id <quod> est | inane(m) v || 8 qđ ex qđ || 11 sq.
rorani et Rorani: corr Rhol | an s̄ m. 1: !ān s̄. m. 2: corr Groth | ! post accensi
add m. 2 || 13 plustj | adensos ex acensos m. 2 || 14 an: <ab censione id est>
ab arbitrio? cf. V 81 et Non. 519, 23. 31 | de †inde cf. adn.

- 59 Pacuvius (381 R.): 'cum deum triportenta * * *.' * * *
- 60 in Mercatore (619): 'non tibi [in Mercatore non tibi] istuc magis dividiaest quam mihi hodie fuit.' († eadem hoc est in Corollaria N(a)evius [fr. com. IX R.]). dividia ab dividendo dicta, quod divisio distractio est doloris: itaque idem in Curculione ait (236 sq.): 'sed 5 quid tibi est? lien enecat, renes dolent, pulmones distrahuntur.'
- 61 in Pagone (fr. Plaut. 101): 'honus syncerasto peri(i)t, pernis, glandio.' syncerastum est omne [m]edulium antiquo vocabulo graeco.
- 62 in Parasito pigro (ibid. 108): 'domum ire c(o)epi tramite dextra via'. trames a transverso dictus. 10
- 63 in Fugitivis (ibid. 90): '† agerge specta, vide vivices quantas. — iam inspexi † quidem esset.' vivices † alii excitatum verberibus corpus.
- 64 in Cistellaria (405): 'non quasi nunc haec sunt hic limaces, lividae.' limax ab limo, quod ibi vivit. (ibid. 407) 'diobolares, sc(ho)enicolae, miraculae.' diobolares [s]a binis obolis. sch(o)enicolae ab 15 sch(o)eno, nugatorio unguento. miraculae a miris, id est monstris; a quo Accius ait (frg. p. R. p. 271 B.): 'personas distortis oribus deformis miriones.'
- 65 ibidem (fr. Plaut. 100): 'scrattae, scrup[i]pedae, s(t)rittabillae, tantulae.' ab excreando scrattiae sic(e)as significat. scruppedam Aurelius 20

4 sq. Cf. Fest. Pauli 70, 15 (dividiam discordiam); Non. 96, 22. 101, 19; v. Wessner Comm. Ien. VI 97, 6. 120; TG. s. v. || 8 Cf. TG. s. caldativa || 10 Cf. additam. ad Serv. in Georg. I 108 (tramites autem sunt convalles quae de lateribus utrimque perviae limitant montes e. q. s.); Isid. XV 16, 10; TG. s. v. || 12 Cf. Fest. Pauli 369, 22 (vibices plagae verberum in corpore humano, dictae quod vi fiunt); Non. 187, 24 (plagarum vulnera); GL. II 167, 5 (vibix μάλωψ) = VII 193, 2; TG. s. v. || 14 Cf. Fest. Pauli 116, 8 (limaces cocleae a limo appellatae); Isid. XII 5, 7; TG. s. v. || 15 Cf. Fest. Pauli 74, 6 (diobolares meretrices dicuntur quae duobus obolis ducuntur); TG. s. v.; v. Wessner Comm. Ien. VI 96, 13. 119 | Cf. Fest. 329^b, 32 cum Paulo 328, 8 (schoeniculas app(ellat mere)trículas Plautus propter usum un(guenti schoeni), quod est pessimi generis e. q. s.) || 16 sqq. Cf. Fest. Pauli 123, 5 (miracula . . . antiqui in rebus turpibus utebantur); TG. s. mirionem || 20 Cf. Gell. III 3, 6; Fest. 333^a, 29 (scraptae dicebantur nugatoriae ac despicendae mulieres, ut ait † unus ab his quae scr[a]jea idem appellabant, id

1 lac sign Scal || 2 secl Sp. || 3 diuidia ē: corr Aug ex Plauto | an: eadem <vi usus> hoc est? v. adn. || 4 .Nevius || 6 .ljene negat || 7 sincerasto | add Sp. | gladios. 1 ex r: corr Pius || 8 si ncerastū | meduliū || 9 cepitramite || 10 Tramis || 11 age age Scal; age ergo Sp. | spectari de vivices (ui lineola separ. m. 2) | <B. > Iam Winter || 12 qā e&: quid (sic v) est Scal | .dlii: a ui Canal (v. test.) | exceratum Leo ad Plaut., recte ut vid || 14 .Diouolares: corr Ald | add Turn || 15 diouolares sabini sobolis | schenicolas, as ex is m. 2: corr. Turn || 16 nungento: corr Ald || 17 personas . . . miriones dist Turn | distortas: corr Madvig || 19 Scraties ruppeides rittabille (scraptae et scrattiae Fest., similiter Non.: scrattae corr ex Gellio; scrupedae stritiuille Gell.; (s)crupede strictibile Non.: scruppedae Sk. duce Mue) | sordidae Gell. (et Non.) || 20 screando v | scraties. | sic assignificat: corr Sp. duce Turn (siccam significat) | Scruppidā

(*Funai. p. 91*) scribit ab scauripeda; Iuuentius comicus (*fr. V R.*) dicebat a vermiculo piloso, qui solet esse in fronde cum multis pedibus; Valerius (*fr. poet. R. p. 273 B.*) a pede ac scrup^{ea}. ex eo Acci positum †curiosa: itaque est in Melanippa (430. 431 *R.*): 'reicis abste religionem, scrup[p]eam im-
5 ponas.' strittabillas a strettillando; strittare ab eo qui sistit <a>egre.

in Astraba (*fr. II v. 11*): 'acsitios<a>e annonam caram e vili con- 66
ciunt viris.' ideo in Sitellitergo (*fr. Plaut. 116 sq.*) idem ait: 'mulier
es<t>, uxorculavit. ego novi, scio axitio<s>a quam sit.' Claudius (*Funai.*
p. 97) scribit axitiosas demonstrari consupplicatrices, ab agendo axitiosas.
10 ut ab una faciendo factiosae, sic ab una agendo ac<si>tiosae dictae.

in Cesistione (*fr. Plaut. 52*): 'di<s> sribula <a>ut de lumbo obscena 67
viscera.' sribula, ut Opillus (*Funai. p. 93*) scribit, circum cox[a]endices
sunt bovis; id graecum est ab eius loci versura.

in <N>ervolaria (*ibid. 94*): 'scobina[m] ego illum actutum adراسي 68
15 <s>enem.' scobinam a scobe: lima enim materia<e> fabrilis est.

in P<o>enulo (530): 'vinceretis cervum cursu vel gralatorem gra- 69
du[m].' gralator a gradu magno dictus.

in Truculento (495): 'sine virtute argutum civem mihi habeam 70

est quae quis excreare solet, quatenus id faciendo se purgaret); *Non. 169, 9*; *TG. s. scrapedus* (scabiosus) et scrattae

3 Cf. *TG. s. scrup^{ea}* (σκούρις, scrup^{ea}s dubitationes) || 8 sqq. Cf. *Fest. Pauli 3, 3* (axitiosi <et> factiosi [et addidimus: cf. 86, 12 et Varro] dicebantur cum plures una quid agerent facerentque) et 17, 14 (actus . . . modo motum corporis, ut histronum et saltatorum, qui etiam ex hoc ipso actusosi dicuntur); *TG. s. axitiosae* (consolatrices dicit) et factiosus; *Isid. X 107* (factiosus inter opprobria, quum seditiosum accipi volumus e. q. s.) || 12 sq. Cf. *Fest. 313^a, 34* (stribula Umbrico nomine Plautus appellat coxendices hostiarum quasi G<raeci> μῆτρα dicunt, quae) in altaria in<poni> solebant) e. q. s.; *Arnob. VII 24 = 25, 6 R.* (nonne placet carnem stribulam nominare quae taurorum de coxendicibus demitur?) || 15 Cf. *Isid. XIX 19, 15* (scobina dicta quod terendo scobem faciat) || 16 sq. Cf. *Varro sat. Menipp. ap. Non. 115, 20* (gralatores qui gradiuntur e. q. s.); *Fest. Pauli 97, 12* (grallatores . . qui . . . gradiebuntur . . . Plautus . . .); *Non. 115, 18*; *TG. s. v. et s. grallis*

1 auscaripeda: corr Bothe duce Turn || 3 positū. Curiosa Itaq; ē· | <pro> curiosa Scal; curiose Ribbeck || 5 strittabillas. d: strittabillae a Sp. | ·db || 6 astringa | ac sitiose: corr Ald (ax.) || 7 sitellj tgo | Mulieres: corr Seyffert || 8 ac sitio aquā Sic (c. spatiolo, non · ante S): corr Schoell (cf. § 70) || 9 conciliatrices in glossis Goetz duce Loewio, conspiratrices ibid. Ott; an: consupplicatrices <ab axando, glossarum scriptores> e. q. s.? | ·db agendo axitiosas. || 10 addidimus; <axitiosae et> actiosae Mue (qui debuit ut): v. test. || 11 sq. distribula: corr Buecheler | a add Sciop | delūbo obscenābis ccastribula (o supra c et v supra b m. 1, lineolae inacta a et infra s m. 2 ut vid): corr Mue | opilius; cf. 107, 13 | coxa Indices: corr Ald || 13 uob: corr Sciop || 14 ·In ervolaria: corr Ald | scobinā: corr Sciop | illū duobus punctis iuxta ~ add, casu ut vid (nisi ilium voluit) || 15 eni: corr Lachm; erim (= erem) Canal | scobinā. (scobina Sciop) | add Canal || 16 penulo. | circūcurso: corr Ald ex Plauto | gradū: corr Ald ex Plauto

pro pr<a>efica'. <praefica> dicta, ut Aurelius (*Funai. p. 90*) scribit mulier ab luco quae conduceretur, quae ante domum mortui laudis eius caneret. hoc facitatum Aristoteles scribit in libro qui <in>scribitur *νόμια βαρβαρικά* (*p. 367 = 604 Ros.*), quibus testimonium est, quod †fretum est N<a>evii (*fr. com. 129 R.*): 'haec quidem hercle, opinor, 5 praefica est: nam mortuum collaudat.' Claudius (*Funai. p. 98*) scribit: 'quae praeficeretur ancillis, quemadmodum lamentarentur, praefica est dicta'. utrumque ostendit a praefectione praeficam dictam.

71 apud Ennium (*Sat. 67 sq. V.²*): 'decem Coclites quas montibus summis Rip<a>eis fodere.' ab oculo cocles, ut ocles, dictus, qui unum 10 haberet oculum: quocirca in Curculione est (393): 'de Coclitum prop-sapia esse arbitror: nam hi sunt unoculi.'

72 4. nunc de temporibus dicam. quod est apud Cassium (*Acc. praet. fr. V v. 41 R.*): 'nocte intempesta nostram devenit domum', intempesta nox dicta ab tempestate, tempestas ab tempore; nox intempesta, quo 15 tempore ni[c]hil agitur.

73 'quid noctis videtur? in altisono caeli clipeo temo superat stellas sublime<n> agens etiam atque etiam noctis iter' (*Enn. fr. trag. 177 sqq. R.*). hic multam noctem ostendere volt a temonis motu; sed temo unde

1 sqq. Cf. *Hor. a. p. 431 sqq.*; *Fest. Pauli 223, 16* (praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductae, quae dant ceteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum praefectae e. q. s.); *Serv. in Aen. VI 216* (praeficae id est principi planetuum); *Non. 66, 27. 145, 24 ibique Varro d. vita p. R.*; *Pseudacr. in Hor. a. p. 431* (antiqui praeficas dicebant mulieres quae mortuos alienos conductae plorabant, quod est in quibusdam provinciis); *TG. s. v. || 10 sq. Cf. Serv. in Aen. VIII 649* (lucos coclites dixerunt antiqui: unde et Cyclopas coclites legimus dictos, quod unum oculum habuisse perhibentur) = *Isid. X 164*; *Plin. XI 150*; *TG. s. v.*; *GL. I 40, 14* (cocles *μωρόφθαλμος*) || 15 Cf. *VI 3. 7* || 17 Cf. *V 19*; *Apul. d. deo Socr. 2* || 19 sqq. Cf. *Fest. 339^b, 2* (<Septentriones> septem stellae appell<antur, ut Aelius dicit a bu>bus iunctis, quos trio<nes a terra rustici> appellent, quod iun<cti simul terram arent> quasi terriones. <reliquos axem dixerunt>, quod id astrum Grae<ci &μαξαν dicunt idque habet> partem quandam <temonis specie. unde ait> Ennius: superat <temo stellas. sed> et physici eum s<it>um <septem stellarum> confen]temp<lati septentriones dici> aiunt, quod ita sunt <septem stellae sitae,> ut ternae proximae <quaeque efficiant tria> trigona; *Gell. II 21, 8* (sed ego quidem cum L. Aelio et M. Varrone sentio, qui triones rustico †cetero vocabulo boves appellatos scribunt quasi quosdam terriones, hoc est arandae colendaeque terrae idoneos. itaque hoc sidus, quod a figura posituraque ipsa, quia simile plaustri videtur, antiqui Graecorum &μαξαν dixerunt, nostri quoque veteres a bubus iunctis septentriones appellarunt, id est septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. praeter hanc, inquit, opinionem id quoque Varro addit dubitare sese, an propterea magis hae septem stellae triones

1 P praefica dicta || 2 ad luctum Turn, ab loco Canal | conduceret. || 3 caner& | scribit || 4 nomina barbarica: corr Turn || 5 sq. tritum Buecheler | .Neuii. | mehercle et quae sic (pro nam) Fest. Pauli || 10 federe. || 12 te esse Plantus || 13 ad Cassium cf. VI 7 || 17 post videtur dist Vahlen || 18 add Buecheler

et cur dicatur latet. arbitror antiquos rusticos primum notasse quaedam in caelo signa, quae praeter alia erant insignia atque ad aliquem usum †culturae tempus designandum convenire animadvertebantur. eius signa sunt, quod has septem stellas Graeci ut <H>omerus (ut 74
5 ε 272 sq.) voca(n)t ἄμαξαν et propinquum eius signum βοώτην, nostri eas septem stellas <t>r(i)ones et temonem et prope eas axem: triones enim et bōves appellantur a bubulcis etiam nunc maxime cum arant terram; e quis ut dicti 'valentes glebarii', qui facile proscindunt glebas, sic omnes qui terram arabant a terra terriones, unde triones ut
10 dicerentur †de tritu. temo dictus a tenendo: is enim continet iugum 75 et plaustrum, appellatum a parte totum, ut multa. possunt triones dicti, VII quod ita sitae stellae, ut ternae trigona faciant †aliquod.

'lumen iubarne in caelo cerno?' (fr. tr. Enn. 336 R.) iubar dicitur 76 stella lucifer, quae in summo quod habet lumen diffusum, ut leo in
15 capite iubam. huius ortus significat circiter esse extremam noctem. itaque ait Pacuius (347 R.): 'exorto iubare, noctis decurso itinere.'

apud Plautum in Parasito Pigno (fr. I): 'inde hic bene potus 77 primo crepusculo.' crepusculum ab Sabinis, et id dubium tempus noctis an diei sit. itaque in Condalio est (fr. I): 'tam crepusculo
20 fer<a> ut amant lampades accendite.' ideo dubiae res creperae dictae.

in Trinummo (886): 'concubium sit noctis priusquam <ad> postre- 78 mum perveneris.' concubium a concubitu dormiendi causa dictum.

appellatae sint, quia ita sunt sitae, ut ternae stellae proximae quaeque inter se faciant trigona, id est triquetras figuras); Serv. in Aen. I 744 et Serv. Dan. in Aen. III 516 (Varro autem ait boves triones dici. et haec signa etiam plaustra dicuntur quae <a> bobus necessario trahi solent, ut Graeci ἄροτρον ἄμαξαν); schol. Arat. 355, 23 M.; Prob. ad Georg. I 227; Isid. III 71, 6 sq. XII 1, 30; N. R. 26, 5; TG. s. triones. Cf. de his testimoniis praeter Kretschmerum (de A. Gell. font.) 16. 41. 45 aliosque Kriegshammer 80 sq. et Reitzenstein 32 (contra quem dixit Goetz 'Berl. phil. Wochenschr.' 1901 p. 1034). Nomen Aelii Stilonis apud Festum reposuit F. Mentz 51

6 Cf. Serv. in Aen. II 512 (axis autem est aut plaustrum septentrionale aut pars septentrionis) et Georg. II 271 (axi septentrioni; nam ἄμαξα dicitur); Fest. Pauli 3, 8 (axis . . . pars caeli septentrionalis); Pseudacr. in c. III 24, 38 (septentrionalis plaga nobis vicinior est, utpote in qua est axis); Isid. XIII 5, 3; TG. s. v. || 13 Cf. ad VI 6. 81 || 18 Cf. ad VI 5 || 20 Cf. ad VI 5 || 22 Cf. ad VI 7

1 primū (. casu ut vid) || 2 quę p̃t alia erant Insignia. post signa. s. v. add m. 1 || 3 an: culturae<que> tempus? | designandū, de et al. n in loco raso || 5 AMAZAN | p̃pinquā cum ṽ supra ā scripti dubio vestigio | eĵ (ut saepe) BOOTEM" signū. (" m. 2 ut vid) || 6 stellas boues et: corr Sp. | axē. (non e ex &) || 7 sq. nunc iuxta etiā et maxime, (sic cum lineola) iuxta cū in marg m. 1 | arant tra' (i. e. terras, non terram) eqs. Ut dictj ualentes (obscuriora, sed certa) || 10 <E> detrito Aug (detritum-Lachm) || 11 post plaustrum (non iugum) dist Christ | a pte || 12 faciant. aliquod | alij quod *** Sp. || 13 sq. Iubar. ne Incēlo cerno iubar. dī || 15 iubam<, iubar>. Canal || 17 de nepotus: corr Pius || 18 add Scal | sauinis || 20 add Buecheler | ideo ubi heres: corr Laet || 21 add e Plauto (v. ad 114, 1)

- 79 in Asinaria (685): 'videbitur, factum volo, [ad] redito conticinio.'
putem a conticiscendo conticinium sive, ut Opillus (*Funai. p. 88*) scribit, ab eo cum conticuerunt homines.
- 80 5. nunc de his rebus quae assignificant aliquod tempus, cum dicuntur aut fiunt, dicam.
- apud Accium (545 sq. R.): 'reciproca, tendens nervo equino concita tela.' reciproca est cum, unde quid profectum, redit eo; ab recipere reciprocare fictum, aut quod poscere pro[ro]care dictum.
- 81 apud Plautum (*Pseud. 955*): '[a]ut transversus, non proversus, cedit quasi cancer solet.' dicitur ab eo qui in id quo <i>t est versus, 10 et ideo qui exit in vestibulum, quod est ante domum, prodire et procedere; quod cum leno non faceret, sed secundum parietem transversus iret, dixit 'ut transversus cedit quasi cancer, non proversus ut homo.'
- 82 apud Ennium (*fr. tr. 65 R.*): 'Andromachae nomen qui indidit, 15 recte [ei] indidit.' item (*fr. tr. 38 R.*): 'quapropter Parim pastores nunc Alexandrum vocant.' imitari dum voluit Euripidem et ponere *ἔρμυον*, est lapsus: nam Euripides quod graeca posuit, *ἔρμυα* sunt aperta. ille ait ideo nomen additum Andromach<a>e, quod *ἀνδρὶ μάχεται*: hoc Ennii quis potest intellegere in versu[m] significare 20 'Andromach<a>e nomen qui indidit recte indidit' aut Alexandrum ab eo appellatum in Graecia qui Paris fuisset, a quo Herculem quoque cognominatum Alexicacon, ab eo quod defensor esset hominum?
- 83 apud Accium (675 R.): 'iamque auroram rutilare procul cerno.' aurora dicitur ante solis ortum, ab eo quod ab igni solis tum aureo 25

1 Cf. ad VI 7 || 7 Cf. Cic. de rep. IV 6 apud Non. 23, 17 et 21 (a procando id est poscendo procacitas nominata est); Fest. 249^a, 4. 274^b, 25 (reciprocare pro ultro citroque poscere usi sunt antiqui, quia procare est poscere e. g. s.); Fest. Pauli 224, 17. 225, 7; Non. 460, 22; Serv. in Aen. I 536; Don. in Hec. I 2, 84; schol. Bemb. et Eugr. in Heautont. II 1, 15; Pseudacr. in Hor. serm. II 6, 66; Isid. IX 7, 7. X 215; TG. s. reciprocatur, reciproce || 16 Cf. Apollod. bibl. III 12, 5 || 25 Cf. Fest. Pauli 9, 1 (quidam ad similitudinem aurorae coloris nomen traxisse existimant); GL. III 509, 28 (ab aura . . . dicitur aurora . . . alii autem a splendore solis dictam putant . . . inde etiam aurum dicitur); Anecd. Helv. 241, 23; Isid. V 31, 14; TG. s. aurorans

1 sq. ad reditū: redito huc Plautus (at cf. VI 7); an ad spectat ad 113, 21? | c̄ticinnōputē. d̄cticiscendo (cf. ad VI 7) | c̄ticinnā. | o piljūs (cf. adn. ad 107, 13) || 3 sq. homines. Nunc (sic) || 4 sq. cūdicuntur (puncto separ m. 2) || 7 redit. eo ab || 8 progare || 9 dūt transuersū (cf. v. 13) || 10 sq. an: <proversus homo> dicitur? (<proversus> dicitur Mue) | qd̄ est: corr Mue | versus & ideo q || 12 lemo: corr Ald || 16 ei om v (cf. v. 21) || 17 volunt: corr Ald | euripeden (Euripiden A. Sp.) || 18 ETYMON. | euripedes | ETymd. || 19 sq. andromache. quod andromachete: corr Ald | inuersum: corr Turn || 21 andromache nom. q Indidit. recte Indidit.

aer aurescit. quod addit 'rutilare', est ab eodem colore: aurei enim rutili, et inde $\dagger$ enim mulieres valde rufae rutilae dictae.

apud Terentium (*Ad. 117*): 'scortatur, potat, olet unguenta de meo.' 84
scortari est s<a>epius meretriculam ducere, quae dicta a pelle: id
5 enim non solum antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus
scortea ea quae e corio ac pellibus sunt facta; in aliquot sacris ac
sacellis scriptum habemus (*Preibisch frgm. p. 7*): 'ne quod scorteum
adhibeatur', ideo ne morticinum quid adsit. in Atellanis (*inc. nom.*
rel. IX R.) licet animadvertere rusticos dicere se adduxisse pro scorto
10 pelliculam.

apud Accium (*691 sq. R.*): 'multis nomen vestrum numenque 85
ciendo.' numen dicunt esse imperium, dictum ab nutu, <quod cuius
nutu> omnia sunt, eius imperium maximum esse videatur: itaque in
Iove hoc et Homerus (*A 528*) et $\dagger$ alius aliquotiens.

15 apud Plautum (*Mil. gl. 24*): '<ni>si unum epityrum estu[e]r insane 86
bene.' epityrum vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia quam
Italia usa. id vehementer cum vellet dicere <edi>, dixit insane, quod
insani omnia faciant vehementer.

apud Pacuium (*422 R.*): 'flexanima ta<m>quam lymphata <aut 87
20 Bacchi sacris commota.' lymphata> dicta a lymphā; <lymphā> a
Nymphā, ut quod apud Graecos *Θέτις*, apud Ennium (*fr. trag. 392 R.*):

2 Cf. Cato in *Originibus ap. Serv. Dan. in Aen. IV 698 et Charis. GL. I 101, 15* (mulieres nostrae capillum cinere unguabant, ut rutilus esset); *Fest. 285^a, 31* (rutilae canes, id est non procul a rubro colore *e. q. s.*). 262^b, 18 (Rutilium rufum significat, cuius coloris studiosae etiam antiquae mulieres fuerunt, unde traxerunt cognomina Rutilias (Rutillae Mue), ut indicat frequenter Afranius); *anon. d. praen. 7* (antiquarum mulierum . . . praenomina fuerunt Rutil[i]a Caesellia [Caesulla Kaempf] . . . a colore ducta); *Gell. II 26, 8 sqq. || 4 sqq. Cf. Fest. 330^a, 4 cum Paulo 331, 1* (scorta appell<antur meretrices ex con>suetudine rusticorum, quia ut pelliculae subiguntur. omnia namque ex pellibus facta scortea appellantur); *Porph. et Pseudacr. in Hor. c. II 11, 21; Don. in Eun. III 1, 34; Isid. XX 7, 1; GL. IV 120, 14 || 7 sq. Cf. Ovid. Fast. I 629* (scortea non illi fas est inferre sacello, ne violent puros exanimata focos) || 12 Cf. *Fest. 173^b, 17 cum Paulo 172, 4* (numen quasi nutus dei ac potestas); *Serv. in Aen. IV 269; GL. II 126, 7; TG. s. v. || 15 sqq. Cf. Fest. Pauli 113, 20* (insanum pro valde magnum usus est Plautus) || 20 Cf. *GL. II 36, 22* (lymphā . . . ἀνδρ . . . τοῦ νύμφης); *III 407, 2* (Latini . . . lymphā dicunt pro nymphā aquam vel fontem volentes demonstrare); *IV 202, 1* (nympham deam significat, lympham . . . aquam esse demonstrat); *cf. ad 116, 1*

2 enim *secl Sp.*; *an.*: olim? (*v. test. antiquae mulieres*) || 3 obsonat pro scortatur *codd. Ter.* || 6 sq. aliq̄ ex aliq̄ | ac sacellis ac sacellis (*sic*) || 8 adhibeatur . . . adsit *ungebantur ante Bergkium* || 11 numeriq; || 12 sq. ab nutu omnia s̄ ej-Imperiū: *suppl Lachm* (fiunt eius *Sp.*) || 14 Ennius *Sp.*; *an.*: alii? || 15 sq. nisi Plautus | epytira: *corr Ald e Plauto* | insane bene epytirū: *corr Ald* || 17 sq. *supplevimus duce Mue* (Id <edi>) | qđ Insani om̄ia faciant uehēm̄t. || 19 sqq. paculum. | flex animat aquā | *suppl Turn e Cic. de div. I 80* | limphata | a lipha. a nimpha. | *suppl Sp.* | THETIC.

'Thelis illi mater.' in Graecia commota mente quos *λυμφολήπτους* appellant, ab eo lymphatos dixerunt nostri. Bac(e)hi, et Liber, cuius
 88 comites [a]ba(e)ch(a)e, et vinum in <H>ispania bacca. origo in his omnibus graeca, ut quod apud Pacuium (393 R.): 'alcyonis ritu litus pervolgans feror.' haec enim avis nunc graece dicitur *άλκυών*, nostri
 5 alcedo; h(a)ec hieme quod pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies alcyon(i)a appellant. quod est in versu 'alcyonis ritu', id est eius instituto, ut cum aruspex praecipit, ut suo quisque ritu sacrificium faciat, et nos dicimus XV viros graeco ritu sacra, non romano facere. quod enim fit rite, id ratum ac rectum est; ab eo Accius (647 R.): 10
 'recte perfectis sacris' volt accipi.

89 apud Ennium (*fr. trag.* 365 R.): 'si voles advortere animum, comiter monstrabitur.' comiter hilare ac lubenter, cuius origo graeca

1 sq. Cf. Varro d. r. r. III 9, 19 (ut Thetim Thelim dicebant) | Cf. V 71; Fest. Pauli 120, 11 (lymphae dictae sunt a nymphis. vulgo autem memoriae proditum est quicumque speciem quandam e fonte, id est effigiem nymphae, viderint, furendi non fecisse finem: quos Graeci *νυμφολήπτους* vocant, Latini lymphaticos appellant); Serv. in Aen. VII 377 (lymphata percussa furore lympharum); GL. II 434, 1. 442, 6; Isid. X 162; TG. s. v. et lymphor | Cf. Fest. Pauli 115, 17 (Liber repertor vini e. q. s.); Macr. I 18, 9 (Dionysus qui est Liber pater); idem I 19, 2 (vini cuius Liber pater auctor est); Pseudacr. in a. p. 85; Serv. in Buc. VI 15 [cf. schol. Bern. V 30] (Iaccho autem vino a Libero patre, qui etiam Iacchus vocatur: ubi addit. nam Bacchus a bacchatione . . . unde et comites eius bacchae); TG. s. Bacchus || 5 Cf. V 79; Fest. Pauli 7, 16 (alcedo dicebatur ab antiquis pro alcyone e. q. s.); GL. II 206, 3 (alcedo alcedinis Plautus in Poenulo); TG. s. alcedo et alcyon || 6 sq. Cf. Plaut. Poen. 355 sq.; Fronto 225, 14 N. (mare ipsum aiunt ubi alcedonia sint fieri feriatum); Varro Hebdom. I apud Gell. III 10, 5 [= Non. 145, 4] (dies deinde illos quibus alcyones hieme anni in aqua nidulantur); Serv. in Georg. I 399 (hic et haec alcyon et hi et hae alcyones. istae autem aves nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta est tranquillitas, ut penitus nihil in mari possit moveri; inde etiam dies ipsi Alcyonia nominantur) = Lact. Plac. in Stat. Theb. IX 361 et Mythogr. I 9. II 175; Aristot. hist. an. V 8; Plin. X 90 (fetificant bruma qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos e. q. s.). XVIII 231; Colum. XI 2, 21; Isid. XII 7, 25 || 7 sqq. Cf. Fest. 273^b, 3 cum Paulo 272, 3 (ritus mos vel consuetudo; rite autem significat bene ac recte); Fest. 289^a, 12 (ritus est mos comprobatus in administrandis sacrificiis); Serv. in Aen. III 546 (rite recte, secundum ritum); Serv. Dan. in Aen. XII 836; Macr. III 8, 13; Isid. V 24, 21; TG. s. v.; GL. III 71, 14 (a rito vero verbo vel ritu rite pro recte, quia nihil traditur ritibus, nisi quod rectum esse credatur) || 13 sq. Cf. GL. VII 72, 18 (in comisatore utramque consonantem simplicem ponamus: nam aut a comitate vox dicta est aut a graeco *παρά τὸν κῶμον*); Don. in Phorm. III 3, 4 (comiter veteres dixerunt *παρά τὸ κόμος*); Aristot. poet. 3;

1 thetis. Ilj mať Ingrecia: corr Turn (*v. test.*) | m̃te. quos lympholēptus (*λυμφολήπτους* Vict) || 2 limphatos | e(s)t Liber Turn, <id> e(s)t Liber(i) Antonibon; an: <qui> et Liber? cf. p. 17, 17 || 3 abache: a <Baccho> bacchae Sp. | Inispania || 4 paculū (*semel scriptum*) | alcionis || 5 furor.: corr Vict, Turn | abcyon: corr Ald || 7 alciona (alcyonios Lact: at *v. test.*; nisi alcedonia praeferas) alcionis || 11 sq. 'rite p. s.' recte Turn (*rite c. Aug.*), ubi rite post accipi suppl A. Sp. (*rectius post sacris suppleas*): *v. test.* | uolt (o ex u incohato inter scribendum) accipi apud enniū. (volt accipi ab Acci verbis separ Roti)

κῶμος, inde comisatio latine dicta et in Graecia, ut quidam scribunt, comodia[m].

apud Atilium (*fr. com. p. 38 R.*³): 'cape, c<a>ede, Lyde, come, 90 conde.' cape, unde accipe; sed hoc in proximo libro retractandum.

5 apud Pacium (388 sq. R.): 'nulla res neque cicurare neque mederi 91 potis est neque reficere.' cicurare mansuefacere: quod enim a fero discretum, id dicitur cicur, et ideo dictum 'cicur ingenium optineo' mansuetum; a quo Veturii quoque nobiles cognominati Cicurini. natum a ciccio cicur videtur. ciccum dicebant membranam tenuem, quae 10 est ut in malo Punico discrimen; a quo etiam Plautus dicit (*inc. fab. 2*): 'quod volt densum, ciccum non interduo.'

apud N<a>evium (*fr. trag. 56 R.*): 'circumvenire video ferme iniuria.' 92 ferme dicitur quod nunc fere; utrumque dictum a ferendo, quod id quod fertur est in motu atque adventat.

15 apud Plautum (*Men. 127*): 'euax, iurgio uxorem tandem abegi a 93 ianua.' euax verbum ni[c]hil significat, sed effutitum naturaliter est (ut apud Ennium [*fr. trag. 333 sq. R.*]: 'hehae, ipse clipeus cecidit'; apud Ennium [*fr. trag. 402 R.*]: 'heu, mea puella, †spe quidem id succenset tibi'; apud Pompilium [*fr. trag. p. 263 R.*³]: 'heu, qua me

anon. de com. 6, 1 sqq. Kaib.; Fest. Pauli 39, 6 et 41, 3 (a vicis quos Graeci κῶμος dicunt); Euanth. d. com. 14, 3 Wessn. (ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ τῆς ᾠδῆς comoedia . . . vel ἀπὸ τοῦ κωμᾶν καὶ ᾄδειν, quod est comessatum ire cantantes e. q. s.); GL. I 488, 5 sqq.; schol. Bern. in Georg. II 382; Isid. VIII 7, 6; TG. s. comiter, comisatio, comoedia

4 Cf. Non. 254, 1 (capere accipere); TG. s. v. || 6 sqq. Cf. Fest. Pauli 108, 2 (incicorem immansuetum . . . interdum cicur pro sapiente ponitur); Serv. in Georg. III 255 (dicit autem suum domesticum, quem cicurem vocant . . . hoc enim vult probare non tantum feras, sed etiam mansueta animalia amore in furorem moveri); TG. s. cicur et cicurare || 9 Cf. Fest. Pauli 42, 10 (ciccum membrana tenuis malorum punicorum); TG. s. ciccum; Hesych. κικῶς . . . διαχώρησις; v. Otto 'Sprichw.' 83 || 13 Cf. GL. I 199, 11; TG. s. ferme || 15 sq. Cf. GL. I 240, 5 (Euax Plautus e. q. s.). 419, 5 (exultantem significat ut euax); III 90, 15 (gaudii ut euax). 91, 27; VI 204, 21 | Cf. Palaemon GL. I 238, 23 (interiectiones sunt quae nihil docibile habent, significant tamen adfectum animi), al. || 18 Cf. GL. I 238, 20. 239, 2 (dolentis ut heu); III 91, 27; IV 146, 3. 8. 391, 28; V 21, 6; VII 122, 13, al.; Isid. diff. 197; TG. s. v.

1 comos: corr Ald || 2 comodiā: corr Mue (comoedia v) || 3 sq. .cede·lide·come·
cde· || 6 potest· | cicurare· | afero aferō (sic) || 7 iddf cicur&· Jdeo (c. 2 fere
litt. spat. post df) || 8 sq. cicuri· Innatū: corr Groth (cicurii· id natum v) | cicur
Uidet· ex cicuruuidet· (u lineolis del et tam r litt. extremus quam ui litt. primus
ductus s. v. erectus) | ciccū ex cicur m. 2 (r et lineola et· del) || 11 Int duo· ||
12 neuū²· Ciccū venire | circumveniri video<r> Ribbeck || 15 iurgio herele tan-
dem uxorem Plautus | ab regia: abegi ab Plautus || 18 Eu Ribbeck | <i>pse qui-
dem Lachm; an: <i>stequidem? | successit Mue (quo recepto <e> spe Ribbeck)

causa, Fortuna, infeste premis?'); quod ait iurgio, id est litibus: itaque quibus res erat in controversia, ea vocabatur lis: ideo in actionibus videmus dici 'quam rem sive [mi]litem dicere oportet.' ex quo licet videre iurgare esse ab iure dictum, cum quis iure litigaret; ab quo obiurgat is qui id facit iuste.

94 apud Lucilium (1118 M.): 'atque aliquos ibi ab rebus clepsere foro qui'. clepsere dixit, unde etiam alii clepere, id est corripere, quorum origo a clam, ut sit dictum clapere, unde clepere E[t] ex [e]A commutat[i]o, ut multa. potest vel a graeco dictum κλέπτειν clepere.

95 apud Matium (fr. p. Rom. p. 281 B.): 'corpora Graiorum m(a)erebar mandier igni.' dictum mandier a mandendo, unde manducari et a quo in Atellanis † ad obsenum (fr. com. p. 333 R.³) vocant manducum.

apud Matium (fr. p. Rom. p. 281 B.): 'obsceni interpretes funestique ominis auctor.' obscenum dictum ab scena; eam ut † Graeci aut Accius (ibid. p. 271) scribit se(a)ena. (in pluribus verbis A ante E 15 alii ponunt, alii non, ut quod partim dicunt <scaeptrum, partim> sceptrum, alii Plauti Faeneratricem, alii Feneratricem; sic faenisicia ac ff[o]enisicia, ac rustici pappum M[a]esium, non Maesium, a quo Lucilius

1 sqq. Cf. Cic. de rep. IV 8 apud Non. 430, 29 (admiror nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam. si iurgant, inquit; benevolorum concertatio, non lis inimicorum iurgium dicitur . . . iurgare igitur lex putet inter se vicini, non litigare); Fest. Pauli 103, 16 (iurgatio iuris actio); Isid. XVIII 15, 4; TG. s. iurgium || 3 Cf. Cic. pro Mur. XII 27 (iam illud mihi quidem mirum videri solet tot homines . . . statuere non potuisse utrum . . . rem an litem dici oporteret); Porph. in Hor. serm. I 9, 41 (rem pro lite dixit; sic denique et in legibus scriptum inveniri solet 'rem sive litem'); Fest. Pauli 116, 18 || 4 Cf. GL. V 476, 13 (iurgo iurgas ab eo quod est iure urgeo traductum) || 5 Cf. Fest. Pauli 196, 7 (obiurgatio post turpe factum castigatio); GL. VII 520, 8 (obiurgat eum cuius habet potestatem); Isid. diff. 96; TG. s. v. || 7 sqq. Cf. Non. 20, 7 (clepere est furari, tractum a κλοπῇ verbo graeco); GL. I 77, 21; Anecd. Helv. 238, 12; Isid. XVIII 12, 1; TG. s. clepit et clipeat et clipeus || 11 sqq. Cf. Non. 17, 11 (manducones qui manduci dicti sunt et mandones edaces); GL. I 372, 24 (mando mandis, cum dentibus quid consumimus, quod in consuetudine manduco dicunt). 565, 23; II 403, 7 (mando μάσσωμαι). 443, 14 (mando ad dentes mandis); V 473, 17 (mando mandis id est manduco); VII 305, 13; Fest. Pauli 128, 12 (manduci effigies . . . ingentem dentibus sonitum faciens e. q. s.); TG. s. mando, manduco, manducum || 14 sq. Cf. GL. II 38, 4 (ae . . . ponitur pro e longa ut scaena pro σκηνῇ); VII 32, 9; TG. s. v. | Cf. p. 30, 16 || 17 Cf. fragm. de serm. l. III 62 W. || 18 Cf. Fest. Pauli 135, 5 et 136, 1

1 pmis. || 3 miljtē: corr Ald (v. test.); stilitem Lachm (me litem Vict) || 5 obiurgatjs is ante corr (js lineolis del) || 6 lucretiū: corr Vertr | an: aliquo sibi (i. e. 'callidi')? || 7 foro. q clepsere dixit. || 8 & ex ea: corr Sp. duce v (et ex e) || 9 agreco | cleptin. Clepere. || 12 a quo et Sp. (a quo Laet) | Dossenum Mue (Add. p. 303) || 14 sq. om̃s. ductor. | ea ut Graeci <σκηνή> ut Accius Mue; an: ea <aut> ut Graeci aut <ut> Accius scribit scaena? | sceāna (sic) || 17 feneratricē | d̃lji feneratricē. | fenisicia || 18 del Laet | ñ moesiū: corr Scal

scribit (1130 M.): 'Cecilius <pretor> ne rusticus fiat': quare turpe ideo obscaenum, quod nisi in scaena[m] palam dici non debet. potest vel ab eo quod pueri[li]s turpicula res in collo quaedam suspenditur, ne quid obsit, [u]bonae se<a>evae causa se<a>evola appellata. 97 ea dicta ab scaeva, id est sinistra, quod quae sinistra sunt bona auspicia existimantur; a quo dicitur comitia aliudve quid †sit dixi aut sinistra quae nunc est. id a graeco est, quod hi sinistram vocant σκαίδν; quare, quod dixi (§ 96), <ob>scaenum omen est omen turpe, quod unde [id] dicitur, osmen, e quo S extritum.

10 apud Plautum (Cist. 1): 'quia ego antehac te amavi <et mihi 98 amicam esse crevi'. crevi> valet constitui: itaque heres cum constituit se heredem esse, dicitur 'cernere', et cum id fecit, 'crevisse.'

apud eundem quod est (Cist. 6): 'mi frequentem operam dedistis' 99 valet assiduam: itaque qui adest assiduus fere et quom oportet, 15 [h]is frequens, <cui infrequens> opponi solet. itaque illud quod eadem mulierculae dicunt (Cist. 8): '<pol ist>o. quidem nos pretio †ptanti est frequentare: ita in prandio nos lepide ac nitide accepisti' apparet dicere: facile est curare ut adsimus, cum tam bene nos accipias.

apud Ennium (Ann. 571 V.): 'decretum est stare <atque fodari> 100 30 corpora telis.' hoc verbum Ennii dictum a fodiendo, a quo fossa.

1 Cf. GL. I 452, 14 (detractionis species sunt aequae quattuor . . . litterae, ut si detracta a littera pretor dicamus, ut Lucilius: 'pretor . . . fiat', cum debeat ae pronuntiari, praetor) || 3 Cf. Plin. XXVIII 39 (religione muta tutatur et fascinus . . . infantium custos e. q. s.) || 4 Cf. Liv. II 13, 1 (Scaevolae a clade dextrae manus cognomen inditum); Plut. Poplic. 17 (Σκαίδαν ἐπίκλησιν ὅπερ ἐστὶ Λαίων); Seneca contr. VIII 4 (non aliud Scaevolae Mucio cognomentum dedit e. q. s.); TG. s. v. || 5 sqq. Cf. Fest. 325*, 33 (scaevam vulgus quidem et in bona et in mala re vocat: cum aiunt bonam et malam <scaevam>) cum Paulo 324, 4 (σκαίδν enim graece sinistrum dicitur); Serv. in Aen. III 351; Non. 146, 1; Isid. X 253; TG. s. obscaenus et scaevus || 8 Cf. Fest. 198^b, 33 (apud antiquos omnes fere obscaena dicta sint, quae mali ominis habebantur); Serv. Dan. in Aen. IV 455 || 9 Cf. VI 76 || 11 sq. Cf. VI 81 || 14 sq. Cf. Fest. Pauli 112, 7; Cincius de re mil. apud Gell. XVI 4, 5; TG. s. frequentia et infrequens || 19 Cf. Fest. Pauli 84, 7 (fodare fodere) et Ennius ibidem 336, 5 (Illyrii restant liciis sybinisque fodentes: ubi Merula fodantes, recte iudice Muellero aliisque)

1 suppl e test. Scal (quo duce e pro ae corr Popma) || 2 obserrou | del Ald | ded& || 3 puerilis, sed l eraso | turpiculare's (sic separ et ^ [ut in quaré] add m. eadem) || 4 ubone. || 5 scaēua id || 6 sq. dr̄ (ut saepe): dicuntur Laet | dliudue qd sit dixi. dut | an: si<cu>t dixi (VI 86. 91) <scaeva fieri> aui (aue v, aui Turn) ? || 7 ē id agreco || 8 sq. scean: corr Ald | sceuū: corr Mue | omen ē. om̄. turpe. qd unde iddr̄? | del Mue | os mene qd extritū: corr Mue || 10 sq. Cum ego codd. Plaut | ante hac | suppleta e Plauto | feres, t m. 2 || 12 canere: corr Vict || 13 .quo desimi: corr Aug || 14 ferr& quē: corr Ellis (fere quom Canal) || 15 .his | suppl Sp. || 16 dicunto qdē: e Plauto suppl Schoell duce Sp. | pretio (s. f. foli) ptantj (in. foli), p ante t lineolis del: pretio facile Plautus id-que exspectatur e v. 18 || 18 iā || 19 supplevimus (v. test.); et fossari Bergk duce v

- 101 apud Ennium (*fr. trag. 393 R.*): 'vocibus concide, †facimus et obrutus.' mussare dictum, quod muti non amplius quam MU dicunt; a quo idem dicit id quod minimum est (*inc. 10 V.²*): 'neque, ut aiunt, μῦ facere audent.'
- 102 apud Pacuium (*112 R.*): 'di monerint meliora atque amentiam 5 averruncassint <tuam>'. ab> avertendo averruncare, ut deus qui in eis rebus praeest Averruncus. itaque ab eo precari solent, ut pericula avertat.
- 103 in Aulularia (*446*): 'pipulo te differam ante aedis', id est convicio, declinatum a pi<p>atu pullorum. multa ab animalium vocibus tralata¹⁰ in homines, partim qu<a>e sunt aperta, partim obscura; perspicua ut Ennii (*Ann. 584 V.²*): 'animus cum pectore latrat.' Plauti (*fab. inc. III*): 'gannit odiosus omni totae familiae.' <Cae>cilii (*249 R.*): 'tantum rem dibalare ut pro nīlo habuerit.' Lucilii (*261 M.*): 'haec inquam

² Cf. *Fest. Pauli* 144, 14; *Don. in Ad. II* 1, 53 (mussitare enim proprie dissimulandi causa tacere est . . . vel a muto vel ab M quae est littera nimum pressae vocis ac paene nullius *e. q. s.*); *Non.* 9, 16 et 427, 12; *Serv. in Aen. XI* 345 (mussare est obmurmurare et muto esse vicinum) et *Serv. Dan. in Aen. XII* 657 et *additam. in Georg. IV* 188; *GL. I* 240, 8 (mu pro muttire . . .) et 28 ('mutmut non facere audet', ut apud Apuleium Platonicum de proverbiis scriptum est); *Lact. Plac. in Theb. III* 92; *schol. Bern. in Georg. IV* 188; *Isid. X* 170; *TG. s. mu* et muss(it)o; v. *Otto 'Sprichw.'* 230 || 5 Cf. *Fest. Pauli* 373, 4 (Pacuvius . . . id est avertissent); *Non.* 74, 21 (averruncare averttere *e. q. s.*); *Fulg. serm. ant.* 51; *TG. s. v. et averruncando et averruncassint mala* || 7 Cf. *Gell. V* 12, 14 (in istis autem diis, quos placari oportet, uti mala a nobis . . . amoliantur, Aurunc quoque habetur); *TG. s. Averruncus et Auruncus* || 9 sqq. *Cum latinis quae infra composuimus cf. quae huc pertinent ex graecis tractatibus de vocibus animalium, quales cum alii composuerunt tum Studemund in Anecd. var. a. 1886 p. 101—105; 284—290* || 9 sq. Cf. *ad* 13 et 121, 2; *Non.* 152, 3 (pipulo pro convicio. Plautus Aulularia); *Fest.* 253^a, 23; *Fest. Pauli* 212, 9; *TG. s. pipulo et pipat(io)* || 12 Cf. *Fest. Pauli* 121, 11 (latrare Ennius pro poscere posuit); *Suet.* 250, 1 Reiff.; *Anthol. lat.* 762, 59 R.; *TG. s. v.* || 13 Cf. *Non.* 450, 6 (Varro asinos rudere, canes gannire, pullos pipare dixit); *Fest.* 177^a, 17; *Fest. Pauli* 99, 1; *Suet.* 250, 1 Reiff. (vulpium gannire); *Anthol. lat.* 730, 4 et 762, 59 R. (vulpecula gannit); *Don. in Ad. IV* 2, 17; *Isid. diff.* 607; *TG. s. v.* || 14 Cf. *ad* 121, 2; *Quint. I* 5, 72 (ne 'balare' quidem aut 'hinnire' fortiter diceremus nisi iudicio vetustatis niterentur); *scr. hist. Aug. Geta* 5, 5 (agni balant . . . leones rugiunt . . . equi hinniunt, asini rudunt, tauri mugiunt); *Suet.* 249, 3 Reiff. (ovium balare); *Anthol. l.* 762, 56 R. (balat ovis); *GL. I* 274, 24. 460, 1; *VII* 167, 13 (balatus βληχθηδμός); *Isid. I* 37, 14; *Rhet. lat. min.* 613, 31; *TG. s. balatus, balo, belat* || 14 sq. Cf. *ad* 13; *Anon. ad C. Herenn. IV c. 31* (imitationis hoc modo, ut maiores rudere [vagire *add. E*] et mugire . . . appellarunt); *Non.* 21, 20 et 51, 14 (rudere . . . proprium funium, non asinorum putant); *Suet.* 249, 1 Reiff. (asinorum rudere vel oncare); *Anthol. lat.* 730, 1 (rugitum . . . aselli); *Fest.* 265^a, 24 (rudentes . . . asini cum voces mittunt); *Serv. in Aen. VII* 16. *VIII* 248; *TG. s. ruditum et rudo*

1 Uocib; (*supra i litterula et add et del*) | facim; &: facimus <muss>et *cod Turn* (faci<to> musset *L. Mue*; *an*: fac <ut>i m.?) || 2 obrutū. *ex obrutu^s*. | .Ωῦ (*sic*) || 4 Ωῦ (*sic cum lineola*) || 5 dī || 6 tuam *suppl e Paulo* (meam *Non.*) | ab *add Turn* | avertendo | dīs || 7 p̄cari || 9 pipulo te hic *Non.*, populo hic *Plauti codd.* || 10 *add Ald* || 11 partiū; || 13 .Cilii: *corr Laet* | tantū: tantam *Scal* (*recte ut vid*) || 14 dibalare (*. casu ut vid*)

rudet ex rostris atque heiulitabit.' eiusdem (1275 M.): 'quantum hinnitum atque equitatum.' minus aperta, ut Porcii ab lupo 104 (cf. Büttner p. 56): 'volitare ululantis.' Ennii a vitulo (Inc. 7 V.²): 'tubicina maximo labore mugit.' eiusdem a bove (Ann. 585 V.²): 'clamore[m] bovantes.' eiusdem a leone (Ann. 586 V.²): 'pausam †facere fremendi.' eiusdem ab <ha>edo (Ann. 531 V.²): 'clamor ad caelum volvendus per <a>ethera vagit.' †sueta 'frendice frunde et fritinni suaviter.' Macci[us] in Casina (267) a fringuilla: 'quid fri[n]guttis? quid istuc tam cupide cupis?' †sues avoluerat (Suei frg. 7 Baehr., fr. com. 10 Iuvent. IV R.) 'ita †tradedeq. inreneq. in iudicium <A>esopi nec theatri tritilles.'

In Colace (Plauti fragm. IV): 'nexum' Manilius (Bremer I p. 26) 105

2 Cf. ad 120, 14; Varro Aboriginibus (3) apud Non. 156, 21 (mugit bovis, ovis balat, equi hinnunt, gallina pipat); Suet. 249, 1 Reiff. (boum mugire, equorum hinnire); Anthol. lat. 762, 54 R. (taurus mugit, et celer hinnit equus); Non. 122, 12; GL. I 322, 17; VI 467, 18; VII 115, 14; Isid. diff. 607; TG. s. hinnit || 3 Cf. Suet. 248, 1 Reiff. (luporum ululare); Anthol. lat. 733, 16. 762, 52. 730, 4 R. (lupus ululat); Serv. in Aen. IV 168. VI 257 (ululare et canum et furiarum est). in Buc. VIII 55; Serv. Dan. in Aen. IV 609 (cf. Lact. Plac. in Theb. I 328); Anthol. lat. 762, 41 (ululant ululae); Isid. XII 7, 38; TG. s. v. || 4 Cf. ad 120, 13 et 121, 2; Quint. VIII 6, 31; Anthol. l. 730, 3 (bos mugitu); Isid. diff. 607; TG. s. mugio || 5 sq. Cf. Non. 79, 5 (bount dictum a boum mugitibus. Pacuvius . . . Varro Parmenone); Fest. Pauli 30, 4 (boare id est clamare a Graeco descendit); Serv. in Georg. III 223 (reboant . . . remugiunt. est autem graecum verbum e. q. s.); TG. s. boat et bovantes | Cf. ad 120, 13; Suet. 247, 5 Reiff. (leonum est fremere vel rugire); Serv. in Aen. IX 339 (quidam accipiunt 'mutum fremit' de leone); Non. 447, 11; Anthol. l. 762, 60 R. (lynceus fremunt); TG. s. v. || 6 sq. Cf. Suet. 250, 2 Reiff. (leporum vagire); Anthol. l. 762, 60 R. (leporum vagiunt); Isid. diff. 607 || 7 Cf. Fest. Pauli 91, 12; Non. 447, 14; Suet. 252, 2 Reiff. (merulorum frendere vel zinzare); TG. s. frindit merulus | Cf. ad 8; Varro Virgula divina (565) apud Non. 7, 13 (et pullos peperit fritinientis); Suet. 254, 2 Reiff. (cicadarum fritinire); Anthol. lat. 762, 35 R. (cicada fritinit); TG. s. fritamentum (vox merulae) et fritinnunt || 8 Cf. Fest. Pauli 90, 14 (fringilla avis dicta, quod frigore cantet et vigeat, unde et friguttire); Non. 7, 8 (frigere est et friguttire et fritinnire, sussilire cum sono . . . Plautus Casina e. q. s.) et 308, 12; Fulg. de abstr. serm. 18; TG. s. v. || 11 Cf. GL. I 239, 19 (trit Naevius in Corollaria. significat autem, ut ait Plautus in quadam 'crepitu polentarium', id est peditum); exc. ex cod. Leid. ad I 238, 19 (trit stupentis) || 12 sq. Cf. Fest. 165*, 20 (nexum est, ut ait Gallus Aelius, quodcumque per aes et libram geritur) et 27 (nexum aes apud antiquos dicebatur pecunia quae per nexum obligatur); Cic. de or. III 159 (si res suum nomen et vocabulum proprium non habet, ut . . . nexum quod per libram agitur) et Top. 28; Gai I 119. III 167. 174.

1 e Non. | hejltabit: corr e Nonio (heilitavit) || 2 sq. eqtatū min; aperiant: corr Sp. (aperta Aug) || 3 uolitare et 4 labōre (cf. ad 120, 14) | ·Enii· || 4 sq. aboue· clamorē: corr Ald | fecere Rhol, facere <ore> Vahlen || 7 sq. uagit sueta | Suet(i) a Vict, Suei a L. Mue | frunde· & | frutinni suauit: corr Mue (v. test.) | an: Suei a <merula> 'frendi ec frunde et fritinni s.'? (v. adn.) | us del Mue | n del e Plauto (v. test.) || 9 sq. cupis· sues | Suei a Baehrens | auoluerat· ita tradede q. Inreneq. Iniudiciū. Esopi. nectheatri tritilles In colace nexū. (ubi lac sign et <nexum> suppl Sp.) | Mamilius: corr Laet

scribit, omne quod per libram et aes geritur, in quo sint mancipia. Mucius (*Bremer I p. 71*), quae per aes et libram fiant ut oblige[n]tur, praeter quom mancipio dentur. hoc verius esse ipsum verbum ostendit, de quo qu<a>erit: nam id <a>es[t] quod obligatur per libram neque suum fit, inde nexum dictum. liber qui suas operas in servitutem pro pecunia quam debebat, dum solveret, nexus vocatur, ut ab aere obaeratus. hoc C. Poetelio Libone Visolo dictatore sublatum ne fieret, et omnes qui bonam copiam iurarunt, ne essent nexi, dissoluti.

- 106 in Ca<sina> (206 sq.): 'sine amet, sine quod lubet id faciat, quando tibi domi ni[c]hil delictum est.' dictum ab eo, quod †deliquandum non sunt, ut turbida quae sunt deliquantur, ut liquida fiant. Aurelius (*Funai. p. 89*) scribit delictum esse ab liquido; Cla<u>dius (*Funai. p. 97*) ab eliquato. si quis alterutrum sequi mal[et], habebit auctorem.

apud Atilium (*fragm. com. ex inc. II R.*): 'per laetitiam liquitur animus.' ab liquando liquitur fictum.

- 107 6. multa apud poetas reliqua esse verba quorum origines possint dici, non dubito, ut apud N<a>evium in <A>esiona (*fr. trag. 1 R.*) mucro gladii 'lingula' a lingua; in Clastidio (*fr. trag. praet. I R.*) 'vitulantes' a Vitula; in Dolo (*fr. com. post 49 R.*) 'caperrata fronte' a 20

6 Cf. de r. r. I 17, 2 (*ibique Keil*); TG. s. obaeratus || 7 Cf. Liv. VIII 28 (ita nexi soluti cautumque in posterum, ne nececerentur); Non. 57, 17 (nexum enim dicitur aptum et conligatum) || 9 sqq. Cf. Fest. Pauli 73, 10 (deliquum apud Plautum significat minus); TG. s. delictum et deliquum || 13 Cf. GL. II 398, 3 (liquo liquas, unde eliquo eliquas); V 480, 22 || 15 sq. Cf. Fest. Pauli 116, 21 (liquitur labitur, fluit); GL. II 398, 10 (dicitur tamen et liquor liqueris . . . liquitur . . . pro pedetemptim dissolvitur); TG. s. v. || 19 sq. Cf. Fest. Pauli 116, 12 (lingula per diminutionem linguae dicta; alias a similitudine linguae exsertae, ut in calceis e. q. s.); Augustin. d. dial. 11, 8 Cr. (ut mucronis nomine quae summa pars gladii est gladium vocamus); Gell. X 25, 3 (lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguae factum, cuius meminit Naevius in tragoedia Hesiona. versum Naevii apposui e. q. s.); GL. I 104, 5; II 113, 17 (lingua lingula et per concisionem ligula); Isid. XIX 34, 13; TG. s. ligulati | Cf. Varro rer. div. l. XV ap. Macr. III 2, 11 (vitulari . . . quod Graeci *παιαλίστην* vocant); *ibid.* § 13 sq. (Hyllus libro quem de dis composuit ait Vitulam vocari deam quae laetitiae praest. Piso ait vitulam victoriam nominari e. q. s.); Fest. Pauli 369, 14 (vitulans laetans gaudio, ut pastu. Ennius e. q. s.); Non. 14, 15 (vitulantes veteres gau-

2 Mucius. | del Huschke || 3 p̃t quā: corr Huschke | dent.² | ostendi t (*sic t separatum in marg., . casu ut vid*) || 4 querit: quaeritur v | add et del Mommsen || 5 dictū liber || 6 debebat: debeat (debet Schwegler) dat Aug || 7 .C. popillio uocare sillo: corr Lachm duce Aug (Poetelio Visolo) || 8 iurax | sed dissoluti v, sed soluti Mue || 9 in casineā. (*sic, sed ~ solito brevis*) eēs sine. quod: corr Ald e Plauto | facias || 10 nihil domi Plautus | delictū ē. || 11 s̃ (*ut saepissime*): sit v; an fuit velut si res quietae domi non sunt? | fiant. ex sint. (a s. scr.) || 13 sqq. del Laet | auctorē. apud || 18 sq. neuū. Inesiona nō gladii l̃ngula. d̃lingua. A add Buecheler, mucro corr Groth || 20 Vitula pro vitula Preller | Indolo. (*item mox Indemetrio. et Inmagidone. et Inromulo.*) | caprata

caprae fronte; in Demetrio (*ibid.*) 'persibus' a perite: itaque sub hoc glossema 'callide' subscribunt (*Funai. p. 113*); in Lampadione (*fr. com. post 60 R.*) 'protinam' a protinus, continuitatem significans; in Nagidone (*ibid.*) 'clu<ci>datus' suavis, tametsi a magistris acceperimus mansuetum; in Romulo (*fr. trag. pract. II R.*) 'sponsus' contra sponsum rogatus; in Stigmatia (*fr. com. 71 R.*) 'praebia' a praebendo, ut sit tutus, quod si<n>t remedia in collo pueris; in T[h]echnico (*ibid. post 93 R.*) †'conficiant' a conficto convenire dictum; in Tarentilla (*ibid.*) †'pacui dum' 103 a luce illustre; in Tunicularia (*fr. com. 103 R.*) 'exbolas aulas quassant', 104 quae eiciuntur, a graeco verbo ἐκβολή dictum; in bello Punico (53 sq. *fr. poet. R. B.*) 'nec satis sardare' ab serare dictum, id est aperire; hinc etiam sera[e], qua remota fores panduntur.

7. sed quod vereor ne plures sint futuri qui de hoc genere me 109 quod nimium multa [re]scripserim reprehendant quam quod reliquerim 15 quaedam accusent, ideo potius iam reprimendum quam procudendum puto esse volumen. nemo reprehensus qui e segete ad spicilegium reliquit stipulam. quare institutis sex libris, quemadmodum rebus latina

dentes dixerunt . . . Naevius Lycurgo *e. q. s.*; *Suet. Vitell. 2* (Vitellia quae multis locis pro numine coleretur); *TG. s. v.* | *Cf. Fest. Pauli 48, 8* (caperatum rugosum a cornuum caprinorum similitudine dicitur); *Non. 8, 25* (caperrare . . . a caprorum frontibus crispis . . . Plautus Epidico . . . Varro Eumenidibus . . .); *Mart. Cap. V 509* (alucinari et cerritum et caperratum [*sic codd. caperatum edd.*] similiaque praeterreutes utemur his quae consuetudo recipiet); *TG. s. v. et s. frontem caperatum*

1 sq. *Cf. Fest. 217^a, 26* († persicus peracutum significare videtur, ut Plautus . . . Naevius) *et Fest. Pauli 336, 3* (sibus callidus sive acutus) || 3 *Non. 376, 14*: Varro etiam de lingua latina lib. VII vel protinam vel protinus continuationem vel praeteritae vel futurae longitudinis dicit *e. q. s.*; *cf. Fest. Pauli 226, 20* (protinam protinus. Terentius *e. q. s.*); *Don. in Phorm. I 4, 13* (protinus in pedes] protinam fuit et sic Nigidius legit); *GL. I 211, 16*; *III 58, 4. 6. 59, 7* || 4 *Cf. Fest. Pauli 98, 18* (glucidatum suave et iucundum. Graeci enim γλυκύν dulcem dicunt) *et 55, 11* (clucidatum dulce et suave dicebatur); *TG. s. glucidatus (ἡδύς)* || 5 *Cf. VI 69, 70*; *TG. s. sponsus* || 6 *Cf. Fest. 234^a, 7 cum Paulo 235, 3* (praebia remedia); *Fest. 238^b, 32* († praedia rursus Verrius vocari ait ea remedia . . . quod mala prohibeant); *TG. s. praevious* (praevia *φυλακτῆριον, ubi fortasse praebia latet*) || 11 sq. *Cf. Fest. 322^a, 24 cum Paulo 323, 6* (sardare intellegere . . . Naevius belli Punici . . . 'quod bruti nec satis sardare queunt') *itemque 25, 10 et 282^a, 27*; *TG. s. sardo*; *GL. IV 543, 1* (sero quod est claudo, unde sera dicta est); *VII 291, 21. 310, 21*; *II 532, 6* (sero seras a sera obdita natum); *V 481, 22. 486, 13*

1 aperite (*corr Urs*) || 4 Caudacus: *corr Scal* || 7 add *Laet* | thechnico. Conficiant (conficiant *Turn, unde mox invenire Buecheler: v. adn.*) || 8 sq. conficto. Conuenire dictū Intarentilla. Pacui dū aluce illustre Tunicularia exbolas | p<r>a<el>ucidum *Mue (v. adn.)* | aulas (*lineolis ex alilas corr*) qua^a || sant. || 10 sq. exbole: *corr Ald* | dictū Inbello punico. nec satis sarrare (*v. test. et adn.*) | an: satis <sardare pro> sarrare? | idē || 12 serē: *corr ed. Ven.* || 14 rescripserint: *corr Laet* | quāquā (*priore lineola del*): quā quod *Ald* | reliquerint || 17 sqq. *interposita librorum dispositione per quocirca ad quare redit oratio*

nomina essent imposita ad usum nostrum (e quis tris scripsi P[o].
 Septumio qui mihi fuit qu<a>estor, tris tibi, quorum hic est tertius,
 priores de disciplina verborum originis, posteriores de verborum ori-
 ginibus, in illis, qui ante sunt, in primo volumine est quae dicantur,
 cur *ἐτυμολογικῇ* neque ars sit neque ea utilis sit, in secundo quae 5
 sint, cur et ars ea sit et <ut>il[l]is sit, in tertio quae forma et[h]y-
 110 mologiae, in secundis tribus quos ad te misi item generatim discretis,
 primum in quo sunt origines verborum locorum et earum rerum quae
 in locis esse solent, secundum quibus vocabulis te<m>pora sint notata et
 eae res quae in temporibus fiunt, tertius hic, in quo a poetis itē 10
 sumpta ut illa quae dixi in duobus libris soluta oratione): quocirca
 quoniam omnis operis de lingua latina tris feci partis, primo quem-
 admodum vocabula imposita essent rebus, secundo quemadmodum ea
 in casus declinarentur, tertio quemadmodum coniungerentur, prima
 parte perpetrata, ut secundam ordiri possim, huic libro faciam finem. 15

1 tres | po septumio. (sed po lineolis inductum): corr Laet || 2 hic, h e
 corr inter scribendum || 5 ethimologiceneq; ansit. || 6 sq. & illis: corr Turn |
 ethimologię (*ἐτυμολογικῆς Sp.*) || 8 uerboꝝ lineolis del m. 1 || 11 utilia: corr Vict |
 soljta (sic)

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGVA LATINA

LIBER VII EXPLICIT. INCIPIT

LIBER VIII

QUAE DICANTUR CUR NON SIT ANALOGIA LIBER I

1. quom oratio natura tripartita esset, ut superioribus libris ostendi, cuius prima pars, quemadmodum vocabula rebus essent imposita, secunda, quo pacto de his declinata in discrimina ierint, tertia, ut ea inter se ratione coniuncta sententiam efferant, prima parte exposita de secunda incipiam hinc. ut propago omnis natura secunda, quod prius illud rectum, unde ea, sic declinata: itaque declinatur in verbis: rectum homo, obliquum hominis, quod declinatum a recto. de huiusce multiplici natura discriminum orae sunt hae, cur et quo et quemadmodum in loquendo declinata sunt verba. de quibus duo prima duabus causis percurram breviter, quod et tum, cum de copia verborum scribam, erit retractandum et quod de tribus tertium quod est habet suas permultas ac magnas partes.

1 Quom^o ratio (Q exornato, m rasura et litura obscurato): corr Laet | tripartita || 3 ierunt.: corr Sciop (fierent et mox efferrent Sp., antea declinatu discrimina inferens) || 6 sq. prius rectum secl Sp., ubi ante alterum distinximus cum Canale || 7 de s. scr. || 8 orae multis suspectum, vix recte | <in> quo v || 9 sqq. a verbis declinata s ūba de qb; duo p^{ma} duab; extremo v. scriptis usque ad et obliquo (§ 7) et minoribus litteris et angustioribus inter versus spatiis (maxime in extrema parte) et frequentius per compendia et in membrana scabra et scalpta (ad delendas lineas olim ductas ut vid) scripta sunt omnia; tum duo v. paginae extremi uocabulo uis propositū (p. 127, 6—8) cum solito more perscripti sint, insequens folium in utraque pagina mire sic perscriptum est ut primum 18 v. lineis ductis sic √ dein post v. vacuum 19 v. sic ∧ decrescant accrescantque vocabulis saepe distractis, ita ut in priore pagina medium efficiant verba (p. 128, 1 sq.) bulj declinat^{us}. Ut | In qua | do | mo || u | nus | seruus in posteriore verba (p. 128, 13) orian | tur | Par | tes | o || ra | tio | nis | ; praeterea in altera parte folii per 4 v. extremos et marginem inferiorem pars ad ovi formam excisa est ante scripturam; denique folii 19 primi v. 2 ab eadem m. item distractis et lineis et vocabulis exhibent verba uerbi . . . & (p. 128, 17 sq.): post quae 39 v. in hac pagina 40 in sequentibus perrexit nitidior illa manus, de qua supra diximus

- 3 2. declinatio inducta in sermones non solum latinos, sed omnium hominum utili et necessaria de causa: nisi enim ita esset factum, neque di<s>cere tantum numerum verborum possemus (infinite enim sunt naturae in quas ea declinantur) neque quae didicissemus, ex his, quae inter se rerum cognatio esset, appareret. at nunc ideo videmus, 5 quod simile est, quod propagatum †legium declinatum est, duo simul apparent, quodam modo eadem dici et non eodem tempore factum; ut si verbi gratia alterum horum diceretur Priamus, alterum <H>ecuba, nullam unitatem adsignificaret, quae apparet in lego et legi et in
- 4 Priamus Priamo. ut in hominibus quaedam sunt agnationes ac gen- 10 tilitates, sic in verbis: ut enim ab <A>emilio homines orti <A>emilii ac gentiles, sic ab <A>emilii nomine declinatae voces in gentilitate nominali: ab eo enim, quod est impositum recto casu <A>emilius, orta <A>emilii, <A>emilium, <A>emilios, <A>emiliorum et sic reliquae
- 5 eiusdem quae sunt stirpis. duo igitur omnino verborum principia, 15 impositio <et declinatio>, alterum ut fons, alterum ut rivus. impositicia nomina esse voluerunt quam paucissima, quo citius ediscere possent, declinata quam plurima, quo facilius omnes quibus ad usum
- 6 opus esse[n]t dicerent[ur]. ad illud genus, quod prius, historia opus 20 est: nisi descend[en]do enim aliter id non pervenit ad nos; ad reliquum genus, quod posterius, ars: ad quam opus est paucis praeceptis quae sunt brevia. qua enim ratione in uno vocabulo declinare didiceris, in infinito numero nominum uti possis: itaque novis nominibus allati[u]s <in> consuetudinem sine dubitatione eorum declinatus statim
- omnis dicit populus; etiam novicii servi empti in magna familia cito 25 omnium conservorum <n>omina recto casu accepto in reliquos obli-
- 7 quos declinant. qui s<i> non numquam offendunt, non est mirum: et enim illi qui primi nomina imposuerunt rebus fortasse an in quibusdam sint lapsi: voluis<se> enim putant singularis res notare, ut ex

15 sq. Cf. *Dion. Thr.* 25, 3 U. (εἶδη δὲ δύο, πρωτότυπον καὶ παράγωγον *e. q. s.*); *GL. I* 323, 17 (sunt quaedam principalia, quae Graeci prototypa dicunt, ut fons mons villa schola hortus, ex his nascuntur derivativa, quae apud Graecos paragoga dicuntur, ut fontanus montanus *e. q. s.*)

2 utili, ili *litt. fere evanidis* || 3 add *Mue* (cf. v. 17) || 5 aparer^p || 6 post quod propagatum *dist Mue* | legiū; an (*duce v*): legi cum <de lego> declinatum? || 10 sq. pamo. (o ex i inter scribendum) | ad gentilitates: *corr Sp.* | homine *Becker* || 14 emiliō || reliq̄ (*sic q̄ ut saepius*) || 16 impositio *secl Sp.* || 18 ōs; omnia (. . . dicerentur) *Canal* || 19 n del *Canal* | dicerent² ad illud genus: *corr ed. Ven.* (dicerent v) || 20 descendendo: *corr Steph* | idū (*non idñ*) || 24 allatj¹. c̄suetudinē || 26 om̄s recto: *corr Aug* || 27 sq. qs: *corr Ald* | ñ nūquā offendunt. Non ē mirū &enī (et enim *seiuñxit Christ*) | illa: *corr Ald* | iposuer^x. || 29 Uoluis || enī

his in multitudine<m> declinaretur, ab homine homines; sic mares liberos voluisse notari, ut ex his feminae declinarentur, ut est ab Terentio Terentia; sic in recto casu quas imponent voces, ut illinc essent futurae quo declinarentur: sed haec in omnibus tenere nequisse, 5 quod et unae[t] dicuntur scopae et mas et femina aquila et recto et obliquo vocabulo vis. cur haec non tam si<n>t in culpa quam pu- 8 tant, pleraque solvere non difficile, sed nunc non necesse: non enim qui potuerint adsequi sed qui voluerint, ad hoc quod propositum refert, quod ni[c]hilo minus declinari potest ab eo quod imposiverunt 10 scopae scopa, quam si imposuissent scopa, ab eo scopae, sic alia.

3. causa, inquam, cur †eam ab impositis nominibus declinarint, 9 quam ostendi; sequitur, in quas voluerint [declinarint] declinari aut noluerint, ut generatim ac summatim item informem. duo enim genera verborum, unum fecundum, quod declinando multas ex se parit dis- 15 parilis formas, ut est lego legi[s] legam, sic alia, alterum genus sterile, quod ex se parit ni[c]hil, ut est et iam †uixerat magis cur. quarum 10

5 Cf. v. 9; GL. II 169, 7 (vetustissimi . . . inveniuntur confudisse genera . . . ut hic et haec . . . aquila); IV 120, 6. 355, 18. 375, 24. 408, 14. 494, 2; V 11, 9. 39, 19. 161, 7. 506, 5 || 6 Cf. GL. I 42, 14 (vis βία vis . . . vix vicis). 89, 14 (vis vero tantum singulariter declinatur, velut haec vis huius vis e. q. s.). 546, 33 (vis vis βία. et haec omnia crescunt genetivo exceptis his duobus vis et sus); II 249, 9 (haec vis huius vis, cuius plurale similiter vis tam Lucretius quam Salustius protulerunt). 324, 9; IV 19, 20 (vis [scil. terminata] . . . nominativo plurali res productio faciunt . . . excepto uno quod facit res nominativo plurali, haec vis huius vis hae vires. Lucretius tamen numero plurali hae vis et has vis) et 31, 1 (civis huius civis, haec vis huius vis et plurali hae vis, sicut Lucretius et Varro: nam hae vires numero semper plurali declinantur). 98, 19; VI 482, 11 || 9 sq. Cf. Quint. I 5, 16 (scala tamen et scopa . . . non alio vitiosa sunt quam quod pluralia singulariter . . . efferuntur); Serv. in Georg. I 192 (scopae bigae); GL. I 33, 22 (scopae σάρος — dicimus tamen et scopa — scalae χλίμαξ). 93, 5 (scalae scopae). 328, 5 (scopae scalae). 549, 31 (hae scopae σάρος, hae scalae). 533, 12 (scopa); IV 195, 27 (scopae is). 376, 28 (scalae scopae). 393, 15 (scala quadriga scopa . . . barbarismus). 446, 15 (scalam scopam quadrigam et alia barbarismis esse); V 42, 26 (scopae dici debet, quia res quae de pluribus constat singularis esse non potest. sic scalae mappae quadrigae). 176, 28 (idcirco scopae, quoniam de multis constant virgines, numeri sunt pluralis. idcirco etiam scalae quadrigae e. q. s.). 290, 20 (quadriga scopa scala . . . barbarismi). 348, 10. 396, 5. 590, 18 (scalas et scopas negant grammatici pluraliter: sed consuetudo vicit); VII 289, 5 (et scopae et scalae . . . semper pluralia, sed nostri scalam dixerunt); Anecd. Helv. 83, 34. 241, 18; TG. s. v. || 16 Cf. GL. III 65, 14 (primitiva quidem uniformia sunt nec regulam aliquam a similitudine vel collatione aliorum possunt accipere, ut cras cur e. q. s.). 76, 18 (in r primitiva 'cur' et 'per' quando pro valde accipitur). 482, 16 ('iam' quae pars orationis est? adverbium . . . cuius speciei? primitivae)

1 imultitudine declinaret² || 3 irecto | iponerent || 4 eēt future | q: quae v | iōib; || 5 q & una & dicuntur: corr Mue (et una<e>) et <duae> A. Sp.; an: et <plures>? cf. ad p. 137, 8) || 6 <o>vis Sp. (v. test.) || 7 difficile. Sed || 9 nichilominus || 11 eā (~ ut saepissime); an: eam <vocum multitudinem>? cf. mox in quas (scil. voces) || 12 secl Laet || 13 summatim. Item || 14 ferundū: corr Rhod || 15 del Sp. || 16 etiam: sciunximus (cf. test. et 128, 8) | uixe rat: vix, cras v; an: vix, sat?

rerum usus erat simplex, ibi etiam vocabuli declinatus, ut in qua domo unus servus, uno servili opus nomine, in qua[m] multi, pluribus. igitur et in his rebus quae sunt nomina, quod discrimina vocis plura, propagines plures, et in his rebus quae copulae sunt ac iungunt[ur] verba, quod non opus fuit declinari in plura, fere singula sunt: uno 5 enim loro alligare possis vel hominem vel equum vel aliud quod, quicquid est quod cum altero potest colligari. sic quod dicimus in loquendo 'consul fuit Tullius et Antonius', eodem illo 'et' omnis binos consules colligare possumus, vel dicam amplius, omnia nomina, atque adeo etiam omnia verba, cum fulmentum ex una syllaba illud 'et' 10 maneat unum. quare duce natura †si, quae imposita essent vocabula rebus, ne ab omnibus his declina[n]tus putarent.

- 11 4. †quarum generum declinationes oriantur, partes orationis sunt duae, si item ut Dion in tris dividerimus partes res quae verbis significantur: unam quae adsignificat casus, alteram quae tempora, tertia[m] 15 quae neutrum. de his Aristoteles orationis duas partes esse dicit: vocabula et verba, ut homo et equus, et legit et currit. utriusque generis, et vocabuli et verbi, quaedam priora, quaedam posteriora; priora ut homo, scribit, posteriora ut doctus et docte: dicitur enim homo doctus et scribit docte. haec sequitur locus et tempus, quod neque homo 20 nec scribi[tur] potest sine loco et tempore esse, ita ut magis sit locus

16 sqq. Cf. Quint. I 4, 18 (veteres enim, quorum fuerunt Aristoteles quoque atque Theodectes, verba modo et nomina et convictiones tradiderunt: videlicet quod in verbis vim sermonis, in nominibus materiam e. g. s. = Dionys. de comp. II et de vi Demosth. XLVIII); GL. II 54, 5 (partes igitur sunt secundum dialecticos duae, nomen et verbum, quia hae solae etiam per se coniunctae plenam faciunt orationem, alias autem partes syncategoremata, hoc est consignificantia appellabant); IV 428, 11; V 34, 23. 134, 9; VII 216, 6 adn.; Augustin. cat. decem c. 1; Isid. I 6, 1; Plat. Soph. p. 262 (inter alia ἥκτος τρέχει et ἀνθρώπος μανδάνει); Aristot. rhet. III 2 (ὅρων δ' ὀνομάτων καὶ ἡμετέρων ἐξ ὧν ὁ λόγος συνέστηκεν). Top. VI 11. π. ἐqu. c. 2. 3 p. 16 Bk. ibique Ammon. p. 45 B.; Diog. Laert. VII 59 (ubi ἀνθρώπος et ἥκτος exstant simili ratione et γὰρ αὖ λέγω). Cf. Classen d. gr. gr. prim. 52 sqq., Lersch 'Sprachphilos. d. Alten' II 8 sqq., Steinthal 'Gesch. d. Sprachw.' I 263, Heinicke de Quintil. S. Asclep. arte gramm. p. 22

1 simplex, <simplex> Sciop || 2 uno ser || ui lj o post (sic): correximus (opust Sciop) | plj multi pluribus (plj lineolis del et t ex j incohato inter scribendum) || 3 rebus quor[um]: corr Sp. (quarum Vertr, quouismodi Canal) || 4 del Mue || 6 colligare Laet. c. al. || 7 Calligari, sed a post C lineola in o corr (fort. m. 2, sed C certe m. 1) || 8 & || 9 colligere (' s. o casu ut vid) || 10 ideo: corr Sciop | fulm en | tunc: corr Mue | sil laba || 11 duce natura. m. 1 ex dum cenatur (m et ce lineolis del, ce add, ra ex r: huius r ductus extremus excedit a extremam nequaquam olim a cenatur separatam) | lacunosa haec: v. adn. || 12 sq. de cljnandus (l ex i): corr Laet | pultarent qua rum | quorum Laet | [ge]rerum Sp.: v. adn. | oriantur: oriuntur Laet (ubi lenius dist Sp.) || 14 dyon | Par||tes, P ex p || 15 unum | capus: corr Laet (cassus Sp.: cf. ad 135, 11) | alterum | .Tertia. || 19 post doctus et (v. ad 125, 9) in marg m. 2 ut vid adscr hic error n̄ paruu[s] | et secl Canal

homini coniunctus, tempus scriptioni. cum de his nomen sit primum 13
(prius enim nomen est quam verbum temporale et reliqua posterius
quam nomen et verbum), prima igitur nomina: quare de eorum decli-
natione quam de verborum ante dicam.

5. nomina declinantur aut in earum rerum discrimina, quarum 14
nomina sunt, ut ab Terentius Terenti<a>, aut in earum extrinsecus,
quarum ea nomina non sunt, ut ab equo equiso. in sua discrimina
declinantur aut propter ipsius rei naturam de quo dicitur aut propter
illius <usum> qui dicit. propter ipsius rei discrimina †aut ab toto,
10 ut ab homine homunculus, ab capite capitulum; propter multitudinem,
ut ab homine homines; ab eo quod alii dicunt cervices et id <H>or-
tensius in poematis (*fr. p. R. p. 325 B.*) cervix. quae a parte declinata, 15
aut a corpore, ut a mamma mammosae, a manu manubria, aut ab
animo, ut a prudentia prudens, ab ingenio ingeniosi. haec sine agitati-
15 onibus; at ubi motus maiores, item ab animo, ut ab strenuitate et
nobilitate strenui et nobiles, sic a pugnando et currendo pugiles et
cursores. ut aliae declinationes ab animo, aliae a corpore, sic aliae quae
extra hominem, ut pecuniosi, agrarii, quod foris pecunia et ager.

6. propter eorum qui dicunt usum declinati casus, uti is qui de 16
20 altero diceret, distinguere posset, cum vocaret, cum daret, cum accu-
saret, sic alia eiusdem <modi> discrimina, quae nos et Graecos ad
declinandum duxerunt. sine controversia sunt †qui quae: quis voce-
tur, ut <H>ercules; quemadmodum vocetur, ut <H>ercule; quo voce-
tur, ut ad <H>erculem; a quo vocetur, ut ab <H>ercule; cui vocetur,
25 ut <H>erculi; cuius vocetur, ut <H>erculis.

7. propter ea verba quae erant proinde ac cognomina, ut prudens, 17

10 Cf. *GL. I* 94, 4 (homo homunculus); *II* 102, 3. 109, 1; *TG. s. v.* | Cf. *Non. 542, 23* (capitula capitum tegmina. Varro . . . haec et capitula appellavit) || 11 sq. Cf. *X* 78; *Quint. VIII* 3, 35 (cervicem videtur Hortensius primus dixisse: nam veteres pluraliter appellabant); *Isid. XI* 1, 61; *Serv. in Aen. II* 707. *XI* 496; *TG. s. v.* || 14 Cf. *Gell. IV* 9, 12 (ingeniosus . . . ab ingenio) || 15 sq. Cf. *V* 94; *GL. II* 83, 18 (quae ex qualitate vel quantitate animi vel corporis vel extrinsecus forte evenientium trahuntur) || 22 Cf. *GL. I* 154, 6 (casus sunt, ut quidam volunt, sex; ratione tamen sunt quinque, genetivus, dativus, accusativus, vocativus, ablativus. nominativum enim optime casum esse noluerunt *e. q. s.*). 301, 35; *II* 184, 3. 185, 12; *IV* 433, 12. 534, 23; *V* 44, 8. 170, 25. 181, 35. 350, 19; *VI* 189, 22

2 sq. *dist Mue* | uerbū. Tēporale || 6 add *Reitzenstein* (cf. *IX* 55. 59) | in ea res: *corr Sp.* || 8 de qua *Vertr* || 9 *supplevimus* (dicit <usum> *Reitzenstein*): cf. *v. 19* || 9 ab toto <aut a parte. ab toto> *v* (cf. *adn.*) || 11 ; ab eo (ab ex a) || 12 apte || 13 *manuarii Sp.* | aut (u ex b *inter scribendum*) ab || 15 sq. motus. maiores Itē. ab animo. | mobilitate et mobiles *Christ* || 19 dicuntur (ex dicunt *inter scribendum*). -SŪ.: *corr Vertr* || 21 ejdē: *suppl Mue* || 22 Sing | q quē.: quinque *Laet an*: quinque <apud illos, sex apud nos>? (*v. adn.*) || 26 Ppterea ūba

candidus, strenuus, quod in his praeterea sunt discrimina propter incrementum, quod maius aut minus in his esse potest, accessit declinationum genus, ut a candido candidius candidissimum sic a longo, divite, id genus aliis ut fieret.

18 quae in eas res quae extrinsecus declinantur, sunt ab equo equile,
5 ab ovibus ovile, sic alia (haec contraria illis quae supra [§ 15 s. f.] dicta, ut a pecunia pecuniosus, ab urbe urbanus, ab atro atratus), ut nonnunquam ab homine locus, ab eo loco homo, ut ab Romulo Roma,
19 ab Roma Romanus. aliquot modis declinata ea quae foris: nam aliter qui a maioribus suis, Laton(i)us et Priamidae, aliter quae <a> facto,
10 ut a praedando praeda, a merendo merces; sic alia sunt, quae circum ire non difficile; sed quod genus iam videtur et alia urgent, omitto.

20 8. in verborum genere quae tempora adsignificant, quod ea erant tria, praeteritum, praesens, futurum, declinatio facienda fuit triplex,
ut ab saluto salutabam, salutabo; cum item personarum natura triplex
15 esset, qui loqueretur, <ad quem>, de quo, haec ab eodem verbo declinata, quae in copia verborum explicabuntur.

21 9. quoniam dictum de duobus, dealinatio[nibus] cur et in qua sit †fama, tertium quod relinquitur, quemadmodum, nunc dicetur. declinationum genera sunt duo, voluntarium et naturale; voluntarium
20 est, quo<d> ut cuiusque tulit voluntas declinavit. sic tres cum emerunt Ephesi singulos servos, nonnunquam alius declinat nomen ab eo qui vendit, Artemidorus, atque Artemam appellat, alius a regione quod ibi emit, ab Ion(i)a Iona[m], alius quod Ephesi, Ephesium, sic alius
22 ab alia aliqua re, ut visum est. contra naturalem declinationem dico,
25 quae non a singulorum oritur voluntate, sed a com(m)uni consensu. itaque omnes impositis nominibus eorum item declinant casus atque eodem modo dicunt huius Artemidori et huius Ionis et huius Ephesi[s],

6 Cf. § 54. IX 50 || 8 Cf. V 144. IX 50 || 11 Cf. Isid. XVIII 2, 8 (praeda a praedando) | Cf. V 44. 178 || 13 Cf. Aristot. top. II 4. rhet. I 3. 11; Diog. L. VII 141; Dion. Thr. 53, 1 Uhl., al. || 16 Cf. Dion. Thr. 51, 3. 4 Uhl. ibique adn. 52. 53 || 20 Cf. IX 34. X 15 || 22 Cf. Plat. Cratyl. 384 D.; Diod. Cyr. ap. Ammon. in Arist. π. ἐqu. 38, 18; Helladius ap. Phot. bibl. 279 p. 532^b, 35; Don. in Andr. I 3, 21 et Ad. I 1, 1 (cf. post Classenium d. gr. gr. pr. 211 et Lerschium I 42 sq. Reitzenstein 26, 5)

4 sq. fier& que | 5. δb: ut ab Sp. || 6 sq. dist Mue || 10 laton;: Latoius Sp., fort. recte (Latoius) || 16 suppl Mue duce Laeto | de quo hęc. δb || 18 sq. duab; declinationib;: corr Mue | qua sit forma v (cf. ad 127, 12) | fama. || 19 sq. dē declinationū || 21 quo. ut | tres cū s. scr. || 23 artē. idorus; an: Artemidoro? || 24 emit ex emi | add Laet | Ionā: corr Mue || 25 naturalē ex naturā inter scribendum || 26 acomuni || 28 artē Idori: Artemae Aug; an: <Artemae ut huius> Artemidori? | ephesis: corr Rhōl (Ephesii Laet)

sic in casibus aliis. cum utrumque nonnunquam accidat, et ut in 23
voluntaria declinatione animadvertatur natura et in naturali voluntas,
quae, cuiusmodi sint, aperientur infra (X 15sq. 51); quod utraque de-
clinatione alia fiunt similia, alia dissimilia, de eo Graeci Latinique
5 (Funai. p. 118) libros fecerunt multos, partim cum alii putarent in
loquendo ea verba sequi oportere, quae ab similibus similiter essent
declinata, quas appellarunt ἀναλογίας, alii cum id neglegendum pu-
tarent ac potius sequendam <dis>similitudinem, quae in consuetudine
est, quam vocarunt ἀνωμαλίαν, cum, ut ego arbitror, utrumque sit
10 nobis sequendum, quod <in> declinatione voluntaria sit anomalia, in
naturali magis analogia. de quibus utriusque generis declinationibus 24
libros faciam bis ternos, prioris tris de earum declinationum disciplina,
posteriores de eius disciplinae propaginibus. de prioribus primus erit
hic, quae contra similitudinem declinationum dicantur, secundus, quae
15 contra dissimilitudinem, tertius de similitudinum forma; de quibus
quae expediero singulis tribus, tum de alteris totidem scribere ac divi-
dere [incipimus] incipiam.

10. quod huiusce libri est dicere contra eos qui similitudinem 25
sequuntur, quae est ut in aetate puer ad senem, <puella> ad anum,
20 in verbis ut est scribo scribam, [dico] dicam prius contra universam
analogiam, dein tum de singulis partibus. a natura sermo<nis> in-
cipiam.

11. omnis oratio cum debeat dirigi ad utilitatem, ad quam tum 26
denique pervenit, si est aperta et brevis (quae petimus, quod obscurus
25 et longus orator est odio), [et cum efficiat] aperta, ut intellegatur,

6 sqq. Gell. II 25, 1 sqq.: in Latino sermone, sicut in Graeco, alii ἀνα-
λογίαν sequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. ἀναλογία est similitum similis de-
clinatio, quam quidam Latine proportionem vocant. ἀνωμαλία est inaequalitas
declinationum consuetudinem sequens. duo autem Graeci grammatici illustres
Aristarchus et Crates summa ope, ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensavit.
M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua latina octavus nullam esse observa-
tionem similitum docet inque omnibus paene verbis consuetudinem dominari
ostendit; cf. Quint. I 6, 3; Cic. Tim. 4 s. f.; Mart. Cap. III 289 sq.; GL. I 116, 30.
384, 15. 456, 5; IV 47, 22. 435, 15; V 47, 13. 197, 22. 353, 19. 539, 21; VI 275, 16;
VII 12, 7; Isid. I 28, 1; TG. s. v. || 15 Cf. X 2 || 24 Cf. Sext. Emp. adv. mathem.
I § 184 sqq. (πρὸς μὲν τὴν τοῦ ἐναργοῦς ἀντίληψιν οὐδεμιᾶς τέχνης ἐστὶ χρεία);
Cic. d. inv. I 16, 23; Eugr. in Eun. I 2, 27

1 aliis cū || 3 aperient infra. Quod || 7 analogias. (sic, cum lineola super
primum a post ji sequentis litterae ductum: quae fortasse i potius spectaverat) ||
8 sequendā similitudinē (inter dā nūl significante: qualia infra saepius non
notamus) || 9 uocā: uocant v (cf. test.) | AGMAENAN: corr Ald || 13 posteriores:
ex: corr Sp. || 16 experiero: corr Mue duce Aug || 17 sq. Incipim; Incipiā qđ |
secl Sp. | huiuscē || 19 suppl Ald || 20 dico dicā. Prius | secl Sp. || 21 partib;
anatura sermo Incipiā. (I ex i) || 24 sq. obscurū & longj: corr Ald || 25 sq. secl
et suppl Boot

- brevis, ut cito intellegatur, et <cum efficiat> aperta<m> consuetudo, brevem temperantia loquentis, et utrumque fieri possit sine analogia, ni[c]hil ea opus est. neque enim, utrum Herculi an Herculis clāvam dici oporteat, si doceat analogia, cum utrumque sit in consuetudine, non neglegendum [sunt], quod aequae sunt et brevi<a> et aperta. 5
- 27 12. praeterea quo[d]ius utilitatis causa quaeque res sit inventa, si ex ea quis id sit consecutus, amplius ea<m> scrutari cum sit nimium otiosi, et cum utilitatis causa verba ideo sint imposita rebus ut ea<s> significant, si id consequimur una consuetudine, ni[c]hil prod-
est analogia. 10
- 28 13. accedit quod quaecumque usus causa ad vitam sint assumpta, in his † non utilitatem qu<a>erere, non similitudinem: itaque in vestitu cum dissimillima sit virilis toga tunica<e>, muliebri<s> stola pallio, tamen inaequabilitatem hanc sequimur ni[c]hilo minus.
- 29 14. in <a>edificiis, quom non videamus habere <ad> atrium περι- 15
στῶλον similitudinem et cubiculum ad equile, [quod] tamen propter utilitatem in his dissimilitudines potius quam similitudines sequimur: itaque et hiberna triclinia et <a>estiva non item valvata ac fenestrata facimus.
- 30 15. quare cum, ut in vestitu <a>edificiis, sic in supellectile cibo 20
ceterisque omnibus quae usus <causa> ad vitam sunt assumpta domi-
netur inaequabilitas, in sermone quoque, qui est usus causa constitu-
tus, ea non repudianda.
- 31 16. quod si quis duplicem putat esse summam, ad quas metas
naturae sit perveniendum in usu, utilitatis et elegantiae, quod non 25
solum vestiti esse volumus ut vitemus frigus, sed etiam ut videamur
vestiti esse honeste, non domum habere ut simus in tecto et tuto
solum, quo[d] necessitas contruserit, sed etiam ubi voluptas retineri
possit, non solum vasa ad victum habilia, sed etiam figura bella atque

3 Cf. *Plin. in GL. I 132, 17* (Herculi pro Herculis . . . dici coeptum est = *Beck p. 5*); *Quint. I 5, 63* || 11 sq. Cf. *Sext. Emp. adv. mathem. I § 193 sqq.* (ἐπὶ πᾶτων γε μὴν σχεδὸν τῶν χρησιμευόντων τῷ βίῳ μέτρον ἐστὶ ἰκανὸν τὸ μὴ παρ-
αποδίδεσθαι πρὸς τὰς χρείας) || 13 Cf. *IX 48*

1 & cito: corr *Ald* | v. ad 131, 25 | apta || 5 ñneglegendū. Sunt qđ | & breui & apta. || 6 quod lus: corr *Mue post al.* || 7 consecutus, u *alt. e corr* || 8 otiosi || 9 add *Vertr* || 11 decidit: corr *Ald* || 12 ñ: con<venit> *A. Sp.*; an: idon< eum> (*v. 133, 2 et test.*) vel bonum? || 13 e add *Lact* | muliebri. Stola: corr *Cuperus* || 14 sq. seq^t | nichil omin. Inedificiis. qđ (quom *Mue duce Sp.*) | add *Sp.* || 15 sq. ΠΕΡΗCΤΗΛΟΝ: corr *Vict* | .qđ: secl *Mue* || 17 sequam². || 20 & in: corr *Steph* | .edificiis. || 21 sq. suppl *Sp.* (usu *Rhol*) | dñet² || 24 metas || 28 qđ: corr *quidam apud Aug* | retinere *Mue*

ab artifice * * * *, quod aliud homini, aliud humanitati satis est; quodvis sitienti homini poculum idoneum, humanitati <ni>si bellum parum; sed cum discessum e<s>t ab utilitate ad voluptatem, tamen in eo ex dissimilitudine plus voluptatis quam ex similitudine s<a>epe 5 capitur: quo nomine et gemina conclavia dissimiliter poliunt et lectos 32 non omnis paris magnitudine ac figura faciunt. quod <si> esse[n]t analogia petenda supellectili, omnis lectos haberemus domi ad unam formam et aut cum fulcro aut sine eo, nec cum ad tricliniarem gradum, non item ad cubicularem; neque potius delectaremur supellectile 10 distincta quae esset ex ebore * * * * rebus disparibus figuris quam grabattis, qui ἀνὰ λόγον ad similem formam plerumque eadem materia fiunt. quare aut negandum nobis disparia esse iucunda aut, quoniam necesse est confiteri, dicendum verborum dissimilitudine<m>, quae sit in consuetudine[m], non esse vitandam.

15 17. quod si analogia sequenda est nobis, aut ea observanda est 33 quae est in consuetudine aut quae non est. si ea quae est sequenda est, praeceptis ni[c]hil opus est, quod, cum consuetudinem sequemur, ea nos sequetur; si quae non est in consuetudine, qu<a>eremus: ut quisque duo verba in quattuor formis finxer[*n*]t similiter, quamvis 20 haec nolemus, tamen erunt sequenda, ut †Iuppiti, Marspitrem. quas si quis servet analogias, pro insano sit reprehendendus. non ergo ea est sequenda.

18. quod si oportet id es<se>, ut a similibus similiter omnia 34 declinentur verba, sequitur, ut ab dissimilibus dissimilia debeant fingi,

13 Cf. IX 47 || 17 Cf. Ptolem. Pindar. ap. Sext. Emp. adv. math. I § 202; Steintal II² 137 sq.; Reitzenstein p. 48 adn. || 20 Cf. VIII 49. IX 75. 77. X 65; Quint. I 6, 25 (quaedam a primis statim positionibus tota mutantur, ut Iuppiter); Gell. V 12, 5; Varro (sat. Menipp. 582) apud Tertull. apol. 14, ad nat. I 10 (Ioves sive Iuppiteres [iupitres codd. plerique] dicendum est); GL. I 309, 16. 22; II 229, 8; IV 8, 9. 17, 7. 490, 5; V 45, 23. 172, 21. 186, 12. 187, 9; VI 473, 1; Isid. I 7, 33; adde Sext. Emp. adv. math. I § 195 (τὸ μὲν γὰρ τῆς θεῆς πῶσις ὁ Ζεὺς οὕτως τὰς πλεονεξίας προφερέσθαι Ζηνὸς Ζηνὶ Ζῆνα . . . σαφές . . . τὸ δὲ ἀπὸ τῆς Ζεὺς θεῆς Ζεὺς λέγειν καὶ Ζεὺ καὶ Ζέα . . . οὐ μόνον ἀσαφές ἀλλὰ καὶ γέλωτος, ἔτι δὲ προσκοπῆς ἄξιον εἶναι δοκεῖ)

1 artifice. qđ c. lac. 4 fere litt. (cf. v. 10); <facta> Sp.; an: <pretiose caelata>? || 2 Quoduis (o ex d et d ex i inter scribendum) sitientj" poculum hōmini | add Ald || 3 & ab || 5 pollent: corr Koeler || 6 omis | ēent: suppl et del Laet || 7 sqq. omis | verba haberem . . . tricljni supra arē . . . distincta quae ab eadem m. in primo pag. v. postea add ut vid: unde etiam 41 v. sunt in hac pag., scilicet ex dispartito scribendi negotio (v. s.) || 10 ebore reb; c. lac. 4 fere litt.: cf. v. 1; <testudine aliis> ex IX 47 Sp., aliis c. Laeto || 11 grabatis v | analogon: corr Mue (cf. X 2) || 14 Inſuetudinē || 18 querem; || 19 finxerunt: corr Vertr || 20 nolem; : nolimus Sp. | iuppiti mars pitrē. | Iuppit(r)i Sp., de <Iuppiter Marspiter> Iuppit(r)i Marspitri cogitans; an: Iuppite(r) Marspiter Iuppitrem> Marspitrem? || 23 id ē: corr Canal duce Mue (ita esse) || 24 ab his similib;

quod non fit: nam et <ab> similibus alia fiunt similia, alia dissimilia, et ab dissimilibus partim similia partim dissimilia. ab similibus similia, ut a bono et malo bonum malum; ab similibus dissimilia, ut ab lupus lepus lupo lepori. contra[ria] ab dissimilibus dissimilia, ut Priamus Paris, Priamo Pari; ab dissimilibus similia, ut Iup<p>iter 5
 35 ovis, Iovi ovi. eo iam magis †analogias dissimilia finguntur, sed etiam ab [h]isdem vocabulis dissimilia neque a dissimilibus similia, sed etiam eadem. ab [h]isdem vocabulis dissimilia fingi apparet, quod, cum duae sint Albae, ab una dicuntur Albani, ab altera Albenses; cum trinae fuerint Athenae, ab una dicti Athenae<i>, ab altera Athe- 10
 36 naiis, a tertia Athen<a>eopolitae. sic ex diversis verbis multa facta in declinando inveniuntur eadem, ut cum dico ab Saturni Lua Luam, et ab solvendo [ab]luo [ab]luam. omnia fere nostra <n>omina [li]virilia et muliebria multitudinis cum recto casu fiunt dissimilia, ea<de>m <in>dand<i>: dissimilia, ut mares Terentiei, feminae Terentia<e>, eadem in 15
 dandi, vireis Terentieis et mulieribus Terentieis. dissimile Plautus et Plautius et co<m>mune, ut huius Plauti et Marci.

3 sq. Cf. *Sext. Emp. adv. gramm. I 237* (τὰ κατὰ τὰς ὁρθὰς πτώσεις ἀνάλογα ὄντα καὶ ὁμοία ταῦτα κατὰ τὰς πλαγίους ὁνομασίως τε καὶ οὐκ ἀνάλογως σχηματίζεται, οἷον Ἄρης Χάρης χάρις Ἄρεως Χάρητος χάριτος); *Quint. I 6, 12* (cum deprehensum est lepus et lupus similia positione quantum casibus numericisque dissimulant); *GL. I 135, 10*; *IV 435, 21*; *V 48, 4. 198, 20*; *Isid. I 28, 2* || 9 Cf. § 56. 80. *X 44*; *Quint. I 6, 15* (quid . . . quod tota positionis eiusdem in diversos flexus exeunt? cum Alba faciat Albanos et Albenses); *GL. I 106, 1* (Albani dicuntur ab Alba, Albenses autem ab Alba Fucente. cuius rei causam Varro ait esse, quod analogia in naturalibus nominibus tantum servatur, in voluntariis vero negligitur e. q. s.); *V 144, 19* (ait sic Caesar in libris analogiae 'duae sunt Albae, alia ista quam novimus in † Aricia [Marsia Keil] et alia hic in Italia. volentes Romani discretionem facere, istos Albanos dixerunt, illos Albenses . . . Plinius Secundus negat et ait sic 'indifferenter haec inveniuntur' e. q. s.) [sed cf. *N. H. III 106*: Albensium Alba ad Fucinum lacum]; *Appian. Hannib. 39* (ἐς τὴν Ἀλβανῶν σύγκρισιν Ἀλβησίεας ἀντὶ τοὺς καλοῦσιν) || 10 Cf. *vit. Arati p. 77 Maass* (Ἀθηνήται) || 12 Cf. *Gell. XIII 23, 2* (Luam Saturni); *Serv. Dan. in Aen. III 139* (tam Saturno quam Lu[n]ae); *ad VI 11* || 17 Cf. *Varro de comoediis Plautinis I apud Gell. III 3, 10* (Plautium fuisse quempiam poetam comoediarum. quoniam fabulae <ae> Plauti inscriptae forent acceptas esse quasi Plautinas, cum essent . . . a Plautio Plautianae); *adde Plin. N. H. XXXV 115*, ubi Plautius Marcus se nominat in epigr.

1 .Nā & similib;: corr *Sp.* (<a> v) | inter fiunt et similia litt. fi et scr. et del. m. 1 || 3 a bono & malo. bonū malū. || 4 ētraria. || 5 Iupit̃ || 6 .Iobi. | ἀνάλογικῶς *Laet*, post quam vocem lac sign *Mue* (<non solum a similibus>) || 7 del *Laet* || 8 eadē ab hisdē || 9 aluē || 10 sq. una ex uua | athenē: corr *Laet*; an: Athenae<oe>? | athena iis. (unde Athenaeis *Mue*) | athenepolitē. || 12 lua ex lui || 13 & ab soluendo. abluo abluā. | deleuimus duce *Suerdsioeo* (alterum c. *Aug*) | omīa | .omia: corr *Sp.* | liberalia: corr *Seal* || 14 sq. multitudinis, 1 ex t inter scribendum | eū dant: corr *Sp.* duce *Laet* (cum dandi) et *Mue* (c. d. <eadem>) | femina ē terentia: corr *Laet* | ea^{as} || 16 uireis (sic: e ex j et i ex s inter scribendum; uiris in marg)

19. denique si est analogia, quod in multis verbis e(s)t simili- 37
tudo verborum, sequitur, quod in pluribus est dissimilitudo, ut non
sit in sermone sequenda analogia.

20. postremo, si est in oratione, aut in omnibus eius partibus 38
est aut in aliqua [esse parum et]: in omnibus non est, in aliqua
esse parum est, ut album esse <A>ethiopa[m] non satis est quod ha-
bet candidos dentes: non est ergo analogia.

21. cum ab similibus verbis quae declinantur similia fore polli- 39
ceantur qui analogias esse dicunt, et cum simile [lae]tum denique
dicant esse verbo verbum, ex eodem si[t] genere eadem figura transi- 10
tum de cassu in cassum similiter ostendi possit, qui haec dicunt
utrumque ignorant, et in quo loco similitudo debeat esse, et quem-
admodum spectari soleat, simile sit necne. quae cum ignorant, sequi-
tur ut, cum analogiam dicere non possint, sequi <non> debeamus.
15 qu<a>ero enim, verbum utrum dicant vocem quae ex syllabis est ficta, 40
eam quam audimus, an quod ea significat, quam intellegimus, an
utrumque. si vox voci esse debet similis, ni[c]hil refert, quod signi-
ficat mas an femina sit, et utrum nomen an vocabulum sit, quod illi
interesse dicunt. sin illud quod significatur debet esse simile, Diona 41
20 et Theona quos dicunt esse p<a>ene ipsi geminos, inveniuntur esse
dissimiles, si alter erit puer, alter senex, aut unus albus et alter
<A>ethiops, item aliqua re alia dissimile(s). sin ex [ex] utraque parte
debet verbum esse simile, non cito inveniatur qui<n> in altera utra
re claudicet, nec Perpenna et Alf[a]en<a> erit simile, quod alterum
25 nomen virum, alterum mulierem significat. quare quoniam ubi simili-
tudo esse debeat nequeunt ostendere, impudentes sunt qui dicunt esse
analogias.

22. alterum illud quod dixi, quemadmodum simile [ex]<s>pectari 42

4 sqq. Cf. *Sext. Emp. adv. mathem. I* § 221 sqq. (§ 224: ἀλλὰ πάντα μὲν οὐκ ἐπεληλύθασαν ἅπαιρα γὰρ ἐστὶ . . . εἰ δὲ τίνα, πόθεν ὅτι πᾶν ὄνομα τοιοῦτόν ἐστιν; οὐ γὰρ ὅτι τίσις συμβέβηκεν ὀνόμασι τοῦτο καὶ πᾶσιν) || 19 sqq. Cf. § 41. IX 42; cf. *Δίων Θέων* in exemplis coniunctos ut apud alios ita apud *Apoll. de constr. IV* p. 316, 16 sq. *Bk.* (praeter eos locos innumeros ubi alterum nomen exstat) || 22 Haec *Chrysippum* redolent: cf. *Wilmanns* p. 7 et *Uhlig Dion. Thr. p. LXXXVI* | Cf. IX 42; *Iuv. II* 23 (derideat Aethiopem albus); *Apoll. de constr. I* p. 31, 10. 17 *Uhl.* ([Τρόφων] μέλας ἢ λευκός) || 24 sq. Cf. § 81. IX 41. X 27; *Quint. I* 4, 24 (quae femina positione mares . . . significant, qualia sunt Murena). 5, 54

4 aut *suprascr. super & et & lineola del* || 5 at in o. *Canal*, ubi etiam et *secl-*
simus || 6 *del Mue* (p. 304) || 7 sq. analogia cū || 9 simili letū || 10 sq. dicantes se:
corr Sp. | *del Sp.* | transitū. De cassu Incassū || 14 an: <de> analogia[m] dicere
(cf. 136, 8) vel analogiam efficere? | *suppl Vertr* || 18 illc: *corr Laet* || 20 & theona.
(non et atheona) || 22 ex || ex || 23 q: *corr ed Ven* || 24 add *Laet* || 26 imprudentes v
(cf. IX 43) || 28 *del Viet*

- oportere, ignorare apparet ex eorum praecepto, quod dicunt, cum transierit e nominandi casibus in eos quos appellant vocandi, tum denique posse dici rectos esse similis aut dissimilis: esset enim ut si quis, Menaechmos geminos cum videat, dicat non posse iudicare similesne sint, nisi qui ex his sint nati considerarit num discrepent inter se. 5
- 43 ni[c]hil, inquam, quo magis minusve sit simile quod conferas cum altero, ad iudicandum extrinsecus oportet sumi. quare cum ignor[ar]ent, quemadmodum similitudo debeat sumi, de analogia dicere non possunt. haec apertius dixissem, nisi brevius eo nunc mallet, quod infra (X 3 sqq. 10 sqq.) sunt planius usurpanda. quare quod ad universam 10 naturam verborum attinet, haec attigisse modo satis est.
- 44 23. quod ad partis singulas orationis, deinceps dicam. quoniam quoniam sunt divisiones plures, nunc ponam potissimum eam qua dividitur oratio secundum naturam in quattuor partis: in eam quae habet casus et quae habet <tempora et quae habet> neutrum et in 15 qua est utrumque. has vocant quidam appellandi, dicendi, adminiculandi, iungendi. appellandi dicitur ut homo et Nestor, dicendi ut scribo et lego, iungendi ut que, adminiculandi ut docte et commode. ap- 45 pellandi partes sunt quattuor, e quis dicta a quibusdam provocabula qu<a>e sunt ut quis, qu<a>e; <vocabula> ut scutum, [ut] gladium; 20 nomina ut Romulus, Remus; pronomina ut hic, h<a>ec. duo media dicuntur nominatus; prima et extrema articuli. primum genus est infinitum, secundum ut infinitum, tertium ut effinitum, quartum finitum.
- 46 haec singulatim triplicia esse debent quod sexum, multitudinem, casum: sexum, utrum virile an muliebre an neutrum sit, ut doctus docta 25 doctum; multitudinem, unum an plura significet, ut hic, hi, h<a>ec;

1 Cf. IX 43 || 15 Cf. VI 36. X 17. IX 31. frg. 96 W. || 16 sq. Cf. Quint. I 4, 18 sqq.; GL. II 551, 18 (ex Ammonio ad Arist. de interpr. p. 11, 1 sqq. B.: quibusdam philosophis placuit nomen et verbum solas esse partis orationis, cetera vero adminicula vel iuncturas earum e. q. s.); IV 428, 7; V 10, 6 || 17 sq. Cf. Quint. I 5, 2 (una pars orationis 'lego scribo'); Apoll. de constr. II p. 42, 2 Uhl. (ὅς ἐν-θροῶτος Πλάτων) || 20 Cf. Diog. Laert. VII 57 sq.; Apoll. de pron. 48 (v. Schoemann 'Redeth.' 79; Wilmanns 11) || 22 Cf. frg. 99 W.

1 ⁿ ignorare | verba praecepto . . . considerarit. Nunc (cf. v. 5) tribus v. paulo arctioribus ineunte pag. scripta sunt, unde etiam in hac sunt v. 41 || 4 Me hech mos || 5 q ante nisi q lineola del | considerarit. Nunc discrepat: corr Aug || 6 simile. Qd̄ | cū s. scr. || 7 iudicandū. | sumi. (cf. 142, 20) | del Rhöl; an: ignora[r]e[n]t? cf. 135, 13 || 13 .Jā.: corr Lachm || 14 secda. Ut naturam: corr Lachm | Inīā. || 16 qdē: corr Laet || 17 ante iungendi (I ex i) lineolis del dicend(i) | iungendi adminiculandi trai Mue || 18 .utq;.: ut <et et> que Mue; an: ut que <et ve>? || 20 qsq;.: corr Aug | suppl Laet | secl Bent; an: et? || 21 hec, h ex e incohata ut vid (certe non ex n) || 22 nomina tus || 23 tertium ut finitum Aug || 24 qd̄: quo<a>d v, quod <ad> Sp. || 26 haec, <hae> Mue

casum, utrum recto sit, ut Marcus, an obliquo, ut Marco, an com(m)uni, ut Iovis.

24. his di(s)cretis partibus singulas perspice, quo facilius nusquam esse analogias quas sequi debeamus videas. nempe esse oportebat vocis formas ternas, ut in hoc humanus humana humanum, sed habent quaedam binas, ut cervus cerva, quaedam singulas, ut aper, et sic multa. non ergo est in huiusmodi generibus analogia.

25. et in multitudine ut unum significat pater, plures patres, sic omnia debuerunt esse bina. sed et singularia solum sunt multa, ut cicer, siser (nemo enim dicit cicera, sisera) et multitudinis sunt, ut salinae (non enim ab his singulari specie dicitur salina) et balnea. neque ab eo quod dicunt balneum habet multitudinis consuetudo: nam quod est ut praedium balneum, debuerunt esse plura, ut praedia balnea, quod non est: non est ergo in his quoque analogia.

26. alia casus [alia casus] habent et rectos et obliquos, alia rectos solum, alia modo obliquos habent: utrosque ut Iuno, Iunonis, rectos modo ut Iupiter, Maspiter, obliquos solum ut Iovis, Iovem: non ergo in his est analogia.

27. nunc videamus in illa quadripartita. primum si esset analogia, ut in inflexionibus articulis, ut est quis quem quouis, sic diceretur quae quam quavius; et ut est quis quoi, sic diceretur qua quae: nam est proportione simile: ut deae bonae quae, sic dea bona quae est, et ut est quem quis, sic quos ques. quare quod nunc dicitur qui homines, dici oportuit ques.

28. praeterea ut est ab [h]is (ei), sic ab ea eae diceretur, quod

6 Cf. GL. II 233, 12 (aper apri cuius femininum veteres protulerunt apra, ut Plinius) || 9 sq. Cf. IX 63; X 54; GL. I 34, 26 (semper singularia . . . hoc cicer) = 328, 20. 550, 29 et 32, 14 (siser ἀγριοσίλιον); Mart. Cap. III 298 (cicer . . . in numero singulari); TG. s. v. || 11 Cf. GL. I 33, 23 (salinae ἀλικά). 549, 31 (hae salinae ἀλοθήκη) || 11 sq. Cf. IX 68; GL. I 99, 3 (balneum veteres dixerunt . . . in privatis. in publicis autem feminini generis et quidem numero semper plurali e. q. s.). 327, 7; IV 375, 31. 431, 29. 195, 26; V 162, 23. 345, 12. 426, 23. 572, 16; VII 108, 7. 265, 15; Non. 194, 7; TG. s. balneum || 17 Cf. ad VIII 33 ibique adnotata || 20 Cf. 136, 23 || 24 Cf. GL. I 91, 16. 133, 2. 158, 21. 558, 14; III 9, 13; IV 502, 13. 546, 36; Fest. 261*, 23; Serv. in Aen. I 95

2 ovis Sp., recte ut vid (cf. § 49) || 3 decretis: corr Aug | singula* (* pallidior, ut alia, sed ead. m.) || 6 habet quaedam || 8 duo lineolis del et plures s. scr. || 9 debuerint || 10 ē. || 11 distinguimus || 14 q̄q s. scr. || 15 alia casus. alia casus || 16 habent. Utrosq; (habent utrosque v) || 19 in secl Sciop | quadripartita primū || 20 infej nej. tejs: corr Sp. | quē: secl Sp. | cuius. || 21 sqq. quae quavis (nequaquam ex quavis): corr Aug (quam secl Sp.) | est a quis. cui: corr Aug | qua quēnā ē. Pportione | sit: corr Sp. | quē ē.: corr Sciop | quē qs. ex quivis. (ē ex i et q ex u, del alt. i) || 24 homines ex hominis || 25 ē ab his: del et ei add Laet

nunc dicitur ei; pronuntiaretur ut in iis viris, sic es mulieribus, et ut est in rectis casibus <is> ea [id], in obliquis esset eius eaius; nunc non modo in virili sicut in muliebri dicitur eius, sed etiam in neutris articulis, ut eius viri, eius mulieris, eius pabuli, cum discriminentur in rectis casibus is ea id. de hoc genere parcius tetigi, quod librarios haec sp<in>onsiora indiligentius elaturos putavi.

29. de nominatibus qui accedunt proxime ad <in>finitam naturam articulorum atque appellantur vocabula, ut homo equus, eorum declinationum genera sunt quattuor: unum nominandi, ut ab equo equile, alterum casuale, ut ab equo equum, tertium augendi, ut ab albo albius, quartum minuendi, ut cista cistula. primum genus, ut dixi, id est, cum <ab> aliqua parte orationis declinata sunt recto casu vocabula[m], ut a balneis balneator. hoc fere triplices habet radices, quod et a vocabulo oritur, ut a venatore uenabulum, et a nomine, ut a Tibure Tiburs, et a verbo, ut a currendo cursor. in nullo horum analogiam servari videbis.

30. primum cum dicatur ut ab ove et sue ovile et suile, sic a bove bovine non dicitur; et cum simile sit avis et ovis, neque dicitur ut ab ave aviarius <ab ove aviarius, neque ut> ab ove ovile ab ave avile, et cum debuerit esse ut a cubatione cubiculum sic a sessione sediculum, non est. quoniam taberna, ubi venit vinum, a vino vinaria, a creta cretaria, ab unguento unguentaria dicitur, ἀνὰ λόγ[ι]ον si essent vocabula, ubi caro venit, carnaria, ubi pelles, pelliaria, ubi calcei, calcearia diceretur, non laniena ac pellesuina et sutrina. et sicut est ab uno uni, ab tribus trini, a quattuor quadrini, sic a duobus

8 Cf. *Apoll. de constr.* I p. 40, 10 et II p. 106, 3 Uhl. (ἐπὶ τοῦ ἱπποῦ ἢ ἄνθρωπος) || 10 Cf. *Aristot. rhet.* III 2 s. f.; *Dion. Thr.* 27 sq. U.; *GL.* I 324 sq., al. || 15 Cf. IX 34; *GL.* II 118, 24 (Tiburtum Tiburs). 134, 1 (Tiburtis pro Tiburs teste Capro); *Serv. in Aen.* IX 358 (Tiburti . . . aut . . . datus ab appellativo veniens hic Tiburs aut . . . filio Tiburti ab eo quod est hic Tiburtus) et VII 670 || 18 *GL.* I 104, 28: bovine vetat dici Varro ad Ciceronem VIII et ipse semper bubile [sic *Mue coll. r. r.* I 13, 1 buile *cod.*] dicit; sed Cato de abrogandis legibus bovine [sic *vulg.* buile *cod.*; de sed <et> *cogitat Keil*] dixit || 19 Cf. *Serv. in Georg.* II 430 = *Isid.* XVII 6, 9 (cf. XIV 8, 32); *TG.* s. aviarius || 20 sq. Cf. *Fest. Pauli* 336, 6 (sediculum sedile) || 25 Cf. *GL.* II 126, 23. III 112, 18 (binae pro biunae)

1 <et> pronuntiaretur C. F. W. *Mue* | In his uiris | e<ai>s A. *Sp. duce Aug* | mulierib; || 2 ea: id: In (: ex . . . , nequaquam traiciendi signa sunt) | add et *del Mue* | ealus (ut *saepe*) || 6 add *Vict* (spinosiora) | indulgentius: *corr Sciop* || 7 nominatiuis: *corr Sp.* | que | add *Aug* (cf. § 45. 80) || 12 sq. add *Sp.* | vocabulū. ut: *corr Ald* || 14 sq. atibura: *corr Laet* | tibur. Sed | uerbo et || 16 servare || 17 ab ove ex a boue | ouille et suille || 19 *suppl Mue* || 20 auile ex auele (e *lineola del.* i s. scr.) | sit. a || 21 ñ ē. | uen& || 22 analogion (analogon *Sp.*) || 23 eēt ex e& inter scribendum

duini, non bini diceretur; nec non ut quadrigae trigae, sic potius duigae quam bigae. permulta sunt huiusce generis, quae quoniam admonitus perspicere potest, omitto.

31. vocabula quae ab nominibus oriuntur, si ab similibus nomini- 56
bus similia esse debent, dicemus, quoniam gemina sunt Parma Alba
Roma, †Parmenses; aut quoniam est similis Roma Nola Parma, dico-
mus ut Romani Nolani sic Parmani; et a Pergamo, ab Ilio similiter
Pergamenus Ilienus; aut ut Ilius [unus] et Ilia mas et femina, sic
Pergamus et Pergama vir et mulier; et quoniam similia nomina sunt
10 Asia Libya, dicemus Asiaticos et Libyaticos homines.

32. quae vocabula dicuntur a verbis, fiunt ut a scribendo scriptor, 57
a legendo lector, haec quoque non servare similitudinem licet videre
ex his: cum similiter dicatur ut ab amando amator, ab salutando
salutator, a cantando cantator, et cum dicatur lassus sum metendo
15 ferendo, ex his vocabula non reddunt proportionem, quo(n)iam non
fit ut messor fertor. multa sunt item in hac specie in quibus potius
consuetudinem sequimur quam rationem verborum. pr(a)eterea cum 58
sint ab eadem origine verborum vocabula dissimilia superiorum, quod
simul habent casus et tempora, quo vocantur participia, et multa sint
20 contraria ut amor amo, seco secor, ab amo et eiusmodi omnibus ver-
bis oriuntur praesens et futurum et amans [u]et amaturus, ab eis
verbis tertium quod debet fingi praeteriti, in lingua latina reperiri
non potest: non ergo est analogia. sic ab amor legor et eiusmodi
verbis vocabulum eius generis praeteriti te(m)poris fit, ut amat[ur]us
25 eram, sum, ero, neque praesentis et futuri ab his fit. non est ergo 59

1 sq. Cf. IX 63 sq. X 24. 66 sq.; Caesar et Fronto apud Gell. XIX 8, 4. 8. 15. 17;
GL. I 33, 7. 327, 34. 549, 2; II 126, 23; V 167, 21. 177, 24. 428, 9; VII 104, 16.
265, 21; Serv. in Aen. II 272. V 721. XII 164. in Georg. I 192; Anecd. Helv. 113, 10.
241, 17; Isid. XVIII 36, 1; TG. s. v. biga || 7 Cf. § 83. X 16 || 11 sqq. Cf. Quint.
I 4, 28 (quaedam verba appellationibus similia, ut fraudator nutritor); GL. I
155, 22 (quae ab his ἑκαταῖκα dicuntur, nos non absurde verbalia dixerimus, ut
a verbo lego lectio c. q. s.). 334, 10. 535, 29; II 434, 1 (artium vero nomina . . .
post verba naturaliter sunt accipienda . . . scribo post scriptor . . . omnia quoque
quae ex . . . ipso actu agentibus imponuntur . . . ut amo amator . . . lego lector);
IV 374, 12 (alia facta de verbo, ut doctor lector). 539, 14; V 340, 16; VII 396,
5, al. || 14 Cf. GL. III 467, 5 (cantus . . . et . . . cantator et cantatrix); IV
181, 26; V 149, 18; VII 268, 16; TG. s. v.

2 duige, g ex d c. ras. || 5 [Alba] Sciop, recte. (cf. VIII 35 et nota gemina) ||
6 <Romenses et Albenses ut> Parmenses vir doctus ap. Aug, recte, modo et
Albenses omittas || 7 ut a Mue || 8 un; || 10 .libia. | libiaticos || 11 aut dicuntur
aut fiunt secl Sp., etiam de dicuntur <et> cogitans (immo <et> fiunt); v. test. ||
12 sq. uidere. Ex his cū || 15 add Sp. || 21 futurum ut Bent | & a mansueta (sic
cum lineolis) maturus. || 23 sq. sic amabor: corr Aug | ej modi ubi ē (nequaquam
del omnibus): corr Aug | ej generis. pteriti teporis fit. | del Laet

analogia, praesertim cum tantus numerus vocabulorum in eo genere inter[or]ierit quod dicimus. in his verbis quae contraria non habent, loquor et venor, tamen dicimus loquens et venans, locuturus <et venaturus>, quod secundum analogias non est, quoniam dicimus loquor et venor, <non loquo et veno>, un[t]de illa erant superiora; e(o) minus
 60 servantur, quod [cum] ex his quae contraria verba non habent[ur] alia efficiunt terna, ut ea quae dixi, alia bina, ut ea quae dicam: currens ambulans, cursurus ambulaturus: tertia enim praeteriti non
 sunt, ut cursus sum, ambulatus sum. ne in his quidem, quae s(a)epius
 61 quid fieri ostendunt, servatur analogia: nam ut est a cantando cantitans, ab amando amitans non est et sic multa. ut in his singularibus, sic in multitudinis: sicut enim cantitantes †sed ettitantes non dicuntur.

33. quoniam est vocabulorum genus quod appellant composititium et negant conferri id oportere cum simplicibus de quibus adhuc dixi,
 15 de compositis separatim dicam. cum ab tibiis et canendo tibicines dicantur, qu(a)erunt, si analogias sequi oporteat, cur non a cithara et psalterio et pandura dicamus citharicen et sic alia; si ab aede et tuendo <aeditumus dicatur, cur non ab atrio et tuendo> potius atritumus sit quam atriensis; si ab avibus capiendis auceps dicatur, de-
 20 buisse aiunt a piscibus capiendis ut aucupem sic pisci(cu)pem dici.
 62 ubi lavetur aes <a>erarias, non aerelavinas nominari; et ubi fodiat argentum argentifodinas dici, neque <ubi> fodiat ferrum ferrifodinas; qui lapides c(a)edunt lapicidas, qui ligna, lignicidas non dici; neque ut aurificem sic argentificem; non doctum dici indoctum, non salsum
 25 insulsum. sic ab hoc quoque fonte quae profluant, animadvertere est facile.

63 34. relinquitur de casibus, in quo Aristarchei suos contendunt nervos.

10 sqq. Cf. *Virgil. gramm.* 57, 1 (ut clamo ... clamito ... sic ... amo amito) || 16 Cf. *GL. I* 117, 4 (Aristarchus ... addidit, ne umquam simplicia compositis aptemus): cf. *Lersch II* 62 (et post eum *Reitzenstein* 49 adn. 6) || 16 sq. Cf. *VI* 75 ibique adnotata || 19 Cf. *VII* 12 ibique adnotata || 21 Cf. *Mart. Cap. III* 325 (cur venor piscor aucupor similia sint, cur venator et piscator dicitur et aucupator non dicitur, sed auceps?); *Isid. X* 13; *TG. s. v.* || 24 Cf. *V* 7

2 int̄ orierit.: corr *Laet* | qd dicim; In || 3 sq. suppl *Laet* || 5 venerunt de: corr *Laet*, suppl *Sp.* | erant. superiora | emin.; corr *Sp.* || 6 cum secl *Mue* | habent || 12 Si² enī | seditantes v; an: sectitantes (vel spectitantes)? || 17 cythara || 18 cytharicen: || 19 sq. suppl *Laet*, nisi quod dicatur (pro est) *A. Sp.* et non *Mue* duce *Ald* | atritumus ex atrutumus (*lineola infra alteram u litt. partem, nequaquam adrut.*) || 21 a ex p (*incohato pisc., non ex ex*) | piscipem tutatur *Canal* (*debuit piscupem*) || 22 e(er)arias. || 23 neq; fodiat² (suppl *Laet*)

35. primum si in his esse[n]t analogia, dicunt debuisse omnis nominat[i]u[o]s et articulos habere totidem casus: nunc alios habere unum solum, ut litteras singulas omnes, alios tris, ut praedium praedii praedio, alios quattuor, ut mel mellis melli melle, alios quinque, ut
 5 quintus quinti quinto quantum quinte, alios sex, ut unus unius uni unum une uno: non esse ergo in casibus analogias.

36. secundo quod Crates, cur quae singulos habent casus, ut 64 litterae graecae, non dicantur alpha alphati alphatos, si idem mihi respondebitur quod Crateti, non esse vocabula nostra, sed penitus bar-
 10 bara, qu<a>eram, cur idem nostra nomina et Persarum et ceterorum quos vocant barbaros cum casibus dica[n]t. quare si essent in ana- 65 logia, aut, ut Poenicum et <A>egyptiorum vocabula singulis casibus dicerent, aut pluribus, ut Gallorum ac ceterorum: nam dicunt alaeo alaeus et sic alia. sin quod scribunt dicent, quod Poenicum si[n]t
 15 singulis casibus, ideo eas litteras graecas † nominari: sic Graeci nostra senis casibus non quinis dicere debebant; quod cum non faciunt, non est analogia.

37. quae si esse[n]t, negant ullum casum duobus modis debuisse 66 dici; quod fit contra. nam sine reprehensione vulgo alii dicunt in
 20 singulari hac ovi et avi, alii hac ove et ave; in multitudinis hae puppis restis et hae puppes restes; item quod in patrico[s] casu hoc

3 Cf. *Anecd. II* 861 Bk. (*Reitzenstein p. 46 adn. 1*) || 5 Cf. *GL. I* 150, 22. 308, 7. 559, 21; *IV* 121, 9. 214, 7. 377, 23. 433, 26. 544, 15; *V* 44, 26. 171, 34. 184, 12. 351, 20; *Anecd. Helv.* 90, 13. 27. 244, 8; *Mart. Cap. III* 304; *Isid. I* 7, 33 || 8 Cf. *GL. III* 443, 21 (litterarum . . . nomina indeclinabilia sunt tam apud Graecos quam apud Latinos et neutra). 490, 25; *IV* 48, 37 (nomen unius cuiusque litterae omnes artis latores, praecipue Varro, neutro genere appellari iudicaverunt et aptote declinari iusserunt); *V* 501, 24. 537, 39; *Anecd. Helv.* 89, 15. 20 (cf. *Wilmanns* 125) || 9 sq. Cf. *Democr. in Anecd. Gr.* 781 Bk. (*Reitzenstein* 45, 4. 89); *Choerobosc. I* 340, 12 Hilg. (ἕτεροι δὲ λέγουσιν οὐ διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων οὐ κλίνονται, ἐπειδὴ τὰ στοιχεῖα βαρβάρων εἰσὶν εὐρήματα e. q. s.) || 16 Cf. *Quint. I* 5, 58 sq. (inde illa quaestio exoritur, an eadem ratione per casus duci externa quae nostra conveniat. ac si reperias grammaticum veterum amatorem, neget quidquam ex Latina ratione mutandum, quia, cum sit apud nos casus ablativus quem illi non habent, parum conveniat uno casu nostro, quinque Graecis uti) || 20 Cf. *GL. I* 122, 22 et 29. 120, 24. 126, 7; *II* 344, 3; *V* 539, 44; *Serv. in Aen. II* 610 || 21 Cf. *Serv. in Aen. I* 108 | Cf. *Dionys. Thr.* 31, 7 U.

1 dicant | de risse: corr Ald | om̃s (bis) || 2 del Sp. || 6 "uno" "une" || 7 gra-
 tes || 9 grateti | ἑ vocabula || 11 dicat: corr Laet || 12 egyptioꝝ || 14 alaeus. |
 alia. In (as per compendium, ut saepe): corr Popma | scribent | add Rhol ||
 15 casib: | graecas non in<clin>ari (del eas) *Reitzenstein*, qui debuit (serv. eas)
 <a> Graecis (vel graece vel Graecos) non inclinare | nominari. sic || 16 qñs ñ:
 trai Laet; an: quinis nostri <Graeca>? (ad ñri: non cf. ad 142, 18sq.: v. test. ||
 18 del Laet || 21 patrico: s del Laet

genus dispariliter dicuntur civitatum parentum et civitatum parentium, in accusandi hos montes fontes et hos montis fontis.

- 67 38. item cum, si sit analogia, debeant ab similibus verbis similiter declinatis similia fieri et id non fieri ostendi possit, despiciendam eam esse rationem. atqui ostenditur: nam qui potest similis esse quam gens, mens, dens? cum horum casus patricus et accusativus in multitudine sint disparilis: nam a primo fit gentium et gentis, utrubique ut sit <I>, ab secundo mentium et mentes, ut in priore
68 solo sit I, ab tertio dentum et dentes, ut in neutro sit. sic item quoniam simile est recto casu surus lupus lepus, rogant, quor non 10 dicatur proportione[m] item suro lupo lepo. sin respondeatur similia non esse, quod ea vocemus dissimiliter sure lupe lepus (sic enim respondere voluit Aristarc(h)us Crateti: nam cum scripsisset similia esse Philomedes Heraclides Melicertes, dixit non esse similia: in vocando enim cum <E> brevi dici Philomede(s), cum E longo Heraclide, 15 cum <A> brevi Melicerta), in hoc dicunt Aristarc(h)um non intellexisse
69 quod qu(a)eretur se non solvere[t]. sic enim, ut quicque in obliquis casibus discrepavit, dicere potuit propter eam rem rectos casus non esse similis; quom qu(a)eratur duo inter se similia sint necne, non
70 debere extrinsecus adsum(i) cur similia sunt. item si esset analogia, 20 similiter ut dicunt aves oves sues, dicerent item ut avium ovium suium. si analogia est, inquit, cur populus dicit dâi penates, dâi consentes, cum sit ut hic reus fer(re)us deus, sic hei re(e)i fer(re)ei de(e)i?

1 Cf. *GL. I* 138, 9; *II* 355, 1; *IV* 96, 8. 496, 16 et *I* 125, 16. || 2 Cf. *Dion. Thr. 32, 1 cum adn. Uhligii* || 8 Cf. *Serv. in Aen. I* 430; *GL. IV* 125, 7 || 10 Cf. *Gell. II* 25, 6 (v. s. f. libri VIII); *Quint. I* 6, 12 (cum deprehensum est lepus et lupus similia positione quantum casibus numerisque dissentiant e. q. s.); *GL. I* 135, 10; *II* 79, 17; *IV* 26, 36 (= *VI* 477, 27) sqq. || 13 Cf. *IX* 91 || 18 Cf. § 39 || 22 Cf. *Quintil. I* 7, 15 sq. (diutius duravit, ut e et i iungendis eadem ratione qua Graeci ei uterentur . . . quod quidem cum supervacuum est, quia i tam longae quam brevis naturam habet, tum incommodum aliquando: nam in iis quae proximam ab ultima litteram e habebunt et i longa terminabuntur, illam rationem sequentes utemur e gemina e. q. s.); *Mart. Cap. III* 325 (cum nominativo singulari reus et deus similia sint, quare plurali hi rei dicuntur, et usus dicit hi di contra regulam, cum dei tantum dici deberet); *GL. II* 298, 2; *IV* 103, 36. 213, 6. 521, 30; *VI* 15, 17

5 q̄ (sic c. accentu) || 6 mens. gens. dens.: traī Sp. duce Laet || 8 secdo, o ex u (non a) inter scribendum | m̄tis: corr Laet || 10 Surus.: s(c^{ur}i)urus Aug (item mox s(c^{ur}i)uro . . . s(c^{ur}i)ure) | lupus. Lepus. | quor (supraser m. 2 ut vid) || 11 sq. proportionē: corr Ald | Suro. lupo. lepo. | Sure. lupe. lepus. || 12 sq. dist Mue | cratetinā. Cū: corr Laet || 14 sq. vocandei Aug | E add Laet | s add Mue || 16 add Sciop | meljerte: corr Sciop duce Scal || 17 si n̄ soluer&.: corr Groth || 18 sq. notj esse | quō (con supraser m. 2 ut vid) || 20 adsū: corr Laet (cf. 136, 7) | sint Sp. || 22 accentus addidimus (di Canal duce v): cf test. || 23 .rej. ferej. dej.: corr Sp. (cf. test.)

item qu(a)erunt, si sit analogia, cur appellant omnes aedem deum 71
 consentium et non deorum consentium? item quor dicatur mille dena-
 rium, non mille denariorum? est enim hoc vocabulum figura ut Va-
 tinius, Manilius, denarius: debet igitur dici ut Vatiniorum Manilio-
 5 rum denariorum; et non equum publicum mille assarium esse, sed
 mille assariorum: ab uno enim assario multi assarii, ab eo assariorum.
 item secundum illorum rationem debemus secundis syllabis longis 72
 Hectórem Nestórem: est enim ut qu(a)estor praetor Nestor qu(a)e-
 storem praetorem Nestórem, qu(a)estóris praetóris Nestóris; et non
 10 debuit dici quibus das, [q]his das: est enim ut hi qui his quis, a(u)t
 sicut quibus hibus. cum dicatur da patri familias, si analogias sequi 73
 vellent, non debuerunt dicere [da] hic pater familias, quod est ut
 Atinae Catinae familiae, sic una Atinia Catinia familia. item plures
 patres familias dicere non debuerunt, sed, ut Sisenna (*Funai. p. 128*) scribit,
 15 patres familiarum. neque oportebat consuetudinem natate alios dicere 74
 boum greges, alios boverum, et signa alios Ioum, alios Ioverum, cum
 esset ut Iovis bovis struis et Iovem bovem struem Iovi bovi strui;
 nec cum haec convenirent in obliquis casibus, dubitare debuerunt in
 rectis, [prop]in quibus nunc in consuetudine aliter dicere, pro Iovis
 20 Iupiter, pro bus bos, pro stru[u]s strues.

39. deinceps dicam de altero genere vocabulorum, in quo con- 75

1 sqq. Cf. Cic. or. 155 (a quibusdam sero iam emendatur antiquitas, qui haec
 reprehendunt; nam pro 'deum atque hominum fidem' deorum aiunt. ita, credo,
 hoc illi nesciebant, an dabat hanc licentiam consuetudo? e. q. s.); Quintil. I 6, 18
 (idem centum milia nummum et fidem deum ostendant duplices quoque soloe-
 cismos esse, quando et casum mutant et numerum); GL. II 306, 18; IV 103, 31 |
 Cf. IX 85 || 7 sqq. Cf. Quint. I 5, 60 (Castorem media syllaba producta pronun-
 tiarunt, quia hoc omnibus nostris nominibus accidebat, quorum prima positio in
 easdem quas Castor litteras exit: quo de loco non prorsus recte disputat Rader-
 macher Mus. Rh. LX 243 sq.); Mart. Cap. III 298 (Castoris et Hectoris genitivos
 veteres prodixerunt, sed nos corripimus, quoniam Graeci horum nominum geni-
 tivos corripiunt); GL. I 43, 24. 86, 1 (Hector Hectoris, Nestor Nestoris). 131, 28 ||
 10 sq. Cf. GL. I 54, 19; III 10, 15 (his, quamvis et hibus pro his antiqui protulerunt.
 Plautus in Curculione [506]). | Cf. GL. I 107, 9 (pater familias et mater fami-
 lias antiqui magis usurpaverunt . . . sed emendatius familiae dicemus. quod ne
 celebraretur Sisenna effecit. ait enim eum qui diceret pater familiae etiam plu-
 raliter dicere debere patres familiarum e. q. s.). 120, 10; IV 211, 27. 543, 17; Serv.
 in Aen. XI 801 || 15 Cf. GL. I 54, 25 || 17 Cf. IX 79; GL. I 123, 18; II 17, 17.
 253, 16. 326, 8. 356, 2; IV 20, 6. 121, 37; VII 177, 15; Anecd. Helv. 61, 17.
 117, 36; Serv. in Buc. VIII 86 (bos anomalum nomen est e. q. s.)

2 quor^{cur} (s. scr. m. 2 ut vid) || 3 sq. uarinus et uarinio4: corr Laet || 5 publicū
 ex publicū || 10 qb; das qs das: corr Mue || ut ej/ q. his. qs | add Sp. (ac Sciop) ||
 11 familiāi (i pro s ut saepius) || 12 lineolis del ipse cod || 13 <S>catinae et
 <S>catinia v || 15 notare: corr Canal || 19 ppingb; Nunc: corr Sp. || 20 del Sp.
 (cf. IX 79) | -struis.

tentiones fiunt, ut album albius albissumum, in quo †id analogias non
servari apparet: nam cum sit simile salsum caldum et dicatur ab his
salsius caldus, salsissimum caldisimum, debuit dici, quoniam simile
est bonum malum, ab his bonius et malius, bonissimum et malissi-
mum. nonne dicitur bonum melius optimum, <malum peius pessimum>? 5
76 in aliis verbis ni[c]hil <de>est, ut dulcis dulcior dulcissimus, in aliis
primum, ut peium peius pessimum, in aliis medium, ut caesior caesius
<a>esi<s>sumus, in aliis bina sunt quae <de>sint ab eadem voce de-
clinata, et ea ita ut alias desint secundum et tertium, ut in hoc mane-
manius manissime, alias ut duo prima absint, ut ab optimum optius 10
optum, alias ut primum et tertium desit, ut a melius melum melissu-
77 mum. pr<a>eterea si dicerentur similiter, cum similia essent <m>acer
sacer tener et macerrimus sacerrimus tenerimus, non discreparet in
his macrior tenerior; neque alia trisyllaba fierent; et si in his domi-
naretur similitudo, diceremus ut candidissimus candidissima, pauper- 15
rum pauperrima, sic candidus candida, pauper paupera; et ut dici-
mus doctus docta, doctissimus doctissima, sic diceremus frugalissimus
78 frugalissima, frugus et fruga. et si proportionē[m] esse<nt> verba, ut
uno vocabulo dicimus virum et mulierem sapientem et diligentem et
sapientiore[m] et diligentiore[m], sic diceremus item, cum pervenissemus 20
ad summum, quod nunc facimus aliter: nam virum dicimus sap<i>en-
tissimum et diligentissimum, feminam sapientissimam et diligentissi-
mam. quod ad vocabulorum huius generis exempla pertinet, multa
sunt reliqua; sed ea quae dicta, ad iudicandum satis sunt, quor analogias
in collatione verborum sequi non debeamus. 25

3 sqq. Cf. Mart. Cap. III 325 (cum sanctus pius bonus similia sint, cur dicimus
... sanctior sanctissimus, bonior bonissimus non dicamus?); GL. I 113, 18. 116, 27.
157, 2 || 9 sq. Cf. GL. IV 439, 18 (nemo enim dicit manius, nemo manissime). 512, 30;
V 65, 20. 68, 18. 249, 36 || 16 Cf. GL. II 152, 8 (pauper cuius femininum in a
quoque vetustissimi proferebant e. q. s.). 343, 24 (hic et haec et hoc pauper); IV
16, 11. 82, 39. 197, 31 (pauper mulier, non paupera mulier); VII 95, 2; Serv. in
Aen. III 539. XII 519; TG. s. v. (pauper aut vir aut mulier) || 17 sq. Cf. Quint.
I 6, 17 (frugalis quoque sit apud illos, non frugi; nam quo alio modo fiet fru-
galitas?)

1 sq. albus albius: corr Rhod | albisimū. ex albussumū. lineola subducta | it
Mue | ⁿ servari ex servari inter scribendum || 3 sq. dist Mue || 5 Nōne | optimū. ||
6 ē.: corr Ald || 8 cesifum; in | add Mue || 11 sq. a melūmelius melissumū.: tra
Sp. || 12 add Laet || 13 discepar& (sic) et in marg "scre ("et" scre m. 2 ut
vid) || 14 macrior tenerim; | perissosyllaba Popma coll. GL. I 115, 17 sqq. ||
15 sq. pauprum; | paupera ex pauperi inter scribendum || 17 doctissim; doctissimus
(sed del. alt. in fine v.) || 17 sq. "frugalissima" frugalissim; | proportionē (corr
Laet) ēē | &: corr Ald || 21 facim; (f ex d inter scribendum) || 24 sq. quod ex
quo: corr Sp. | analogias (sic c. accentu)

40. magnitudinis vocabula cum possint esse terna, ut cista cistula 79 cistella, †in mediis non sunt, ut in his macer macricolus macellus, niger nigricolus nigellus. item minima in quibusdam non sunt, ut avis avicula aucella, caput capitulum capitellum. in hoc genere vocabulorum quoniam multa desunt, dicendum est non esse in eo potius sequendam quam consuetudinem rationem.

quod ad vocabulorum genera quattuor pertinet, ut in hoc potius consuetudinem quam analogias dominari facile animadverti possit, dictum est.

41. sequitur de nominibus, quae differunt a vocabulis ideo quod 80 sunt finita ac significant res proprias, ut Paris <H>elena, cum vocabula sint infinita ac res com<m>unis designent[ur], ut vir mulier; e quibus sunt alia nomina ab nominibus, ut Ilium ab Il[1]o et Ilia ab Illo, alia a vocabulo, ut ab albo Albius, ab atro Atrius. in neutris 15 servata est analogia: nam et cum sit a Romulo Roma, proportionem non est quod debuit esse * * * Perpenni filia, non Perpennae. Per- 81 penna mulieris nomen esse debuit et nata esse a Perpenno, quod est ut Arbernus Percelnus Perpennus, Arberna Percelna Perpenna. quod si Marcus Perpenna virile est nomen et analogia sequenda, Lucius 20 <A>elia et Quintus Mucia virilia nomina esse debebunt; item quae dicunt ab Rhodo, Andro, Cyzico Rhodius, <Andrius>, Cyzicenus, si- 82 militer Cyzicius dici et civis unusquisque (non ut Athen<a>eus dicitur rhetor nomine, etsi non sit Atheniensis). in hoc ipso analogia non est, quod alii nomina habent ab oppidis, alii aut non habent aut 25 non ut debent habent. habent plerique libertini a municipio manum- 83 missi, in quo, ut societatum et fanorum servi, non servarunt proportionem[m] rationem, et Romanorum liberti debuerunt dici ut a Faventia Faventinus, ab Reate Reatinus sic a Roma Romanus, ut

1 Cf. GL. I 94, 2 (item deminutionis inaequalitas dura est, ut iuvenis iuvenculus *e. q. s.*); II 102, 5; IV 373, 15 (deminutivorum tres sunt gradus *e. q. s.*); V 340, 24 || 2 Cf. Non. 136, 27 (macellum dictum pro macilento) || 4 Cf. GL. IV 536, 35 (caput capitulum) || 11 Cf. Non. 354, 12 (nomen est proprium vocabulum singulorum); Scaurus in GL. I 320, 14. 533, 11; II 55, 6; IV 373, 5; V 34, 29. 243, 10. 31 || 13 Cf. Serv. in Aen. I 267 (Ilium dictum a rege Ilo, unde et Ilium); TG. s. Ilius | Cf. X 44 || 15 Cf. V 144 s. f. (aliter V 33) et IX 50 || 16 Cf. ad § 41 (Quintil. I 4, 24. 5, 54); IX 41. X 27 || 21 Cf. Don. in Andr. praef. I 1 et ad I 1, 46 (ex Andro Andria) || 28 sq. Cf. Liv. IV 61, 8—10

2 Inmediis | in <aliis> media non quidam apud Aug itemque sed <quibusdam> Sp.; vix: in mediis <nonnulla> non (cf. v. 3) || 13 sq. illū ab illo. & illa ab illo. || 16 lac sign Steph coll. IX 50; praeter Romula supplendum erit nomen eius quae <debuit esse> Perpenni filia, non Perpennae || 21 suppl Ald || 22 dici <debebat> et <sic> civis Mue | nam ut: corr Canal || 26 sq. fanoꝝ. serui n̄ | proportionē: corr Sp.

84 nominantur libertinis orti publicis servis Romani, qui manumissi ante quam sub magistratus nomina, qui eos liberarunt, succedere c(o)eperunt. hinc quoque illa nomina Lesas, Ufenas, Carrinas, M(a)ecen^aas, quae cum essent ab loco ut Urbinas, et tamen U[e]rbin(i)us, ab his debuerunt dici ad nostrorum nominum * * * *

5

Gellius N. A. II 25, 5sqq.: (M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua Latina octavus nullam esse observationem similium docet inque omnibus paene verbis consuetudinem dominari ostendit: sicuti cum dicimus, inquit, lupus lupi, probus probi et lepus leporis [*v. s. § 68*]), item paro paravi et lavo lavi, pungo pupugi, tundo tutudi et pingo 10 pinxi. cumque (inquit) a ceno et prandeo et potio et cenatus sum et pransus sum et potius sum dicamus, a destringor tamen et extergeor et labor destrinxi et extersi et lavi dicimus.

item cum dicamus ab Osco Tusco Graeco Osce Tusce Graece, a Gallo tamen et Mauro Gallice et Maurice dicimus; item a probus 15 probe, a doctus docte, sed a rarus non dicitur rare, sed alii raro dicunt, alii rarerent.

(inde M. Varro in eodem libro:) sentior (inquit) nemo dicit et id per se nihil est, adsentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna unus adsentio in senatu dicebat et eum postea multi secuti, neque tamen 20 vincere consuetudinem potuerunt.

adde VII 90 et cf. IX 111. 112; item IX 53. 55. 66. 79. 80. 81. 89. 90. 91. 96. 97. 100. 101. 104. 105. 108. 110.

3 Cf. *Quintil. I 5, 62* (ut Maecenas Sufenas Aspr[a]enas) || 11 Cf. *GL. I 262, 15. 402, 6*; II 483, 23. 512, 15. 565, 27. 573, 21; III 154, 12; V 72, 4; *Anecd. Helv. 255, 23* || 13 Cf. IX 106 || 16 sq. Cf. *GL. I 217, 14* (rarerent Cato . . . pro raro); V 517, 12; *Anecd. Helv. 54, 7*; *Non. 164, 21* (rarerent pro rare). 515, 24; *TG. s. rare* (raro) rarerent || 18 sq. Cf. *GL. I 381, 23. II 399, 12* (sentio neutrum: ex eo assentio et assentior . . . in una eademque inveniuntur significatione). 435, 10 (sentio neutrum, assentior deponens, in quo coniugatio mansit: dicitur tamen et assentio). 436, 3; IV 383, 19; V 233, 34. 369, 14; VII 107, 9; *Quintil. IX 3, 7*; *Non. 469, 18* || 19 sq. Cf. *Quintil. I 5, 13 sq.* (sive est adsentior, Sisenna dixit adsentio multique et hunc et analogian secuti, sive illud verum est, haec quoque pars consensu defenditur: at ille pexus pinguisque doctor aut illic detractorem aut hic adiectionem putabit)

1 orti publicis orti servis (*alt. orti lineolis del*) | an: Publici(i), Servi(i)? *v. adn. et test. ad 145, 28* || 2 magistratum *Lipsius*, magistratum *Sciop* || 3 carrinas. mecen^as. || 4 & tam ubin; | addidimus || 5 post nomen (*ubi similitudinem suppl. Laet*) vacua relicta sunt versus dimidiis et fol. 22^b et fol. 23 versus 16; post quos 23 tantum perscripti sunt (ut etiam in tribus paginis sequentibus 39 tantum v. sunt)